

Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2011–2018

Economic potential of towns and cities in Lubelskie Voivodship
in 2011–2018

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Lublinie – Lubelski Ośrodek Badań Regionalnych

Statistical Office in Lublin – Lublin Centre for Regional Surveys

Zespół autorski

Editorial team

Sławomir Dziaduch, Andrzej Jakubowski, Aleksandra Jangas-Kurzak, Aneta Olszewska-Welman

Kierujący

Supervisor

Krzysztof Markowski

Prace redakcyjne

Editorial work

Aleksandra Jangas-Kurzak, Aneta Olszewska-Welman

Tłumaczenie

Translation

Katarzyna Siemiaszko

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Aleksandra Jangas-Kurzak, Aneta Olszewska-Welman

ISBN 978-83-7402-253-8

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website

lublin.stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Przedmowa

Miasta odgrywają kluczową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Stanowią centra koncentracji zasobów ludzkich, kapitału ekonomicznego, technologicznego i kulturowego. Poprzez pełnione funkcje administracyjne, polityczne, przemysłowe, usługowe, transportowe, uzdrowiskowe, religijne, edukacyjno-naukowe czy kulturowe, miasta tworzą regionalne i lokalne ośrodki wzrostu. W odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na informacje dotyczące problematyki miejskiej Urząd Statystyczny w Lublinie przygotował publikację analityczną „Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2011-2018”.

Opracowanie składa się z trzech części, tj. metodycznej, analitycznej oraz tabelarycznej. W pierwszej części – metodycznej przedstawiono zasady grupowania oraz doboru wskaźników statystycznych wykorzystanych w charakterystyce miast. Uzasadniono w niej również wybór miar statystycznych przyjętych do oceny potencjału ekonomicznego miast. Ponadto zaprezentowano niezbędne definicje i pojęcia. Część analityczna składa się z ośmiu rozdziałów – charakterystyki systemu osadniczego województwa oraz wyróżnionych komponentów potencjału ekonomicznego miast, tj. potencjału demograficznego, aktywności gospodarczej, aktywności jednostek samorządu terytorialnego, kapitału ludzkiego i społecznego, infrastruktury społecznej, infrastruktury technicznej oraz dostępności transportowej. Część trzecia, tabelaryczna obejmuje obszerny materiał liczbowy charakteryzujący miasta w roku 2011 i 2018.

Niniejsza publikacja powstała przy współpracy Urzędu Statystycznego z przedstawicielami jednostek samorządów miast województwa lubelskiego. Przy jej opracowywaniu wykorzystano wyniki badań statystyki publicznej za lata 2011-2018.

Jestem przekonany, że niniejsze opracowanie będzie dla Państwa interesującym źródłem wiedzy i informacji statystycznej w zakresie prezentowanego zagadnienia oraz pozwoli zorientować się jak zmieniły się miasta województwa lubelskiego w ciągu ostatnich ośmiu lat. Mam też nadzieję, iż publikacja zachęci Państwa do samodzielnego zgłębiania przedstawionej w niej problematyki wykorzystując w tym celu również inne dane dostępne w Urzędzie Statystycznym w Lublinie.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Lublinie

dr Krzysztof Markowski

Lublin, wrzesień 2020 r.

Preface

Towns and cities play an essential role in the socio-economic development of the region. They constitute the centres of concentration of human resources as well as economic, technological and cultural capital. Due to the administrative, political, industrial, service, transport, health resort, religious, educational, research or cultural functions they fulfil, towns and cities create regional and local centres of growth. In order to meet an increasing demand for the information regarding the urban issues, the Statistical Office in Lublin prepared an analytical publication entitled "Economic potential of towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2011-2018".

The publication consists of three parts, i.e. methodical part, analytical part and tabular part. The first, methodical part presents the rules for grouping and choosing statistical indicators used in the characteristics of towns and cities. It also includes justification for selecting measures applied for assessment of the economic potential of towns and cities. What is more, there are necessary definitions and terms presented. The analytical part consists of eight chapters – characteristics of the voivodship settlement system and distinguished components of the economic potential of towns and cities, i.e. demographic potential, economic activity, activity of local government units, human and social capital, social infrastructure, technical infrastructure as well as transport accessibility. The third, tabular part contains a comprehensive numerical material characterising towns and cities in 2011 and 2018.

This publication was established in cooperation of the Statistical Office and representatives of local government units in Lubelskie Voivodship. In the course of its development, the results of the surveys of official statistics for 2011-2018 were used.

I am convinced that this publication will be an important source of knowledge and statistical information in terms of the presented issues and will make it possible to see how the towns and cities of Lubelskie Voivodship have changed over the last eight years. I also hope that this compilation will encourage you to explore the presented problems on your own, using for that also other data available in the Statistical Office in Lublin.

Director
of Statistical Office
in Lublin

Krzysztof Markowski, PhD

Lublin, September 2020

Spis treści

Contents

	Str. Page
Przedmowa.....	3
Preface.....	4
Znaki umowne. Skróty.....	10
Symbols. Abbreviations	
Wstęp.....	11
Introduction	13
Synteza.....	17
Executive summary	20
Rozdział 1. System osadniczy województwa lubelskiego	23
Chapter 1. Settlement system in Lubelskie Voivodship	
Rozdział 2. Potencjał demograficzny.....	31
Chapter 2. Demographic potential	
Rozdział 3. Aktywność gospodarcza	44
Chapter 3. Economic activity	
Rozdział 4. Aktywność jednostek samorządu terytorialnego	50
Chapter 4. Activity of local government units	
Rozdział 5. Kapitał ludzki i społeczny	54
Chapter 5. Human and social capital	
Rozdział 6. Infrastruktura społeczna	58
Chapter 6. Social infractructure	
Rozdział 7. Infrastruktura techniczna	67
Chapter 7. Technical infrastructure	
Rozdział 8. Dostępność transportowa	72
Chapter 8. Transport accesibility	
Tablice statystyczne.....	83
Statistical tables	
Uwagi metodyczne.....	109
Methodological notes	111
Bibliografia.....	113
Bibliography	

Spis wykresów

List of charts

		Str. Page
Wykres 1. Chart 1.	Komponenty potencjału ekonomicznego miast..... Urban economic potential components	11 14
Wykres 2. Chart 2.	Ranking potencjału ekonomicznego miast w 2018 r..... Ranking of the economic potential of towns and cities in 2018.....	18 21
Wykres 3. Chart 3.	Rozkład wielkości i kolejności miast w województwie lubelskim w 2018 r. Distribution of the size and order of towns and cities in Lubelskie Voivodeship in 2018	28
Wykres 4. Chart 4.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem potencjału demograficznego w 2018 r. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by demographic potential in 2018	32
Wykres 5. Chart 5.	Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w miastach województwa lubelskiego w 2018 r. Population structure by economic age groups in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2018	37
Wykres 6. Chart 6.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem aktywności gospodarczej w 2018 r..... Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by economic activity in 2018	45
Wykres 7. Chart 7.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem aktywności jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by activity of local government units in 2018	51
Wykres 8. Chart 8.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem kapitału ludzkiego i społecznego w 2018 r..... Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by human and social capital in 2018	55
Wykres 9. Chart 9.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem infrastruktury społecznej w 2018 r..... Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by social infrastructure in 2018	60
Wykres 10. Chart 10.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem infrastruktury technicznej w 2018 r..... Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by technical infrastructure in 2018	68
Wykres 11. Chart 11.	Ranking miast województwa lubelskiego pod względem dostępności transportowej w 2018 r. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by transport accesibility in 2018	75

Spis map

List of maps

		Str. Page
Mapa 1. Map 1.	Miasta w województwie lubelskim w 2018 r..... Towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018.....	12 15
Mapa 2. Map 2.	Współczynnik urbanizacji w 2018 r..... Urbanisation rate in 2018	23
Mapa 3. Map 3.	Miasta w województwie lubelskim według liczby ludności i funkcji administracyjnej w 2018 r..... Towns and cities in Lubelskie Voivodship by population and administrative function in 2018	26
Mapa 4. Map 4.	Model grawitacji miast województwa lubelskiego w 2018 r..... Gravity model of towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018	30
Mapa 5. Map 5.	Infrastruktura transportowa w województwie lubelskim w 2018 r. Transport infrastructure in Lubelskie Voivodship in 2018	79

Spis tablic

List of tables

		Str. Page
Tablica 1. Table 1.	Miasta w Polsce..... Towns and cities in Poland	24
Tablica 2. Table 2.	Miasta w województwie lubelskim w 2018 r..... Towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018	29
Tablica 3. Table 3.	Liczba ludności, przyrost naturalny oraz saldo migracji w miastach województwa lubelskiego w latach 2011-2018..... Population, natural increase and net migration in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2011-2018	39
Tablica 4. Table 4.	Typologia demograficzna według J. W. Webba w latach 2011-2018..... Demographic typology by J. W. Webb in 2011-2018	43
Tablica 5. Table 5.	Przedsiębiorczość w miastach województwa lubelskiego w 2018 r..... Entrepreneurship in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2018	46
Tablica 6. Table 6.	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w miastach województwa lubelskiego (2011, 2018)..... Share of the registered unemployed in the working age population in towns and cities of Lubelskie Voivodship (2011, 2018)	48

Spis tablic statystycznych

List of statistical tables

		Str. Page
Tablica 1. Table 1.	Ludność (2011, 2018)..... Population (2011, 2018)	84
Tablica 2. Table 2.	Ruch naturalny ludności (2011, 2018) Vital statistics (2011, 2018)	86
Tablica 3. Table 3.	Ruch wędrówkowy ludności (2011, 2018) Migration of population (2011, 2018)	87
Tablica 4. Table 4.	Podmioty gospodarki narodowej (2011, 2018)..... Entities of national economy (2011, 2018)	88
Tablica 5. Table 5.	Pracujący (2011, 2018)..... Employed persons (2011, 2018)	90
Tablica 6. Table 6.	Zarejestrowani bezrobotni (2011, 2018)..... Registered unemployed persons (2011,2018)	91
Tablica 7. Table 7.	Dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego (2011, 2018) Revenue of local government units budgets (2011,2018)	92
Tablica 8. Table 8.	Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (2011, 2018) Expenditure of local government units budgets (2011, 2018)	93
Tablica 9. Table 9.	Ambulatoryjna opieka zdrowotna (2011, 2018) Out-patient health care (2011, 2018)	94
Tablica 10. Table 10.	Apteki ogólnodostępne (2011,2018) Generally available pharmacies (2011, 2018)	95
Tablica 11. Table 11.	Przedszkola (2011, 2018) Nursery schools (2011, 2018)	96
Tablica 12. Table 12.	Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (2011/2012, 2018/2019) Primary schools for children and youth (2011/2012, 2018/2019)	96
Tablica 13. Table 13.	Gimnazja dla dzieci i młodzieży (2011/2012, 2018/2019) Lower secondary schools for children and youth (2011/2012, 2018/2019)	98
Tablica 14. Table 14.	Licea ogólnokształcące dla młodzieży (2011/2012, 2018/2019)..... General secondary schools for children and youth (2011/2012, 2018/2019)	99
Tablica 15. Table 15.	Biblioteki publiczne (2011, 2018) Public libraries (2011, 2018)	100
Tablica 16. Table 16.	Turystyczne obiekty noclegowe (2011, 2018) Tourist accommodation establishments (2011, 2018)	101
Tablica 17. Table 17.	Placówki kultury (2011, 2018)..... Cultural institutions (2011, 2018)	102
Tablica 18. Table 18.	Kluby sportowe (2011, 2018) Sports clubs (2011, 2018)	103

Tablica 19. Table 19.	Wodociągi (2011, 2018) Water supply system (2011, 2018)	104
Tablica 20. Table 20.	Kanalizacja (2011, 2018) Sewage system (2011, 2018)	105
Tablica 21. Table 21.	Komunalne i przemysłowe oczyszczalnie ścieków (2011, 2018)..... Municipal and industrial wastewater treatment plants (2011, 2018)	106
Tablica 22. Table 22.	Mieszkania oddane do użytkowania (2011, 2018)..... Dwellings completed (2011, 2018)	107
Tablica 23. Table 23.	Wskaźniki syntetyczne w 2018 r..... Synthetic indicators in 2018	108

Znaki umowne

Symbols

Symbol	Opis
Symbol	Description
Kreska (-)	oznacza, że zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka (.)	oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe data not available, classified data (statistical confidentiality) or providing data impossible or purposeless
Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji categories of applied classification are presented in an abbreviated form
„W tym” “Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy not all elements of the sum are given

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót	Znaczenie	Skrót	Znaczenie	Skrót	Znaczenie
Abbreviation	Meaning	Abbreviation	Meaning	Abbreviation	Meaning
tys.	tysiąc thousand	km	kilometr kilometre	°C	stopień Celsjusza centigrade
mln	milion million	m ²	metr kwadratowy square metre	d	dość day
mld bn	miliard billion	ha	hektar hectare	r.	rok year
zł PLN	złoty Polish zloty	km ²	kilometr kwadratowy square kilometre	r/r y/y	rok do roku year on year
szt.	sztuka piece, unit	m ³	metr sześcienny cubic metre	cd. cont.	ciąg dalszy continued
kg	kilogram kilogram	dam ³	dekametr sześcienny cubic decametre	dok. cont.	dokończenie continued
dt	decytona deciton	hm ³	hektometr sześcienny cubic hectometre	pkt	punkt point
t	tona tonne	MW	megawat megawatt	p.proc. pp	punkt procentowy percentage point
mm	milimetr millimetre	kWh	kilowatogodzina kilowatt hour	Dz.U.	Dziennik Ustaw Journal of Laws
m	metr metre	GWh	gigawatogodzina gigawatt hour	UE EU	Unia Europejska European Union

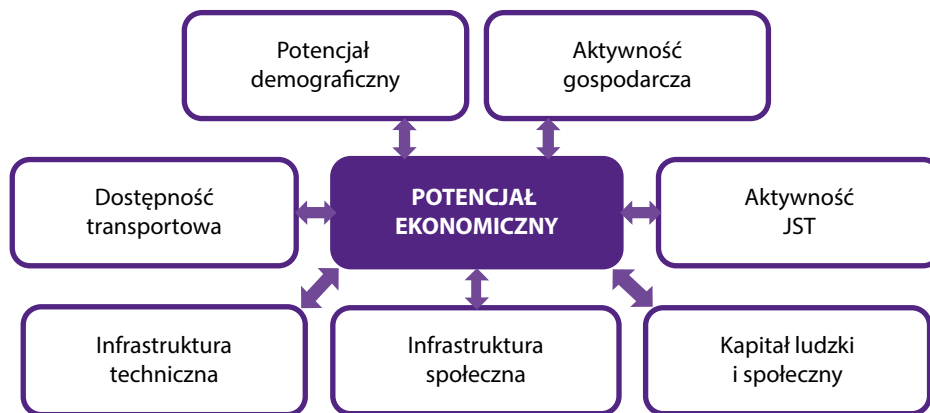
Wstęp

Problematyka rozwoju miast staje się szczególnie istotna w kontekście stosowania wymiaru terytorialnego w polityce regionalnej. Ma to odzwierciedlenie w szeregu dokumentów na poziomie europejskim i globalnym, które mają za zadanie efektywnie wspierać rozwój miast. W wymiarze europejskim kluczowe działania w tym zakresie koncentrują się wokół Agendy miejskiej dla UE, która w założeniu powinna wspomagać obszary miejskie w zakresie stanowienia dobrego prawa, lepszego finansowania oraz wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

Zagadnienia związane z problematyką rozwoju miast znalazły się także w krajowych dokumentach strategicznych takich jak: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 i Krajowa Polityka Miejska 2023. Ten ostatni dokument w całości dedykowany jest realizacji celów strategicznych w odniesieniu do miast.

Mając na uwadze aktualność tematyki polityki miejskiej i rosnące zainteresowanie podejściem terytorialnym w polityce rozwoju w prezentowanej publikacji podjęto próbę zbadania potencjału ekonomicznego miast województwa lubelskiego w oparciu o zestaw wskaźników statystycznych. W ramach opracowania zidentyfikowano czynniki wpływające na potencjał ekonomiczny, określono stopień ich wpływu na potencjał miast oraz utworzono syntetyczny wskaźnik, który posłużył do stworzenia rankingu. Umożliwiło to wyodrębnienie miast o dużym potencjale ekonomicznym oraz tych z gorszymi perspektywami rozwojowymi. Osobną sferą poznawczą było określenie istotności poszczególnych czynników odpowiadających za rozwój. W tym celu przeprowadzone zostało badanie ankietowe z udziałem przedstawicieli miast województwa lubelskiego. Wyniki ankiety pozwoliły określić rangę poszczególnych czynników odpowiadających za potencjał ekonomiczny i jednocześnie oszacować wagi, które zostały wykorzystane do obliczenia wskaźnika syntetycznego.

Wykres 1. Komponenty potencjału ekonomicznego miast
Chart 1. Urban economic potential components

Źródło: Opracowanie własne.
Source: Own study.

Obszarem badawczym publikacji była zbiorowość 48 miast województwa lubelskiego (Mapa 1.) według stanu na 31 XII 2018 r., przy czym jako kryterium przyjęto posiadanie praw miejskich w badanym okresie. Według funkcji administracyjnej w województwie lubelskim wyróżnić można:

- 4 miasta na prawach powiatu,
- 16 miast będących siedzibą powiatu,
- 28 pozostałych miast.

Biorąc pod uwagę kryterium ludnościowe, największym miastem był Lublin liczący 340 tys. mieszkańców, natomiast najmniejszymi były: Józefów nad Wisłą (0,9 tys. osób), Siedliszcze (1,4 tys.) oraz Frampol (1,4 tys.). Już to krótkie zestawienie dowodzi, że zbiorowość miast jest niezwykle zróżnicowana, co niewątpliwie należy brać pod uwagę przy ocenie potencjału ekonomicznego.

Podstawowym przekrojem czasowym prezentowanej pracy były lata 2011–2018. Ze względu na dostępność danych w niektórych przypadkach przyjmowano inne przedziały czasowe. Analizowany okres pozwalał prześledzić dynamikę zmian najważniejszych zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych w miastach. Z kolei do zbadania potencjału rozwojowego i stworzenia rankingu rokiem bazowym był 2018 r., jedynie w nielicznych przypadkach spowodowanych brakiem dostępności danych lub względami metodologicznymi stosowano lata wcześniejsze.

Publikacja składa się ze wstępu, syntezy oraz ośmiu rozdziałów. **We wstępie** zawarty został zarys problematyki badawczej przedstawiono cel publikacji i metody jego realizacji. W **rozdziale 1** przedstawione zostały najważniejsze cechy systemu osadniczego województwa lubelskiego na tle kraju. Porównano wskaźniki rozmieszczenia i koncentracji miast oraz rozkład wielkości i kolejności miast. **Rozdział 2** prezentuje potencjał demograficzny za pomocą analizy procesów ludnościowych zachodzących w miastach i ich otoczeniu. Szczegółowy opis czynników odpowiedzialnych za aktywność gospodarczą miast zawarty został w **rozdziale 3**, opisane w nim zostały przede wszystkim zmiany na rynku pracy oraz poziom przedsiębiorczości. W **rozdziale 4** zaprezentowano aktywność jednostek samorządu terytorialnego, pod względem wydatków na inwestycje, w tym finansowane z UE, przeanalizowano także poziom dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego. W **rozdziale 5** dokonano analizy kapitału ludzkiego i społecznego za pomocą wskaźników dotyczących liczby fundacji i stowarzyszeń, frekwencji wyborczej, szkolnictwa wyższego. **Rozdział 6** poświęcony został prezentacji infrastruktury społecznej, na którą składa się m.in. liczba szkół, bibliotek publicznych, zakładów opieki zdrowotnej. Z kolei Infrastruktura techniczna opisana została w **rozdziale 7**, w którym przedstawiono dane z zakresu sieci wodociągowej, gazowej, kanalizacyjnej i mieszkaniowej oraz infrastruktury ochrony środowiska. **Rozdział 8** dotyczy prezentacji dostępności transportowej. Przeanalizowano w nim położenie miast przy ważnych węzłach komunikacyjnych, odległość od dużych miast oraz rozmieszczenie przejść granicznych. W **podsumowaniu** zaprezentowano zbiorczy wskaźnik syntetyczny potencjału ekonomicznego oraz skonstruowano ranking miast województwa lubelskiego.

Publikacja została wzbogacona także o zestaw danych statystycznych dotyczących miast województwa lubelskiego w formie tabelarycznej.

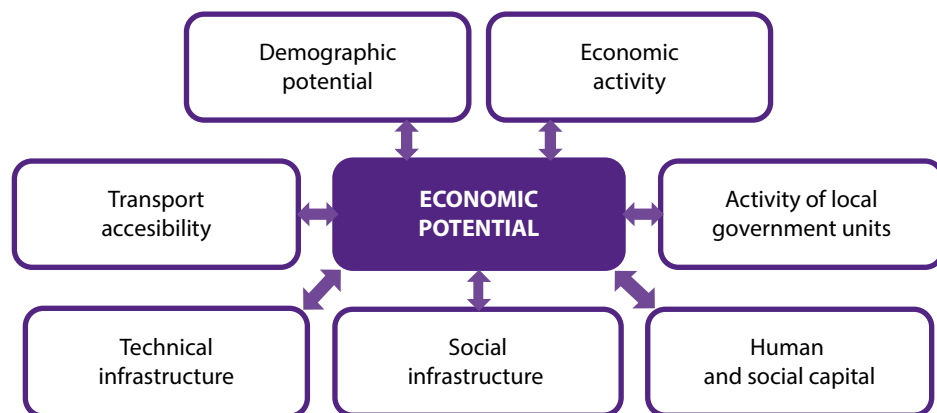
Introduction

The topic of development of towns and cities is becoming especially important in the context of applying a territorial aspect to the regional policy. It is reflected in a set of documents at the European and global levels, which are supposed to effectively support development of towns and cities. At the European level, the key activities are concentrated around the Urban Agenda for the EU, which is assumed to aid the urban areas in terms of establishment of good law, better funding and exchange of experiences and best practices.

The issues connected with the topic of development of towns and cities were also included in the Country Strategy Papers, such as: Strategy for Responsible Development, National Strategy of Regional Development 2030 and National Urban Policy 2023. The last document is fully dedicated to implementation of strategic objectives related to towns and cities.

Taking into account the up-to-date nature of the urban policy topic as well as a growing interest in the territorial approach in the development policy, an attempt was made in the presented publication to examine the economic potential of towns and cities in Lubelskie Voivodship on the basis of a set of statistical indicators. In the study, the factors which have an influence on the economic potential were identified, the level of their influence on the potential of towns and cities was determined and a synthetic indicator was created and used to develop a ranking. It allowed to distinguish towns and cities with a high economic potential and those with worse development prospects. Another cognitive area was to determine significance of individual factors responsible for development. In order to do that, a survey was conducted with participation of representatives of towns and cities of Lubelskie Voivodship. The survey results allowed to identify the importance of particular factors responsible for the economic potential and, at the same time, to estimate the weights which were applied to calculate the synthetic indicator.

Wykres 1. **Komponenty potencjału ekonomicznego miast**
Chart 1. **Urban economic potential components**

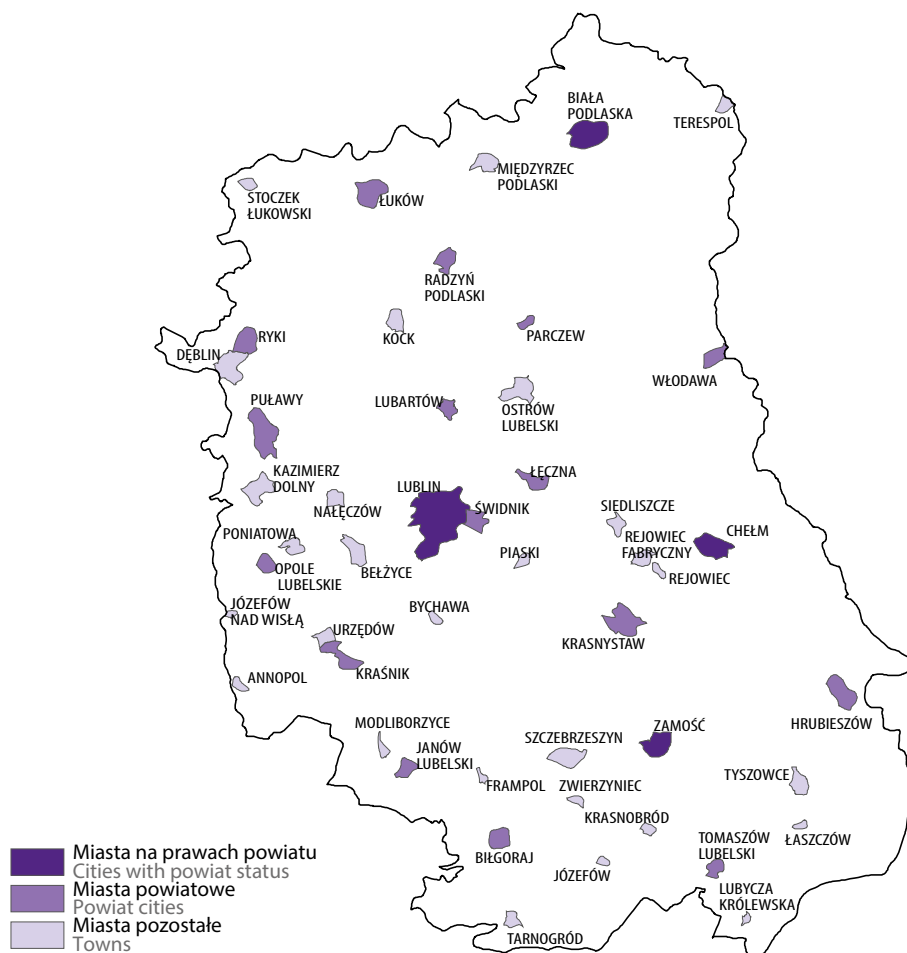

Źródło: Opracowanie własne.
Source: Own study.

The economic potential is the result of interactions of diversified groups of factors, constitutes a qualitative measure of economic development and thereby reflects the level of competitiveness of the examined units. In order to assess the economic potential of towns and cities of Lubelskie Voivodship, seven of its main components presented in chart 1 were distinguished, i.e. demographic potential, economic activity, activity of local government units, social infrastructure, technical infrastructure, human and social capital and transport accessibility. They determine socio-economic development, its directions and dynamics, at the same time providing important information on the level of development of the towns and cities examined. Undoubtedly, the prime mover for development is the effective use of endogenous factors, as regional competitiveness depends to a great extent on development of local economy, quality of human resources, socio-technical infrastructure and transport accessibility.

Mapa 1.
Map 1.

Miasta w województwie lubelskim w 2018 r.
Towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018

The research area of the publication was a collectivity of 48 towns and cities of Lubelskie Voivodship (Map 1.) as of 31 December 2018 and possession of an urban charter in the examined period was applied as a criterion. According to the administrative function, the following can be distinguished in Lubelskie Voivodship:

- 4 cities with a powiat status,
- 6 powiat cities,
- 28 towns.

Taking into account the criterion of population, Lublin was the biggest city with 340 thousand residents, whereas the smallest towns included: Józefów nad Wisłą (0.9 thousand persons), Siedliszcze (1.4 thousand) and Frampol (1.4 thousand). This short list is enough to prove that the collectivity of towns and cities is highly diversified, which undoubtedly should be considered when assessing the economic potential.

The basic time range for the presented study was the period of 2011–2018. Due to data accessibility, other time frames were applied in some cases. The analysed period allowed to study the dynamics of changes in the most important socio-economic phenomena and processes in towns and cities. Furthermore, 2018 was the base year for examining the development potential and creating a ranking. Only in a few cases, earlier years were applied due to data unaccessibility or methodological aspects.

The publication contains Introduction, Executive summary and eight chapters. **Introduction** includes an outline of the research area, the publication objective and methods for its implementation. The most important features of the settlement system in Lubelskie Voivodship compared with the rest of the country were presented in **Chapter 1**. Indicators of arrangement and concentration of towns and cities were compared as well as their size and order distribution. **Chapter 2** presents demographic potential with the use of the analysis of population processes taking place in towns and cities and their surroundings. A detailed description of the factors responsible for economic activity of towns and cities was included in **Chapter 3** and it mainly describes the changes on the labour market and the level of entrepreneurship. Activity of local government units was presented in **Chapter 4**, taking into account expenses on investments, including those funded by the EU. The level of own revenues of local government units was analysed too. In **Chapter 5**, there was also an analysis of human and social capital carried out with the use of indicators regarding the number of foundations and associations, voter turnout and tertiary education. **Chapter 6** was focused on presentation of social infrastructure, which consists of the number of schools, public libraries or health care facilities, among others. When it comes to technical infrastructure, it was depicted in **Chapter 7** which presents the data related to the water supply, gas and sewage networks as well as dwelling infrastructure and environmental protection infrastructure. **Chapter 8** concerns the presentation of transport accessibility. It contains the analysis of the location of towns and cities nearby important transport hubs, distance from big cities and distribution of border crossings. The collective synthetic indicator of the economic potential was presented and the ranking of towns and cities in Lubelskie Voivodship was established in **Summary**.

The publication was also enriched with a set of statistical data regarding towns and cities in Lubelskie Voivodship in the tabular form.

Synteza

Potencjał ekonomiczny miast jest rezultatem współdziałania różnych czynników przyrodniczych, społecznych i gospodarczych. Trudności w jego uchwyceniu i analizie wynikają z faktu, iż nie jest to wielkość bezpośrednio obserwowalna. Jednakże zastosowane w publikacji metody analizy wielowymiarowej pozwoliły na skwantyfikowanie potencjału ekonomicznego i stworzenie rankingu miast. W rezultacie możliwe było zidentyfikowanie miast z dużym potencjałem ekonomicznym, jak również wskazanie obszarów doświadczających problemów rozwojowych.

Dodatkową wartością przeprowadzonej analizy jest także ocena przez przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego istotności poszczególnych komponentów składających się na potencjał ekonomiczny. Co warto podkreślić, ocena ta została określona przez praktyków funkcjonujących w lokalnym środowisku, znających specyfikę i uwarunkowania danego obszaru. Na podstawie zebranych ankiet ustalono następujące wagi dla elementów potencjału ekonomicznego:

- 1) Potencjał demograficzny – 14%,
- 2) Aktywność gospodarcza – 20%,
- 3) Aktywność jednostek samorządu terytorialnego – 14%,
- 4) Kapitał ludzki i społeczny – 8%,
- 5) Infrastruktura społeczna – 11%,
- 6) Infrastruktura techniczna – 17%,
- 7) Dostępność transportowa – 16%.

Według przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego najważniejszym czynnikiem decydującym o potencjale ekonomicznym miast jest aktywność gospodarcza. Ankietowani wskazali, że zagadnienia związane z rynkiem pracy i poziomem przedsiębiorczości są kluczowe dla rozwoju na szczeblu lokalnym i w 1/5 decydują o potencjale ekonomicznym miasta. Nieco mniej istotnymi czynnikami rozwoju okazały się infrastruktura techniczna i dostępność transportowa, które uzyskały wagi odpowiednio 17% i 16%. Najmniejszą wagę przedstawiciele miast przypisali kapitałowi ludzkiemu i społecznemu. Należy podkreślić, że w opinii ankietowanych dużo ważniejszymi czynnikami warunkującymi potencjał ekonomiczny okazały się sytuacja na rynku pracy i zagadnienia infrastrukturalne, tzn. trwałe elementy szeroko pojętej infrastruktury gospodarczej regionu. Z kolei elementy społeczne takie jak jakość kapitału ludzkiego i społecznego oraz związana z nimi infrastruktura odgrywały mniejszą rolę.

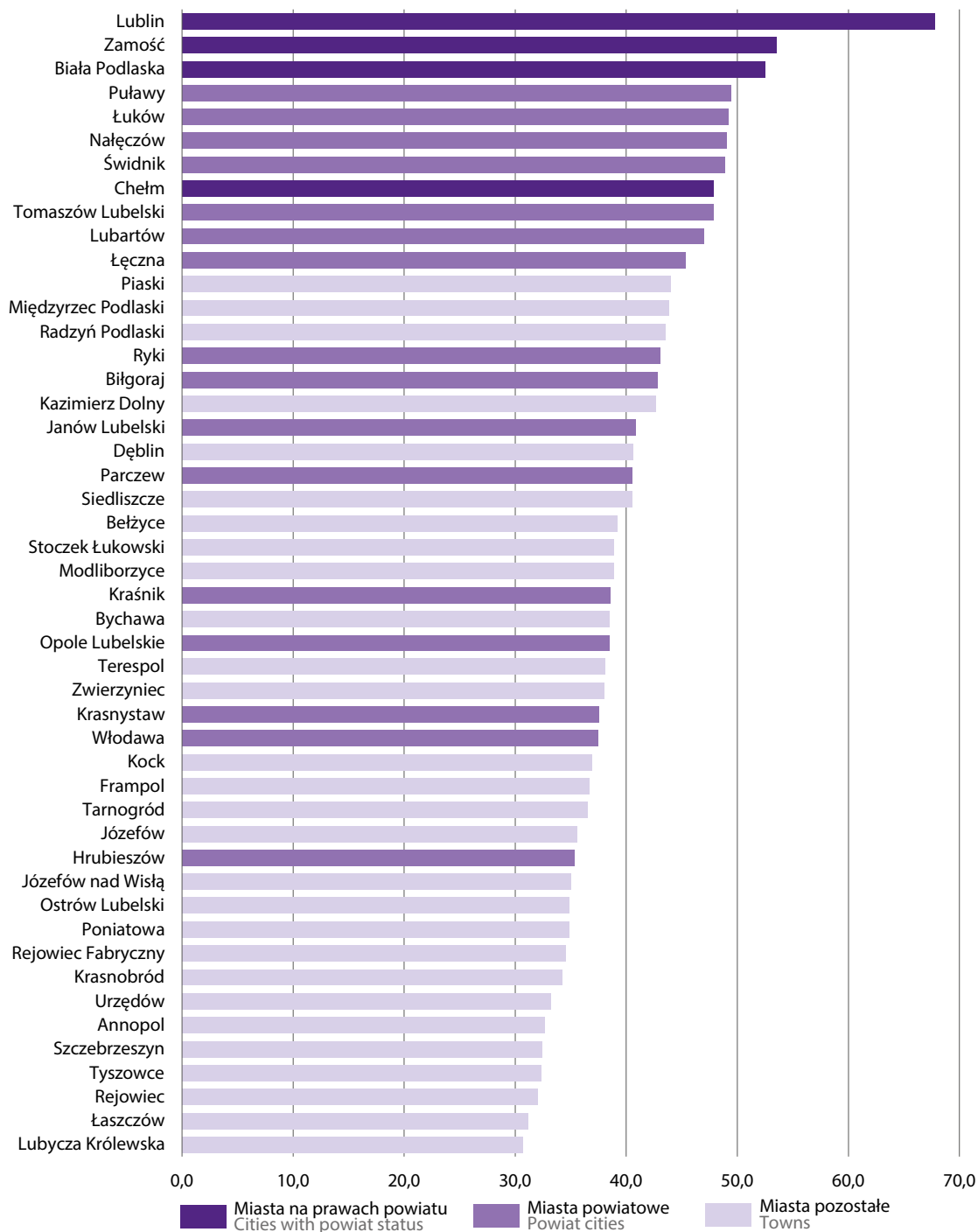
Ranking potencjału ekonomicznego miast (Wykres 2.) został stworzony w oparciu o wartość wskaźnika syntetycznego, powstałego na podstawie 7 komponentów głównych i 59 zweryfikowanych merytorycznie i statystycznie wskaźników bazowych. Tak liczne zastosowanie różnorodnych danych statystycznych pozwoliło na rzetelne i obiektywne zaprezentowanie potencjału ekonomicznego miast województwa lubelskiego.

Niewątpliwie pozycja w rankingu pozostaje w ścisłym związku z wielkością miasta i pełnioną funkcją administracyjną. W pierwszej 10 miast znalazły się wszystkie miasta na prawach powiatu, większe miasta powiatowe oraz Nałęczów posiadający atuty turystyczno-uzdrowiskowe na skalę krajową i europejską, a pierwsze 3 miejsca zajęły największe miasta regionu. Z kolei na drugim krańcu zestawienia znalazły się mniejsze, kilkutyśięczne ośrodki.

Podobnie jak w dwóch poprzednich edycjach badania miastem o największym potencjale ekonomicznym w województwie lubelskim w 2018 r. został Lublin. Stolica województwa była najlepsza w 4 z 7 głównych komponentów, a w przypadku potencjału demograficznego zajęła 2. miejsce. Lublin osiągnął najlepsze wskaźniki w obszarach: aktywności gospodarczej, dostępności transportowej, aktywności jednostek samorządu terytorialnego oraz kapitału ludzkiego i społecznego. Dominująca od wielu lat pozycja Lublina wynika z pełnionych ważnych funkcji administracyjnych, stosunkowo pojemnego, lokalnego rynku pracy oraz z funkcjonowania szkół wyższych, które nie tylko kształcą i prowadzą badania naukowe, ale również

w istotny sposób przyczyniają się do ożywiania koniunktury gospodarczej w mieście. Powyższe czynniki zdecydowanie wyróżniają Lublin na tle innych ośrodków miejskich w regionie.

Wykres 2. Ranking potencjału ekonomicznego miast w 2018 r.
Chart 2. Ranking of the economic potential of towns and cities in 2018

Drugim miastem w rankingu został Zamość. Okazał się on najlepszy pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Na wysokim poziomie znalazła się także aktywność samorządu oraz poziom kapitału ludzkiego i społecznego. Trzecią lokatę zajęła Biała Podlaska, która wyróżniała się wysokim poziomem kapitału ludzkiego i społecznego (2. miejsce) oraz aktywnością gospodarczą i wysokiej jakości potencjałem demograficznym. Na czwartym miejscu znalazły się Puławy, które jednocześnie były najlepsze w kategorii miast powiatowych. W ramach poszczególnych komponentów, miasto wysoką pozycję uzyskało w przypadku aktywności samorządu (4. miejsce), dostępności transportowej oraz aktywności gospodarczej. Wśród miast powiatowych wysokie miejsca zajęły również: Łuków, Świdnik i Tomaszów Lubelski. W kategorii pozostałych miast pierwsze miejsce zajął wspomniany wyżej Nałęczów, kolejne miejsca zajęły: Piaski, Międzyrzec Podlaski oraz Kazimierz Dolny.

Przeprowadzona analiza pozwoliła zidentyfikować szereg interesujących zagadnień i prawidłowości występujących w miastach województwa lubelskiego. Jednym z najważniejszych procesów, który będzie rzutował na możliwości rozwojowe jest starzenie się ludności, przejawiające się negatywnymi zmianami w strukturze ludności. Stale wzrastający odsetek ludności w starszym wieku, przy jednoczesnym zmniejszaniu się udziału ludzi młodych w populacji, skutkuje poważnymi implikacjami w sferze zabezpieczenia emerytalnego, rynku pracy, edukacji czy ochrony zdrowia. O skali zjawisk depopulacyjnych świadczy fakt, że wg typologii Webba, jedynie 3 miasta z 48 notowały rzeczywisty przyrost mieszkańców, a dominującym typem demograficznym miast był ubytek rzeczywisty, spowodowany głównie odpływami migracyjnymi.

W przypadku większości komponentów miejsce w rankingu było ściśle związane z wielkością miasta. Jedynym wyjątkiem była dostępność do infrastruktury społecznej. Możliwość skorzystania z podstawowych usług medycznych, aptek, placówek kulturalnych i oświatowych lepsza była w mniejszych miastach. Co więcej, prawidłowości te miały miejsce pomimo dynamicznego rozwoju sektora niepublicznego w zakresie ochrony zdrowia, placówek przedszkolnych i szkolnych, który w przeważającej części dotyczył dużych ośrodków. Niewątpliwie placówki niepubliczne odgrywają dużą rolę w zwiększeniu dostępności do infrastruktury społecznej, zwłaszcza w większych miastach, jednak dotychczasowe badania wskazują, że jest to poziom niewystarczający do istniejących potrzeb. Odrębną kwestię stanowi fakt, że są to usługi w większości dodatkowo płatne, co istotnie zmniejsza ich atrakcyjność w stosunku do usług publicznych.

Jednym z komponentów rozwoju miast była aktywność władz samorządowych. Możliwości kreowania efektywnej polityki rozwoju zależą przede wszystkim od umiejętności pozyskania i gospodarowania środkami publicznymi. O samodzielności finansowej miast w znacznej mierze decyduje poziom dochodów własnych. Zarówno udział tego rodzaju wpływów w całkowitym budżecie, jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższy był w miastach, gdzie funkcjonowały duże zakłady przemysłowe, generujące wpływy, głównie z tytułu podatku od nieruchomości. Wytwarza się zatem mechanizm wzajemnych powiązań, w którym aktywność samorządu w przyciąganiu inwestycji, w dalszej perspektywie powoduje zwiększenie wpływów budżetowych, co w rezultacie pozwala na skuteczniejsze realizowanie zadań rozwojowych.

Dokonana analiza pokazała, że najwyższym potencjałem ekonomicznym wyróżniały się największe miasta województwa oraz te, które posiadają atuty związane z atrakcyjnością przyrodniczą i kulturową (Nałęczów, Kazimierz Dolny). Duże znaczenie miała także dobra dostępność transportowa (Piaski, Międzyrzec Podlaski) oraz funkcjonowanie dużych zakładów przemysłowych w bliskiej odległości od miasta (Puławy, Łuków, Świdnik, Łęczna). Odpowiednie wykorzystanie tych atutów przez władze i społeczność poszczególnych miast znalazła odzwierciedlenie we wskaźnikach statystycznych i wysokiej pozycji w rankingu. Z kolei największe problemy rozwojowe zidentyfikowano w małych miastach w południowej i południowo-wschodniej części województwa, które są słabo skomunikowane z centralną częścią regionu. Na tym obszarze najbardziej widoczne są problemy demograficzne, odpływy migracyjne, trudna sytuacja na rynku pracy oraz ograniczenia w dostępie do infrastruktury technicznej.

Executive summary

The economic potential of towns and cities is a result of common activity of various natural, social and economic factors. Difficulties in capturing and analysing it are connected with the fact that it is not a directly observable value. However, applying the method of multi-dimensional analysis in the publication allowed to quantify the economic potential and to establish a ranking of towns and cities. In consequence, it was possible to identify the towns and cities with a high economic potential as well as to indicate the areas experiencing development problems.

An additional value of the analysis carried out is the importance assessment for individual components constituting the economic potential by the representatives of local government units. What is worth underlining, this assessment was conducted by the practitioners functioning in the local environment, knowing the specifics and conditions of the given area. On the basis of the surveys collected, the following weights for the economic potential elements were determined:

- 1) Demographic potential – 14%,
- 2) Economic activity – 20%,
- 3) Activity of local government units – 14%,
- 4) Human and social capital – 8%,
- 5) Social infrastructure – 11%,
- 6) Technical infrastructure – 17%,
- 7) Transport accessibility – 16%.

According to the representatives of local government units, the most important factor, decisive for the economic potential of towns and cities, is economic activity. Interviewees indicated that the issues connected with the labour market and the entrepreneurship level are essential for development at the local level and decide about the town or city economic potential in 20%. The factors which are slightly less important are technical infrastructure and transport availability, and they obtained the weights of 17% and 16%. The lowest weight was attributed by the town or city representatives to human and social capital. It should be highlighted that, according to the interviewees' opinion, the situation on the labour market and infrastructure issues, i.e. permanent elements of the region economic infrastructure in its broad sense, turned out to be much more important factors determining the economic potential. On the other hand, the social elements, such as the quality of human and social capital as well as infrastructure connected with them, played a smaller role.

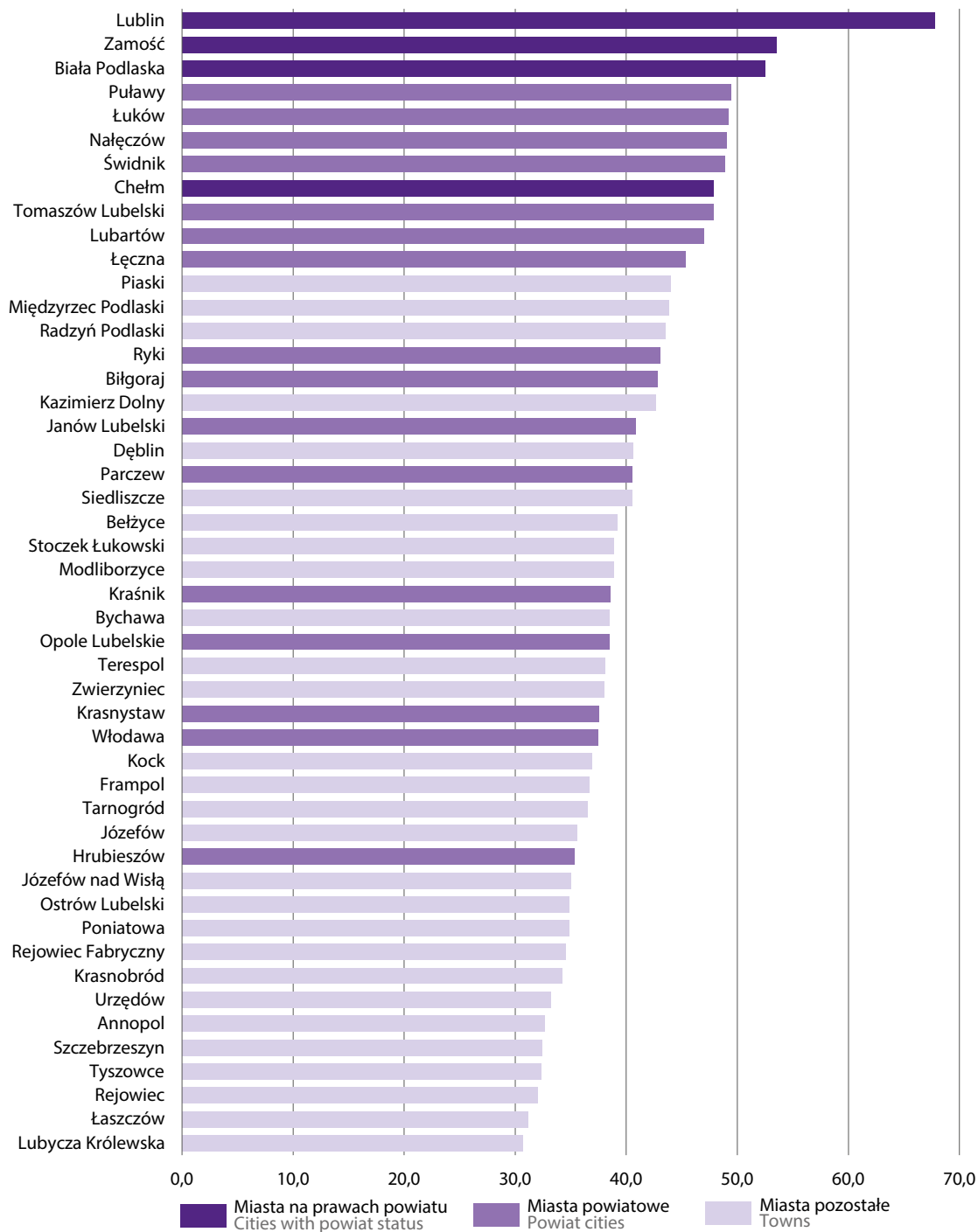
The ranking of the economic potential of towns and cities (Chart 2) was based on the value of the synthetic indicator, created on the basis of 7 main components and 59 base indicators verified substantively and statistically. Such a comprehensive use of various statistical data allowed to present the economic potential of towns and cities in Lubelskie Voivodship in a reliable and objective way.

Undeniably, the position in the ranking is neatly connected with the town or city size and the administrative function it fulfils. The 1st ten positions included all the cities with a powiat status, bigger powiat cities and Nałęczów, which has tourist and spa assets on the scale of the country and Europe, and the 1st three positions were taken by the biggest cities in the region. When it comes to the other end of the list, it was occupied by smaller towns with several thousand residents.

Similarly to two previous issues of the survey, the city with the highest economic potential in Lubelskie Voivodship in 2018 was Lublin. The voivodship capital had the best results in 4 out of 7 main components and in the case of demographic potential it occupied the 2nd place. Lublin reached the highest indicators in the areas of economic activity, transport availability, activity of local government units as well as human and social capital. The position of Lublin, which has been dominating for many years, results from the administrative functions it has as well as quite capacious local labour market and the presence of tertiary education establishments, which not only educate and carry out scientific research, but also significantly

contribute to boosting the economic situation in the city. The above factors definitely distinguish Lublin from the other urban areas in the region.

Wykres 2. Ranking potencjału ekonomicznego miast w 2018 r.
Chart 2. Ranking of the economic potential of towns and cities in 2018

The 2nd city in the ranking is Zamość. It turned out to be the best one in terms of technical infrastructure. Activity of local government as well as human and social capital were also at a high level. The 3rd position was occupied by Biała Podlaska, which had a high level of human and social capital (the 2nd place) as well as economic activity and demographic potential of high quality. The 4th place was taken by Puławy with the best result also in the category of powiat cities. When it comes to individual components, this city occupied a high position in the case of local government activity (the 4th place), transport accessibility and economic activity. Among powiat cities, the following cities occupied high positions as well: Łuków, Świdnik and Tomaszów Lubelski. In the category of other towns, the 1st place was taken by aforementioned Nałęczów and the further positions were occupied by: Piaski, Międzyrzec Podlaski and Kazimierz Dolny.

The analysis carried out allowed for identification of a set of interesting issues and regularities taking place in towns and cities of Lubelskie Voivodship. One of the most important processes which will have an influence on development opportunities is ageing of population, manifested by negative changes in the population structure. A percentage of population at the old age together with a decrease in the share of young people in the population result in serious implications in the area of retirement security, labour market, education or health care. The scale of a depopulation phenomenon is supported by the fact that, according to the Webb typology, only 3 out of 48 towns and cities noted an increase in the number of residents and a dominant demographic type of towns and cities was an actual deficit, caused mainly by migration outflows.

In the case of majority of components, a position in the ranking was neatly connected with the town or city size. The only exception was accessibility of social infrastructure. A possibility to use basic medical services, pharmacies as well as cultural and education establishments was better in smaller towns. What is more, these regularities were present despite the dynamic development of the non-public sector in terms of health care, pre-primary education establishments and schools, which was related to big urban centres for the most part. Undoubtedly, non-public establishments play a big role in increasing availability of social infrastructure, especially in bigger cities, but the foregoing research indicates that this level is insufficient for the existing needs. Another issue is the fact that these services are usually additionally payable, which significantly lowers their attractiveness in comparison to the public services.

One of the components of development of towns and cities was activity of local government authorities. Possibilities of creating the effective policy of development depend mainly on the ability to obtain and manage public resources. To a great extent, the level of own revenues decides on financial independence of towns and cities. The share of such receipts, both in the whole budget and per 1 resident, was the highest in towns and cities where big industrial plants function, generating the receipts mainly due to the property tax. Thus, it creates a mechanism of mutual connections, in which the activity of local government that attracts investments leads to an increase in the budget receipts in further perspective and this allows to implement pro-development tasks more efficiently as the result.

The analysis carried out showed that the highest economic potential was characteristic of the biggest cities of the voivodship as well as of those which have assets connected with natural and cultural attractiveness (Nałęczów, Kazimierz Dolny). Transport availability (Piaski, Międzyrzec Podlaski) was also significant as well as big industrial plants functioning in the vicinity of the town or city (Puławy, Łuków, Świdnik, Łęczna). Appropriate use of these assets by the authorities and communities of individual towns and cities was reflected by the statistical indicators and a high position in the ranking. On the other hand, the biggest development problems were identified in small towns in the southern and south-eastern parts of the voivodship which are poorly connected with the central part of the region. In this area, demographic problems, migration outflows, a difficult situation on the labour market and limitations concerning the access to technical infrastructure are most visible.

Rozdział 1

Chapter 1

System osadniczy województwa lubelskiego

Settlement system in Lubelskie Voivodship

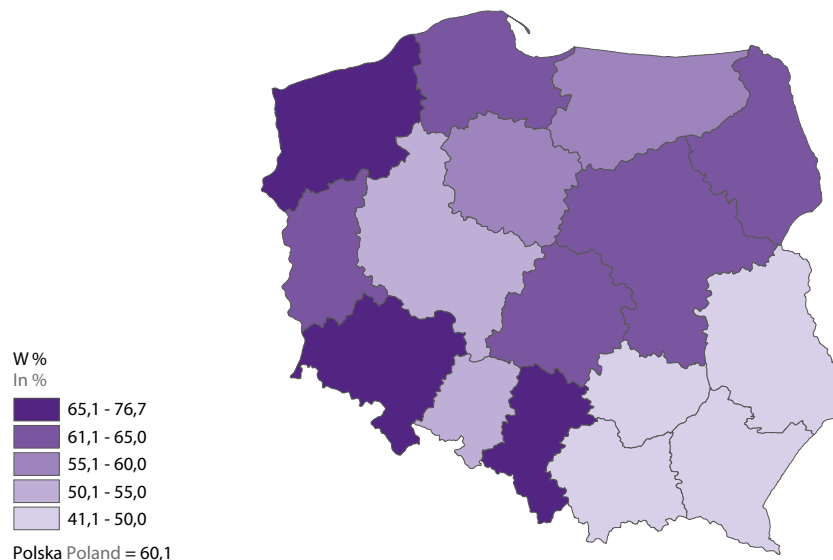
Polski system osadniczy uważany jest za jeden z najbardziej korzystnych w Europie (Koncepcja ...2030). Głównym atutem systemu jest jego policentryczność, która charakteryzuje się stosunkowo równomiernym rozłożeniem w przestrzeni kraju ośrodków metropolitalnych i regionalnych. Korzystna lokalizacja największych miast sprzyja zrównoważonemu rozwojowi regionalnemu, konkurencyjności i odgrywa istotną rolę w budowaniu spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej, przyspieszając rozprzestrzenianie się procesów rozwojowych.

Województwo lubelskie jest jednym z trzech największych (obok mazowieckiego i wielkopolskiego) w kraju pod względem powierzchni. W dniu 31 XII 2018 r. liczyło 2,1 mln mieszkańców, co stanowiło 5,5% ludności kraju (9. miejsce w kraju). W stosunku do 2011 r. na skutek ujemnego przyrostu naturalnego oraz migracji w regionie ubyło ponad 54 tys. mieszkańców (2,5%). Województwo lubelskie było wśród trzech regionów o największym ubytku liczby ludności w ciągu ostatnich 7 lat.

Zarówno analiza zmian liczby ludności miast w ostatnich latach, jak i prognoza ludności wskazują, że sytuacja demograficzna miast będzie się jeszcze pogarszać. Ma to związek z migracjami do innych województw (w większości do Warszawy i innych dużych miast) lub za granicę, głównie ludzi młodych, co skutkuje bezpośrednio ubytkiem ludności oraz oddziałuje pośrednio poprzez zaburzenie struktury wiekowej populacji na przyrost naturalny.

Mapa 2.
Map 2.

Współczynnik urbanizacji w 2018 r.
Urbanisation rate in 2018

Województwo lubelskie należy do regionów bardzo słabo zurbanizowanych. Udział ludności mieszkającej w miastach w całkowitej liczbie ludności wyniósł w 2018 r. 46,5%, co lokowało województwo na 14. miejscu w kraju. W kraju współczynnik urbanizacji wyniósł 60,1%. Na koniec 2018 r. w województwie było 48 miast. Niski stopień urbanizacji potwierdza fakt, że średnio na 10 tys. km² przypadało tylko 19 miast – najmniej w kraju. Dla porównania wskaźnik ten dla podkarpackiego wyniósł 29 miast, podlaskiego – 20, a świętokrzyskiego – 31. Średnia wielkość miasta wyniosła 20,5 tys. mieszkańców i była nieco niższa od średniej krajowej równej 24,8 tys. mieszkańców.

System osadniczy województwa lubelskiego charakteryzuje się dominacją największego miasta – Lublina liczącego w 2018 r. 339,7 tys. mieszkańców. Stolica województwa skupiała 16,0% mieszkańców województwa. Najbardziej dominującymi w swoich regionach są duże polskie miasta Warszawa i Łódź, których mieszkańcy stanowili odpowiednio 32,9% oraz 27,8%.

Tablica 1.
Table 1.

Miasta w Polsce
Towns and cities in Poland

Wyszczególnienie Specification	Miasta o liczbie mieszkańców Population of towns and cities						
	ogółem total	poniżej 5 tys. below 5 thousand	5 – 10	10 – 20	20 – 50	50 – 100	powyżej 100 tys. more than 100 thousand
Ogółem Total	930	344	185	183	134	46	38
Dolnośląskie	91	26	29	17	12	5	2
Kujawsko-pomorskie	52	20	11	14	2	2	3
Lubelskie	48	22	6	10	6	3	1
Lubuskie	43	19	7	11	4	-	2
Łódzkie	44	13	8	8	9	5	1
Małopolskie	61	19	14	15	10	1	2
Mazowieckie	87	28	12	22	18	4	3
Opolskie	36	11	13	6	4	1	1
Podkarpackie	51	20	14	7	6	3	1
Podlaskie	40	21	5	6	5	2	1
Pomorskie	42	8	13	6	11	2	2
Śląskie	71	12	12	10	15	10	12
Świętokrzyskie	36	19	6	6	3	1	1
Warmińsko-mazurskie	49	19	6	13	8	1	2
Wielkopolskie	113	54	21	18	13	5	2
Zachodniopomorskie	66	33	8	14	8	1	2

Inną metodą badania dominacji głównego miasta w systemie osadniczym regionu jest odniesienie liczby ludności drugiego w kolejności miasta do miasta największego. Według tego wskaźnika Lublin znalazł się w grupie miast o największej przewadze pod względem liczby ludności obok takich miast jak Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań, Wrocław. Stolica województwa lubelskiego jest w tym gronie miastem zdecydowa-

nie najmniejszym, co dodatkowo wzmacnia tezę o jego dominacji w regionie i świadczy również o braku silnych ośrodków o znaczeniu lokalnym i regionalnym. Tablica 1. przedstawia strukturę miast ze względu na ich wielkość mierzoną liczbą mieszkańców. Odnosząc strukturę wielkościową miast do wielkości ogólnopolskich, można zauważyć że w województwie lubelskim występuje niedobór miast małych o liczbie mieszkańców 5–10 tys. oraz miast największych powyżej 100 tys.

Największym miastem województwa jest Lublin. Warto wspomnieć, że w aspekcie funkcjonalnym do rdzenia Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zalicza się również Świdnik, dzięki czemu główny zespół miejski województwa liczy prawie 380 tys. ludności. Najmniejsza miejscowość posiadająca prawa miejskie to Józefów nad Wisłą, w którym mieszka niecałe 1,0 tys. ludności. Miastem najmłodszym jest Józefów nad Wisłą, który prawa miejskie uzyskał w dniu 1 stycznia 2018 r.

Elementem istotnym dla dynamicznego rozwoju regionu jest równomiernie rozmieszczona sieć miast, które pełnią funkcje ośrodków wzrostu i „lokomotyw rozwoju”, aktywizują obszary będące pod ich wpływem i przeciwdziałają powstawaniu terenów zmarginalizowanych i zapóźnionych gospodarczo. Największe znaczenie dla przyspieszenia procesów rozwojowych mają duże miasta, które poprzez swój potencjał ludnościowy mogą skutecznie oddziaływać na otaczające je obszary wpływu.

Analizując mapę przedstawiającą miasta w województwie lubelskim można stwierdzić, że oprócz aglomeracji Lublina i Świdnika, brak jest silnych ośrodków wzrostu. Szczególnie dotkliwy niedobór występuje wzdłuż wschodniej granicy.

Ciekawym zagadnieniem badawczym jest porównanie struktury wielkościowej miast w poszczególnych województwach. Wśród wielu sposobów badania podobieństwa struktur w artykule zastosowano jedną z prostszych metod zaliczaną do grupy miar absolutnych daną poniższym wzorem (Salamaga, 2009):

$$\mu(Q_r, Q_j) = \sum_{i=1}^m \min \{q_{ir}, q_{ij}\} \quad (i, r = 1 \dots n, \quad j = 1 \dots m) \quad (1)$$

gdzie:

Q_r, Q_j – zmienne losowe posiadające jednakową jednostkę miary,

q_{ir}, q_{ij} – wskaźniki struktury w poszczególnych zbiorowościach.

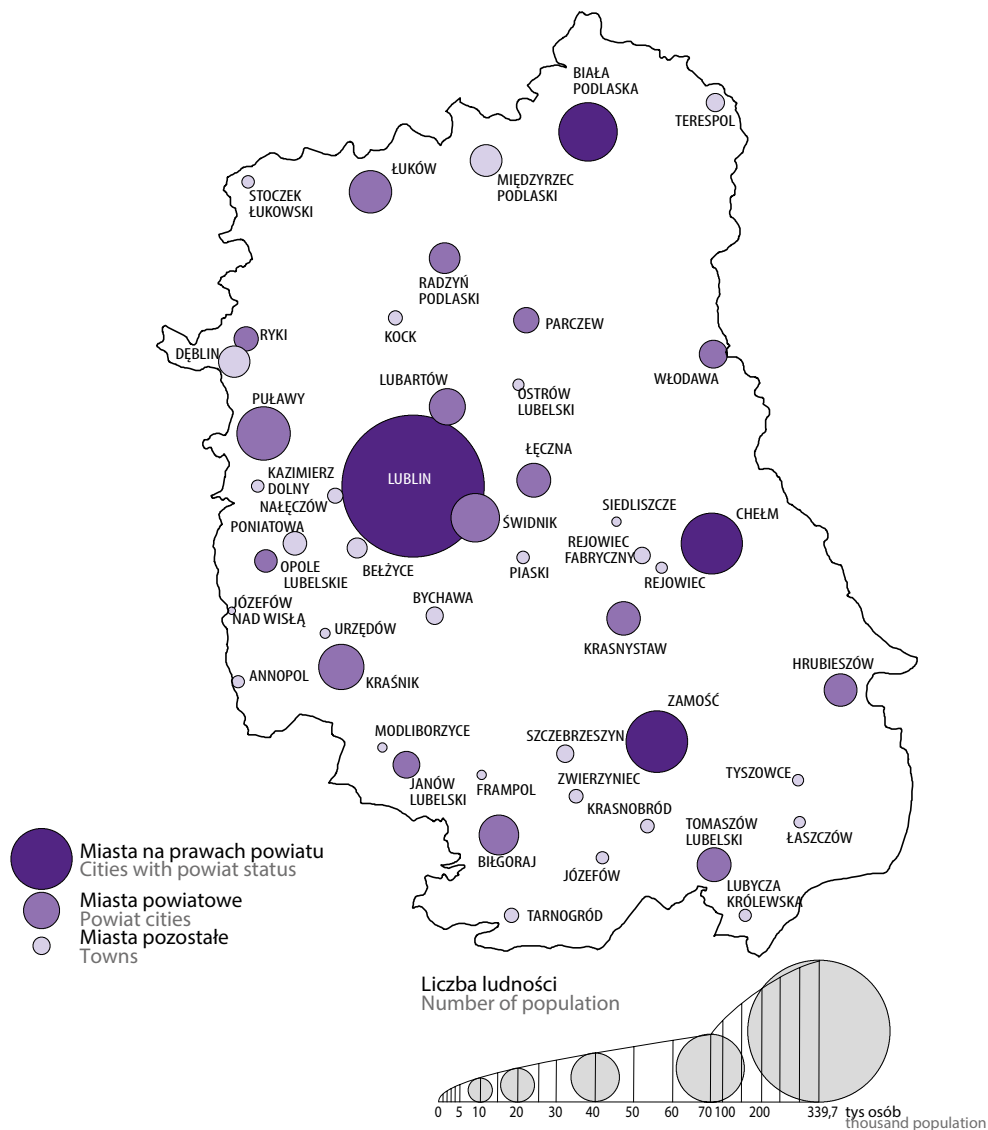
Powyzsza miara podobieństwa przyjmuje wartości od 0 do 1, przy czym im wartość bliższa jedynki, tym podobieństwo struktur jest większe.

Analiza województw pod kątem podobieństwa struktury wielkościowej miast wskazuje, że najbardziej podobnymi do lubelskiego są województwa zachodniopomorskie (wskaźnik podobieństwa 0,95) oraz podlaskie (0,93) i wielkopolskie (0,92). W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w województwie lubelskim, występuje jedno duże miasto Szczecin z liczbą ludności przekraczającą 400 tys. oraz kilka miast o znaczeniu subregionalnym, w tym ponad 100-tysięczny Koszalin. W grupach miast średnich i małych obydwie struktury wykazują znaczne podobieństwo. Najbardziej niepodobną do województwa lubelskiego, strukturę osadniczą miast posiada województwo śląskie (wskaźnik 0,64), co nie może zaskakiwać ponieważ region ten charakteryzuje się unikatową w skali kraju siecią miast.

Mapa 3. przedstawia wielkość, rozmieszczenie oraz status administracyjny miast w województwie lubelskim. Spośród 48 miast stanowiących całą zbiorowość jednostek miejskich, 20 jest siedzibą powiatu, a cztery z nich: Lublin, Zamość, Chełm i Biała Podlaska mają także status miasta na prawach powiatu.

Mapa 3.
Map 3.

Miasta w województwie lubelskim według liczby ludności i funkcji administracyjnej w 2018 r.
Towns and cities in Lubelskie Voivodship by population and administrative function in 2018

REGUŁA WIELKOŚCI-KOLEJNOŚCI K. ZIPFA

System osadniczy jest pewnego rodzaju dynamicznym układem, który podlega zmianom w czasie. Działają na niego przeciwstawne siły rozproszenia i koncentracji. Jeżeli dominują te pierwsze, mamy do czynienia z nadwyżką miast małych, natomiast gdy przeważają tendencje do koncentracji, układ osadniczy cechuje się przewagą miast dużych. W długim okresie czasu wspomniane siły powinny dążyć do równowagi i osiągnięcia stanu optymalnego z punktu widzenia rozwoju całego regionu.

Syntetycznym obrazem stanu struktury osadniczej jest reguła wielkości-kolejności Zipfa, która opisuje stopień regularności sieci osadniczej. Zasada ta opisuje zależność pomiędzy rangą miasta rozumianą najczęściej jako lokata miasta pod względem liczby ludności, a jego wielkością wyrażoną liczbą mieszkańców. Reguła wielkości-kolejności dana jest wzorem:

$$P_j = P_1^{j^{-a}} \quad (2)$$

gdzie:

P_j – liczba ludności j-tego miasta,

P_1 – liczba ludności miasta największego,

j – ranga j-tego miasta,

a – wykładnik kontrastu.

Jeżeli $a=1$, system osadniczy jest w równowadze w rozumieniu reguły wielkości-kolejności; wielkość miasta dokładnie odpowiada jego randze. Gdy $a<1$, to nadwyżkę znaczenia posiadają miasta średnie, a zmniejsza się znaczenie miast największych. Jeżeli $a>1$, wtedy dominują miasta największe. (Konecka-Szydłowska B., 2009)

Jeżeli na osi pionowej zaznaczymy liczbę mieszkańców miasta, a na osi poziomej jego rangę wtedy otrzymamy pewną krzywą w kształcie zbliżonym do litery „L”. Zlogarytmowanie wartości na obydwu osiach pozwala otrzymać linię zbliżoną do prostej. Dzięki takiemu zabiegowi łatwiejsza staje się interpretacja zjawiska. Ponadto po logarytmowaniu stronami równania (2) możliwe jest zastosowanie regresji liniowej oraz oszacowanie współczynnika kierunkowego prostej.

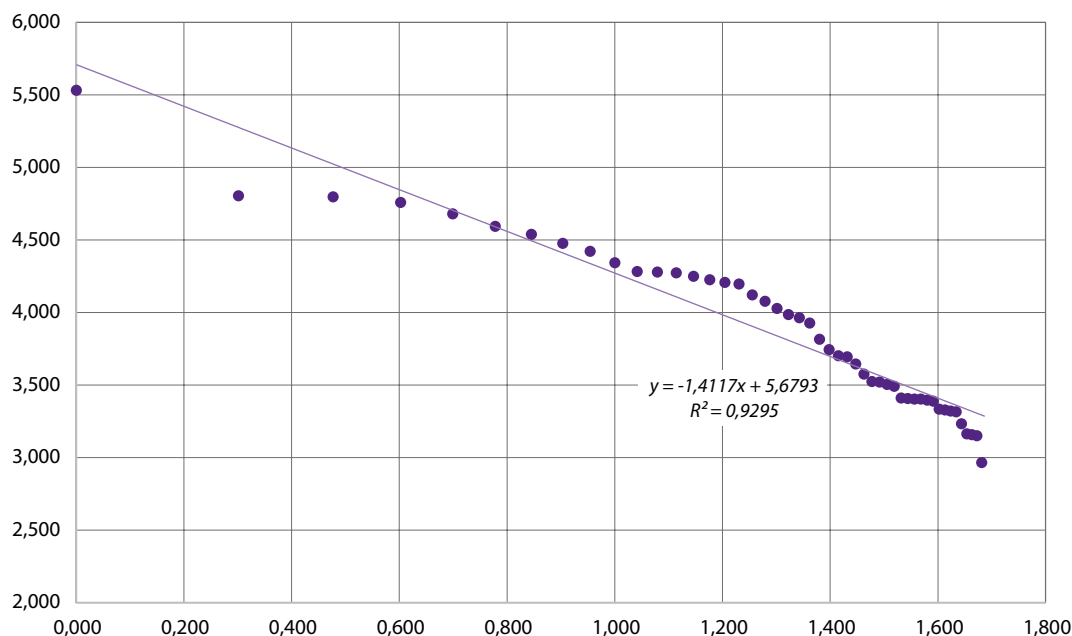
Oszacowany parametr a dla województwa lubelskiego w 2018 r. wyniósł 1,412 natomiast w 2010 r. był niższy i wyniósł 1,344. Dla obydwu badanych lat współczynniki R^2 wyniosły ponad 90%, co oznacza, że w ponad 90% ranga miasta wyjaśnia liczbę jego mieszkańców.

Oszacowany parametr modelu Zipfa wskazuje, że system osadniczy województwa lubelskiego charakteryzuje się dominacją największego miasta – Lublina, ponadto w stosunku do 2010 r. dominacja ta ulega pogłębieniu. Można zatem stwierdzić, że w skali regionalnej dochodzi do dalszego umacniania się stolicy województwa jako głównego ośrodka administracyjnego i gospodarczego, przy jednoczesnym stopniowym zmniejszaniu się roli pozostałych miast, w szczególności tych o znaczeniu subregionalnym.

Wykres 3. przedstawia rzeczywisty (pojedyncze punkty na wykresie) i teoretyczny (ciągła linia) rozkład wielkości i kolejności miast województwa lubelskiego. Analiza odchyień od linii trendu wskazuje, że w strukturze osadniczej brakuje silnych miast o znaczeniu regionalnym o liczbie mieszkańców 100–160 tys. Dla spójności systemu osadniczego rozwiązaniem korzystnym byłby rozwój miast na prawach powiatu (Chełm, Zamość, Biała Podlaska), które wraz ze swoimi obszarami funkcjonalnymi byłyby silnymi ośrodkami o znaczeniu regionalnym aktywizującymi otaczające je tereny. Wykres 3. oraz tablica 2. wskazują również, że miasta najmniejsze posiadają zbyt małą liczbę mieszkańców, żeby stać się lokalnymi ośrodkami aktywizującymi swoje najbliższe otoczenie. Należy w tym miejscu jednak dodać, że obok jednostek posiadających prawa miejskie, występują również liczne, relatywnie silne ośrodki wiejskie, które w powyższej analizie nie zostały wzięte pod uwagę. Jednostki te na swoim obszarze mogą efektywnie pełnić funkcje małych miasteczek, tworząc miejsca pracy nie tylko w samym rolnictwie, ale również w jego otoczeniu oraz poza rolnictwem.

Wykres 3.
Chart 3.

Rozkład wielkości i kolejności miast w województwie lubelskim w 2018 r.
Distribution of the size and order of towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018

Do zbadania potencjalnego, wzajemnego wpływu miast i możliwości wchodzenia w różnego rodzaju interakcje zastosowano model grawitacji wykorzystujący prawo powszechnego ciążenia Newtona. Analiza wskazuje na potencjalne kierunki dalszego rozwoju i współpracy gospodarczej pomiędzy miastami lub układami miast. Model ten opiera się na założeniu, że obiekty oddziałują na siebie, przy czym siła tego oddziaływania jest proporcjonalna do iloczynu mas dwóch obiektów i odwrotnie proporcjonalna do kwadratu odległości między nimi.

$$F = G \frac{M_1 M_2}{d^2} \quad (3)$$

gdzie:

F – siła przyciągania dwóch obiektów,

G – współczynnik grawitacji,

M_1, M_2 – masy obiektów,

d – odległość między obiektami.

W niniejszym modelu przyjęto, że masą obiektów jest liczba ludności miast województwa lubelskiego, natomiast odległością jest najkrótsza droga łącząca dwa miasta. Wykres 3. przedstawia najważniejsze kierunki oddziaływania miast oraz ich siłę. Najwięcej powiązań i o największej sile generowała stolica województwa – Lublin, co związane było z jednej strony z dużą liczbą mieszkańców, z drugiej zaś strony z usytuowaniem w centralnej części regionu i względnie niewielką odległością od większości innych miast. Lublin, w ramach województwa, najsilniej oddziaływał ze Świdnikiem, Puławami, Lubartowem i Łęczną. Odnotowano też istotne powiązanie z Warszawą i Radomiem. Analiza grawitacji wykazała również, że wzajemne powiązania pozostałych miast nie cechowały się tak dużą siłą. Jednym z bardziej znaczących układów powiązań poza Lublinem były miasta Chełm, Zamość i Krasnystaw.

Tablica 2. **Miasta w województwie lubelskim w 2018 r.**
Table 2. Towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018

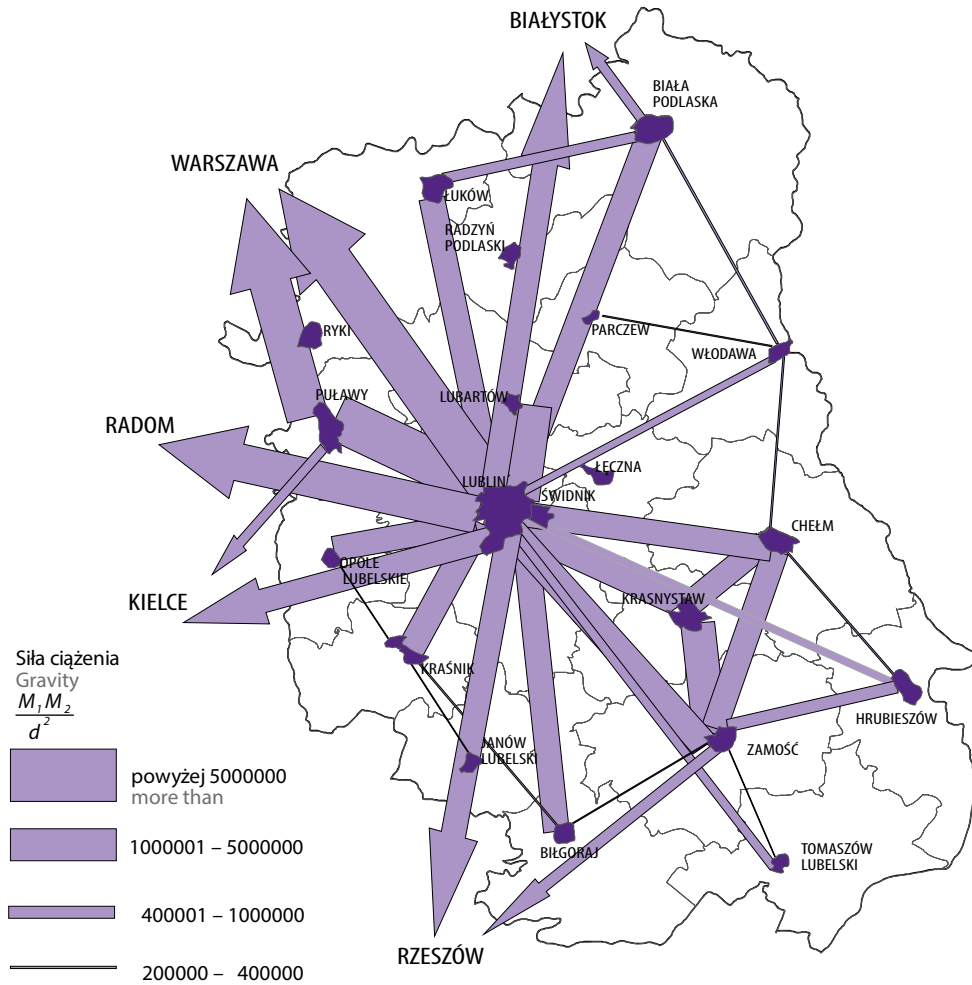
Lokata Position	Wyszczególnienie Specification	Liczba ludności Population		Różnica między rzeczywistą, a teoretyczną liczbą ludności Difference between the actual and theoretical population
		rzeczywista actual	teoretyczna theoretical	
1	Lublin	339682	339682	-
2	Zamość	63813	127676	-63863
3	Chełm	62670	72031	-9361
4	Biała Podlaska	57352	47989	9363
5	Puławy	47774	35022	12752
6	Świdnik	39312	27074	12238
7	Kraśnik	34539	21779	12760
8	Łuków	30025	18038	11987
9	Biłgoraj	26391	15275	11116
10	Lubartów	21995	13164	8831
11	Tomaszów Lubelski	19198	11506	7692
12	Łęczna	19006	10176	8830
13	Krasnystaw	18778	9089	9689
14	Hrubieszów	17735	8186	9549
15	Międzyrzec Podlaski	16796	7427	9369
16	Dęblin	16149	6780	9369
17	Radzyń Podlaski	15731	6224	9507
18	Włodawa	13220	5741	7479
19	Janów Lubelski	11940	5319	6621
20	Parczew	10650	4948	5702
21	Ryki	9667	4618	5049
22	Poniatowa	9195	4325	4870
23	Opole Lubelskie	8470	4062	4408
24	Bełżyce	6551	3825	2726
25	Terespol	5557	3611	1946
26	Szczebrzeszyn	5040	3416	1624
27	Bychawa	4942	3239	1703
28	Rejowiec Fabryczny	4417	3077	1340
29	Nalęczów	3768	2928	840
30	Tarnogród	3351	2791	560
31	Kock	3315	2665	650
32	Zwierzyniec	3194	2548	646
33	Krasnobród	3094	2440	654
34	Kazimierz Dolny	2579	2339	240
35	Piaski	2556	2245	311
36	Stoczek Łukowski	2536	2158	378
37	Annopol	2528	2076	452
38	Józefów	2492	1999	493
39	Lubycza Królewska	2443	1927	516
40	Łaszczów	2154	1860	294
41	Tyszowce	2132	1796	336
42	Ostrów Lubelski	2092	1736	356
43	Rejowiec	2070	1679	391
44	Urzędów	1709	1626	83
45	Modliborzyce	1460	1575	-115
46	Frampol	1437	1527	-90
47	Siedliszcze	1412	1481	-69
48	Józefów nad Wisłą	923	1438	-515

Znaczące efekty grawitacyjne obserwowano w relacjach z dużymi miastami spoza granic województwa. Poza wspomnianym wyżej powiązaniem Warszawy z Lublinem, zidentyfikowano kilka ciekawych oddziaływań, np. Warszawy z Puławami, Białej Podlaskiej z Białymstokiem i Zamościa z Rzeszowem.

Najsłabszy poziom powiązań odnotowano w przypadku obszarów wschodniej części województwa, które są relatywnie słabiej zaludnione i posiadają mniejszą liczbę miast.

Mapa 4.
Map 4.

Model grawitacji miast województwa lubelskiego w 2018 r.
Gravity model of towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2018

Rozdział 2

Chapter 2

Potencjał demograficzny

Demographic potential

Zasoby ludzkie stanowią podstawę wszelkich procesów rozwojowych. To właśnie gęstość zaludnienia, liczba ludności, jej struktura wiekowa, przyrost lub ubytek naturalny, a także relacje w zakresie napływu i odpływu migracyjnego decydują w dużej mierze o możliwościach rozwoju danego ośrodka miejskiego wraz z jego otoczeniem. Z drugiej strony, przemiany w sferze demograficznej, warunkowane współcześnie głównie napływem i odpływem ludności, są w pewnej mierze konsekwencją ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej danego obszaru, w tym sytuacji na rynku pracy oraz w zakresie jakości życia.

W ciągu kilku ostatnich dziesięcioleci zjawiskiem charakterystycznym dla procesów osiedleńczych w Polsce i Europie była postępująca depopulacja peryferyjnych obszarów wiejskich oraz koncentracja ludności w większych miastach. W ostatnim czasie proces ten przebiega jednak według rozszerzonego schematu, obejmującego trzy następujące po sobie bądź występujące równocześnie etapy: depopulacja peryferyjnych obszarów wiejskich – koncentracja ludności na obszarach metropolitalnych – dekoncentracja w obrębie (wewnątrz) obszarów metropolitalnych (Węclawowicz i in. 2006). Ten ostatni etap wiązany jest często z procesem suburbanizacji, przejawiającej się w osiedlaniu się ludności miejskiej na obszarach podmiejskich.

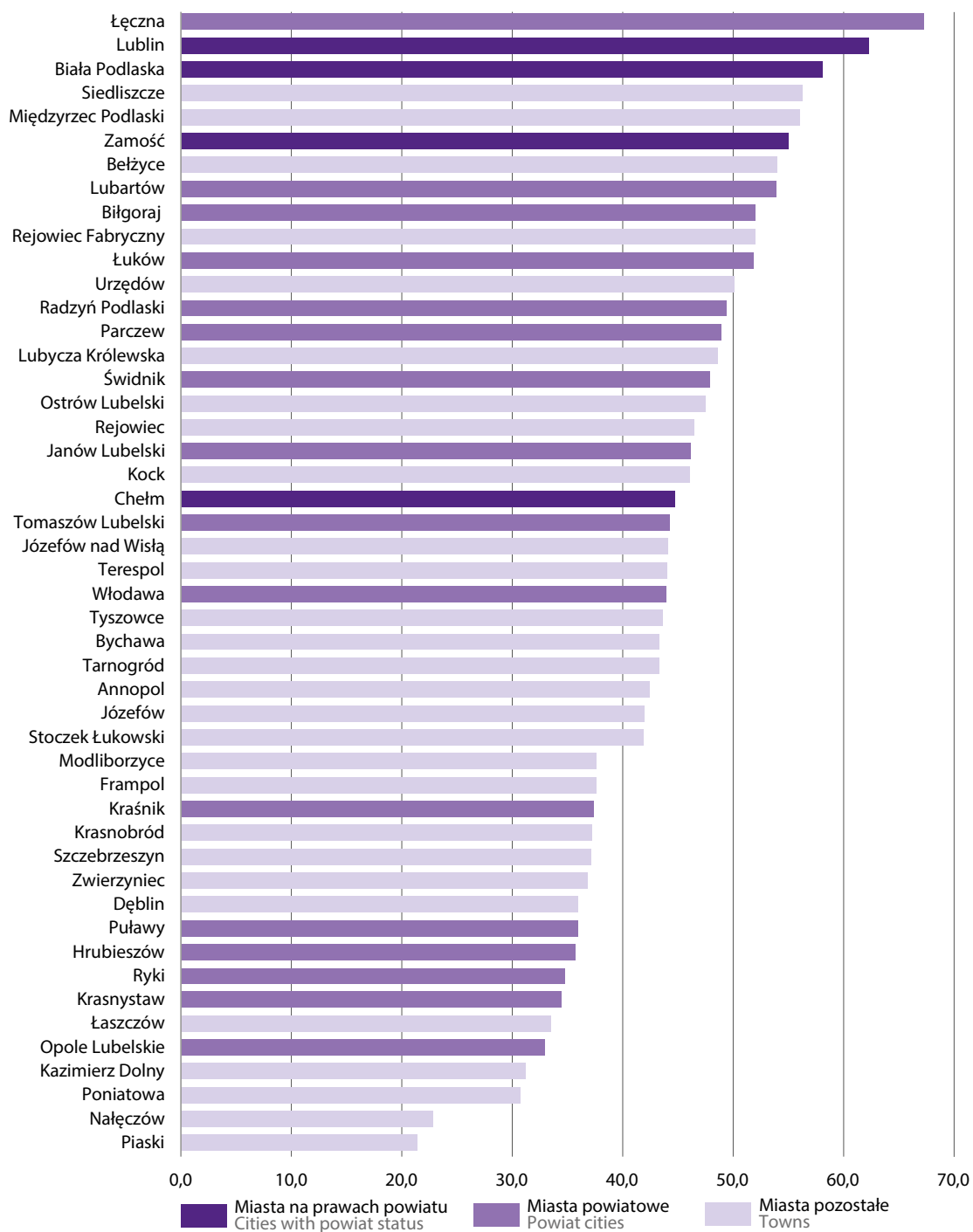
Współcześnie wiele ośrodków miejskich doświadcza również zjawiska depopulacji. Jest ono często określane mianem „kurczenia się” miast (shrinking cities). Podstawowym miernikiem w badaniach nad „kurczeniem się” miast jest ubytek ludności w danym przedziale czasu. Jak wskazują Ciesiółka i Jaroszewska (2010) oraz Stryjakiewicz i Jaroszewska (2014), główną przyczyną depopulacji ośrodków miejskich są właśnie przemiany demograficzne, związane z procesami migracyjnymi, ubytkiem naturalnym oraz procesem starzenia się społeczeństwa. Złożoność tego zjawiska wymaga jednak uwzględnienia również całego tła społeczno-ekonomicznego danej jednostki – zarówno zewnętrznego (np. wspomnianego już procesu suburbanizacji), jak również przemian na rynku pracy, w zakresie przedsiębiorczości, dostępności określonych usług społecznych, czy też jakości infrastruktury technicznej. Dlatego też przemiany w sferze demograficznej należy ujmować w szerszym kontekście sytuacji społeczno-gospodarczej danego ośrodka.

Celem niniejszego rozdziału jest dokonanie charakterystyki miast województwa lubelskiego w zakresie ich potencjału demograficznego oraz przemian, jakich doświadczyły one w tym wymiarze w latach 2011-2018. Została ona oparta o analizę następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) Współczynnik gęstości zaludnienia,
- 2) Współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym,
- 3) Wskaźnik młodości demograficznej,
- 4) Udział kobiet w wieku 25-34 lata w grupie kobiet w wieku rozrodczym,
- 5) Przyrost naturalny na 1000 ludności,
- 6) Saldo migracji na 1000 ludności.

W gronie zmiennych wytypowanych wstępnie do analizy znalazł się również wskaźnik udziału ludności w wieku produkcyjnym mobilnym. Został on jednak wykluczony na etapie weryfikacji statystycznej, ze względu na niską wartość współczynnika zmienności oraz wysoki poziom skorelowania ze współczynnikiem obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym. Na podstawie wyżej wymienionych mierników opracowany został zintegrowany wskaźnik potencjału demograficznego miast województwa lubelskiego, pozwalający na bezpośrednie porównywanie ich charakterystyki demograficznej. Opracowany na jego podstawie ranking analizowanych miast w zakresie potencjału demograficznego został zaprezentowany na wykresie 4.

Wykres 4. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem potencjału demograficznego w 2018 r.
 Chart 4. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by demographic potential in 2018

W świetle uzyskanych wyników, w 2018 r. najkorzystniejszą sytuacją w zakresie potencjału demograficznego charakteryzowała się Łęczna. O jej pozycji przesądził najniższy spośród wszystkich analizowanych miast poziom obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym, największy udział kobiet w wieku 25-34 w latach w grupie kobiet w wieku rozrodczym oraz najwyższa wartość przyrostu naturalnego na 1000 ludności. Miasto charakteryzuje się więc młodą strukturą wiekową ludności (relatywnie dużym udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym) oraz korzystną sytuacją w zakresie ruchu naturalnego. Jednocześnie Łęczna odznaczała się jedną z najwyższych wartości ujemnego salda migracji na 1000 ludności, będącego konsekwencją osiedlania się mieszkańców miasta na terenach podmiejskich. Czynniki te zaważyły o słabszej, szóstej pozycji Łęcznej w rankingu za 2011 r. Warto zaznaczyć, że w poprzedniej edycji badania „Potencjał ekonomiczny miast województwa lubelskiego w latach 2000-2010” Łęczna uplasowała się na pierwszej pozycji w 2000 i 2005 roku, zaś w 2010 – na drugiej (Bronisz i in., 2011).

Drugie miejsce w rankingu przypadło stolicy województwa – Lublinowi, natomiast trzecie – Białej Podlaskiej. W przypadku stolicy województwa zanotowano znaczną poprawę w rankingu w stosunku do 2011 r. – wzrost o 10 pozycji. Miasto charakteryzowało się największą koncentracją ludności (gęstość zaludnienia na 1 km²), a o wysokiej lokacie Lublina przesądził również ponadprzeciętny udział kobiet w wieku 25-34 lat w grupie kobiet w wieku rozrodczym, a także wysoka wartość przyrostu naturalnego. Zławsza w przypadku tego drugiego wskaźnika w 2018 r. zanotowano wyraźną poprawę w stosunku do 2011 r. Z kolei Biała Podlaska zawdzięcza swoją pozycję wysokiej wartości współczynnika przyrostu naturalnego na 1000 ludności oraz relatywnie młodej strukturze wiekowej ludności, przejawiającej się w niskiej wartości współczynnika obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym oraz wysokiej wartości współczynnika młodości demograficznej. W pierwszej dziesiątce miast charakteryzujących się najbardziej korzystną sytuacją w obszarze demografii znalazły się również: Siedliszcze, Miedzyrzec Podlaski, Zamość, Bełżyce, Lubartów, Biłgoraj oraz Rejowiec Fabryczny, a więc zarówno ośrodki średniej wielkości (Zamość), jak również miejscowości małe i bardzo małe, w tym Siedliszcze, które odzyskały status miasta w 2016 r. Najsłabszą pozycję spośród miast na prawach powiatu zajął Chełm, plasując się na 21. lokacie. Spośród miast powiatowych, poza wymienioną Łęczną, Lubartowem i Biłgorajem, na relatywnie wysokich lokatach uplasowały się miasta: Łuków (11.), Radzyń Podlaski (13.), Parczew (14.) oraz Świdnik (16.). Natomiast w gronie pozostałych ośrodków najlepszą sytuacją demograficzną, poza wskazanymi Siedliszczami, Miedzyrzecem Podlaskim, Bełżycami oraz Rejowcem Fabrycznym, wysokie wartości wskaźnika syntetycznego odnotowano w przypadku Urzędowa (12. miejsce) oraz Lubyczy Królewskiej (15. miejsce). W gronie dziewięciu miast niebędących ośrodkami powiatowymi znajdujących się w grupie dwudziestu ośrodków o najwyższych wartościach analizowanego miernika, znalazły się trzy miasta, które otrzymały prawa miejskie dopiero w 2016 r. (Siedliszcze, Urzędów i Lubycza Królewska) oraz jedno, które otrzymało prawa miejskie w 2018 r. (Rejowiec).

Najmniej korzystną sytuacją w zakresie potencjału demograficznego charakteryzowały się Piaski, które odnotowały znaczny spadek w porównaniu do roku 2011 (o 21 pozycji). Na taką sytuację negatywny wpływ miało znaczne ujemne saldo migracji na 1000 ludności, spadek udziału ludności w wieku 0-17 lat (wskaźnik młodości demograficznej) oraz spadek udziału kobiet w wieku 25-34 lata w grupie kobiet w wieku. W gronie miast o relatywnie niskim potencjale demograficznym znalazły się również: Nałęczów, Poniatowa, Kazimierz Dolny oraz Opole Lubelskie. W każdym spośród wymienionych powyżej ośrodków odnotowano pogorszenie się sytuacji w stosunku do roku 2011, co odzwierciedla ich postępujący regres demograficzny, dokonujący się pomimo pewnych przewag konkurencyjnych ww. ośrodków. Piaski cechuje bowiem bliskość Lublina oraz doskonałe skomunikowanie z miastem za pomocą biegnących jednym śladem dróg ekspresowych S12 i S17, Nałęczów jest jednym z dwóch uzdrowisk w województwie, posiadającym dużą renomę oraz rozwinięty sektor turystyczny, zaś Kazimierz Dolny jest jedną z największych atrakcji turystycznych województwa, a jego zabytkowy układ urbanistyczny i architektoniczny został wpisany na listę Pomników Historii.

W celu szczegółowego prześledzenia dynamiki oraz zmian w zakresie potencjału demograficznego miast województwa lubelskiego dokonano analizy poszczególnych wskaźników cząstkowych, składających się na skumulowaną wartość wskaźnika zintegrowanego (syntetycznego). Pierwszą miarą zastosowaną

w badaniu potencjału demograficznego jest gęstość zaludnienia. Wskaźnik ten odzwierciedla przede wszystkim koncentrację ludności w granicach administracyjnych miasta, ale można go również interpretować jako miernik zagęszczenia tkanki miejskiej oraz stopnia zurbanizowania miast. Jest to o tyle istotne, że większe zagęszczenie ludności przekłada się na większą intensyfikację kontaktów międzyludzkich, co może być również czynnikiem pozytywnie wpływającym na kreatywność oraz produktywność jego mieszkańców. Zagęszczenie ludności ma również związek z większą koncentracją działalności usługowej na danym obszarze, a w wielu przypadkach również z koncentracją działalności wytwórczej. Gęstość zaludnienia sprzyja także rozwojowi infrastruktury technicznej oraz usług społecznych. Pomimo generalnie pozytywnej charakterystyki, która przesądziła o potraktowaniu omawianego wskaźnika jako stymulanty, duża gęstość zaludnienia może wiązać się również z pewnymi niedogodnościami, np. mniejszą przepustowością w ruchu drogowym czy też niższą jakością powietrza.

Największą gęstością zaludnienia charakteryzowały się ośrodki duże oraz średnie. Pierwsze miejsce w zestawieniu zajął Lublin (2303 os. na 1 km²), zajmujący powierzchnię 147,5 km² oraz liczący w 2018 r. 339,7 tys. mieszkańców. Niewiele mniej – 2103 osoby na 1 km² przypadają w Zamościu, co jest w pewnej mierze konsekwencją relatywnie niewielkiej powierzchni zajmowanej przez miasto (30,3 km²), najmniej spośród wszystkich miast na prawach powiatu w województwie. Na dalszych pozycjach uplasował się Świdnik (1932 os. na 1 km²), Chełm (1776 os. na 1 km²), Lubartów (1581 os. na 1 km²) oraz Tomaszów Lubelski (1445 os. na 1 km²). Relatywnie niskim poziomem wskaźnika charakteryzowała się Biała Podlaska, ustępując pod tym względem również Kraśnikowi (1323 os. na 1 km²), Parczewowi (1323 os. na 1 km²) i Biłgorajowi (1251 os. na 1 km²). Taka sytuacja związana jest ze względnie dużą powierzchnią zajmowaną przez miasto, wynoszącą ponad 49 km².

Przeciętna gęstość zaludnienia dla miast na prawach powiatu wyniosła 1836 os. na 1 km², dla miast powiatowych – 591 os. na 1 km², natomiast dla pozostałych ośrodków – 581 os. na 1 km². Poza wymienionymi powyżej miastami powiatowymi, w tej kategorii jednostek gęstość zaludnienia na poziomie przekraczającym 1000 os. na 1 km² występowała jeszcze w Łęcznej, z kolei najniższe wartości zaobserwowano w Rykach, Krasnymstawie, Hrubieszowie oraz Opolu Lubelskim (odpowiednio: 355, 446, 537 i 560 os. na 1 km²). Spośród miast pozostałych największa gęstość zaludnienia charakteryzowała Międzyrzec Podlaski (839 os. na 1 km²) i Bychawę (739 os. na 1 km²), zaś najmniejsza – Ostrów Lubelski oraz Kazimierz Dolny, przy czym w obydwu przypadkach kształtowała się ona na poziomie poniżej 100 os. na 1 km² (odpowiednio 70 i 85 os. na 1 km²). O takim wyniku przesądziła duża powierzchnia miast, wynosząca ok. 30 km², a więc porównywalnie do powierzchni Zamościa.

W okresie 2011-2018 w każdym mieście z każdej spośród analizowanych kategorii ośrodków miejskich województwa lubelskiego zaobserwowano wyraźny spadek wartości wskaźnika w odniesieniu do roku bazowego¹. Największe przekształcenia w tym zakresie zaszły w Dęblinie, Stoczku Łukowskim, Nałęczowie oraz Łęcznej. Zmiany w gęstości zaludnienia mogą być następstwem przemian w zakresie liczby ludności (czynnik demograficzny), jak również zmian w powierzchni danej jednostki administracyjnej (czynnik administracyjny). W przypadku analizowanych miast województwa lubelskiego w latach 2011-2018 nie doszło do zmian granic i powierzchni jednostek, a spadek wartości analizowanego wskaźnika w każdym przypadku wynikał ze zmian o charakterze demograficznym i był spowodowany malejącą liczbą ludności.

Jednym z najistotniejszych składników potencjału demograficznego określonej jednostki przestrzennej jest jej struktura demograficzna, w tym przede wszystkim struktura wiekowa. Nie tylko wpływa ona bezpośrednio na potencjał ekonomiczny, zwłaszcza sytuację na lokalnym rynku pracy oraz charakter konsumpcji, ale również determinuje zapotrzebowanie na cały szereg usług społecznych, w tym w zakresie opieki przedszkolnej i wychowania, edukacji, opieki zdrowotnej, czy też pomocy społecznej. Zasoby ludności w określonych kategoriach wiekowych wpływają jednak nie tylko na aktualną sytuację demograficzną i społeczno-gospodarczą, ale determinują również kształtowanie się przyszłych trendów w zakresie rozrodczości i umieralności, przesądzając o określonym poziomie ruchu naturalnego. Analiza zmian w zakresie struktury wiekowej ludności pozwala także na określenie wielu istotnych konsekwencji o charakterze społecznym i ekonomicznym. Do analizy struktury wiekowej ludności oraz jej zmian posłużono się wskaźnikami struktury oraz współczynnikami obciążenia demograficznego. Jako najbardziej miarodaj-
1 Z tego zestawienia wyłączone zostały jednostki, który uzyskały prawa miejskie w okresie 2011-2018.

ne dla charakterystyki zjawiska uznano następujące zmienne: współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym (w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym), wskaźnik młodości demograficznej na 100 osób, tj. udział ludności w wieku 0-14 lat oraz udział kobiet w wieku 25-34 lata w grupie kobiet w wieku rozrodczym. Grupowanie ekonomiczne ludności według wieku ma na celu uchwycenie zmian w liczebności kohort ludności w wieku produkcyjnym, tj. w wieku prawnej zdolności do pracy, w wieku przedprodukcyjnym – a więc przyszłych zasobów pracy oraz osób w wieku poprodukcyjnym.

W latach 2011-2018 w miastach województwa lubelskiego doszło do znacznych przemian w zakresie struktury wiekowej ludności. Polegały one na wyraźnym przesunięciu w kierunku starszych grup wiekowych, tj. zmniejszeniu udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wzroście udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym. We wszystkich analizowanych miastach w województwie lubelskim liczba ludności w wieku 0-14 lat zmniejszyła się o 8,8 tys. osób, tj. 5,0%, liczba ludności miejskiej w wieku produkcyjnym uległa zmniejszeniu o 71,8 tys. osób (6,5%), natomiast liczba osób mieszkających w miastach w wieku poprodukcyjnym uległa zwiększeniu o 55,2 tys. osób, co stanowi wzrost o niemal jedną trzecią (31,5%). Choć podobne tendencje obserwowane są na terenie całego województwa, kierunek i zakres zmian wskazuje na relatywnie większy ubytek dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich niż miejskich, relatywnie większy ubytek osób w wieku produkcyjnym na obszarach miejskich niż wiejskich oraz znacznie większy relatywny przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym na obszarach miejskich niż wiejskich. Spośród wszystkich analizowanych miast województwa, nieznaczny wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym zaobserwowano jedynie w Lublinie i Świdniku, a w przypadku osób w wieku produkcyjnym – wyłącznie w Józefowie. Jednocześnie w każdej badanej jednostce wzrósł udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Struktura ludności poszczególnych miast województwa lubelskiego według ekonomicznych grup wieku w 2018 r. została zaprezentowana na wykresie 5.

Syntetyczny obraz struktury wiekowej ludności oraz stanu zaawansowania procesów starzenia się społeczeństwa ukazuje wskaźnik obciążenia demograficznego, przy czym dla celów niniejszego opracowania wykorzystano wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym, obliczanym jako relacja liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (kobiety - 60 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej) do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Wartości tego wskaźnika dla lat 2011 i 2018 wskazują na ogólną tendencję do zmian struktury ludności miast województwa lubelskiego. O ile w 2011 r. średnia wartość wskaźnika dla wszystkich miast województwa lubelskiego wyniosła 25,9, o tyle w 2018 r. wzrosła do poziomu 37,4. Wzrost wartości miernika zaobserwowano w przypadku każdej z badanych jednostek. Kształtował się on na poziomie od 2,0 punktów w przypadku Kazimierza Dolnego, tj. miasta o najwyższym (po Nałęczowie) poziomie obciążenia demograficznego w 2011 r. do 18,0 punktów w przypadku Poniatowej.

W 2018 r. najniższą wartość wskaźnika, oznaczającą najkorzystniejszą sytuację w zakresie obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym zaobserwowano w Łęcznej, dla której jego wartość wyniosła 23,2. Jednak również w tym mieście zauważalny jest postępujący proces starzenia się populacji – w latach 2011-2018 wartość wskaźnika wzrosła o 13,4 punktu. Kolejne miejsca, podobnie jak w 2011 r., zajęły Anapol, Rejowiec Fabryczny, Lubycza Królewska, Józefów oraz Siedliszcze. Oznacza to, że relatywnie korzystniejszą sytuacją w zakresie struktury wiekowej ludności odznaczały się ośrodki małe. W gronie miast na prawach powiatu najniższą wartość wskaźnika odnotowano w przypadku Białej Podlaskiej (33,5), która uplasowała się na 9. pozycji. Z kolei poza wspomnianą Łęczną, ośrodkiem powiatowym o najniższym poziomie obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w 2018 r. był Janów Lubelski (34,7), który uplasował się na 14. pozycji w gronie wszystkich analizowanych jednostek. Największą wartość wskaźnika – zarówno w 2018 r., jak i w 2011 r. – odnotowano w przypadku Nałęczowa (53,7). W mieście zanotowano również jeden z największych wzrostów wartości miernika w okresie objętym analizą. Kolejne pozycje zajęły: Puławy (48,3), Poniatowa (44,2), Kraśnik (43,4), Świdnik (43,4), Krasnostaw (43,3) oraz Ryki (42,2). Są to przede wszystkim miasta powiatowe, pełniące funkcje o charakterze ponadlokalnym oraz liczące od kilkunastu do kilkudziesięciu tysięcy ludności. Ośrodki te charakteryzowały się równocześnie jednymi z najwyższych wzrostów analizowanego wskaźnika w latach 2011-2018, co oznacza największą dynamikę starzenia się ich mieszkańców. W gronie miast na prawach powiatów, najwyższy

poziom obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Lublinie (40,3), stosunkowo wysoki był on również w przypadku Chełma (39,6). Przeciętna wartość wzrostu wartości analizowanego wskaźnika w tej grupie jednostek wyniosła 12,6 punktów i była jedynie nieznacznie niższa niż w przypadku ośrodków powiatowych (14,1).

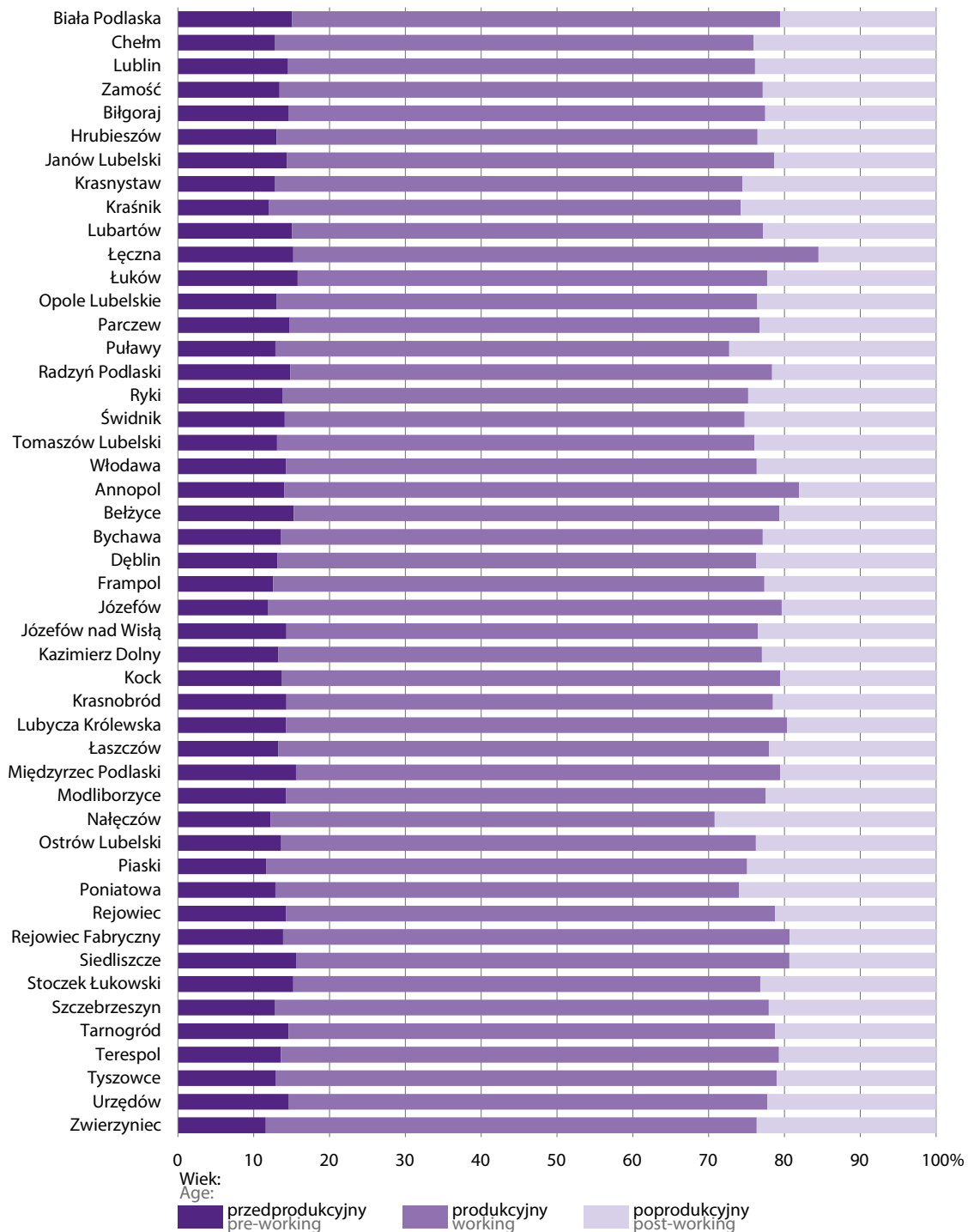
Obserwowane na przestrzeni lat 2011-2018 zmiany wskazują na wejście w wiek poprodukcyjny znacznych grup ludności urodzonych w okresie powojennego wyżu demograficznego. Jednocześnie grupa osób w wieku produkcyjnym nie została zasilona w równym stopniu przez znacznie mniej liczne kohorty osób urodzonych w latach 90. XX wieku. Oznacza to, że bardzo duża dynamika wzrostu poziomu obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym obserwowana w miastach województwa lubelskiego wynikała zarówno ze znacznego wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym, jak również malejącego udziału ludności w wieku produkcyjnym. Mając na uwadze stosunkowo liczne roczniki ludności urodzonej w latach 50. i 60., które będą stopniowo zasilać grupę osób w wieku poprodukcyjnym, a także znacznie mniej liczne roczniki osób urodzonych w XXI w., w najbliższym czasie proces starzenia się ludności będzie się pogłębiał. Tym samym dynamika wzrostu wartości wskaźnika obciążenia demograficznego ludności ludnością w wieku poprodukcyjnym będzie ulegała jedynie dalszemu nasileniu. Sytuacja ta stanowi znaczne wyzwanie dla władz lokalnych miast, zwłaszcza w zakresie rozwoju i utrzymania sprawnego systemu opieki zdrowotnej i społecznej. Znaczny wzrost udziału osób w najstarszych kategoriach wiekowych może również potencjalnie negatywnie oddziaływać na dynamikę rozwoju przedsiębiorczości oraz działalność gospodarczą prowadzoną przez podmioty lokalne, przede wszystkim poprzez redukcję dostępnych zasobów pracy oraz zmiany w zakresie lokalnych rynków zbytu, prowadząc do stagnacji, czy wręcz regresu na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej. Z drugiej strony wzrost udziału populacji osób w wieku poprodukcyjnym otwiera perspektywę dla rozwoju tzw. srebrnej gospodarki, obejmującej szereg wyspecjalizowanych usług skierowanych do osób starszych.

Kolejnym wskaźnikiem pozwalającym na syntetyczną ocenę stanu oraz zmian w zakresie struktury wiekowej ludności określonych jednostek przestrzennych jest współczynnik młodości demograficznej, obliczany jako udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-14 lat) w liczbie ludności ogółem. Podstawowym walorem miernika w kontekście prowadzonych badań jest możliwość analizy przyszłościowego potencjału demograficznego miasta. W tym kontekście relatywnie wysoka wartość wskaźnika wskazuje na duży potencjał danego miasta w zakresie odtwarzania zasobów osób w wieku produkcyjnym (tj. zasobów pracy), a wzrost jego wartości w określonym okresie odzwierciedla pozytywne tendencje rozwoju demograficznego danej populacji ludności miejskiej. Z kolei spadek wartości współczynnika świadczy o postępującym regresie demograficznym, który w perspektywie krótkookresowej będzie się przekładał na redukcję oddziałów, a nawet samych placówek oświatowo-wychowawczych, natomiast w dłuższym horyzoncie czasowym przełoży się na ograniczenie dostępnych zasobów pracy.

W latach 2011-2018 średnia wartość współczynnika młodości demograficznej dla miast województwa lubelskiego uległa zmniejszeniu z 18,2% do 16,8%. W 2018 r. najwyższą wartość miernika zanotowano w miejscowości Siedliszcze (20,6%). Wysokie wartości wskaźnika odnotowano również w przypadku Łukowa (19,1%), Biłgoraja (18,4%), Międzyrzecza Podlaskiego (18,3%), Stoczka Łukowskiego (18,3%), Radzyna Podlaskiego (18,2%) oraz Białej Podlaskiej (18,0%). W gronie miast charakteryzujących się znacznym udziałem ludności w najmłodszych grupach wiekowych liczną grupę stanowią miasta położone w północnej części województwa lubelskiego – na obszarze Podlasia i Ziemi Łukowskiej. Miasta te zajmowały również czołowe lokaty w rankingu za 2011 r., a skala zmian (spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym) w latach 2011-2018 była w ich przypadku stosunkowo niewielka na tle pozostałych ośrodków. Z kolei najniższą wartością miernika charakteryzowały się miasta Józefów oraz Piaski (po 14,7%). Niski udział osób w wieku przedprodukcyjnym cechował również Kraśnik (14,9%), Opole Lubelskie (15,0%), Poniatową (15,2%) oraz Frampol (15,2%). Relatywnie niższymi wartościami analizowanego współczynnika charakteryzowały się jednostki położone w południowo-zachodniej oraz południowo-wschodniej części województwa lubelskiego, na obszarze Powiśla Lubelskiego oraz Zamojszczyzny. Dominowały ośrodki o znaczeniu lokalnym oraz ponadlokalnym. Spośród miast na prawach powiatu, stosunkowo niski udział osób w wieku przedprodukcyjnym cechuje Chełm (15,3%) oraz Zamość (16,3%).

Wykres 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w miastach województwa lubelskiego w 2018 r.

Chart 5. Population structure by economic age groups in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2018

Spadek wartości współczynnika młodości demograficznej w latach 2011-2018 dotyczył wszystkich miast województwa lubelskiego, z wyjątkiem dwóch ośrodków – Lublina oraz Świdnika (wzrost odpowiednio o 0,8 i 0,1 p. proc.). W największym stopniu dokonał się on w przypadku miast małych i bardzo małych, takich jak: Tyszowce (-4,1 p. proc.), Józefów (-3,5 p. proc.), Bychawa (-3,4 p. proc.), Piaski (-3,2 p. proc.) oraz Annopol (-3,2 p. proc.). Skala niekorzystnych zmian w tym zakresie w latach 2011-2018 była mniejsza niż w latach 2000-2010. Oznacza to nieznaczne wyhamowanie negatywnego trendu w zakresie spadku udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym. Aktualny poziom wskaźnika jest jednak na tyle niski (zwłaszcza w relacji do grupy osób w wieku poprodukcyjnym), że nie gwarantuje zbilansowania ewentualnych ubytków osób w najstarszych grupach wiekowych, co prowadzi i będzie prowadziło do sukcesywnego regresu demograficznego miast województwa lubelskiego.

Przyszłościowy potencjał demograficzny miast może być również oceniany poprzez analizę wskaźnika udziału kobiet w wieku 25-34 lata w grupie kobiet w wieku rozrodczym. Mając na uwadze największą płodność kobiet w tej kategorii wiekowej, analizowany wskaźnik odzwierciedla potencjał jednostki w zakresie przyrostu naturalnego oraz liczebności subpopulacji ludności w wieku przedprodukcyjnym. W 2018 r. wartość wskaźnika mieściła się w przedziale między 22,1% a 37,6%, a jego najwyższą wartością charakteryzowała się Łęczna. Wysokie wartości odnotowano również w przypadku Bełżyc (35,5%), Ostrowa Lubelskiego (35,1%), Kocka oraz Józefowa nad Wisłą (34,0%). W gronie miast na prawach powiatu największym udziałem kobiet w wieku 24-35 lat w grupie kobiet w wieku rozrodczym charakteryzował się Lublin (32,6%), zajmujący pod tym względem 7. pozycję w całej analizowanej zbiorowości. Relatywnie wysokie wartości odnotowano również Zamościu (32,0%, 10. pozycja) oraz Białej Podlaskiej (31,2%, 14. pozycja). Wśród miast powiatowych, poza zajmującą pierwszą lokatę Łęczną, najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Lubartowie (30,7%) oraz Opolu Lubelskim (30,6%). Generalnie miasta powiatowe charakteryzowały się jednak stosunkowo niekorzystną sytuacją w analizowanym zakresie na tle pozostałych kategorii ośrodków miejskich. Najmniejszym udziałem kobiet w wieku 25-34 lata w grupie kobiet w wieku rozrodczym w 2018 r. cechował się Nałęczów (22,1%). Analizowany wskaźnik przyjmował szczególnie niskie wartości również w Piaskach (24,8%), Kazimierzu Dolnym (26,1%), Puławach (26,9%) oraz Janowie Lubelskim (również 26,9%). Spadek wartości wskaźnika odnotowano w 31 jednostkach, natomiast w przypadku 11 – jej wzrost. Do szczególnie niekorzystnych przemian w tym zakresie doszło w latach 2011-2018 w Piaskach i Biłgoraju (spadek o ponad 9 p. proc.), tj. miastach, które w roku bazowym wyróżniały się jednymi z najwyższych wartości analizowanego miernika. Podobna sytuacja dotyczyła Tarnobrodu (w grupie miast pozostałych), a także Świdnika, Janowa Lubelskiego, Kraśnika, Hrubieszowa i Lubartowa (w grupie miast powiatowych). Z drugiej strony w szeregu ośrodków miejskich doszło do wzrostu udziału kobiet w wieku 24-35 lat w grupie kobiet w wieku rozrodczym. W tym gronie znalazł się m.in. Ostrów Lubelski (wzrost o 6,5 p. proc.), a także Łęczna (wzrost o 4,9 p. proc.), Kock (wzrost o 4,4 p. proc.) i Bełżyce (wzrost o 3,7 p. proc.). O ile spadek wartości analizowanego wskaźnika można wiązać z procesami migracyjnym oraz ogólnym procesem starzenia się społeczeństwa, o tyle przypadki wzrostu należy tłumaczyć przesunięciem się do analizowanej kategorii wiekowej grupy kobiet urodzonych w okresie wyżu demograficznego z pierwszej połowy lat 80. Należy jednak mieć na uwadze, iż ten efekt w kolejnych latach ulegnie dość szybkiemu wygaszeniu, co przy utrzymaniu się aktualnego poziomu dzietności, powinno doprowadzić do pogłębienia się niekorzystnych tendencji w zakresie przyrostu naturalnego.

Przyrost naturalny oraz saldo migracji to dwa składniki przyrostu rzeczywistego ludności, których suma przesądza zmiany w liczebności populacji danej jednostki przestrzennej w określonym przedziale czasu. W tablicy 3. przedstawiono zmiany w zakresie liczby ludności, przyrost naturalny oraz saldo migracji w miastach objętych badaniem w latach 2011-2018. Analiza zaprezentowanych danych pozwala na ocenę, w jakim stopniu każdy z obydwu analizowanych składników przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności wpłynął na zmiany w wielkości populacji ludności miejskiej miast województwa lubelskiego.

W latach 2011-2018 skumulowany przyrost naturalny wystąpił w 16 ośrodkach miejskich, w przypadku jednego (Modliborzyce) zaobserwowano zbilansowanie się łącznej liczby urodzeń i zgonów, natomiast w 31 jednostkach doszło do ubytku naturalnego. Ponieważ najwyższe wartości przyrostu naturalnego zaobserwowano głównie w dużych ośrodkach miejskich województwa, ogólny bilans dla wszyst-

kich badanych miast w okresie 2011-2018 jest dodatni i wyniósł 844 osoby. W przypadku Białej Podlaskiej skumulowana wartość przyrostu naturalnego wyniosła 1114 osób, Łęcznej – 1111 osób, Lublina – 1086 osób oraz Łukowa – 743 osoby. W przypadku zaledwie czterech ośrodków (Biała Podlaska, Lublin, Łęczna i Łuków) odnotowano dodatni przyrost naturalny w każdym roku analizowanego okresu. Z kolei największy ubytek naturalny wystąpił w Chełmie (-744 osoby), a także w Puławach (-708 osób) oraz Kraśniku (-614 osób). Średnia wartość wskaźnika przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 ludności (dane średnioroczne) dla miast województwa lubelskiego wyniosła -1,0 osoby, a zaobserwowane wartości w analizowanym okresie mieściły się w przedziale od -6,3 do 7,0. Najwyższą wartość miernika zanotowano w Łęcznej (7,0 osób na 1000 ludności). Stosunkowo wysokim względnym poziomem przyrostu naturalnego charakteryzował się również Łuków (3,0‰), Biała Podlaska (2,4‰) oraz Lubyca Królewska (1,7‰). W grupie jednostek wyróżniających się dodatnią wartością wskaźnika dominowały ośrodki miejskie o relatywnie młodej strukturze wiekowej ludności oraz o stosunkowo dużym udziale kobiet w wieku 24-35 lat w grupie kobiet w wieku produkcyjnym. Z kolei najwyższym średniorocznym ubytkiem naturalnym odznaczały się: Kazimierz Dolny (-6,3‰), Krasnobród (-6,1‰), Tyszowce (-6,1‰) oraz Kock (-5,1‰). Analiza przemian w zakresie poziomu przyrostu naturalnego w latach 2011-2018 wskazuje nie tylko na malejącą liczbę jednostek charakteryzujących się przyrostem naturalnym, ale też niemal powszechnie rosnącymi wartościami ubytku naturalnego w pozostałych jednostkach.

Tablica 3.

Liczba ludności, przyrost naturalny oraz saldo migracji w miastach województwa lubelskiego w latach 2011-2018

Table 3.

Population, natural increase and net migration in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2011-2018

Wyszczególnienie Specification	Ludność Population			Przyrost naturalny ^a Natural increase ^a		Saldo migracji ^{ab} Net migration ^{ab}	
	2011	2018		ogółem total	na 1000 ludności (średnio- rocznie) per 1000 people (annually)	ogółem total	na 1000 ludności (średnio- rocznie) per 1000 people (annually)
		ogółem total	2011=100				
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status							
Biała Podlaska	58000	57352	98,9	1114	2,4	-1256	-5,8
Chełm	66176	62670	94,7	-774	-1,5	-2629	-1,9
Lublin	348567	339682	97,5	1086	0,4	-4552	-4,7
Zamość	65784	63813	97,0	149	0,3	-2145	-4,1
Miasta powiatowe Powiat cities							
Biłgoraj	27285	26391	96,7	253	1,2	-879	-4,7
Hrubieszów	18836	17735	94,2	-292	-2,0	-849	-6,6
Janów Lubelski	12149	11940	98,3	52	0,5	-456	-5,4
Krasnystaw	19690	18778	95,4	-244	-1,6	-555	-4,1
Kraśnik	36226	34539	95,3	-614	-2,2	-1218	-4,9
Lubartów	22746	21995	96,7	202	1,1	-955	-6,1
Łęczna	20494	19006	92,7	1111	7,0	-2503	-18,0
Łuków	30971	30025	96,9	743	3,0	-1618	-7,6
Opole Lubelskie	8977	8470	94,4	-96	-1,4	-489	-9,5
Parczew	10955	10650	97,2	60	0,7	-370	-3,9
Puławy	49793	47774	95,9	-708	-1,8	-1321	-1,2
Radzyń Podlaski	16174	15731	97,3	142	1,1	-850	-8,6
Ryki	9989	9667	96,8	-20	-0,3	-368	-4,5
Świdnik	40631	39312	96,8	59	0,2	-1255	-4,9
Tomaszów Lubelski	20446	19198	93,9	-47	-0,3	-970	-2,6
Włodawa	13768	13220	96,0	-1	0,0	-469	4,4

a Dane dla miasta Modliborzyce dotyczą lat 2014-2018, miast: Siedliszcze, Urzędów oraz Lubyca Królewska 2016-2018, miasta Rejowiec – 2017-2018, natomiast miasta Józefów nad Wisłą – 2018 r. b Brak danych za 2015 r.

a Data for Modliborzyce town concern 2014-2018, towns: Siedliszcze, Urzędów and Lubyca Królewska 2016-2018, Rejowiec town – 2017-2018, and Józefów nad Wisłą town – 2018. b No data for 2015.

Tablica 3. Liczba ludności, przyrost naturalny oraz saldo migracji w miastach województwa lubelskiego w latach 2011-2018 (dok.)

Table 3. Population, natural increase and net migration in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2011-2018 (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Ludność Population			Przyrost naturalny ^a Natural increase ^a		Saldo migracji ^{ab} Net migration ^{ab}	
	2011	2018		ogółem total	na 1000 ludności (średnio- rocznie) per 1000 people (annually)	ogółem total	na 1000 ludności (średnio- rocznie) per 1000 population (annually)
		ogółem total	2011=100				
Miasta pozostałe Towns							
Annopol	2664	2528	94,9	28	1,3	-185	-10,1
Bełżyce	6878	6551	95,2	68	1,3	-355	-7,5
Bychawa	5304	4942	93,2	-17	-0,4	-246	-6,8
Dęblin	17565	16149	91,9	-238	-1,8	-1024	-8,6
Frampol	1488	1437	96,6	-48	-4,1	-27	-2,6
Józefów	2532	2492	98,4	-22	-1,1	-37	-2,1
Józefów n. Wisłą	.	923	.	-4	-4,3	0	0,0
Kazimierz Dolny	2680	2579	96,2	-133	-6,3	-21	-1,2
Kock	3465	3315	95,7	-138	-5,1	-56	-2,3
Krasnobród	3107	3094	99,6	-151	-6,1	95	4,4
Lubycza Królewska	.	2443	.	13	1,7	-19	-2,6
Łaszczów	2205	2154	97,7	-28	-1,6	-12	-0,8
Międzyrzec Podlaski	17273	16796	97,2	142	1,0	-574	-4,8
Modliborzycze	.	1460	.	0	0,0	41	7,2
Nałęczów	4075	3768	92,5	-141	-4,5	-94	-3,4
Ostrów Lubelski	2203	2092	95,0	-83	-4,8	0	0,0
Piaski	2724	2556	93,8	-69	-3,3	-90	-4,9
Poniatowa	9839	9195	93,5	-98	-1,3	-642	-9,5
Rejowiec	.	2070	.	-4	-0,9	-11	-2,6
Rejowiec Fabryczny	4550	4417	97,1	-56	-1,6	-153	-4,8
Siedliszcze	.	1412	.	-1	-0,2	11	2,7
Stoczek Łukowski	2746	2536	92,4	-8	-0,4	-131	-7,1
Szczebrzeszyn	5293	5040	95,2	-106	-2,5	-145	-4,0
Tarnogród	3461	3351	96,8	18	0,7	-176	-7,4
Terespol	5886	5557	94,4	-65	-1,4	-280	-7,0
Tyszowce	2209	2132	96,5	-104	-6,1	64	4,3
Urzędów	.	1709	.	-10	-2,0	21	4,1
Zwierzyniec	3371	3194	94,7	-76	-2,9	-108	-4,7

a Dane dla miasta Modliborzycze dotyczą lat 2014-2018, miast: Siedliszcze, Urzędów oraz Lubycza Królewska 2016-2018, miasta Rejowiec – 2017-2018, natomiast miasta Józefów nad Wisłą – 2018 r. b Brak danych za 2015 r.

a Data for Modliborzycze town concern 2014-2018, towns: Siedliszcze, Urzędów and Lubycza Królewska 2016-2018, Rejowiec town – 2017-2018, and Józefów nad Wisłą town – 2018. b No data for 2015.

W niniejszym badaniu przedmiotem oceny była wartość przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 ludności w 2011 i 2018 r. W roku bazowym dodatnią wartość wskaźnika zanotowano w przypadku 19 spośród 42 analizowanych jednostek (45,2% ich ogólnej liczby). Z kolei w 2018 r. przyrost naturalny odnotowano jedynie w 10 spośród 48 miast objętych badaniem (20,8% ogółu). Średnia wartość wskaźnika wyniosła -0,3‰ w 2011 r. i -2,4‰ w 2018 r., a poszczególne obserwacje mieściły się w przedziale od -9,3‰ do 7,3‰ w roku bazowym i -12,3‰ do 6,3‰ w 2018 r. Zarówno w 2011, jak i w 2018 r. najwyż-

szym poziomem przyrostu naturalnego na 1000 ludności charakteryzowała się Łęczna. O ile w 2011 r. wysokie wartości miernika obserwowano przede wszystkim w miastach położonych w północnej części województwa lubelskiego (Łuków, Stoczek Łukowski, Radzyń Podlaski i Lubartów), o tyle w 2018 r. były to przeważnie małe ośrodki rozmieszczone w jego różnych częściach, takie jak: Bełżyce, Lubycza Królewska, Tarnogród oraz Rejowiec. Spośród miast na prawach powiatu w 2018 r. przyrost naturalny odnotowano w Białej Podlaskiej (1,5‰) oraz w Lublinie (0,2‰), natomiast ubytek – w Zamościu (-2,0‰) oraz Chełmie (-3,0‰). W grupie analizowanych miast powiatowych, poza wymienioną już Łęczną, dodatnią wartością wskaźnika charakteryzował się jedynie Janów Lubelski (1,2‰) oraz Łuków (1,0‰). W pozostałych ośrodkach pełniących funkcję siedziby władz powiatu był on ujemny i sięgał -3,9‰ w przypadku Kraśnika, -3,5‰ – w przypadku Ryk oraz -3,1‰ w Opolu Lubelskim.

Drugim, obok przyrostu naturalnego czynnikiem przesądającym o przyroście lub ubytku rzeczywistym ludności w danej jednostce jest saldo migracji. Ruch migracyjny jest determinowany przez szereg czynników o charakterze społeczno-gospodarczym, tym samym w pewnej mierze odzwierciedla on ogólną sytuację i potencjał rozwojowy danego miasta. Ponieważ decyzje migracyjne podejmowane są przede wszystkim przez osoby relatywnie młode (w tzw. wieku produkcyjnym mobilnym, obejmującym ludność w wieku 18-44 lata oraz w wieku przedprodukcyjnym), a także najbardziej aktywne, odpływ lub napływ ludności przekłada się na poprawę, bądź pogorszenie sytuacji danej jednostki na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej. Są one dostrzegalne zarówno na rynku pracy i rynku nieruchomości, ale również w budżetach jednostek samorządu terytorialnego, przekładając się na wysokość dochodów z tytułu udziału we wpływach z podatku PIT i CIT. Procesy migracyjne posiadają również duży wpływ na strukturę ludności według wieku oraz płci. Obszary napływowe cechuje relatywnie większy udział osób w młodszych grupach wiekowych, niż ma to miejsce w przypadku jednostek odpływowych lub o zrównoważonym bilansie migracyjnym. Z kolei w miastach charakteryzujących się długotrwałym odpływem ludności dochodzi do deformacji struktury wiekowej poprzez wzrost udziału osób w starszych grupach wiekowych. Jednocześnie w ośrodkach o dodatnim saldzie migracji obserwuje się wzrost udziału kobiet w grupie osób w wieku produkcyjnym mobilnym ze względu na ich relatywnie większą mobilność w tej kategorii wiekowej (Bronisz i in. 2015).

Bilans ruchu migracyjnego dla wszystkich miast województwa lubelskiego w okresie 2011-2018 był ujemny i wyniósł -29,9 tys. osób. Tym samym ruch migracyjny wpłynął na zmiany w liczbie ludności badanych ośrodków w znacznie większym stopniu niż ruch naturalny. Dodatnie saldo migracji odnotowano w zaledwie 5 jednostkach: Krasnobrodzie, Tyszowcach, Modliborzycach, Urzędowie i Siedliszczach, tj. ośrodkach małych, zaliczanych do grupy „miast pozostałych”. W żadnym z nich łączny przyrost migracyjny nie przekroczył 100 osób w analizowanym 7-letnim okresie. Z kolei najwyższe ujemne saldo migracji w wartościach bezwzględnych zaobserwowano w największych ośrodkach miejskich województwa, tj. w gronie miast na prawach powiatu: w Lublinie (-4552 osoby), Chełmie (-2629 osób), Zamościu (-2145 osób) i Białej Podlaskiej (-1256 osób), a także w gronie miast powiatowych – w Łęcznej (-2503 osoby), Łukowie (-1618 osób), Puławach (-1321 osób) oraz Świdniku (-1255 osób).

Do analizy natężenia procesów migracyjnych w odniesieniu do wielkości populacji miasta wykorzystano wskaźnik salda migracji na 1000 ludności. Najwyższą średnioroczną wartość wskaźnika zaobserwowano w przypadku Modliborzyc (7,2 ‰). Dodatnimi wartościami charakteryzowały się również miasta Krasnobród (4,4‰), Tyszowce (4,3‰), Urzędów (4,1‰) oraz Siedliszcze (2,7‰). Z kolei największe względne wartości ubytku ludności spowodowanego odpływem migracyjnym zaobserwowano w Łęcznej (-18 osób na 1000 ludności), Anopolu (-10,1‰), Poniatowej (-9,5‰), Dęblinie (-8,6‰) oraz Opolu Lubelskim (-8,0‰).

W 2011 r. dodatnie saldo migracji na 1000 ludności zaobserwowano w 5 spośród 42 analizowanych jednostek (11,9% ogółu), natomiast w 2018 r. – w 6 na 48 badanych miast (12,5%). W roku bazowym średnia wartość wskaźnika ukształtowała się na poziomie -4,7‰, natomiast w 2018 r. -5,2‰. Na początku analizowanego okresu najwyższe dodatnie wartości wskaźnika zaobserwowano w Krasnobrodzie (4,5‰) oraz Ostrowie Lubelskim (4,1‰). Z kolei największe natężenie ubytku migracyjnego ludności miało miejsce w Łęcznej (-20,0‰), Anopolu (-10,4‰), Poniatowej (-10,1‰) i Tarnogrodzie (-9,5‰). Miasta te charakteryzowały się również największym ubytkiem migracyjnym mierzonym wartością salda migracji na 1000 ludności w 2018 r. – dla Tarnogrodu wyniosła ona -17,5‰, Anopola -16,9‰, natomiast dla Łęcznej

-14,9‰. Oznacza to, że w przypadku tych i wielu innych miejscowości województwa lubelskiego procesy odpływu ludności charakteryzują się znaczną trwałością w dłuższym horyzoncie czasu, wpływając na ich postępującą depopulację. Miasta na prawach powiatu, wyróżniające się wysokimi wartościami bezwzględnych odpływu migracyjnego ludności, odznaczają się zróżnicowanymi wartościami mierzonymi salda migracji na 1000 ludności. Nieznaczny względny ubytek migracyjny ludności cechuje Lublin (-0,5‰), umiarkowany na tle pozostałych jednostek – Białą Podlaską (-4,0‰), natomiast relatywnie wysoki – Zamość (-6,9‰) oraz Chełm (-7,6‰). W przypadku tej kategorii jednostek dużą rolę w kształtowaniu potoków ludności odpływowej ma proces osiedlania się mieszkańców dużych miast na obszarach podmiejskich (proces suburbanizacji), które stały się terenem intensywnego napływu migracyjnego. Ludność ta wciąż utrzymuje jednak związki funkcjonalne z ośrodkiem miejskim w zakresie pracy, edukacji oraz korzystania z różnorodnych usług publicznych i społecznych.

Popularną metodą służącą uporządkowaniu jednostek przestrzennych pod kątem ich rozwoju demograficznego jest typologia opracowana przez J. W. Webba (1969). Przy uwzględnieniu dwóch czynników, przyrostu naturalnego oraz salda migracji, pozwala ona na wyróżnienie ośmiu typów jednostek, oznaczonych kolejno: A, B, C, D, E, F, G i H. Typy A – D odnoszą się do jednostek aktywnych demograficznie, natomiast E – H oznaczają jednostki przestrzenne, charakteryzujące się ubytkiem ludności. Poszczególne typy oznaczają następujące sytuacje:

- A – przyrost naturalny przewyższa ujemne saldo migracji,
- B – przyrost naturalny jest wyższy od dodatniego salda migracji,
- C – przyrost naturalny jest niższy od dodatniego salda migracji,
- D – dodatnie saldo migracji z nadwyżką rekompensuje ubytek naturalny,
- E – ubytek naturalny nie jest rekompensowany przez dodatnie saldo migracji,
- F – ubytkowi naturalnemu towarzyszy ujemne, ale mniejsze w swej wartości bezwzględnej saldo migracji,
- G – ubytek naturalny występuje łącznie z ujemnym, ale większym w swej wartości bezwzględnej saldem migracji,
- H – ujemne saldo migracji nie jest rekompensowane przez przyrost naturalny.

Wyniki typologii demograficznej J. W. Webba dla miast województwa lubelskiego przeprowadzonej w oparciu o skumulowane wartości roczne za okres 2011-2018 zaprezentowano w tablicy 4. Spośród wszystkich analizowanych jednostek jedynie 3 ośrodki miejskie (Modliborzyce, Urzędów i Siedliszcze) charakteryzowały się aktywnością demograficzną, natomiast 45 stanowiły ośrodki, w których doszło do ubytku ludności. W gronie analizowanych miast dominował typ G (20 jednostek), opisujący ośrodki charakteryzujące się ujemnym przyrostem naturalnym przy jednoczesnym ujemnym, ale większym w wartości bezwzględnej saldzie migracji. Drugą najliczniejszą kategorię stanowiły miasta typu F, tj. odznaczające się ujemnym przyrostem naturalnym przy ujemnym, ale mniejszym w swej wartości bezwzględnej saldzie migracji. Na obydwie typy przypadało 75,0% wszystkich analizowanych ośrodków, co ukazuje skalę negatywnych przemian w zakresie rozwoju demograficznego miast województwa w latach 2011-2018.

Tablica 4. **Typologia demograficzna według J. W. Webba w latach 2011-2018**
Table 4. Demographic typology by J. W. Webb in 2011-2018

Typ demograficzny Demographic type	Liczba jednostek Number of units	Miasta ^a Towns and cities ^a
A	-	-
B	-	-
C	1	<i>Modliborzyce</i>
D	2	<i>Siedliszcze, Urzędów</i>
E	4	<i>Józefów nad Wisłą, Krasnobród, Ostrów Lubelski, Tyszowce</i>
F	5	<i>Frapol, Kazimierz Dolny, Kock, Łaszczów, Nałęczów</i>
G	20	<i>Bychawa, Chełm, Dęblin, Hrubieszów, Józefów, Krasnystaw, Kraśnik, Opole Lubelskie, Piaski, Poniatowa, Puławy, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Ryki, Stoczek Łukowski, Szczepieszyn, Terespol, Tomaszów Lubelski, Włodawa, Zwierzyniec</i>
H	16	<i>Annopol, Bełżyce, Biała Podlaska, Biłgoraj, Janów Lubelski, Lubartów, Lublin, Lubyca Królewska, Łęczna, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Parczew, Radzyń Podlaski, Świdnik, Tarnogród, Zamość</i>

a Czcionką pogrubioną oznaczono miasta na prawach powiatu, czcionką normalną – miasta powiatowe, natomiast kursywą pozostałe ośrodki miejskie.

a Cities with powiat status are marked in bold, powiat cities – with the normal font, and towns – in italics.

Rozdział 3

Chapter 3

Aktywność gospodarcza

Economic activity

Potencjał gospodarczy odgrywa ważną rolę w kształtowaniu potencjału rozwojowego miasta. Dobrze rozwinięte funkcje gospodarcze sprzyjają wzrostowi gospodarczemu, a przez to podnoszą poziom życia mieszkańców i przez efekty dyfuzji poprawiają sytuację gospodarczą w obszarach sąsiadujących. Taki proces prowadzi do wytworzenia lokalnego ośrodka wzrostu gospodarczego i pozytywnie wpływa na cały region. System gospodarczy jest złożonym i wielowarstwowym układem, w którym należy widzieć warstwy społeczne i polityczne, instytucjonalne i procesów regulacyjnych, kulturowe i procesów gospodarczych. Realne procesy gospodarcze są zaś funkcją struktury gospodarczej, zasobów kapitału rzeczowego i jego stanu oraz zasobów i jakości kapitału ludzkiego (Bocian, 2003). W niniejszej części aktywność gospodarczą opisano za pomocą następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) Liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności.
- 2) Liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym.
- 3) Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych.
- 4) Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 ludności.
- 5) Udział w podatku dochodowym (PIT) w przeliczeniu na 1 mieszkańca.
- 6) Udział w podatku dochodowym (CIT) w przeliczeniu na 1 mieszkańca.
- 7) Liczba spółek handlowych w przeliczeniu na 1000 ludności.
- 8) Liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. ludności.

Wskaźniki 1 oraz 4-8 zostały uznane za stymulanty, natomiast zmienne 2 i 3 zakwalifikowano jako destymulanty.

Na podstawie wyżej wymienionych 8 wskaźników cząstkowych skonstruowany został wskaźnik syntetyczny opisujący szeroko pojętą aktywność gospodarczą. W 2018 r., w gronie 48 miast województwa lubelskiego, niekwestionowanym liderem pod względem poziomu aktywności gospodarczej był Lublin, który uzyskał 68 punktów. Stolica województwa wyróżniała się przede wszystkim pod względem liczby spółek handlowych na 1000 ludności oraz dochodów z podatku PIT – w tych kategoriach miasto to miało najlepsze wskaźniki. Ponadto w Lublinie funkcjonowało relatywnie dużo spółek z udziałem kapitału zagranicznego, co miało odzwierciedlenie w wysokim udziale w podatku CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

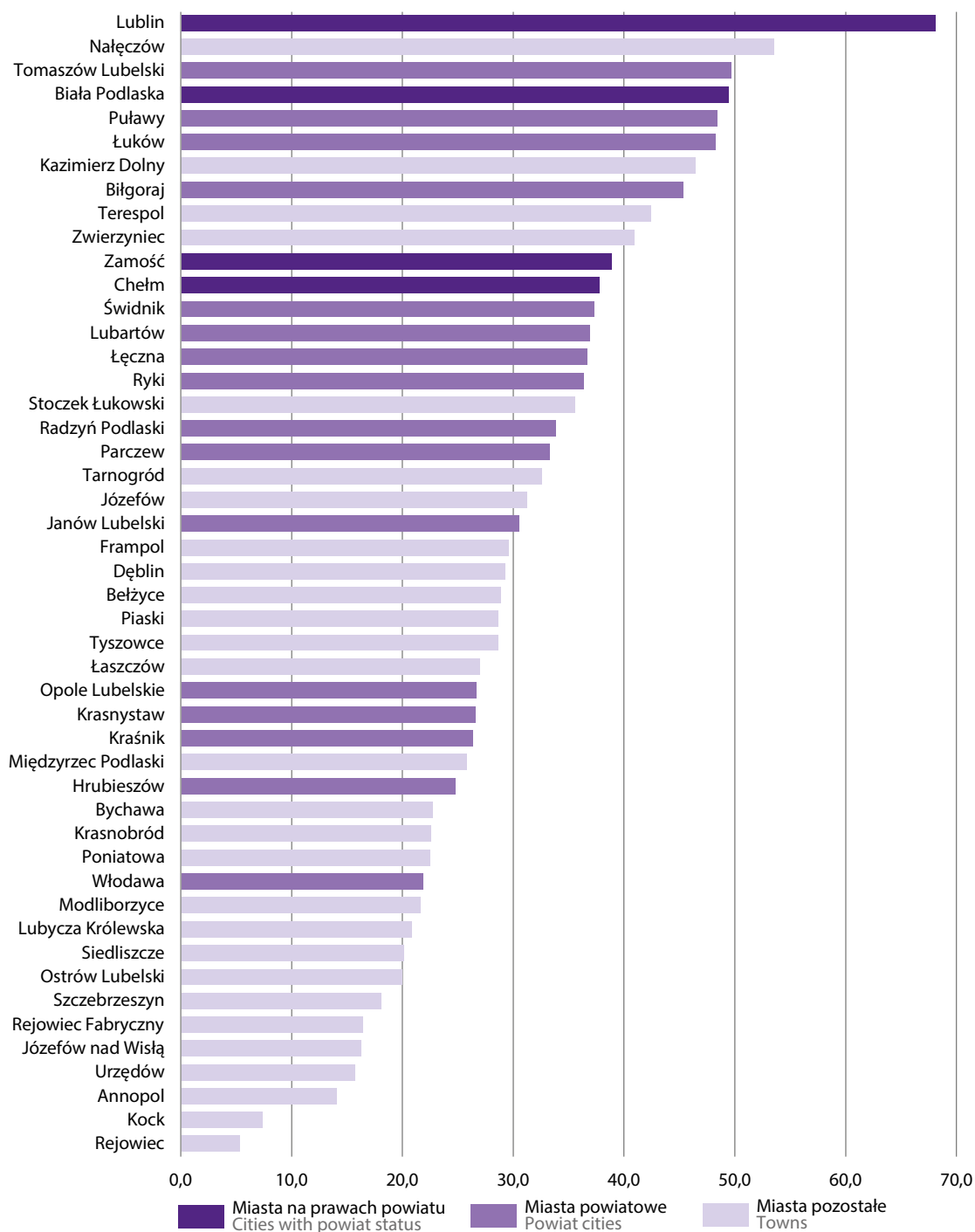
Analizując ranking aktywności gospodarczej w 2011 r. należy podkreślić, że Lublin również zajął najwyższą lokatę. O pierwszym miejscu decydowały podobne czynniki, z wyjątkiem wskaźników związanych z poziomem bezrobocia, które w 2011 r. miały istotne znaczenie w rankingu, natomiast w 2018 r. oddziaływały stosunkowo słabiej.

Drugie miejsce w zestawieniu zajęła znana miejscowość leczniczo-uzdrowiskowa – Nałęczów (4. miejsce w 2011 r.). Wysoka lokata miasta wynikała przede wszystkim z najwyższego poziomu dochodów samorządu z tytułu podatku CIT oraz stosunkowo niskiego poziomu bezrobocia oraz niewielkiej liczby osób długotrwale bezrobotnych. Na trzecim miejscu znalazł się Tomaszów Lubelski, który w 2011 r. zajął 10. pozycję. O wysokim miejscu tego miasta zadecydowała dobra sytuacja na lokalnym rynku pracy, charakteryzująca się niskim bezrobociem oraz wysokim poziomem przedsiębiorczości.

Miastami o najniższym poziomie aktywności gospodarczej były Kock i Rejowiec, ze wskaźnikami niższymi niż 10 punktów. Jednostki te cechowały się przede wszystkim dużymi trudnościami na rynku pracy oraz niskim poziomem aktywności gospodarczej, co przekładało się bezpośrednio na niewielkie dochody z tytułu podatków PIT i CIT.

Wykres 6.
Chart 6.

Ranking miast województwa lubelskiego pod względem aktywności gospodarczej w 2018 r.
Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by economic activity in 2018

Jednym z podstawowych mierników charakteryzujących poziom przedsiębiorczości jest liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 ludności. Województwo lubelskie należy do regionów o najniższym współczynniku przedsiębiorczości. W 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 85 podmiotów na 1000 ludności i był znacznie niższy niż średnia krajowa wynosząca 114.

W miastach województwa lubelskiego najwyższy współczynnik przedsiębiorczości notowano w Kazimierzu Dolnym (200). Tak duży poziom wskaźnika może wynikać z intensywnej działalności turystycznej, gastronomicznej i handlowej związanej z walorami kulturowymi i przyrodniczymi miasta. Stosunkowo wysoką liczbę podmiotów na 1000 ludności notowano również w Tomaszowie Lubelskim (155) oraz Lublinie i Nałęczowie. Wśród miast o najniższym poziomie przedsiębiorczości znalazły się Rejowiec Fabryczny, Łęczna i Terespol, w których omawiany wskaźnik kształtował się poniżej 70.

Tablica 5.
Table 5.

Przedsiębiorczość w miastach województwa lubelskiego w 2018 r.
Entrepreneurship in towns and cities of Lubelskie Voivodship in 2018

Wyszczególnienie Specification		Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności Entities of the national economy entered into the REGON register per 1000 population	
		powyżej średniej above average	poniżej średniej below average
Dynamika podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w okresie 2011-2018 Dynamics of entities of the national economy entered into the REGON register in 2011-2018	powyżej średniej above average	I. Biłgoraj, Józefów, Hrubieszów, Lubartów, Kock, Bełżyce, Stoczek Łukowski, Ryki, Piaski, Krasnobród, Biała Podlaska, Lublin	II. Międzyrzec Podlaski, Terespol, Frampol, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw, Annapol, Bychawa, Poniatowa, Świdnik, Szczepieleszyn,
	poniżej średniej below average	III. Janów Lubelski, Łuków, Opole Lubelskie, Puławy, Kazimierz Dolny, Nałęczów, Tomaszów Lubelski, Zamość	IV. Tarnogród, Kraśnik, Ostrów Lubelski, Łęczna, Parczew, Radzyń Podlaski, Dęblin, Łaszczów, Tyszowce, Włodawa, Zwierzyniec, Chełm

U w a g a. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON przypadająca na 1000 ludności wyniosła w miastach 101, natomiast dynamika podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w okresie 2011-2018 wyniosła 104.
N o t e. The number of national economy entities entered into the REGON register per 1000 population in towns and cities amounted to 101, while the dynamics of national economy entities entered into the REGON register in the period 2011-2018 was 104.

Na podstawie analizy tablicy 5. można zauważyć, że najlepszą sytuację pod względem poziomu przedsiębiorczości mieli mieszkańcy miast znajdujących się w I grupie, w których dynamicznie wzrastała liczba podmiotów, a także poziom nasycenia aktywnością gospodarczą. Miasta, które znalazły się w grupie II doświadczały dużego wzrostu liczby podmiotów gospodarczych i w niedługiej perspektywie czasowej osiągną zadawalający poziom przedsiębiorczości. W grupie III pojawiły się ośrodki, które osiągnęły już ponadprzeciętny poziom aktywności gospodarczej, natomiast dynamika wzrostu liczby podmiotów kształtowała się poniżej przeciętnej dla całej zbiorowości miast. Największa stagnacja w poziomie przedsiębiorczości miała miejsce w miastach, które trafiły do grupy IV. Doświadczały one zarówno niskiego poziomu aktywności gospodarczej, jak i relatywnie małego przyrostu nowych podmiotów. Należy przy tym zauważyć, że w niektórych z tych miast mała liczba podmiotów prowadzących działalność wynikała z funkcjonowania dużego pracodawcy, który zdominował lokalny rynek pracy i przejął osoby, które potencjalnie mogłyby założyć własną działalność gospodarczą. Przykładami takich ośrodków były: Łęczna, Kraśnik, czy Radzyń Podlaski.

Ważnym elementem analizy poziomu przedsiębiorczości jest szczegółowa informacja o funkcjonujących w miastach spółkach handlowych. Rozmieszczenie geograficzne podmiotów tego rodzaju było odmienne od lokalizacji jednostek gospodarczych liczonych jako całość. W 2018 r., w przypadku spółek handlowych występowała bardzo wyraźna koncentracja w największych miastach regionu. Prawie połowa wszystkich spółek handlowych funkcjonowała w miastach na prawach powiatu, a prawie 38% w samym Lublinie. Stosunkowo dużo spółek handlowych działało w innych większych miastach tj. Puławy, Świdnik, Łuków.

Z kolei w najmniejszych miastach takich jak: Tyszowce, Józefów, Józefów nad Wisłą, Rejowiec liczba tych podmiotów była niewielka i z reguły nie przekraczała 5.

Podobnie jak w kategoriach bezwzględnych, liczba spółek handlowych w przeliczeniu na 1000 ludności była zróżnicowana pod względem przestrzennym. W 2018 r. zdecydowanie najwyższą wartość tego wskaźnika obserwowano w Lublinie i Białej Podlaskiej (odpowiednio 17,1 i 12,4 podmiotów na 1000 ludności). Relatywnie wysoki współczynnik przedsiębiorczości notowano także w Kazimierzu Dolnym, co jak wspomniano powyżej, ma ścisły związek z funkcją turystyczną miasta. W kategorii miast powiatowych najwyższe wartości wskaźnika zaobserwowano w Tomaszowie Lubelskim (6,7), Puławach (6,6) oraz Rykach (6,6), w których jedną z przyczyn dużej liczby spółek handlowych mogło być dogodne położenie przy głównych szlakach komunikacyjnych regionu. Dostępność transportowa miała istotne znaczenie w kształtowaniu omawianego wskaźnika także w przypadku pozostałych, mniejszych miast województwa takich jak Terespol, Ryki, Piaski w których notowano relatywnie dużą liczbę spółek handlowych.

W 2018 r. w województwie lubelskim liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego wyniosła 1744. Przeważająca część tych podmiotów (ponad 70%) działała w miastach na prawach powiatu, w tym ponad połowa w Lublinie (880). Podobnie jak w przypadku ogólnej liczby spółek handlowych, podmioty z kapitałem zagranicznym funkcjonowały przede wszystkim w większych miastach regionu, oprócz miast na prawach powiatu były to: Świdnik, Puławy, Kraśnik, Tomaszów Lubelski. Atrakcyjność dużych miast jako obszarów dogodnych do inwestowania wynika z czynników, jakie inwestorzy biorą pod uwagę przy lokalizacji kapitału zagranicznego. Można tu wymienić: korzystne położenie i połączenia komunikacyjne miejscowości, duży rynek zbytu w regionie, dużą podaż i niską cenę siły roboczej, możliwość przejęcia wolnych obiektów produkcyjnych, możliwość znalezienia nowych rynków zbytu, związek polskiego partnera z regionem oraz związek partnera zagranicznego z regionem (Błuszkowski i Garlicki, 2000). Wymienione atuty posiadają w większym stopniu duże miasta niż mniejsze miejscowości. W pozostałych jednostkach administracyjnych liczba omawianych podmiotów była niższa niż 20. Z kolei w 13 mniejszych miastach nie działała żadna spółka handlowa z kapitałem zagranicznym, a w kolejnych 12 funkcjonowało od 1 do 3 takich podmiotów.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców największą liczbą spółek handlowych z kapitałem zagranicznym wyróżniły się Biała Podlaska i Terespol (odpowiednio 38,5 oraz 30,6), co może być związane ze współpracą międzynarodową wynikającą z bliskością granicy białoruskiej. Wysokie wartości wskaźnika (powyżej 10) obserwowano także w Lublinie, Nałęczowie, Chełmie, Piaskach i Tomaszowie Lubelskim.

Potencjał rynku pracy wpływa na poziom zamożności mieszkańców miast, co z kolei generuje popyt na różnego rodzaju dobra i usługi, wzbudza impulsy produkcyjne i prowadzi do poprawiania się lokalnej koniunktury gospodarczej. Rynek pracy województwa lubelskiego w porównaniu z innymi regionami w kraju charakteryzował się niekorzystną strukturą pracujących, w której 36% stanowili pracujący w rolnictwie. Był to wskaźnik najwyższy w kraju i zarazem dużo wyższy od średniej krajowej wynoszącej 15%. Należy wspomnieć, iż wskaźnik krajowy jest daleki od optymalnego odsetka pracujących w rolnictwie, co świadczy o dużej skali problemu ukrytego bezrobocia w rolnictwie na poziomie ogólnopolskim. W gospodarkach rozwiniętych wskaźnik ten wynosi ok. 5%. Relatywnie niski udział w regionie miały usługi rynkowe (transport, handel, hotele, usługi finansowe), co jest konsekwencją słabo rozwiniętego przemysłu, który nie generował popytu na usługi wspierające działalność przemysłową. Warto zauważyć, że to właśnie ten rodzaj usług w krajach wysoko rozwiniętych ma decydujące znaczenie w strukturze gospodarki i przesyła o skali wzrostu PKB.

W miastach województwa lubelskiego na przestrzeni lat 2011-2018 sytuacja na rynku pracy uległa poprawie. Świadczy o tym zwiększająca się w większości miast liczba pracujących oraz zmniejszająca się liczebność osób bezrobotnych.

W 2018 r. liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności zdecydowanie najwyższa była w Zwierzyńcu, a następnie w Lublinie, Lubartowie i Puławach. Z kolei najmniejszą wielkością zasobów na rynku pracy charakteryzowały się małe miasta takie jak: Rejowiec, Kock i Frampol.

Jednym z najważniejszych problemów we współczesnych gospodarkach jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku pracy, w tym, zwłaszcza umożliwienie znalezienia i utrzymania miejsca pracy i jednocześnie przeciwdziałanie bezrobociu. Poziom bezrobocia bowiem nie tylko oznacza brak równowagi na rynku pracy i nie w pełni wykorzystywane możliwości wytworzenia PKB (a zatem produkt potencjalny znacznie większy od realnego), ale przede wszystkim wiąże się z rozszerzającymi się patologiami społecznymi i powiększaniem się obszarów ubóstwa (Bocian, 2003).

W latach 2011-2018 w wyniku ożywienia gospodarczego następował dynamiczny spadek liczby bezrobotnych w województwie lubelskim z poziomu 122,4 tys. w 2011 r. do 74,4 tys. w roku 2018. Podobne tendencje obserwowano we wszystkich miastach regionu. W największym stopniu zmniejszenie bezrobocia dotyczyło miast takich jak: Łaszczów, Tomaszów Lubelski, Łuków i Tyszowce, w których skala redukcji przekraczała 60%, natomiast najmniejszy spadek notowano w Dęblinie i Zwierzyńcu.

Użytecznym wskaźnikiem przy analizie poziomu bezrobocia na poziomie gmin jest liczba bezrobotnych odniesiona do ludności w wieku produkcyjnym. Z uwagi na fakt, iż stopa bezrobocia nie jest obliczana dla gmin, wskaźnik ten w odniesieniu do najmniejszej jednostki podziału terytorialnego może być traktowany jako pewne przybliżenie stopy bezrobocia. Średnio dla miast wskaźnik ten w 2018 r. wyniósł 5,8% wobec 8,6% w 2011 r. Najlepszą sytuacją pod względem tego wskaźnika wyróżniały się Tyszowce (3,1%), Tarnogród (3,3%) oraz Łuków i Stoczek Łukowski (po 3,4%). Najmniej korzystną wartość wskaźnik przyjął dla Kocka (11,1%), Rejowca (10,2%) oraz Annopola (10,0%).

Analizując zmiany poziomu bezrobocia ze względu na rangę administracyjną miast (Tablica 6.) należy podkreślić, że lepszą sytuację miały miasta powiatowe, dla których relacja bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym była najniższa i zarazem niższa od średniej dla miast o 0,3 p. proc., natomiast najgorsze problemy ze znalezieniem pracy mieli mieszkańcy niewielkich miast, dla których omawiana relacja wyniosła 6,5%. Najniższy poziom bezrobocia charakterystyczny jest dla miast o zróżnicowanej strukturze gałęziowej gospodarki, najwyższy natomiast obejmuje obszary o monostrukturze gospodarczej z dominacją przemysłu, a także dawne ośrodki transportu i budownictwa oraz obsługi rolnictwa (Staszewska, 2004). Najszybciej poziom omawianego wskaźnika zmniejszał się w grupie miast powiatowych (o 3,5 p.proc.), z kolei najmniejszy spadek notowano dla miast na prawach powiatu (o 2,3 p.proc.). Zjawiskiem korzystnym jest zmniejszanie się dysproporcji w poziomie bezrobocia pomiędzy grupami miast. W 2011 r. różnica w wielkości wskaźnika pomiędzy miastami na prawach powiatu, a pozostałymi miastami wynosiła 1,5 p. proc., podczas gdy w 2018 r. było to już jedynie 1,0 p. proc. Może mieć to związek ze wzrastającą mobilnością pracowników, którzy w ramach dojazdów do pracy są gotowi pokonywać coraz większe odległości własnymi środkami transportu.

Tablica 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w miastach województwa lubelskiego

Table 6. Share of the registered unemployed in the working age population in towns and cities of Lubelskie Voivodship

Wyszczególnienie Specification	2011	2018
Województwo Voivodship	8,9	5,8
w tym miasta of which towns and cities	8,6	5,8
w tym of which		
miasta na prawach powiatu cities with powiat status	8,0	5,7
miasta powiatowe powiat cities	9,0	5,5
pozostałe miasta towns	9,5	6,5

Jednym z większych problemów na lokalnych rynkach pracy jest poziom bezrobocia długotrwałego². Do tej kategorii należą osoby wyłączone z rynku pracy przez długi okres, w konsekwencji ponowna aktywizacja jest niezwykle utrudniona i wymaga dużego nakładu środków.

Obserwowane w ostatnich latach ożywienie gospodarcze spowodowało znaczną redukcję w liczbie osób długotrwanie bezrobotnych. W 2018 r. w porównaniu z 2011 r. liczba osób w tej kategorii zmniejszyła się o 37,3%. Podobna sytuacja dotyczyła wszystkich miast regionu, w których skala spadku wahała się od 69,4% w przypadku Tomaszowa Lubelskiego do 13,0% dla Dębłina. W 2018 r. udział osób długotrwanie bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 57,7% i był o 1,7 p.proc. wyższy niż w 2011 r. Co oznacza, że pomimo istotnego spadku długotrwałego bezrobocia, jeszcze szybciej malała liczba osób z krótszym okresem pozostawania bez pracy. Innymi słowy, największymi beneficjentami poprawy sytuacji na rynku pracy były osoby, które pozostawały bez pracy przez okres krótszy niż rok. Wśród miast najniższy udział osób długotrwanie bezrobotnych notowano w Józefowie (34,0%), oraz Biłgoraju (36,3%) i Łukowie (39,3%). Z kolei najwyższy poziom omawianego wskaźnika był w Rejowcu (68,9%), Annopolu (67,0%) oraz Kocku (66,6%). W latach 2011-2018 największym spadkiem udziału długotrwanie bezrobotnych wyróżnił się Hrubieszów (o 10,4 p.proc.), Tomaszów Lubelski (9,1 p.proc.) oraz Poniatowa (8,9 p.proc.), natomiast najwyższy wzrost notowano w Tarnogrodzie (10,8 p.proc.), Frampolu (8,8 p.proc.) oraz Terespolu (7,5 p.proc.).

Poziom dochodów własnych ma kluczowe znaczenie dla gospodarki finansowej gminy, determinuje bowiem samodzielność finansową oraz niezależność w podejmowaniu decyzji finansowych. Samorządy miast, jako jednostki gospodarujące środkami publicznymi, mają ograniczoną możliwość dysponowania swoimi dochodami. Większość z nich w formie subwencji czy dotacji przeznaczona jest na ściśle określone cele. W zasadzie, większy zakres samodzielności finansowej samorządy mogą uzyskać tylko w odniesieniu do dochodów własnych. Mogą być one zatem miernikiem samodzielności finansowej regionu. Na dochody własne, oprócz podatków i opłat lokalnych składają się dochody z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) zamieszkałych na terenie danej gminy oraz z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób prawnych (CIT) posiadających siedzibę na terenie gminy.

W 2018 r. na jednego mieszkańca miast województwa lubelskiego przypadało 1007 zł dochodów z tytułu podatku PIT tj., o 59,1% więcej niż w 2011 r. Warto zwrócić uwagę że wzrost ten był wyrażony w kategoriach nominalnych, natomiast realna zmiana dochodów powinna uwzględniać również wskaźnik zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych w tym okresie. Najwyższe dochody z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca osiągnęły miasta na prawach powiatu: Lublin (1450 zł), Biała Podlaska (1102 zł) i Zamość (1089 zł). Wśród miast, które osiągnęły dochody powyżej 1000 zł były także Chełm, Łęczna i Puławy. Najniższy poziom dochodów z tytułu podatku PIT osiągnęły Józefów nad Wisłą (283 zł), Urzędów (326 zł) oraz Tyszowce (328 zł). W latach 2011-2018 we wszystkich miastach notowano zwiększenie się omawianego wskaźnika. W przypadku 11 miast odnotowano ponad dwukrotny wzrost, w tym największy w Annopolu (o 122,0%). Z kolei najniższym tempem wzrostu charakteryzował się Lubartów (o 50,9%).

Dochody budżetów miast z tytułu udziałów w podatku dochodowym od osób prawnych (CIT) były znacznie bardziej zróżnicowane niż analogiczne dochody z tytułu podatku PIT. Wynikało to z nierównomiernego rozmieszczenia geograficznego działalności gospodarczej w regionie. W 2018 r. miasta otrzymywały przeciętnie 62 zł z tytułu CIT w przeliczeniu na 1 mieszkańca i w porównaniu z 2011 r. wzrosły o 45,3%. Warto jednak zauważyć, że niektóre miasta np. Nałęczów i Lublin otrzymywały wielokrotność tej kwoty – odpowiednio 169 zł i 122 zł. Z kolei w przypadku 13 miast wskaźnik ten kształtował się poniżej 10 zł na 1 mieszkańca.

² Do długotrwanie bezrobotnych zalicza się osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Rozdział 4

Chapter 4

Aktywność jednostek samorządu terytorialnego

Activity of local government units

Samorząd terytorialny pełni ważną rolę w rozwoju społeczno-ekonomicznym i przestrzennym. Poprzez wykorzystanie instrumentów prawnych i finansowych wpływa na warunki społeczno-gospodarcze danego obszaru. Rolą samorządu terytorialnego jest zaspakajanie potrzeb społeczności wykonując zadania w sferze infrastruktury technicznej, społecznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz ładu przestrzennego i ekologicznego (Bronisz, Kuć-Czajkowska, 2013). Jednostka samorządu terytorialnego spełnia swoją rolę głównie poprzez budżet, który jest planem jej dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów. Dochody składają się z dochodów własnych, dotacji i subwencji ogólnej, a wydatki – z wydatków bieżących i majątkowych. Wydatki bieżące to wydatki o charakterze stałym takie jak: wynagrodzenia, dotacje świadczenia na rzecz osób fizycznych, obsługę długu publicznego. Wydatki majątkowe to przede wszystkim wydatki inwestycyjne.

Z punktu widzenia potencjału ekonomicznego miast kluczowa jest analiza dochodów poszczególnych samorządów. To one bowiem muszą wystarczyć na realizację zadań ustawowych, a także stanowią bazę do rozwoju inwestycji, głównie z zakresu infrastruktury (Bronisz, 2011). Potencjał dochodowy jednostek samorządu jest bardzo zróżnicowany, co wynika z możliwości pozyskiwania środków z wielu źródeł. Analiza tegoż potencjału nie jest łatwa, gdyż miasta nie zawsze są jednostkami samorządu terytorialnego. Można wyróżnić tutaj trzy przypadki: gminy miejskie, miasta na prawach powiatu oraz miasta będące częścią gmin miejsko-wiejskich. W województwie lubelskim znajduje się 16 miast – gmin miejskich, 4 miasta na prawach powiatu oraz 28 miast w gminach miejsko-wiejskich. W przypadku gminy miejskiej, miasto jest tożsame z jednostką samorządu terytorialnego. Miasta na prawach powiatu łączą w sobie funkcje gminy i powiatu, a tym samym i oba budżety. Miasta w gminach miejsko-wiejskich, natomiast, są częścią gminy i w związku z tym nie mają oddzielnego budżetu.

W celu zbadania wpływu jednostek samorządu terytorialnego na potencjał ekonomiczny miast zbudowano wskaźnik syntetyczny. Użyto następujących zmiennych:

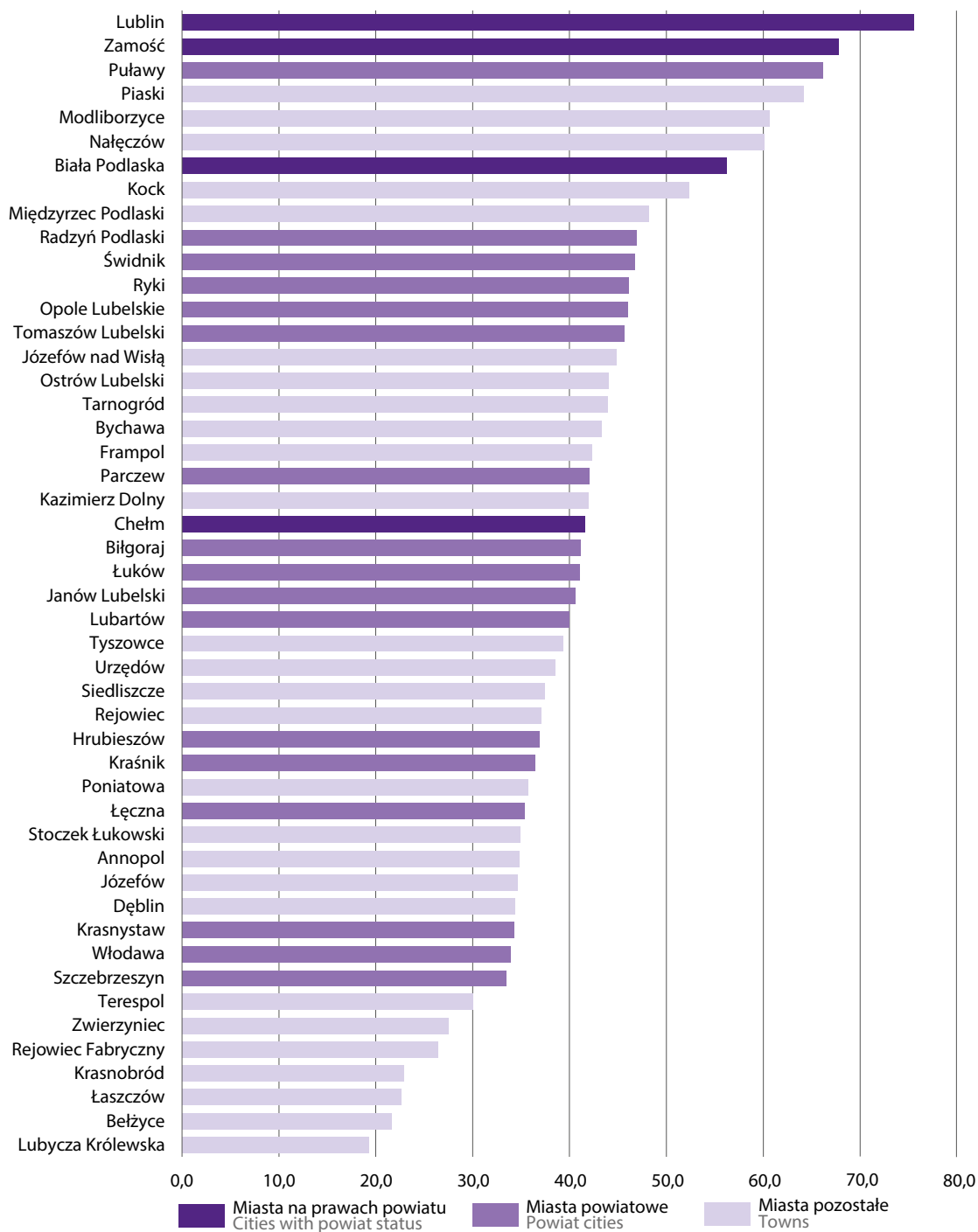
- 1) Dochody budżetowe na 1 mieszkańca (w zł),
- 2) Dochody własne na 1 mieszkańca (w zł),
- 3) Wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca (w zł),
- 4) Wydatki na obsługę długu publicznego na 1000 zł dochodów budżetów ogółem (w zł).

Stworzony w ten sposób wskaźnik syntetyczny pozwolił na zbudowanie rankingu miast pod względem potencjału ekonomicznego wynikającego z efektywności i aktywności jednostek samorządu terytorialnego.

Analiza danych (Wykres 7.) pokazuje, że największy potencjał wynikający z aktywności jednostek samorządu terytorialnego posiadał Lublin, dla którego wskaźnik zintegrowany w 2018 r. wyniósł 75,3. Na taką sytuację miała wpływ przede wszystkim specyfika jednostki. Jest to największe w województwie miasto na prawach powiatu i ze względu na pełnione funkcje, przysługują mu zarówno dochody gminne, jak i powiatowe. Przełożyło się to na najwyższe dochody i dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca wśród miast i gmin miejsko-wiejskich. Nie bez znaczenia jest również aktywna działalność wydatkowa, a przede wszystkim inwestycyjna. W tym wypadku Lublin również charakteryzował się jednym z wyższych wskaźników. Jedne z najwyższych wydatków na obsługę długu publicznego nie przyczyniły się do utraty dominującej pozycji w rankingu. W ciągu 7 lat miasto awansowało w rankingu o 3 pozycje – w 2011 r. Lublin był notowany na 4. miejscu.

Wykres 7. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem aktywności jednostek samorządu terytorialnego w 2018 r.

Chart 7. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by activity of local government units in 2018

Drugie miejsce w zestawieniu zajęło miasto Zamość, którego wskaźnik wyniósł 67,6, czyli o 7,7 pkt. mniej niż w przypadku lidera. Miasto to, tak jak w przypadku Lublina, jest miastem na prawach powiatu, co ma swoje odzwierciedlenie w wysokich dochodach i dochodach własnych per capita (2. i 3. miejsce). W przypadku pozostałych wskaźników Zamość zajmował lokatę w środku stawki: 19. miejsce pod względem wydatków inwestycyjnych i 22. – udziału obsługi zadłużenia w dochodach. W okresie 7 lat pozycja Zamościa nie uległa zmianie.

Na trzecim miejscu w rankingu znalazły się Puławy ze wskaźnikiem 65,9, czyli o 9,4 pkt. mniejszym niż w przypadku lidera. Na wysoką lokatę wpływ miały jedno z wyższych dochodów (5. miejsce) oraz dochody własne (2. miejsce). Wysoki poziom dochodów własnych wynika z faktu, że Puławy są prężnym ośrodkiem przemysłowym. W 2011 r. Puławy były liderem rankingu.

Zdecydowanie najmniejszym potencjałem ekonomicznym płynącym z efektywności jednostek samorządu terytorialnego charakteryzowała się gmina miejsko-wiejska Lubycza Królewska, dla której wskaźnik zintegrowany wyniósł 19,3, czyli 25,6% wartości wskaźnika dla lidera. Jest to jedno z najmłodszych miast w województwie lubelskim (prawa miejskie odzyskała w 2016 r.). Ostatnia pozycja w rankingu była głównie efektem niskich dochodów własnych – 37. miejsce oraz najwyższego wskaźnika obsługi długu publicznego – 48. (ostatnie).

Analizując sytuację miast na prawach powiatu należy podkreślić, że w rankingu wojewódzkim Lublin był liderem, a Zamość wiceliderem. Wynik pozostałych dwóch miast znacznie był znacznie gorszy od tego, Biała Podlaska znalazła się na 7. miejscu, a Chełm dopiero na 22. Miasta powiatowe w rankingu zajęły miejsca od 3. do 40. Na trzecim miejscu uplasowały się Puławy, a na 40. – Włodawa, przy czym wartość wskaźnika dla Włodawy stanowiła 51,3% wskaźnika obliczonego dla Puław. Najlepszy wynik wśród miast lokalnych i ponadlokalnych osiągnęły Piaski, które znalazły się na czwartym miejscu w rankingu.

Województwo lubelskie należy do jednych z najuboższych regionów w Polsce, w konsekwencji dochody poszczególnych miast są niższe, niż w przypadku pozostałych regionów. W 2018 r. średnia dochodów wszystkich gmin miejskich w kraju na jednego mieszkańca wyniosła 4540 zł (w województwie lubelskim – 4170 zł), gmin miejsko-wiejskich – 4621 zł (4260 zł) a miast na prawach powiatu aż 6791 zł (6305 zł). Średnia krajową spośród gmin miejskich przekroczyły tylko Puławy, spośród gmin miejsko-wiejskich – Modliborzyce, Kock i Piaski, a dochody wszystkich z miast na prawach powiatu były poniżej średniej. Najwyższy dochód per capita miał Lublin, co nie tylko jest efektem umiejętności zarządczych władz miasta, ale także konsekwencją przysługujących mu dochodów powiatowych. Potwierdzeniem tego jest również wysoka pozycja Zamościa (2.), Białej Podlaskiej (3.) oraz Chełma (4.). Zaraz za miastami na prawach powiatu uplasowały się Puławy. Najniższe dochody w przeliczeniu na jednego mieszkańca w 2018 r. miał Krasnystaw. Były one o 46,3% niższe niż w Lublinie. W latach 2011 – 2018 wszystkie miasta na prawach powiatu oraz gminy miejskie odnotowały wzrost dochodów ogółem per capita. Wzrost ten wahał się od 33,6% (Zamość) do 65,4% (Lublin), a wśród gmin miejskich od 11,1% (Puławy) do 92,4% (Radzyń Podlaski). Wśród gmin miejsko-wiejskich odnotowano jeden przypadek spadku dochodu ogółem per capita – 0,6% (Kazimierz Dolny). W pozostałych gminach miejsko-wiejskich odnotowano wzrost od 31,4% (Krasnobród) do 100,4% (Bychawa).

Słabość finansowa samorządów z województwa lubelskiego potwierdza się także w wielkości dochodów własnych, kluczowych dla samodzielności wydatkowej jednostek samorządu terytorialnego. W 2018 roku średnia wartość dochodów własnych wszystkich gmin miejskich w kraju na 1 mieszkańca wyniosła 2436 zł (w województwie lubelskim – 2036 zł), gmin miejsko-wiejskich – 2054 zł (1390 zł) a miast na prawach powiatu aż 4162 zł (2946 zł). Średnia krajową spośród gmin miejskich przekroczyły tylko Puławy, spośród gmin miejsko-wiejskich – Nałęczów, a dochody wszystkich z miast na prawach powiatu były poniżej średniej. Najwyższymi dochodami własnymi na 1 mieszkańca dysponował Lublin (3309 zł). Na drugim miejscu uplasowały się Puławy (3262 zł), a na trzecim – Zamość (2511 zł). Najniższe dochody własne per capita miał Urzędów (815 zł) i stanowiły one tylko 24,6% dochodów własnych lidera. W porównaniu z 2011 r. dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrosły we wszystkich miastach na prawach powiatu i gminach miejskich. Wśród gmin miejsko-wiejskich jedyną gminą, której dochody własne

per capita zmniejszyły się był Frampol (o 17,6%). W największym stopniu wzrosły w Tyszowcach (o 108,0%), a w najmniejszym w Lubartowie (o 13,9%).

Realizacja zadań samorządu terytorialnego wiąże się z wydatkami. Ich struktura odzwierciedla specyfikę i priorytety dotyczące jednostki. Wydatki przeznaczane są na potrzeby bieżące jednostki, zapewniające prawidłowe funkcjonowanie oraz potrzeby społeczności lokalnej. Oprócz tego środki wydatkowane są na rozwój, a więc na inwestycje. Im więcej wydatków inwestycyjnych tym dynamiczniejszy jest rozwój jednostki. W 2018 roku średnia wartość wydatków inwestycyjnych wszystkich gmin miejskich w kraju na 1 mieszkańca wyniosła 888 zł (w województwie lubelskim – 702 zł), gmin miejsko-wiejskich – 946 zł (885 zł) a miast na prawach powiatu aż 1085 zł (1041 zł). Średnia krajową spośród gmin miejskich przekroczył tylko Międzyrzec Podlaski, spośród gmin miejsko-wiejskich – 13 gmin (mniej niż połowa), a wśród miast na prawach powiatu tylko Lublin. Najwięcej na inwestycje w przeliczeniu na jednego mieszkańca wydatkowały Modliborzycy (2242 zł), a następnie Piaski (2228 zł) i Kock (1382 zł). Najmniejsze wydatki na inwestycje poniósł Stoczek Łukowski (105 zł), co stanowiło 4,7% wydatków inwestycyjnych Modliborzyc. W badanym okresie większość miast odnotowała wzrost wydatków inwestycyjnych na jednego mieszkańca. Liderem pod tym względem okazały się Ryki, gdzie wartość wskaźnika wzrosła prawie siedmiokrotnie. Wśród gmin o wysokiej dynamice znalazły się również Piaski (ponad pięciokrotny wzrost), Bychawa (czterokrotny) oraz Ostrów Lubelski i Rejowiec Fabryczny (ponad trzykrotny). Miasta, które odnotowały spadek omawianego wskaźnika to przede wszystkim miasta, które w 2011 r. prowadziły intensywną politykę inwestycyjną i zajmowały wysokie miejsca w rankingu. Do tej grupy m.in. należy Krasnobród (spadek o 82,9%), Zwierzyniec (o 70,7%), Puławy (o 70,5%), Włodawa (o 70,1%), Zamość (o 48,8%) oraz Tyszowce (o 44,1%).

Samorządy często nie posiadają środków finansowych adekwatnych do prowadzonej polityki inwestycyjnej, przez co narażają się na zadłużenie. W stosunku do kraju średnie obciążenie dochodów długiem publicznym było większe tylko w przypadku miast na prawach powiatu. W 2018 r. średnio w kraju gminy miejskie wydatkowały na obsługę długu publicznego w przeliczeniu na 1000 zł dochodów 5,96 zł (w województwie lubelskim – 5,76 zł), gminy miejsko-wiejskie – 6,62 zł (6,11 zł), a miasta na prawach powiatu – 10,03 zł (12,26 zł). Poniżej średniej krajowej znalazło się 7 gmin miejskich, 19 gmin miejsko-wiejskich oraz dwa miasta na prawach powiatu. Świdnik jako jedyne miasto w województwie lubelskim w 2018 r. nie poniósł wydatków na obsługę długu publicznego. Najniższe wydatki na obsługę długu względem dochodów wykazała gmina Józefów nad Wisłą (0,06 zł), a następnie Nałęczów (1,21 zł) i Szczepleszyn (2,36 zł). Największe zaś poniosła gmina Lubycza Królewska (25,99 zł). Analizując zmianę badanego wskaźnika w latach 2011 – 2018 należy podkreślić, że tylko w przypadku trzech gmin miejsko-wiejskich zanotowano jego wzrost. Dotyczyło to Łaszczowa, Józefowa oraz Nałęczowa. W pozostałych miastach i gminach miejsko-wiejskich wydatki na obsługę długu publicznego w przeliczeniu na 1000 zł dochodów ogółem zmniejszyły się. Największą poprawę sytuacji odnotowano w Rykach oraz Tarnogrodzie.

Brak adekwatności środków finansowych na realizację ustawowych zadań samorządów zmuszał jednostki samorządu terytorialnego do minimalizowania działań związanych z rozbudową infrastruktury. Czynnikiem, który w części łagodził ten proces była możliwość pozyskania dofinansowania ze środków Unii Europejskiej na realizację projektów inwestycyjnych (Bronisz, 2011). Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych realizowanych na terenie gminy jest świadectwem jej rozwoju potencjału ekonomicznego. Jednak ze względu na wysoką korelację z wydatkami inwestycyjnymi zostało ono wykluczone ze zbioru zmiennych budujących wskaźnik zintegrowany. W 2018 r. na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych gminy miejskie, miejsko-wiejskie i miasta na prawach powiatu otrzymały łącznie 442,8 mln zł. Największymi takimi środkami w przeliczeniu na 1 mieszkańca dysponowały Piaski (1102 zł), Modliborzycy (955 zł) oraz Lublin (858 zł). Miasta te znalazły się również w czołówce miast o największych wydatkach inwestycyjnych per capita.

Rozdział 5

Chapter 5

Kapitał ludzki i społeczny

Human and social capital

Człowiek jest bardzo cennym elementem gospodarki, a więc jej potencjału. Jego cechy, umiejętności, kwalifikacje, kompetencje oraz wiedza są podstawowym źródłem szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego. Te określone cechy, określane mianem kapitału ludzkiego, odnoszą się zarówno do wiedzy i umiejętności już posiadanych, jak i tych możliwych do nabycia w przyszłości (Łucjan, 2011). Ważną z punktu widzenia rozwoju kapitału społecznego jest również aktywność obywatelska, która przejawia się powstawaniem organizacji pozarządowych, które są oddolną formą samoorganizacji społeczeństwa o charakterze pozapaństwowym, pozabiznesowym, mającym na celu wspólną działalność na rzecz dobra wspólnego (Lewenstein, Palska, 2004). Miarą rozwoju kapitału społecznego przybliżającą poziom aktywności lokalnych społeczności jest również wielkość uzyskanych dotacji unijnych, w szczególności tych przeznaczonych na projekty dotyczące kapitału ludzkiego. Nie bez znaczenia jest również świadomość ludzi o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym społeczności lokalnej. Wiąże się to przede wszystkim z pojęciem demokracji lokalnej, obserwowanej na poziomie praktycznym w zróżnicowanych aktach aktywności i partycypacji społeczno-politycznej obywateli, w tym przede wszystkim uczestnictwa w procedurach wyborczych (Bronisz i in., 2015). Dla społeczności lokalnej bardzo ważne pod tym względem są wybory lokalne, a więc samorządowe. Niestety ze względu na niski współczynnik zmienności zmienna opisująca frekwencje wyborczą w wyborach samorządowych została odrzucona i nie wykorzystano jej do budowy wskaźnika zintegrowanego.

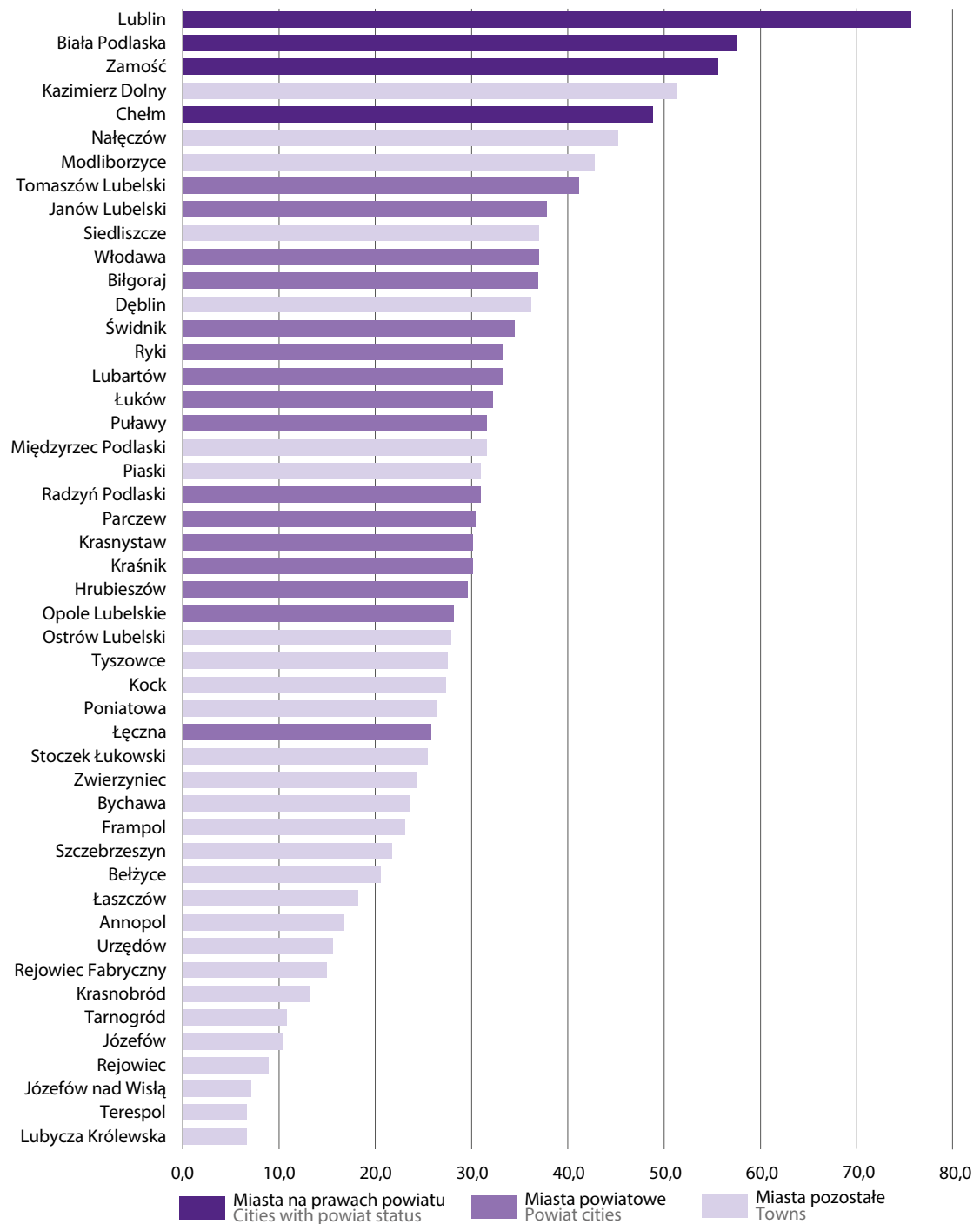
W celu zbadania wpływu kapitału ludzkiego i społecznego na potencjał ekonomiczny miast zbudowano wskaźnik syntetyczny. Użyto następujących zmiennych:

- 1) Liczba studentów na 1000 mieszkańców,
- 2) Udział osób, które zdały egzamin maturalny w stosunku do osób zdających,
- 3) Liczba fundacji i stowarzyszeń na 10 tys. mieszkańców,
- 4) Liczba jednostek realizujących pozaszkolne formy edukacji na 10 tys. mieszkańców,
- 5) Wartość dotacji ze środków europejskich na projekty dotyczące kapitału ludzkiego na 1 mieszkańca (2011 – wartość całkowita podpisanych umów o dofinansowanie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki z perspektywy finansowej 2007-2013 (stan w końcu 2011 r.), 2018 – wartość umów i decyzji o dofinansowanie Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój z perspektywy finansowej 2014-2020 (stan w końcu 2018 r.).

Największy potencjał wynikający z kapitału ludzkiego i społecznego posiadał Lublin, dla którego wskaźnik zintegrowany w 2018 r. wyniósł 75,4. Na pierwsze miejsce stolicy województwa wpłynęła liczba studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, pod względem której Lublin zdystansował pozostałe miasta, a także liczba jednostek realizujących pozaszkolne formy edukacji na 10 tys. ludności. Istotne znaczenie miały również fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 1000 ludności oraz wartości dotacji ze środków europejskich na projekty dotyczące kapitału ludzkiego per capita. W obu przypadkach Lublin znalazł się na 4. pozycji w rankingu. W porównaniu z 2011 r. sytuacja Lublina nie uległa zmianie.

Wykres 8. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem kapitału ludzkiego i społecznego w 2018 r.

Chart 8. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by human and social capital in 2018

Drugie miejsce w zestawieniu zajęła Biała Podlaska, dla której wskaźnik ukształtował się na poziomie 57,3 i był o 18,1 pkt. mniejszy niż w przypadku lidera. Na taką lokatę miała wpływ najwyższa wśród miast województwa lubelskiego wartość dotacji ze środków europejskich na projekty dotyczące kapitału ludzkiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca oraz trzecia pozycja miasta w przypadku liczby studentów. W czołówce rankingu, na 3. miejscu ułożył się Zamość ze wskaźnikiem 55,4 (o 20,0 pkt. mniej niż w przypadku lidera), który na tle pozostałych miast wyróżnił się wysoką wartością dotacji ze środków europejskich na projekty dotyczące kapitału ludzkiego oraz piątym miejscem pod względem liczby studentów. W stosunku do rankingu z 2011 r. Biała Podlaska awansowała o dwa miejsca, a Zamość utrzymał się na swojej pozycji.

Z kolei ostatnie miejsca w zestawieniu przypadły miastom lokalnym i ponadlokalnym, takim jak Lubycza Królewska, Terespol, Józefów nad Wisłą, Rejowiec i Józefów. Są to małe miasta w gminach miejsko-wiejskich, za wyjątkiem Terespoła, w których nie ma uczelni wyższych, szkół średnich kończących się maturą, a rozwój kapitału ludzkiego nie był wspierany dotacjami ze środków europejskich.

Miasta na prawach powiatu w rankingu wojewódzkim uplasowały się w czołówce zajmując miejsca od 1. do 5. Ostatnim wśród nich był Chełm. Pierwsze miasto powiatowe w rankingu to Tomaszów Lubelski (miejsce 8.), a ostatnie to Łęczna (miejsce 31.). Wśród miast pozostałych znalazły się miasta odznaczające się znacznym potencjałem wynikającym z kapitału ludzkiego i społecznego. Na 4. miejscu w rankingu uplasował się Kazimierz Dolny, który był najlepszy pod względem liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Zestawieniu wysoko znalazły się również Nałęczów i Modliborzyce. Biorąc po uwagę kapitał ludzki i społeczny, najlepsze wyniki osiągnęły miasta na prawach powiatu, a następnie miasta powiatowe. Miasta lokalne i ponadlokalne, poza kilkoma wyjątkami odznaczały się najniższym wskaźnikiem.

Ośrodki akademickie mają wpływ na kapitał ludzki i społeczny poprzez działalność edukacyjną, ale również naukowo-badawczą i kulturową. Największym ośrodkiem akademickim we wschodniej Polsce jest Lublin. Z tego względu to miasto miało największą liczbę studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 180. Ważną rolę w kształceniu wyższym pełni również pozostałe miasta na prawach powiatu: Biała Podlaska (64 studentów na 1000 ludności), Chełm (30) oraz Zamość (19). Na tle miast powiatowych wyróżniają się Ryki (14) i Puławy (6). Jedynym z miast lokalnych i ponadlokalnych, w którym znajduje się uczelnia wyższa jest Dęblin (103) i tylko tutaj zaobserwowano wzrost wskaźnika w porównaniu z 2011 r. W ciągu 7 lat przestały funkcjonować w województwie lubelskim cztery ośrodki kształcące studentów – Tomaszów Lubelski, Kazimierz Dolny, Łuków i Biłgoraj.

Analiza danych dotyczących zdawalności na egzaminie maturalnym ukazuje istotne dysproporcje między miastami na prawach powiatu i powiatowymi a pozostałymi. Na pierwszym miejscu w rankingu w 2018 r. uplasowało się miasto Modliborzyce, gdzie egzamin zdali wszyscy przystępujący do niego. Z kolei najgorszy wynik osiągnęło miasto Urzędów. Był on ponad dwukrotnie gorszy od lidera – 43,8%. Na terenie województwa lubelskiego znajduje się 9 miast, w których nie ma szkół średnich kończących się maturą. Są to przede wszystkim małe miasta w gminach miejsko-wiejskich. Wśród miast na prawach powiatu najlepszy wynik osiągnął Lublin – 91,4% maturzystów zdało egzamin dojrzałości, co uplasowało go na 7. miejscu w rankingu. Najgorszy wynik wśród miast na prawach powiatu osiągnął Chełm (83,2% – 20. miejsce). Najlepszy wynik pod względem zdawalności egzaminu maturalnego wśród miast powiatowych otrzymał Łuków (93,8% – 3. miejsce), a najgorszy – Opole Lubelskie (67,9% – 33. miejsce). Zarówno średnią wojewódzką, jak i krajową przekroczyło 25 miast: wszystkie miasta na prawach powiatu, 14 z 16 miast powiatowych oraz 7 z 28 miast pozostałych. W porównaniu z 2011 r. zdawalność egzaminów maturalnych poprawiła się w 20 miastach.

Dla kapitału społecznego bardzo ważny jest kapitał społeczny, a wyraża się on poprzez uczestnictwo społeczeństwa w różnych organizacjach niekomercyjnych. W 2018 r. w miastach województwa lubelskiego zarejestrowanych było 4056 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Oznacza to, że na 1000 mieszkańców przypadało 4,12 takich organizacji. Interesującym elementem badanego zjawiska jest fakt, że w małych miastach ruch społeczny jest stosunkowo największy, ale także najbardziej zróżnicowany. Miastem najbardziej wyróżniającym się był Kazimierz Dolny, w którym omawiany wskaźnik przyjął wartość 12,02. W czołówce znalazły się również Nałęczów (9,29), Józefów (6,02) i Stoczek Łukowski (5,52). Najniższą wartość wskaźnika zarówno wśród miast lokalnych i ponadlokalnych, jak i ogółem zaobserwo-

wano w Terespolu, a wyniosła ona 15,0% wartości dla lidera. Wśród miast na prawach powiatu najlepszy wynik osiągnął Lublin plasując się na 4. miejscu (5,52). Następny był Zamość, który zajął 20. miejsce (4,07). Chełm był na 33. miejscu (3,13), a ostatnia Biała Podlaska – na 42. (2,74). Wśród miast powiatowych najlepszy pod względem omawianego wskaźnika okazał się Radzyń Podlaski zajmując 10. pozycję w rankingu (4,64), a na najgorsze miejsce – 46. uplasował się Łuków (2,40). Wśród 17 miast, które przekroczyły średnią wojewódzką, znalazło się jedno miasto na prawach powiatu i 4 miasta powiatowe. Pozostałe 12 należało do grupy miast lokalnych i ponadlokalnych. Tylko w 3 miastach w okresie 7 lat zaobserwowano spadek wartości wskaźnika. Wzrost w pozostałych miastach wahał się od 2,3% do 116,5%.

Kolejnym wskaźnikiem ważnym dla kapitału społecznego jest liczba podmiotów realizujących pozaszkolne formy edukacji. Są to jednostki prowadzące zajęcia sportowe, artystyczne, uczące jazdy i pilotażu oraz szkoły języków obcych. Korzystanie z ich usług jest formą inwestowania w człowieka i jego przyszłość. Z danych statystycznych wynika, że jednostki oferujące pozaszkolne formy edukacji funkcjonują głównie w większych i bardziej rozwiniętych ośrodkach miejskich. W 2018 r. w dwóch miastach nie było ani jednego takiego podmiotu, a w kolejnych 24 było ich mniej niż 10. Najwięcej takich jednostek znajdowało się w Lublinie – 1286, czyli 49,6% wszystkich takich jednostek w miastach województwa lubelskiego. Oznacza to, że w Lublinie w 2018 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało ich 37,9. Z tym wynikiem Lublin zajął pozycję lidera w rankingu. Wiceliderem był Tomaszów Lubelski (35,9). Oba miasta zachowały swoje pozycje w stosunku do roku 2011.

Ważnym aspektem rozwoju kapitału społecznego jest również wielkość uzyskanych dotacji unijnych. W 2018 r. spośród 48 miast województwa lubelskiego tylko 14 skorzystało z dofinansowania w ramach Projektu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój: wszystkie miasta na prawach powiatu, 7 miast powiatowych oraz 3 miasta lokalne i ponadlokalne. Liderem w tym przypadku była Biała Podlaska (268 zł w przeliczeniu na jednego mieszkańca), a na ostatnim miejscu uplasowały się Puławy (7 zł). W 2011 r. więcej miast skorzystało z pomocy w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Było ich 20: wszystkie miasta na prawach powiatu, 11 miast powiatowych oraz 5 miast lokalnych i ponadlokalnych. Pierwsze miejsce zajął wtedy Chełm (676 zł), a ostatnie – Biłgoraj (39 zł). Z analizy danych wynika, że z pomocy na rozwój kapitału ludzkiego – społeczeństwa lokalnego korzystały głównie duże ośrodki miejskie.

Rozdział 6

Chapter 6

Infrastruktura społeczna

Social infrastructure

Istotną cechą samorządu gminy jest zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności, bowiem samorząd odpowiada za wszystkie sprawy publiczne dotyczące życia mieszkańców w obrębie jednostki terytorialnej. Władze samorządowe odpowiadają za zaspokajanie potrzeb mieszkańców. Od umiejętności gospodarowania zasobami i od tego, jak gmina będzie wykorzystywać swoje szanse, zależy jej rozwój. Wejście Polski do Unii Europejskiej i rozwój gospodarczy wymaga od samorządów coraz bardziej kreatywnego myślenia w zakresie przyciągania nowych inwestorów, ale przede wszystkim inwestowania w infrastrukturę. Jest to również szansa na rozwój gminy. Infrastruktura stanowi kombinację wielu cech, bez których nie jest możliwy rozwój gospodarczy jednostki lokalnej i wyższy standard życia społeczności lokalnej. (Witkowski, Starościc, 2008).

Przedmiotem niniejszego rozdziału jest infrastruktura społeczna. W literaturze przedmiotu infrastruktura społeczna definiowana jest na wiele sposobów. Wiele osób zajmujących się tym zagadnieniem utożsamia ją z kompleksem urządzeń użyteczności publicznej, niezbędnych przede wszystkim do bezpośredniego zaspokajania potrzeb społeczeństwa i umożliwiających właściwe warunki życia ludności. W skład tak szeroko pojętej infrastruktury społecznej określającej materialne warunki bytowe ludności wchodzić urządzenia i instytucje zaliczane do działów gospodarki narodowej sfery niematerialnej (Kupiec i in. 2004, Palonka 1992). Natomiast inni definiują infrastrukturę społeczną szerzej, uznając, że nie jest ona ograniczona tylko do samych urządzeń, ale składa się także z instytucji i pracowników świadczących i wykonujących te usługi oraz rozwiązań organizacyjnych i obowiązujących uregulowań prawnych. Można stwierdzić, że infrastruktura społeczna jest zorganizowaną przez państwo lub inne podmioty polityki społecznej materialną podstawą zaspokojenia potrzeb w zakresie (Dolata, Łuczka-Bakuła 2005): oświaty i wychowania oraz nauki, kultury, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, rekreacji i kultury fizycznej.

Zgodnie z nią infrastruktura społeczna obejmuje urządzenia i instytucje świadczące usługi jednostkowe w sposób zorganizowany w zakresie oświaty i wychowania, ochrony zdrowia, opieki społecznej, upowszechniania kultury oraz kultury fizycznej i turystyki (Kroszel 1990). W jej skład wchodzić m.in.: szkoły, przedszkola, szpitale, ośrodki zdrowia, domy opieki społecznej, biblioteki, muzea. Zaspokojenie tych potrzeb jest niezbędne do funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki, zarówno jako całości jak i poszczególnej jej dziedzin.

Infrastruktura społeczna stanowi o poziomie dobrobytu społeczeństwa. Poprawiające się warunki bytowe ludności stają się istotnym czynnikiem wspomagającym rozwój miast i regionów, co w powiązaniu z innymi czynnikami stanowi o ich potencjale ekonomicznym. Odpowiednio dopasowana do potrzeb danej społeczności infrastruktura społeczna tworzy coraz lepsze warunki rozwoju regionalnego.

Na potrzeby niniejszego opracowania szczególna uwaga skupiona została na pięciu głównych obszarach, tj. usługach oświaty, usługach służby zdrowia oraz usługach w zakresie turystyki, kultury i sportu. Analiza infrastruktury społecznej miast województwa lubelskiego w latach 2011-2018 została oparta na 18 następujących wskaźnikach:

- 1) Przychodnie na 10 tys. ludności;
- 2) Porady lekarskie na 1 mieszkańca;
- 3) Ludność na 1 aptekę ogólnodostępną;
- 4) Turystyczne obiekty noclegowe na 10 tys. mieszkańców;
- 5) Miejsca noclegowe na 1000 ludności w turystycznych obiektach noclegowych;
- 6) Współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 13-15 lat brutto;
- 7) Współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 16-18 lat brutto;

- 8) Ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi);
- 9) Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności;
- 10) Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności;
- 11) Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach;
- 12) Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców;
- 13) Liczba ludności na 1 placówkę kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice);
- 14) Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat;
- 15) Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego;
- 16) Liczba miejsc w przedszkolach na 100 dzieci w wieku przedszkolnym;
- 17) Liczba ludności na 1 klub sportowy;
- 18) Ćwiczący w klubach sportowych na 1000 ludności;

Z wymienionych powyżej wskaźników 13 wykorzystano do skonstruowania zintegrowanego wskaźnika infrastruktury społecznej.

Stworzenie zintegrowanego wskaźnika dla miast województwa lubelskiego pozwoliło na dokonanie porównań i charakterystyk infrastruktury społecznej poszczególnych miast województwa zarówno w ujęciu przestrzennym, jak również czasowym. Ranking miast województwa lubelskiego w zakresie potencjału ekonomicznego wynikającego z infrastruktury społecznej, a sporządzony na podstawie wskaźnika zintegrowanego przedstawia wykres 9.

Najwyższy potencjał wynikający z infrastruktury społecznej, a tym samym pierwszą lokatę w rankingu zajęł Józefów nad Wisłą. Tuż za nim uplasowało się 6 miast: Piaski, Siedliszcze, Frampol, Nałęczów, Annapol i Bychawa. Wszystkie te miasta osiągnęły wartości wskaźnika przekraczające 50 punktów. O wysokiej pozycji powyższych ośrodków przesądziły wysokie wskaźniki dotyczące przychodni na 10 tys. ludności, ludność na 1 aptekę ogólnodostępną, liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców, liczba ludności na 1 placówkę kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice) czy liczba ludności na 1 klub sportowy. Rozpiętość przedziału wartości zintegrowanego współczynnika infrastruktury społecznej w poszczególnych miastach województwa wyniosła 40,3 pkt.

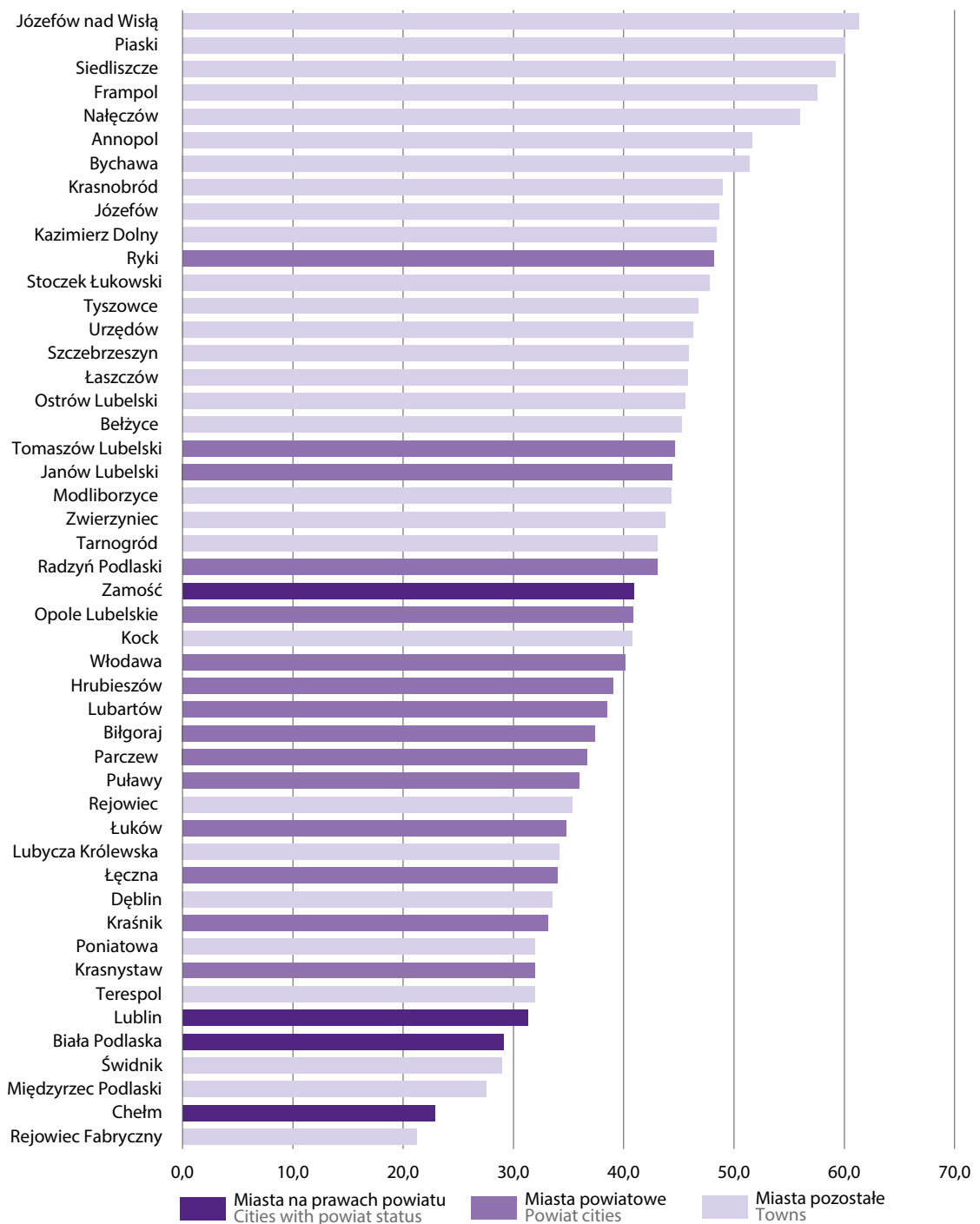
Dokonując porównania w poszczególnych grupach miast, wśród miast na prawach powiatu wiodącą rolę odgrywał: Zamość z wartością wskaźnika 41,2 oraz stolica regionu – Lublin ze wskaźnikiem zintegrowanym w wysokości 31,5. Pozostałe miasta, tj. Biała Podlaska i Chełm osiągnęły poziom wskaźnika zintegrowanego odpowiednio: 29,2 i 23,0.

W miastach powiatowych zdecydowanym liderem było miasto Ryki ze wskaźnikiem 48,4. Na kolejnych miejscach uplasowało się 5 miast z wartościami również powyżej 40 punktów, tj.: Tomaszów Lubelski – 44,8; Janów Lubelski – 44,7; Radzyń Podlaski – 43,2; Opole Lubelskie – 41,1 oraz Włodawa – 40,4. W dalszej kolejności wskaźnik zintegrowany w miastach powiatowych przyjął wartości przekraczające 20 punktów, mieszczące się w przedziale od 29,1 do 39,3.

W grupie miast pozostałych wiodące miejsca zajęły miasta będące liderami rankingu, tj. Józefów nad Wisłą – 61,6 i Piaski – 60,4. Następne pozycje zajęły: Siedliszcze – 59,5, Frampol – 57,8, Nałęczów – 56,3, Annapol – 51,9 oraz Bychawa – 51,7. Pozostałe miasta omawianej grupy mieściły się w przedziale o dość dużej rozpiętości (od 21,3 do 49,2). Do grupy miast pozostałych należały również te z najmniejszymi wartościami zintegrowanego wskaźnika infrastruktury społecznej, były to: Międzyrzec Podlaski (27,7) oraz Rejowiec Fabryczny (21,3).

Doprecyzowaniem analizy wskaźnika zintegrowanego infrastruktury społecznej była analiza poszczególnych wskaźników. Wskaźniki cząstkowe infrastruktury społecznej zostały pogrupowane według dziedzin i przeanalizowane w kolejnych częściach niniejszego opracowania.

Wykres 9. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem infrastruktury społecznej w 2018 r.
 Chart 9. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by social infrastructure in 2018

Istotną część analizy potencjału ekonomicznego miast wynikającą z infrastruktury społecznej stanowiły usługi w zakresie zabezpieczenia społecznego związane z ochroną zdrowia. Świadczenia usług z tego zakresu polegają na profilaktyce, diagnostyce oraz leczeniu. Dostępność oraz jakość tego rodzaju usług wpływa znacząco na warunki życia ludności. Stanowią w dużej mierze wyznacznik stopy życiowej społeczeństwa, świadczą o poziomie i standardzie życia społeczności regionu, jest miarą dobrobytu i czynnikiem wspierającym rozwój.

Powszechnym wskaźnikiem opisującym infrastrukturę społeczną w zakresie usług związanych z ochroną zdrowia jest liczba przychodni na 10 tys. ludności. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt stałego wzrostu liczby przychodni na 10 tys. ludności. W latach 2011-2018 w czterech miastach liczba przychodni w przeliczeniu na 10 tys. ludności wzrosła dwukrotnie. Były to miasta o zasięgu lokalnym. Liderem w tej grupie był Dęblin (217,5%), a następnie Stoczek Łukowski (216,6%), Szczepieszyn (210,0%) oraz Kock (209,0%). Pozostałe miasta odnotowały wskaźniki wahające się od 185,5% do 100,4%. W grupie miast znalazły się również takie miasta, w których ze względów ekonomicznych likwidowane były przychodnie i tym samym dostępność ludności do przychodni uległa pogorszeniu (Ryki, Janów Lubelski, Nałęczów i Rejowiec Fabryczny).

Wśród miast powiatowych zdecydowanymi rekordzistami okazały się miasta: Opole Lubelskie, którego wartość omawianego wskaźnik w badanym okresie wzrosła o 85,5% oraz Biłgoraj ze wzrostem wskaźnika o 78,6%. Tym samym miasto powiatowe Opole Lubelskie osiągnęło w 2018 r. najwyższy wskaźnik w tej grupie miast w wysokości 16,5 przychodni w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Za nim znalazły się również dwa miasta powiatowe z dość dużym wskaźnikiem: Ryki (13,4) oraz Puławy (10,0). Pozostałe miasta powiatowe odnotowały w 2018 r. wskaźniki w granicach od 9,5 w Łęcznej oraz 9,4 w Parczewie do 5,3 w Łukowie i Włodawie. Natomiast dwa miasta powiatowe – Ryki i Janów Lubelski odnotowały na przestrzeni lat 2011-2018 spadek omawianego wskaźnika. Wynikiem takiego spadku jest zmniejszająca się liczba ludności oraz mniejsza liczba dostępnych przychodni w analizowanym okresie.

Stosunkowo wysokie wskaźniki osiągnęły małe miasta o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. W tej grupie w 2018 r. najwyższe wartości odnotowało miasto Józefów nad Wisłą (32,5 przychodni na 1000 ludności), który jest również liderem wśród wszystkich miast województwa lubelskiego. Na następnych miejscach uplasowały się Piaski (31,3), Siedliszcze (21,2) oraz Frampol (20,9). Dla miast Piaski i Frampola znaczący wpływ na wysoką wartość wskaźników wywarł nie wzrost liczby przychodni, co spadek liczby ludności w tych miastach. Z kolei Józefów nad Wisłą i Siedliszcze to na mapie województwa lubelskiego dość młode miasta stawiające na rozwój (powstałe odpowiednio w 2016 r. i 2018 r.). Biorąc również pod uwagę przy analizowaniu danego wskaźnika fakt, że są to miasta o stosunkowo niskiej liczbie ludności (poniżej 3 tys.), relatywny wskaźnik (w przeliczeniu na 10 tys. ludności) osiąga odpowiednio wysokie wartości.

Najmniej korzystnie przedstawiała się sytuacja w Terespolu, gdzie liczba przychodni w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyniosła 3,6 w 2018 r., przy tempie wzrostu w ciągu ostatnich lat na poziomie 105,9%. Analogiczna sytuacja miała miejsce w Józefowie – 4,0 przychodnie w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2018 r., przy tempie wzrostu w ciągu ostatnich lat na poziomie 101,6%. Kolejną najniższą notę osiągnął również Rejowiec Fabryczny, którego wskaźnik od 2011 r. zmniejszył się by w 2018 r. osiągnąć wartość 4,5. Wyjątek stanowi miasto Nałęczów (3768 mieszkańców w 2018 r.), gdzie liczba przychodni odzwierciedla uzdrowskowo-sanatoryjny charakter tego miasta, stanowiący jego potencjał i źródło rozwoju.

W miastach na prawach powiatu w 2018 r. największa liczba przychodni na 10 tys. ludności przypadła w Zamościu (12,4), przy tempie wzrostu w ciągu omawianego okresu na poziomie 137,5%. Tuż za nim znalazła się stolica regionu – Lublin ze wskaźnikiem w wysokości 9,6. W dalszej kolejności uplasowały się pozostałe dwa miasta: Biała Podlaska (8,5) oraz Chełm (7,5).

Kolejnym cząstkowy wskaźnikiem wpływającym na ogólny zintegrowany wskaźnik infrastruktury społecznej podlegający ocenie, a mający ścisły związek z ilością przychodni w danym mieście są porady lekarskie na 1 mieszkańca. Najwyższy wskaźnik wśród miast odnotowano w mieście Siedliszcze (25,0). Dość dobrą i korzystną sytuację w zakresie porad lekarskich na 1 mieszkańca zaobserwowano również w pozostałych miastach o zasięgu lokalnym. W miastach tych prezentowany wskaźnik był na dość wysokim poziomie: Bychawa – 23,1, Nałęczów – 22,7 oraz Frampol – 22,1. Wśród miast powiatowych naj-

bardziej wyróżniało się miasto Ryki ze współczynnikiem 21,1 porad na 1 mieszkańca. Na samym końcu znajdował się Tarnogród (5,8) oraz Rejowiec Fabryczny (6,2). Wśród miast na prawach powiatu najwyższy wskaźnik porad na 1 mieszkańca odnotowano w Zamościu (15,4).

Na jakość życia mieszkańców oraz na zintegrowany wskaźnik infrastruktury społecznej miał wpływ kolejny cząstkowy wskaźnik z zakresu ochrony zdrowia mierzony w postaci ludności na 1 aptekę ogólnodostępną. Wzrost ilości otwieranych aptek oraz spadek liczby ludności w miastach powoduje, że pod tym względem jest coraz lepiej. Największe zmiany odnotowano w Terespolu, gdzie powstały nowe apteki, a tym samym o ponad połowę zmniejszyła się liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną. Wskaźnik w tym mieście spadł z 2943 osób na 1 aptekę ogólnodostępną w 2011 r. do 1389 osób w 2018 r. Kolejnym dobrym wynikiem, w omawianym okresie, pochwalić się mogło miasto Bełżyce (936 osób na 1 aptekę ogólnodostępną) oraz Piaski (852 osoby).

Wśród miast powiatowych najbardziej korzystne zmiany odnotowano w Tomaszowie Lubelskim, gdzie w 2018 r. przypadało 914 osób na 1 aptekę ogólnodostępną (w 2011 r. – 1363 osoby) oraz w Janowie Lubelskim – w 2018 r. było to 995 osób (w 2011 r. – 1350 osób). Najmniej korzystnie w tej grupie miast sytuacja wyglądała w Krasnymstawie, gdzie na przestrzeni lat 2011-2018 zlikwidowane zostały apteki a tym samym dostępność tego rodzaju usług uległa pogorszeniu. W 2018 r. na 1 aptekę ogólnodostępną przypadało 2683 osoby, gdzie w 2011 r. było to tylko 1969 osób.

Kolejnym z kluczowych elementów infrastruktury społecznej miast są usługi związane z oświatą i wychowaniem. Zaspokojenie potrzeb edukacyjnych jest niezbędnym czynnikiem, który znacząco wpływa na rozwój miast, a tym samym podnosi ich potencjał ekonomiczny. Wszelkie działania władz lokalnych w zakresie oświaty opierają się na prognozach demograficznych. Wiąże się to z koniecznością realizacji nowych inwestycji oświatowych oraz przygotowaniu interesujących ofert edukacyjnych celem zatrzymania młodzieży na danym terenie, a nie migracji do innych ośrodków edukacyjnych. Dotyczy to w głównej mierze rozmieszczenia instytucji takich jak: przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazjalne na obszarach zurbanizowanych.

W celu przeprowadzenia analizy dotyczącej świadczenia usług w zakresie oświaty w miastach województwa lubelskiego w latach 2011-2018 przyjęto 2 wskaźniki, tj. współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 13-15 lat oraz współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 16-18 lat.

Do podstawowych wskaźników służących badaniu poziomu edukacji zaliczane są współczynniki skolaryzacji. W latach 2011-2018 współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 13-15 lat we wszystkich miastach województwa lubelskiego charakteryzował się dużym zróżnicowaniem. Wskaźnik ten w 2018 r. dla poziomu szkół gimnazjalnych dla miast z terenu województwa lubelskiego przyjmował wartości z przedziału od 89,2% do 588,9%. Niską wartość współczynnika można tłumaczyć zapisywaniem uczniów do szkół gimnazjalnych znajdujących się na terenie innych jednostek samorządowych, np. w pobliżu miejsc pracy rodziców dzieci (Szczepbrzeszyn – 95,7% i Rejowiec Fabryczny – 89,2%).

W 2018 r. najwyższe wartości współczynnika skolaryzacji uczniów w wieku 13-15 lat odnotowano w miastach o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Szczególnie wyróżniało się miasto, które prawa miejskie otrzymało w 2018 r. – Józefów nad Wisłą, ze wskaźnikiem 588,9% oraz Ostrów Lubelski – 500,0%, a także Frampol – 438,5% oraz Urzędów – 333,3%. Wskaźniki skolaryzacji uczniów w wieku 13-15 lat na poziomie przekraczającym 200% w 2018 r. zostały również zaobserwowane w miastach zaliczanych do omawianej grupy, tj. Siedliszcze, Krasnobród, Rejowiec, Piaski, Bełżyce, Bychawa, Łaszczów, Modliborzyce, Tarnogród, Lubyca Królewska, Tyszowce oraz Annopol. Na podstawie wartości tego współczynnika można wnioskować, że w tych miastach kształciło się więcej młodzieży gimnazjalnej z gmin ościennych niż młodzieży mieszkającej na terenie tych miast. Miasta te pełnią rolę lokalnych ośrodków edukacyjnych co miało również uzasadnienie w powszechnym obowiązkowi kształcenia dzieci na poziomie gimnazjalnym.

Najwyższą wartość współczynnika skolaryzacji uczniów w wieku 13-15 lat wśród miast powiatowych zaobserwowano w Opolu Lubelskim – 182,3%. W pozostałych miastach powiatowych w 2018 r. omawiany współczynnik skolaryzacji kształtował się na poziomie przekraczającym 100,0%.

W miastach na prawach powiatu współczynnik skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 13-15 lat w 2018 r. również przekroczył 100,0% i osiągnął wartości: Lublin – 114,1%, Biała Podlaska – 125,8%, Chełm – 127,5% oraz Zamość – 131,4%.

Kolejne roczniki absolwentów szkół gimnazjalnych oraz zwiększony wśród nich odsetek osób kontynuujących naukę w szkołach średnich znajdują odzwierciedlenie w wartościach współczynnika skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 16-18 lat, jaki został odnotowany w latach 2011-2018. Stałym wzrostem współczynnika skolaryzacji młodzieży w wieku 16-18 lat charakteryzowało się kilka miast w województwie lubelskim. Najszybszym tempem wzrostu w tej grupie wyróżniało się miasto Opole Lubelskie, które w 2018 r. osiągnęło współczynnik skolaryzacji na poziomie 354,7%, zwiększając jego wartość o 28,7% w stosunku do 2011 r. W dalszej kolejności uplasowały się: Zwierzyniec – który mimo znacznego wzrostu odnotował w 2018 r. współczynnik w wysokości 71,2%, Lublin – 229,4% oraz Janów Lubelski – 357,5%. Oferta szkół średnich w tych miastach była bardzo zróżnicowana. Miasta pełniąc rolę lokalnych ośrodków, ciągle poszerzają swoją ofertę edukacyjną i swoimi działaniami zachęcają młodzież z ościennych gmin do podjęcia nauki w ich mieście.

Najwyższe natomiast wartości omawianego współczynnika skolaryzacji uczniów w grupie wiekowej 16-18 lat wśród miast naszego województwa osiągnęły miasta: Ryki (419,8%) oraz Zamość (359,2%). W analizowanym okresie charakterystyczna była znaczna dynamika spadku współczynnika w tych miastach. Z kolei wyjątkowo niski poziom współczynnika w 2018 r. odnotowały takie miasta jak Terespol (23,6%) czy Krasnobród (25,0%), co było skutkiem wyraźnej spadkowej tendencji w latach 2011-2018. Również niskim poziomem skolaryzacji uczniów w wieku 16-18 lat wyróżniało się miasto Zwierzyniec, ale w tym przypadku tendencja w badanym okresie miała charakter rosnący.

Istotnym elementem infrastruktury społecznej miast jest świadczenie usług w zakresie obsługi turystyki. Obecnie turystyka jest czynnikiem, który znacząco wpływa na konkurencyjność danego regionu. Rozwój działań związanych z promocją danego miejsca, wykorzystaniem jego walorów turystycznych i uzdrowiskowych przyczynia się znacząco do poprawy wizerunku miasta oraz zwiększa dostępność obszarów atrakcyjnych turystycznie. Są wśród nich ośrodki zintegrowane lokalnie, zazwyczaj dogodnie położone w przestrzeni regionalnej i lokalnej, atrakcyjne ze względu na warunki ekonomiczne, turystyczne, mieszkaniowe, a przede wszystkim silnie związane gospodarczo z najbliższą strefą, jak i ośrodki słabo zintegrowane bądź o niewykorzystanych możliwościach rozwojowych (Heffner 2005a).

Dla potrzeb niniejszego opracowania celem przeprowadzenia analizy usług społecznych w zakresie turystyki wybrano wskaźnik przedstawiający liczbę miejsc noclegowych na 1000 ludności w turystycznych obiektach noclegowych.

Szczególnie wysoką liczbą miejsc noclegowych na 1000 ludności charakteryzują się miasta, które cieszą się walorami turystycznymi, wypoczynkowymi i uzdrowiskowymi. Daje to inwestorom podstawy do tworzenia miejsc noclegowych umożliwiających zaspokojenie potrzeb związanych z obsługą turystyczną na danym obszarze. Stwarza to również możliwość generowania zapotrzebowania na usługi poprzez przyciąganie turystów odpowiednią bazą turystyczną. Infrastruktura społeczna w zakresie usług związanych z turystyką staje się wówczas czynnikiem wzrostu i rozwoju miasta.

Najwyższą liczbę miejsc noclegowych odnotowały miasta o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Liderem w tym zakresie okazały się miasta powiatu puławskiego, a w szczególności atrakcyjnie usytuowany Kazimierz Dolny, który w 2018 r. osiągnął wartość 218,5 miejsc noclegowych na 1000 ludności w turystycznych obiektach noclegowych. Za nim znalazło się sąsiadujące miasto uzdrowiskowo-wypoczynkowe Nałęczów – z liczbą 191,0 miejsc noclegowych na 1000 ludności. Kolejne 2 miasta zlokalizowane były w powiecie zamojskim. Były to miasta wypoczynkowe z charakterystycznym mikroklimatem położone w południowej części województwa, tj. Krasnobród (w 2018 r. osiągnął wartość 185,2 miejsca

na 1000 ludności) oraz Zwierzyniec (93,9). W grupie miast powiatowych wyróżniał się Janów Lubelski (23,6 miejsc noclegowych na 1000 ludności), Włodawa (22,4) oraz Puławy (21,9) a wśród miast na prawach powiatu najwyższy wskaźnik odnotowano w mieście Zamość – 26,5 miejsc noclegowych na 1000 ludności.

Kolejnym obszarem wpływającym na potencjał ekonomiczny miast w zakresie infrastruktury społecznej jest dostępność usług związanych z kulturą. Na terenie miast województwa lubelskiego działają liczne instytucje kultury, takie jak: biblioteki, muzea, kina, teatry, galerie sztuki czy też domy i ośrodki kultury. Na konstrukcję zintegrowanego wskaźnika infrastruktury społecznej duży wpływ miały wskaźniki cząstkowe z tego obszaru. Analizie poddano 3 wskaźniki: ludność na 1 placówkę biblioteczną, czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności, wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach.

Coraz bogatsza oferta usług kulturalnych, oferty dostosowane do każdego wieku jego mieszkańców powodują, że na terenie poszczególnych miast, każdy zainteresowany tego rodzaju rozrywką i chęcią spędzania wolnego czasu znajdzie coś dla siebie. Miasta stają się pod tym względem coraz bardziej atrakcyjne i konkurencyjne względem siebie.

Ze względu na fakt, że nie w każdym mieście województwa lubelskiego działa teatr, muzeum czy galeria do oceny potencjału ekonomicznego miast z zakresu kultury wzięte zostały biblioteki publiczne i ich filie. Biblioteki publiczne, jako instytucje społeczne, pracujące w określonych środowiskach realizują szereg działań wynikających ze specyfiki środowiska, sytuacji społeczności lokalnej. Cechą bibliotek publicznych jest systematyczne zmniejszanie ich liczby oraz zmiany w organizacji. Likwidacja filii bibliotecznych powoduje, iż sieć w obrębie gminy lub niedużego miasta ograniczana jest do jednej placówki (biblioteki głównej), przez co utrudniony jest dostęp do usług bibliotecznych, szczególnie w jednostkach samorządowych o większym zasięgu terytorialnym.

Wskaźnikiem cząstkowym podlegającym analizie w zakresie potencjału ekonomicznego jest ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi). Najbardziej korzystna sytuacja przedstawiała się w miastach o charakterze lokalnym. Na pierwszym miejscu odnotowano miasto Kazimierz Dolny. W tym mieście na 1 placówkę biblioteczną przypadało tylko 516 osób (w 2011 r. – 893 osoby). Kolejnymi miastami o dość dobrym dostępie do czytelnictwa dla swoich mieszkańców były miasto Tyszowce (771 osób) oraz Frampol (719 osób). Wśród miast powiatowych liderem był Tomaszów Lubelski. Przy dostępnej ilości bibliotek na terenie miasta średnia liczba osób na 1 placówkę biblioteczną wyniosła 1371 osób. Natomiast wśród miast na prawach powiatu ponownie najlepszy okazał się Zamość – 5801 osób na 1 placówkę biblioteczną.

Następnym wskaźnikiem powiązany z liczbą bibliotek w miastach są czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności. Największą liczbą czytelników na 1000 ludności charakteryzowały się stosunkowo młode miasta na mapie województwa lubelskiego (Modliborzyce, Siedliszcze czy Józefów nad Wisłą). Biblioteki aby zachęcić swoich czytelników do skorzystania z ich oferty coraz częściej pozyskują nowe książki, czasopisma i już nie tylko w formie papierowej ale w różnych formach multimedialnych. Największy wzrost czytelników na 1000 ludności w latach 2011-2018 odnotowano w Radzynie Podlaskim (wzrost o 56,2%) przy wskaźniku 303 czytelników na 1000 mieszkańców. Najwyższy natomiast poziom czytelnictwa w 2018 r. odnotowano w Modliborzycach (651 czytelników) oraz Nałęczowie (649).

Kolejnym powiązany wskaźnikiem z wyżej opisanymi w zakresie kultury były wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach. W latach 2011-2018 w miastach województwa lubelskiego odnotowano spadek liczby wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz. Miało to swoje odzwierciedlenie w spadku wskaźnika liczby wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika. Największy spadek wypożyczeń na 1 czytelnika w badanych latach zaobserwowano w Piaskach (spadek z 25,8 woluminów w 2011 r. do 13,5 w 2018 r.), spowodowane było to m.in. znaczącym spadkiem liczby czytelników a tym samym liczby wypożyczeń na zewnątrz. Najwyższe wskaźniki wypożyczeń na 1 czytelnika zostały odnotowane w Zwierzyńcu (29,8 woluminów), Terespolu (28,9) oraz Tyszowcach (27,0). W miastach powiatowych najwyższy wskaźnik był w Biłgoraju (24,1) a wśród miast na prawach powiatu w Białej Podlaskiej (25,5).

Ważnym aspektem dla integracji i rozwoju społeczności lokalnych są oferty przygotowywane przez placówki kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice) działające na terenach miast województwa lubelskiego. Ocenie pod względem potencjału ekonomicznego poddane zostały 2 wskaźniki: liczba ludności na 1 placówkę kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice) oraz liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców.

Na terenie województwa lubelskiego w latach 2011-2018 obserwuje się stały wzrost powstających placówek kultury. Znaczący wzrost odnotowuje się na wsi natomiast w miastach jest on nieznaczny. Na wsiach działalność prowadzona jest głównie w świetlicach oraz ośrodkach kultury. W miastach natomiast przeważają domy kultury i ośrodki kultury. W celu oceny potencjału ekonomicznego miast analizie został poddany wskaźnik liczba ludności na 1 placówkę kultury (centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice). W miastach województwa lubelskiego działała przeważnie tylko 1 placówka kultury. Wyjątkiem było kilka miast powiatowych, gdzie liczba placówek wahała się od 2 do 4 oraz miasta na prawach powiatu (Lublin i Zamość). Najlepiej na mapie województwa lubelskiego przedstawiały się miasta młode. I tak w mieście Józefów nad Wisłą na 1 placówkę kultury w 2018 r. przypadało tylko 923 osoby, a w mieście Siedliszcze – 1412 osób. Wśród miast powiatowych najlepszą sytuację odnotowano w Radzynie Podlaskim gdzie na 2 placówki kultury przypadało średnio 7866 osób. Z kolei wśród miast na prawach powiatu najlepiej przedstawiała się sytuacja w Zamościu (na 4 placówki kultury przypadało średnio 15953 osoby).

Placówki kultury funkcjonujące na terenie miast swoimi działaniami starają się integrować społeczeństwo w każdym wieku stwarzając możliwości do wszechstronnej działalności artystycznej zaspakajającej zapotrzebowanie w zakresie odbioru i dostarczaniu treści. Placówki kultury stają się miejscem zapewniającym atrakcyjne formy spędzania wolnego czasu oraz wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa w zakresie organizacji i współorganizacji imprez kulturalnych. W związku z tym analizie został poddany kolejny wskaźnik liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców. Z przygotowanych ofert przez placówki kultury najkorzystniej przedstawiała się sytuacja w miastach o zasięgu lokalnym. Najlepszy wskaźnik w tym zakresie odnotowano w Józefowie w powiecie biłgorajskim. W mieście tym w imprezach zorganizowanych na terenie miasta uczestniczyły średnio 20682 osoby w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Na następnym miejscach uplasowały się: Piaski (16170 osób) oraz Krasnobród (11736 osób). W miastach tych od wielu lat organizowane są różne imprezy o zasięgu ogólnopolskim, m.in. Festiwalu Kultury Ekologicznej w Józefowie, Chmielaki w Krasnymstawie czy Festiwal Flaków w Piaskach.

Bogata oferta imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych organizowanych w Parczewie spowodowała, że w 2018 r. to właśnie miasto okazało się liderem wśród wszystkich miast powiatowych (4389 osób). Wśród miast na prawach powiatu zdecydowanym liderem okazała się stolica województwa Lublin. To tutaj organizowane były największe przedsięwzięcia przyciągające artystów nie tylko z kraju, ale również z zagranicy (np. Jarmark Jagielloński, Karnawał Sztukmistrzów czy Noc Muzeów). Średnio na 1000 mieszkańców Lublina w różnych imprezach uczestniczyło średnio 3442 osoby.

Ostatnim obszarem podlegającym ocenie a mającym wpływ na potencjał ekonomiczny miast w zakresie infrastruktury społecznej to działalność sportowa. Źródłem danych do oceny potencjału ekonomicznego było sprawozdanie o klubach sportowych realizowane co dwa lata. Z tego względu dane, które zostały poddane ocenie dotyczyły roku 2012 i 2018. Do analizy wzięte zostały 2 wskaźniki: liczba ludności na 1 klub sportowy oraz ćwiczący w klubach sportowych na 1000 ludności.

Powstającym czy już istniejącym klubom sportowym przyświeca idea upowszechniania kultury fizycznej i zdrowego stylu życia, a także wspierania sportu wśród dzieci i młodzieży czy też aktywizacji osób niepełnosprawnych poprzez sport. Celem zbadania potencjału ekonomicznego miast analizie poddany został wskaźnik liczba ludności na 1 klub sportowy. Z przeprowadzonej analizy wynika, że największej klubów sportowych zlokalizowanych było w miastach powiatowych oraz w miastach na prawach powiatu. Jednak pod względem liczby ludności przypadającej na 1 klub sportowy to najlepiej sytuacja przedstawiała się w miastach o charakterze lokalnym. Najlepszą sytuację w 2018 r. odnotowano w mieście Siedliszcze (471 osób na 1 klub sportowy), Frampol (479 osób) oraz w Stoczek Łukowski (507 osób). Miasto powiatowe Radzyń Podlaski pod względem analizowanego wskaźnika okazało się najlepsze w tej grupie

miast. Osiągnął on poziom 1430 osób na 1 klub sportowy. Wśród miast na prawach powiatu najlepszy poziom omawianego wskaźnika wystąpił w Białej Podlaskiej (2206 osób na 1 klub sportowy).

Ostatnim wskaźnikiem jaki został poddany analizie to liczba ćwiczących w klubach sportowych na 1000 ludności. Na przestrzeni lat dostępność mieszkańców do korzystania z ofert klubów sportowego była różna w każdym mieście. Jak każdy podmiot gospodarczy również kluby sportowe mają problemy finansowe czy kadrowe. Również i one muszą wychodzić naprzeciw oczekiwaniom społeczności lokalnych na terenie których działają. Podobnie, jak w latach poprzednich, również w 2018 r. najpopularniejszymi sportami w miastach województwa lubelskiego były sporty drużynowe (piłka nożna, piłka siatkowa czy piłka ręczna). Popularne wśród ćwiczących było również pływanie oraz karate. Wskaźnik liczby ćwiczących na 1000 ludności w miastach województwa w 2018 r. najwyższy był w Szczepieszynie (242 osoby ćwiczące na 1000 ludności) oraz we Frampolu (162 osoby). Wśród miast powiatowych najlepiej sytuacja przedstawiała się we Włodawie (132 osoby) oraz w Radzynie Podlaskiej (61 osób). Korzystną natomiast sytuację osób ćwiczących na 1000 ludności wśród miast na prawach powiatu odnotowano w Białej Podlaskiej (44 osoby) oraz w Zamościu (43 osoby).

Rozdział 7

Chapter 7

Infrastruktura techniczna

Technical infrastructure

Zgodnie z Encyklopedią PWN infrastruktura to podstawowe urządzenia i instytucje, niezbędne do funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Zagadnienie to obejmuje zarówno infrastrukturę drogową, jak i techniczną. Istnienie i jakość obu stanowi o atrakcyjności danego obszaru, a więc również o możliwościach jego rozwoju.

Infrastruktura techniczna, utożsamiana z dostępnością i jakością urządzeń, jak i sieci przesyłowej (m.in. energetycznej, ciepłowniczej, gazowej), a także ze świadczeniem określonych usług w istotnym stopniu decyduje o atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru, wpływa na produktywność czynników wytwórczych, a także określa poziom życia mieszkańców.

Infrastruktura techniczna, poprzez wpływ na możliwości prowadzenia działalności gospodarczej, warunkuje potencjał rozwojowy regionu (Nazarczuk, 2013).

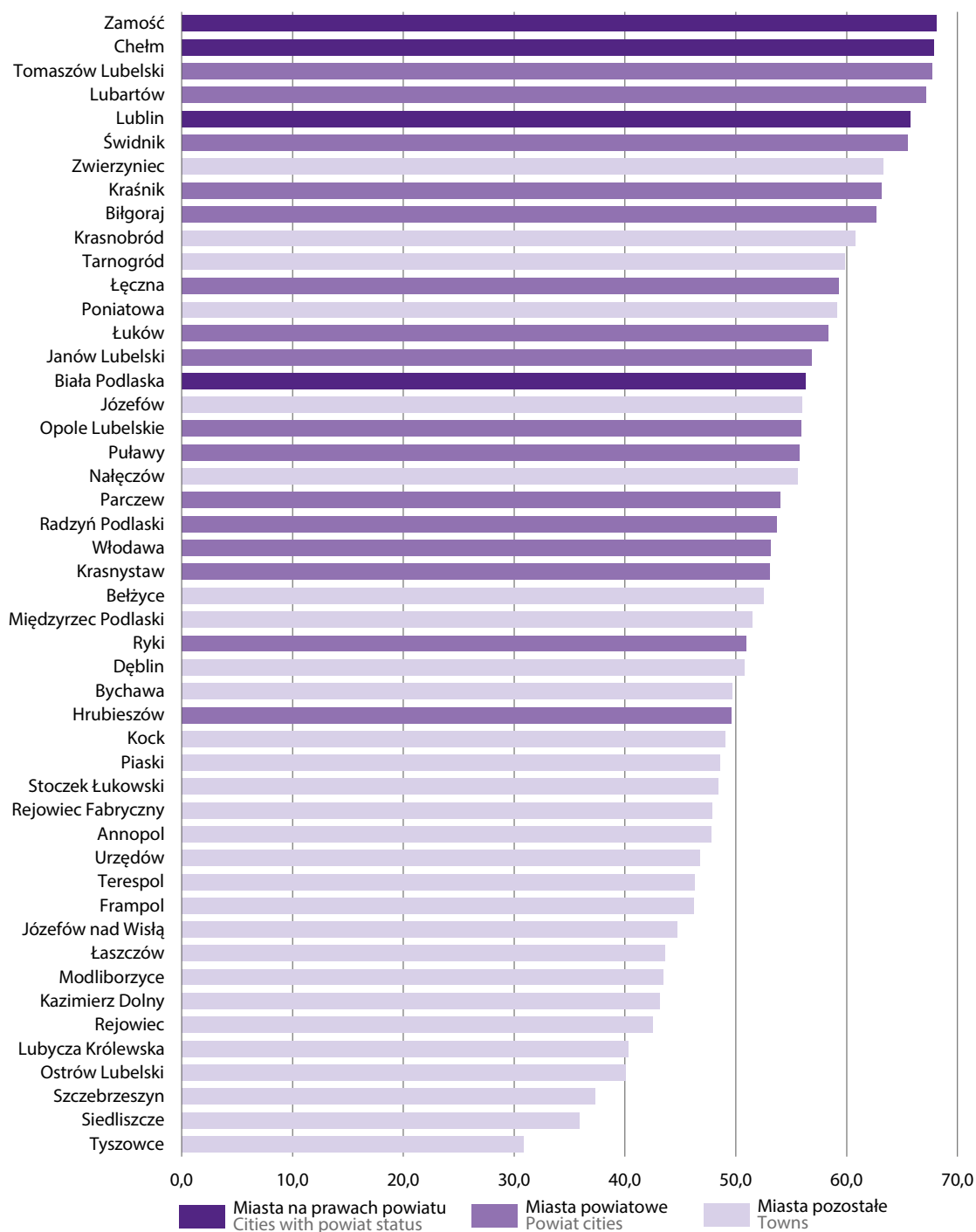
Często władze niektórych gmin w celu zwiększenia ich atrakcyjności oraz konkurencyjności w regionie, podejmowały działania zmierzające do poprawy wyposażenia gospodarstw domowych w obiekty i urządzenia infrastruktury wodno-ściekowej. Istotny wpływ na jej obecny stan miały inwestycje dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013.

W celu zbadania wpływu infrastruktury technicznej na potencjał ekonomiczny miast zbudowano wskaźnik syntetyczny. Użyto następujących zmiennych:

- 1) Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca (w m³),
- 2) Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (w %),
- 3) Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska na 1 mieszkańca (w zł),
- 4) Długość czynnej sieci rozdzielczej gazowej na 100 km² powierzchni (w km),
- 5) Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności,
- 6) Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności,
- 7) Korzystający z instalacji gazowej w % ogółu ludności,
- 8) Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m³),
- 9) Udział terenów mieszkaniowych i przemysłowych w % ogółu powierzchni,
- 10) Mieszkania na 1000 mieszkańców,
- 11) Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m²),
- 12) Udział mieszkań bez wodociągu w ogólnej liczbie mieszkań (w %).

Zdecydowanie największy potencjał wynikający z infrastruktury technicznej posiadał Zamość, dla którego wskaźnik zintegrowany w 2018 r. wyniósł 68,1. Na tle miast województwa lubelskiego wyróżniał się on znacznym zagęszczeniem sieci gazowej, a tym samym wysokim odsetkiem osób z niej korzystających, jednym z największych udziałów terenów mieszkaniowych i przemysłowych oraz dość niskim odsetkiem mieszkań bez wodociągu w zasobach mieszkaniowych. W porównaniu z 2011 r. Zamość awansował w rankingu o dwie pozycje.

Wykres 10. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem infrastruktury technicznej w 2018 r.
 Chart 10. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by technical infrastructure in 2018

Drugie miejsce w zestawieniu zajął Chełm, tracąc do lidera tylko 0,2 pkt. Tak wysoką lokatę Chełm zawdzięczał przede wszystkim jednemu z najwyższych udziałowi terenów mieszkaniowych i przemysłowych oraz niskiemu odsetkowi mieszkań bez wodociągu w zasobach mieszkaniowych. Duży wpływ miała również długość czynnej sieci gazowej w przeliczeniu na 100 km² powierzchni. Na trzecim miejscu w rankingu ze wskaźnikiem 67,7 uplasował się Tomaszów Lubelski – lider pod względem zagęszczenia sieci gazowej oraz udziału terenów przemysłowych i mieszkaniowych w ogólnej powierzchni. W pierwszej dziesiątce znalazły się także: Lubartów (67,1), Lublin (65,8), Świdnik (65,5), Zwierzyniec (63,3), Kraśnik (63,2), Biłgoraj (62,7) oraz Krasnobród (60,8).

Pod względem potencjału wynikającego z infrastruktury technicznej, najlepsze wyniki osiągnęły miasta powiatowe oraz miasta na prawach powiatu. Miasta lokalne i ponadlokalne, poza kilkoma wyjątkami, odznaczały się najniższym wskaźnikiem zintegrowanym. Trzy miasta spośród miast na prawach powiatu znalazły się w czołówce zestawienia: Zamość, Chełm i Lublin (odpowiednio miejsce 1., 2. i 5.), ostatnia Biała Podlaska zajęła odległą 16. pozycję. Liderem wśród miast powiatowych okazał się Tomaszów Lubelski, który uplasował się na 3. miejscu, a na drugim biegunie, na 30. pozycji, Hrubieszów. Wśród pozostałych miast znalazły się miasta odznaczające się znacznym potencjałem wynikającym z infrastruktury technicznej. Na miejscu 3. w rankingu uplasował się Zwierzyniec. W zestawieniu wysoko znalazły się również Krasnobród i Tarnogród.

Tereny przemysłowe i mieszkaniowe są ważnym czynnikiem rozwoju dla danego obszaru. Potencjał miast w dużej mierze zależy od ilości i jakości tych terenów. Zarówno mieszkańcy, jak i przedsiębiorcy dążą do minimalizacji wydatków przy poszukiwaniu odpowiednich obszarów o rozwiniętej infrastrukturze. Na koniec 2018 r. tereny przemysłowe i mieszkaniowe zajmowały 10,7% powierzchni miast województwa lubelskiego. Udział ten w porównaniu z 2011 r. zwiększył się o 0,4 p.proc. Najwięcej terenów tego typu znajdowało się w Tomaszowie Lubelskim (24,8% powierzchni) i Chełmie (24,5%). W pierwszej dziesiątce znalazły się również Zamość (19,8%), Lubartów (19,4%), Biłgoraj (18,7%), Lublin (17,7%), Świdnik (15,9%), Międzyrzec Podlaski (14,7%), Biała Podlaska (14,6%) i Zwierzyniec (14,5%). W czołówce zestawienia znalazły się zatem wszystkie miasta na prawach powiatu, cztery miasta powiatowe oraz dwa miasta o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Na końcu listy uplasowały się tylko miasta lokalne i ponadlokalne: Urzędów (0,2%), Józefów nad Wisłą (0,5%), Kazimierz Dolny (0,7%), Ostrów Lubelski (1,2%), Tyszowce (1,4%) oraz Siedliszcze (1,5%). W 2018 r. odsetek powierzchni terenów przemysłowych i mieszkaniowych w ogólnej powierzchni miast na prawach powiatu osiągnął poziom 18,3% i był o 7,6 p.proc. wyższy niż we wszystkich miastach województwa. Odsetek analizowanych terenów w tej grupie wahał się w przedziale od 14,6% do 24,5%. W miastach o charakterze powiatowym tereny przemysłowe i mieszkaniowe stanowiły 11,7% ogólnej powierzchni. W grupie tej było widoczne największe zróżnicowanie omawianego wskaźnika. Wahał się on w przedziale od 4,9% do 24,8%, a w 10 miastach przekroczył on średnią wartość dla województwa. Najniższy odsetek terenów przemysłowych i mieszkaniowych odnotowano w miastach lokalnych i ponadlokalnych – 4,4% powierzchni ogólnej. Największą wartość omawianego wskaźnika odnotowano w Międzyrzeczu Podlaskim i Zwierzyńcu (odpowiednio 14,7% i 14,5%), a niższą niż średnio w województwie – w 25 takich miastach, a więc w ich większości.

Uzbrojenie terenu w sieć wodociągową i kanalizacyjną jest bardzo ważnym aspektem przy ocenie potencjału danego obszaru. Zachodzące przemiany społeczno-gospodarcze, dbałość o poprawę stanu środowiska, nowe rozwiązania technologiczne to tylko kilka czynników, które miały wpływ na infrastrukturę wodociągowo-kanalizacyjną. (Infrastruktura..., 2016). W 2018 r. czynna sieć wodociągowa w miastach województwa lubelskiego miała długość 2972,2 km, więcej o 12,4% niż w 2011 r. Średnie zagęszczenie sieci wodociągowej liczone jako długość sieci na 100 km² powierzchni ukształtowało się na poziomie 291,8 km, o 19,4 km więcej niż w 2011 r. W miastach z sieci wodociągowej korzystało 94,7% ludności, czyli o 0,8 p. proc. więcej niż 7 lat wcześniej. Według szacunków jedynym miastem w województwie lubelskim, w którym wszyscy mieszkańcy korzystali z wodociągu był Urzędów. W czołówce pod tym względem znalazły się również Łaszczów, Annopol, Tyszowce (po 99,9%). Najmniejszy odsetek mieszkańców korzystających z wodociągu odnotowano w Lubyczy Królewskiej (44,6%), Siedliszczu (61,9%) i Kazimierzu Dolnym (62,3%). W ponad połowie miast (28) z wodociągu korzystało więcej ludności niż średnio w województwie. W okresie 7 lat w większości miast (32) zaobserwowano wzrost odsetka osób korzysta-

jących z wodociągu. Największy wzrost odnotowano wśród miast lokalnych i ponadlokalnych: Łaszczów (o 23,0 p.proc.), Tyszowce (o 17,5 p.proc.), Terespol (o 14,9 p.proc.), Bełżyce (14,7 p.proc.) i Kock (o 10,9 p.proc.).

Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w miastach województwa lubelskiego kształtowało w 2018 r. na poziomie 30,7 m³ na 1 mieszkańca, o 0,6 m³ mniej niż w 2011 r. Wahalo się ono w przedziale od 7,5 m³ w Lubyczy Królewskiej do 46,8 m³ w Kazimierzu Dolnym.

W 2018 r. czynna sieć kanalizacyjna w miastach województwa lubelskiego miała długość 2830,7 km, a w okresie od 2011 r. zwiększyła się o 25,2%. Średnie zagęszczenie sieci kanalizacyjnej wyniosło 277,9 km na 100 km² powierzchni i było większe niż w 2011 r. o 45,0 km. W miastach z sieci kanalizacyjnej korzystało 88,9% ludności, czyli o 2,8 p. proc. więcej niż 7 lat wcześniej. Największy odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji odnotowano w Kocku (98,0%), Janowie Lubelskim i Krasnobrodzie (po 97,3%), Modliborzycach (96,4%) oraz Łęcznej (96,2%), a najmniejszy – w Tyszowcach (36,2%), Kazimierzu Dolnym (37,3%) i Rejowcu (38,8%). W 16 miastach z kanalizacji korzystało więcej ludności niż średnio w województwie. W okresie od 2011 r. prawie we wszystkich miastach zaobserwowano wzrost odsetka osób korzystających z kanalizacji. Największy wzrost odnotowano wśród miast lokalnych i ponadlokalnych: Łaszczów (o 68,4 p.proc.), Józefów (o 38,3 p.proc.), Krasnobród (o 36,3 p.proc.) i Zwierzyniec (o 34,7 p.proc.).

Gaz ziemny z sieci stanowi paliwo wydajne, wygodne i ekologiczne, które jest stosowane w domach mieszkalnych oraz w przemyśle. Używanie go w gospodarstwach domowych wpływa na poprawę warunków życia. Ma także wpływ na poprawę konkurencyjności podmiotów gospodarczych (obniżenie kosztów produkcji poprzez zamianę paliwa droższego – propanu-butanu – na tańsze). Zwiększa również możliwość rozwoju turystyki w regionie (budowa infrastruktury przyjaznej środowisku). Ponadto gaz ziemny stwarza możliwość stosowania ekologicznych i oszczędnych w eksploatacji technologii wytwarzania energii (Infrastruktura..., 2016). W 2018 r. długość czynnej sieci gazowej w miastach województwa lubelskiego wyniosła 2935,4 km, a w okresie 7 lat wzrosła o 25,7%. Średnie zagęszczenie sieci gazowej ukształtowało się na poziomie 278,0 km na 100 km² i było większe niż w 2011 r. o 47,1 km. W pięciu miastach (Łaszczów, Terespol, Ostrów Lubelski, Bychawa i Siedliszcze) nie było instalacji gazowej. W grupie miast o największym zagęszczeniu sieci znalazły się głównie miasta powiatowe i miasta na prawach powiatu. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w Tomaszowie Lubelskim (647,8 km/100 km²) oraz w Zamościu (633,8 km/100 km²). W większości miast wyposażonych w sieć gazową odnotowano wzrost jej zagęszczenia.

W miastach województwa lubelskiego z sieci gazowej korzystało 69,9% ludności, czyli o 0,8 p. proc. więcej niż 7 lat wcześniej. Największy odsetek mieszkańców korzystających z gazu sieciowego odnotowano w Świdniku (97,5%), Łęcznej (96,9%), Poniatowej (95,6%), Zamościu (94,0%) oraz Kraśniku (93,9%). W 15 miastach z gazu sieciowego korzystało więcej ludności niż średnio we wszystkich miastach województwa. W okresie od 2011 r. w trzydziestu miastach zaobserwowano wzrost odsetka osób korzystających z gazu sieciowego. Największy wzrost odnotowano w Annopolu (o 19 p.proc.) i Lubartowie (o 9,2 p.proc.), a spadek – w Kraśniku (o 2,6 p.proc.) i Lublinie (o 2,0 p.proc.).

Ważnym aspektem dla rozwoju miast są warunki mieszkaniowe. W 2018 r. w miastach województwa lubelskiego znajdowało się 401,7 tys. mieszkań, a więc 368,9 mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W okresie od 2011 r. zasoby te zwiększyły się o 7,8%. Największe zasoby mieszkaniowe w przeliczeniu na 1000 ludności posiadał w 2018 r. Kazimierz Dolny (654,1), a najmniejsze Lubycza Królewska (291,0). Pierwsza pozycja Kazimierza Dolnego nie dziwi, gdyż jest to miasto turystyczne (pokoje na wynajem). Oba miasta należały do grupy miast lokalnych i ponadlokalnych. Była to grupa najbardziej zróżnicowana pod tym względem. Wśród miast na prawach powiatu najwyższą wartość omawianego wskaźnika odnotowano w Lublinie – 456,1, a najniższą w Zamościu – 382,3. Wśród miast powiatowych wartość wskaźnika wahała się w przedziale od 423,2 dla Puław do 328,4 dla Janowa Lubelskiego. Powyżej średniej dla miast województwa lubelskiego znalazła się dokładnie połowa miast: wszystkie miasta na prawach powiatu, 8 miast powiatowych oraz 12 pozostałych. W stosunku do 2011 r. we wszystkich miastach odnotowano wzrost liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 ludności. Wzrost ten największy był w Nałęczowie (o 72,6 mieszkania), a najmniejszy w Tyszowcach (o 13,1 mieszkania).

W 2018 r. na jedną osobę w miastach województwa lubelskiego przypadało 28,5 m² powierzchni użytkowej mieszkania, o 2,6 m² więcej niż w 2011 r. Na pierwszym miejscu pod tym względem uplasował się Kazimierz Dolny (55,0 m²), a na ostatnim Poniatowa (21,3 m²). Powyżej średniej wojewódzkiej dla miast znalazło się 21 miast. Były to przede wszystkim miasta lokalne i ponadlokalne. W stosunku do 2011 r. we wszystkich miastach odnotowano wzrost analizowanego wskaźnika.

Wśród zasobów mieszkaniowych w miastach województwa lubelskiego 1,9% mieszkań nie było podłączonych do wodociągu. Najmniejszy odsetek takich mieszkań odnotowano w Świdniku (0,5%) oraz Włodawie i Puławach (po 0,6%). Najbardziej niekorzystna sytuacja pod tym względem panowała w miastach lokalnych i ponadlokalnych. Największy udział mieszkań bez wodociągu zaobserwowano w Rejowcu i Siedliszczu (odpowiednio 22,5% i 22,2%). W porównaniu z 2011 r. udział ten zmalał w każdym z miast.

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów występujących na ziemi, niezbędnym dla wszelkich form życia. Zarówno ilość, jak i jakość zasobów wodnych ma kluczowe znaczenie dla ludności oraz sektorów gospodarki. Najistotniejszym zadaniem służącym poprawie jakości wód, jest udoskonalenie procesów zbierania i oczyszczania ścieków (Ochrona..., 2019). W 2018 r. w miastach województwa lubelskiego znajdowało się 67 oczyszczalni ścieków: 26 – przemysłowych i 41 – komunalnych. W okresie od 2011 r. zlikwidowano 2 przemysłowe oczyszczalnie ścieków, a wybudowano jedną komunalną. W miastach w 2018 r. odprowadzono do wód lub do ziemi 55,4 mln m³ ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, co oznacza że na jednego mieszkańca przypadło 56,1 m³ ścieków. Ilość ścieków per capita zwiększyła się w porównaniu z 2011 r. o 1,4 m³. W miastach ilość ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzonych do wód lub do ziemi per capita wahała się w przedziale od 17,1 m³ w Szczepieszynie do 255,9 m³ w Puławach. W 36 miastach odnotowano wartość omawianego wskaźnika niższą niż średnia wojewódzka. W ciągu 7 lat wartość omawianego wskaźnika zmniejszyła się w 13 miastach, w największym stopniu w Łaszczowie – o 36,0 m³.

W 2018 r. w miastach województwa lubelskiego z oczyszczalni ścieków korzystało 93,9% ludności, o 3,0 p.proc. więcej niż 7 lat wcześniej. Największy odsetek takiej ludności odnotowano w Poniatowej (99,9%), Kocku i Włodawie (po 99,8%) oraz Janowie Lubelskim (99,7%). Najniższe wartości omawianego wskaźnika zaobserwowano w miastach najmniejszych, czyli lokalnych i ponadlokalnych: w Szczepieszynie (51,2%), Tyszowcach (51,6%), Kazimierzu Dolnym (66,4%), Dęblinie (67,7%) oraz Ostrowie Lubelskim (68,2%). W 31 miastach w okresie od 2011 r. zwiększył się udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków.

Poprawa sytuacji w dziedzinie ochrony środowiska odbywa się dzięki inwestycjom. W 2018 r. w miastach województwa lubelskiego nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska wyniosły 282,6 mln zł, a w przeliczeniu na jednego mieszkańca – 286 zł. W okresie od 2011 r. nakłady te wzrosły o 4,8%, a w przeliczeniu na jedną osobę – o 19 zł. W ośmiu miastach regionu nie odnotowano nakładów w 2018 r. Były to miasta, które w poprzednich latach prowadziły inwestycje wspomagające ochronę środowiska (m.in. Tyszowce, Frampol, Kock, Bełżyce, Stoczek Łukowski i Piaski). Najwyższe nakłady per capita poniesiono w Lubartowie (2213 zł), Bychawie (1452 zł), Ostrowie Lubelskim (1182 zł) oraz Nałęczowie (1055 zł). Najniższe – w łącznej i Rejowcu Fabrycznym (po 6 zł) oraz Krasnobrodzie (10 zł).

Rozdział 8

Chapter 8

Dostępność transportowa

Transport accesibility

Dostępność transportowa jest jednym z kluczowych czynników przesądzających o centralności lub peryferyjności danego obszaru. Wpływa na szereg zachodzących na nim procesów o charakterze społeczno-ekonomicznym, w tym w sposób szczególny na interakcje z jego otoczeniem. Znaczenie dostępności transportowej w kontekście potencjału ekonomicznego miast wynika z faktu, że jest ona jednym z najważniejszych czynników trwale kształtujących podstawy rozwoju jednostek przestrzennych, poprzez stworzenie ogólnych warunków materialnej działalności produkcyjnej oraz efektywnego funkcjonowania gospodarki (Bronisz i in. 2011). Czynniki takie jak położenie geograficzne w połączeniu z dobrą infrastrukturą transportową, czy też szerzej, infrastrukturą komunikacyjną (uwzględniającą również łączność), wpływają na rozwój gospodarczy poprzez szereg korzyści i oszczędności. Za korzyści należy uznać wzrost inwestycji i zatrudnienia oraz ogólny wzrost przychodów (przedsiębiorstw i mieszkańców, a pośrednio również jednostek samorządu terytorialnego), natomiast w kategorii oszczędności należy postrzegać obniżenie czasu przejazdu pomiędzy wybranymi lokalizacjami oraz redukcję kosztów działalności przy jednoczesnym wzroście skali działalności gospodarczej (Rosik, Szuster 2008). Tym samym dostępność transportowa przyczynia się do podwyższenia atrakcyjności inwestycyjnej, wzrostu efektywności firm prowadzących działalność na określonym terenie, możliwości wykorzystania efektu skali, bardziej dogodnych warunków do prowadzenia wymiany handlowej, szerszego zasięgu możliwej rekrutacji pracowników, wzrostu atrakcyjności turystycznej (Domańska 2006), czy też możliwości rozwoju działalności magazynowej i logistycznej.

Pojęcie dostępności związane jest z pewną właściwością miejsca, opisującą konkretną lokalizację w stosunku do zasobów znajdujących się w innych lokalizacjach. Poza samą odległością, warunkowaną położeniem geograficznym, dostępność transportowa determinowana jest infrastrukturą transportową. Znaczenie tego czynnika podkreśla jedna z najbardziej popularnych definicji dostępności transportowej, określająca ją jako główny produkt systemu transportowego, determinującego przewagę lokalizacji określonego obszaru (regionu, miasta lub trasy) w stosunku do innych obszarów (Spikermann, Neubauer 2002). Infrastruktura transportowa składa się z szeregu elementów liniowych i punktowych. Do pierwszej kategorii zaliczamy drogi, linie kolejowe, kanały powietrzne, rzeki, kanały oraz wszelkie inne wody żeglowne. Z kolei infrastrukturę punktową tworzą te elementy sieci transportowej, w których mogą być dokonywane cząstkowe operacje odnoszące się do pasażerów, ładunków oraz środków transportu, tj. wyodrębnione przestrzennie obiekty, takie jak dworce, przystanki, stacje, place i punkty przeładunkowe, bocznicie kolejowe, centra logistyczne lub terminale intermodalne (Rosik, Szuter 2008).

Wzrost dostępności warunkowany jest m.in. rozbudową lub modernizacją infrastruktury transportowej. Rozwój infrastruktury sprzyja procesom koncentracji – zwiększenie prędkości przemieszczania się osób oraz transportu towarów powoduje „kurczenie się” przestrzeni, poprzez zmniejszenie odległości w czasie (Rosik, Szuter 2008). To z kolei wpływa na wielkość potoków ruchu osobowego, wyrażającego powiązania i interakcje międzyludzkie oraz wielkość przewozów towarowych, będących jednym z przejawów interakcji gospodarczych (Komornicki, Rosik 2009). W związku z tym rozwój infrastruktury może w sposób szczególny służyć rozwojowi gospodarczemu relatywnie słabo rozwiniętych miast województwa lubelskiego, doświadczających wielu problemów i wyzwań związanych z peryferyjnym położeniem.

Celem niniejszego rozdziału jest dokonanie charakterystyki miast województwa lubelskiego w zakresie ich dostępności transportowej w latach 2010-2018. Jak wskazują Komornicki i in. (2017, 2018), istnieje kilka rodzajów metod badania dostępności transportowej:

- dostępność mierzona wyposażeniem infrastrukturalnym – szacowana przy wykorzystaniu wskaźników opisujących stan wyposażenia danego obszaru w infrastrukturę transportową (np. ilości i jakości obiektów infrastruktury transportowej w odniesieniu do liczby ludności lub powierzchni danego obszaru);
- dostępność mierzona odległością – rozumianą jako odległość fizyczna, fizyczna rzeczwiwista (np. drogowa, kolejowa), czasowa (czas podróży lub przewozu) lub ekonomiczną (koszt podróży lub przewozu) między punktem źródłowym i docelowym podróży lub przewozu;
- dostępność kumulatywna (izochronowa, czasowa) – mierzona przez oszacowanie zbioru celów podróży dostępnych np. w określonym czasie;
- dostępność potencjałowa – mierzona przy założeniu, że wraz z wydłużaniem się czasu lub kosztu podróży jej atrakcyjność maleje.
- dostępność spersonalizowana (indywidualna) – uwzględniająca indywidualne preferencje uczestników ruchu.

W niniejszym badaniu zastosowano metodę wskaźnika syntetycznego, do konstrukcji którego wykorzystano dwa spośród przedstawionych powyżej podejść – metodę badania dostępności mierzonej wyposażeniem infrastrukturalnym oraz dostępności mierzonej odległością czasową. Wpływ dostępności transportowej na potencjał ekonomiczny miast województwa lubelskiego analizowany był przy wykorzystaniu następujących mierników cząstkowych:

- 1) Dostępność do infrastruktury drogowej (waga 30%),
- 2) Dostępność do infrastruktury kolejowej (waga 15%),
- 3) Odległość do najbliższego miasta o znaczeniu subregionalnym (waga 15%),
- 4) Odległość do Lublina (waga 15%),
- 5) Odległość do Warszawy (waga 15%),
- 6) Odległość do przejścia granicznego (waga 10%).

Pierwszy z mierników obejmuje dostęp do infrastruktury drogowej, tj. dróg krajowych, będących najważniejszymi elementami liniowej infrastruktury transportu kołowego. Dostęp do infrastruktury kolejowej rozumiany jest z kolei jako położenie przy linii kolejowej wraz z niezbędnymi obiektami infrastruktury punktowej, pozwalającymi na jej użytkowanie, tj. dworcami, przystankami, bocznkami kolejowymi lub terminalami intermodalnymi). Z kolei mierniki dotyczące odległości odnoszą się do dostępności czasowej danej jednostki odpowiednio do najbliższego miasta o znaczeniu subregionalnym (Białej Podlaskiej, Chełma, Lublina, Puław, Siedlec lub Zamościa, przy czym kryterium doboru był najkrótszy czas dojazdu), odległości do Lublina (największego miasta i stolicy województwa), odległości do Warszawy (największej i najbliższej metropolii oraz stolicy państwa), a także odległości do najbliższego przejścia granicznego.

W przypadku badania dostępności transportowej zdecydowano się na wykorzystanie podejścia badawczego odbiegającego od tego, jakie znalazło zastosowanie w przypadku pozostałych obszarów objętych analizą. Najważniejsza różnica dotyczy przypisania poszczególnym miernikom uwzględnionym w badaniu dostępności transportowej odpowiednich wag. Ze względu na znaczenie transportu kołowego oraz komunikacji drogowej, pierwszemu spośród ww. wskaźników (tj. dostępności do infrastruktury drogowej) przypisano odpowiednio większą wagę (30%). Biorąc pod uwagę ograniczone korzyści gospodarcze płynące z położenia przy wschodniej granicy państwa, stanowiącej jednocześnie zewnętrzną granicę Unii Europejskiej, ostatni spośród uwzględnionych wskaźników otrzymał wagę 10%. Pozostałe mierniki cząstkowe otrzymały wagi na poziomie 15%. Takie podejście pozostaje zgodne z metodyką zastosowaną do zbadania dostępności transportowej w poprzedniej edycji badania potencjału ekonomicznego miast województwa lubelskiego, przeprowadzonego przez Urząd Statystyczny w Lublinie dla lat 2000-2010 (Bronisz i in. 2011). Oznacza to, że wyniki za 2018 r. mogą być porównywane do rezultatów poprzedniego badania (tj. za rok 2010). Na podstawie przedstawionych powyżej wskaźników cząstkowych opracowany

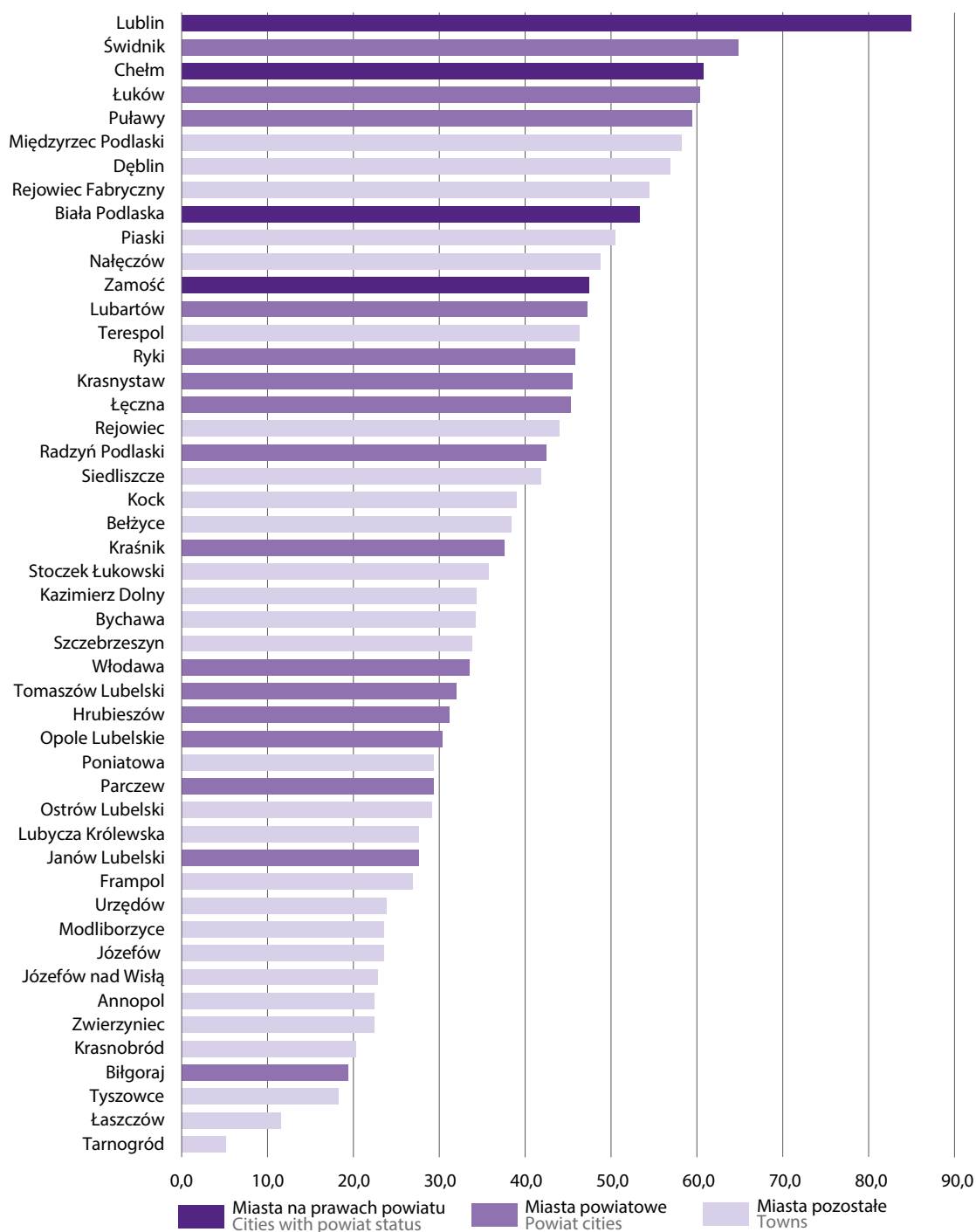
został zintegrowany wskaźnik dostępności transportowej, pozwalający na bezpośrednie porównywanie poszczególnych jednostek. Opracowany na jego podstawie ranking analizowanych miast w zakresie dostępności komunikacyjnej został zaprezentowany na wykresie 11.

W świetle uzyskanych wyników, najlepszą dostępnością komunikacyjną spośród wszystkich miast województwa lubelskiego w 2018 r. charakteryzował się Lublin. O pierwszym miejscu miasta przesądziła najlepsza dostępność do drogowej infrastruktury transportowej i kolejowej, a także maksymalne wyniki w dwóch kategoriach – odległość do stolicy województwa oraz odległość do najbliższego miasta pełniącego funkcje o znaczeniu subregionalnym. Drugie miejsce w rankingu zajął położony w sąsiedztwie Lublina Świdnik, trzecie – Chełm, czwarte – Łuków, natomiast piąte – Puławy. O drugim miejscu miasta Świdnik zadecydowała bliskość położenia względem Lublina, położenie w ciągu dróg ekspresowych S12 i S17, a także dostęp do linii kolejowej nr 7. Na terenie miasta Świdnik zlokalizowany jest również jedyny na terenie województwa międzynarodowy Port Lotniczy, obsługujący od daty otwarcia w 2012 r. od kilku do kilkunastu połączeń lotniczych w ruchu krajowym i zagranicznym. W przypadku Chełma decydujące było znaczenie miasta jako ośrodka subregionalnego, położenie przy drodze krajowej nr 12 oraz linii kolejowej nr 7, a także względna bliskość przejścia granicznego w Dorohusku. Duży wpływ na finalny wynik Łukowa miała rola miasta jako ważnego węzła kolejowego, a także względna bliskość do Warszawy i miasta pełniącego funkcje o znaczeniu subregionalnym (Siedlce). Piąta pozycja Puław wynikała z kolei z dogodnego położenia miasta przy drodze krajowej nr 12 (obsługiwanej na odcinku do Lublina przez drogę ekspresową S12) oraz linii kolejowej nr 7, przy jednoczesnej względnej bliskości wobec stolicy województwa oraz Warszawy. W gronie miast na prawach powiatu relatywnie wysoką pozycję zajęła również Biała Podlaska (9. miejsce), natomiast Zamość uplasował się na miejscu 13. Z kolei w grupie pozostałych miast powiatowych dobrą dostępnością transportową poza Świdnikiem, Łukowem i Puławami odznaczały się również Lubartów (12. pozycja) oraz Ryki (15. pozycja). Na wysokich miejscach w rankingu znalazły się również wybrane miasta należące do kategorii „pozostałe”. Należą do nich: Międzyrzec Podlaski, Dęblin, Rejowiec Fabryczny oraz Piaski, zajmujące odpowiednio 6., 7., 8. i 10. pozycję. Na końcu rankingu uplasowały się małe, peryferyjnie położone ośrodki, takie jak Tarnogród, Łaszczów i Tyszowce. Miasta te zlokalizowane są z dala od ważniejszych drogowych i kolejowych szlaków transportowych. Ze względu na swoje położenie geograficzne charakteryzują się także relatywnie niską dostępnością czasową do stolicy państwa i województwa, jak również do ośrodków subregionalnych.

Analiza otrzymanych wyników wskazuje, że stanowią one w dużej mierze funkcję dostępności drogowej oraz położenia względem Lublina. Taki rezultat wynika z obiektywnych uwarunkowań, uwzględniających m.in. kluczową rolę transportu drogowego oraz infrastruktury drogowej we współczesnych przepływach osobowych i towarowych. W tym zakresie Lublin pełni rolę najważniejszego węzła transportowego w województwie. Po drugie, jest to związane z samym znaczeniem stolicy województwa lubelskiego jako jedyne ośrodka w jego przestrzeni społeczno-ekonomicznej pełniące ważne funkcje regionalne w obszarze administracji, przemysłu, usług, kultury, edukacji, nauki oraz religii. Jest to również jedyny ośrodek w województwie o charakterze metropolitalnym.

W latach 2011-2018 infrastruktura transportowa województwa lubelskiego znajdowała się w fazie rozbudowy i modernizacji. W okresie tym doszło do realizacji szeregu inwestycji, spośród których kluczowe znaczenie miała budowa drogi ekspresowej S12 i S17 na odcinku od Węzła Piaski do Węzła Kurów, w tym położonej w ich ciągu północnej obwodnicy miasta Lublin, odcinka drogi S12 od Węzła Kurów do granicy województwa oraz odcinka drogi ekspresowej S19 stanowiącego zachodni fragment obwodnicy Lublina. Ponadto w analizowanym okresie zrealizowano kilka istotnych inwestycji o znaczeniu wojewódzkim, w tym modernizacji dróg wojewódzkich nr 747 i 832 z Konopnicy do Opola Lubelskiego oraz kilku odcinków drogi wojewódzkiej nr 835, będącej najdłuższą w kraju drogą tej kategorii, łączącą Lublin z Biłgorajem oraz prowadzącą do Przeworska, Przemysła i Sanoka. Pomimo tych zmian, nie zaobserwowano daleko istotnych różnic w zakresie pozycji uzyskanych przez poszczególne ośrodki miejskie w stosunku do wyników badania z 2010 r. Choć w przypadku większości miejscowości województwa w latach 2010-2018 doszło do wyraźnej poprawy w zakresie dostępności transportowej (czasowej), to ze względu na moder-

Wykres 11. Ranking miast województwa lubelskiego pod względem dostępności transportowej w 2018 r.
 Chart 11. Ranking of towns and cities of Lubelskie Voivodship by transport accessibility in 2018

nizację kluczowych szlaków transportowych, zmiana ta miała charakter tzw. „przesunięcia globalnego”. W rankingu ukazującym wyniki w zakresie dostępności transportowej miast województwa lubelskiego w 2010 r. najwyższe miejsca zajęły odpowiednio: Lublin, Świdnik oraz Puławy, natomiast Chełm plasował się na 6. pozycji. Awans tego miasta w analizowanym okresie był konsekwencją budowy drogi ekspresowej S12, poprawiającej jego dostępność względem Lublina oraz Warszawy. Zmianom nie uległy natomiast pozycje miast zajmujących najniższe miejsca w rankingu. W poprzedniej edycji badania, podobnie jak w roku 2018, zajmowały je miasta: Tarnogród, Łaszczów i Tyszowce. Pomimo nieznacznej poprawy w zakresie dostępności transportowej, wyrażonej wzrostem wartości wskaźnika syntetycznego, nie udało im się zmienić pozycji względem innych ośrodków miejskich w województwie.

Szczegółowa analiza poszczególnych składników wpływających na pozycję danego miasta pod względem dostępności transportowej wymaga przesłania wykorzystanych w tym celu mierników cząstkowych. Można je podzielić na dwie zasadnicze grupy: do pierwszej należą wskaźniki opisujące dostęp do liniowej infrastruktury transportowej, natomiast do drugiej – cztery wskaźniki opisujące średni czas dojazdu do wybranych miast (najbliższe miasto o znaczeniu subregionalnym, Lublin, Warszawa) oraz najbliższego przejścia granicznego.

Współcześnie głównym czynnikiem determinującym dostępność transportową jest dostęp do infrastruktury drogowej. W 2018 r. transport samochodowy odpowiadał za 80,9% przewozów ładunków oraz pracy przewozowej (w tonokilometrach), a jego znaczenie w ostatnich latach stale wzrastało przy jednoczesnym stałym wzroście wartości przewozów ogółem. W 2010 r. na transport samochodowy przypadało 69,5% przewozu ładunków i pracy przewozowej, zaś w 2015 – 75,7%, co oznacza wzrost o 11,4 p.proc. w latach 2010-2018 (Transport... 2019). Kluczową rolę w systemie dróg publicznych pełnią drogi krajowe, do których zgodnie z Ustawą z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych zalicza się:

- Autostrady i drogi ekspresowe oraz drogi leżące w ich ciągach do czasu wybudowania autostrad i dróg ekspresowych;
- Drogi międzynarodowe;
- Drogi stanowiące inne połączenia zapewniające spójność sieci dróg krajowych;
- Drogi dojazdowe do ogólnodostępnych przejść granicznych obsługujących ruch osobowy i towarowy bez ograniczeń ciężaru całkowitego pojazdów (zespołu pojazdów) lub wyłącznie ruch towarowy bez ograniczeń ciężaru całkowitego pojazdów (zespołu pojazdów);
- Drogi alternatywne dla autostrad płatnych;
- Drogi stanowiące ciągi obwodnicowe dużych aglomeracji miejskich;
- Drogi o znaczeniu obronnym.

Województwo lubelskie charakteryzuje się relatywnie słabo rozwiniętą siecią dróg krajowych na tle pozostałych jednostek szczebla wojewódzkiego. Łączna długość dróg krajowych wynosi 1041,4 km, co stanowi 5,4% ich ogólnej długości w Polsce. Na 100 km² przypada zaledwie 4,15 km dróg krajowych wobec 6,20 km przeciętnie w kraju, co stanowi najniższą wartość wśród wszystkich jednostek szczebla wojewódzkiego w kraju. Gęstość sieci dróg krajowych, których podstawową funkcją jest zapewnienie krajowej i międzynarodowej komunikacji kołowej pomiędzy dużymi miastami oraz ogólnodostępnymi przejściami granicznymi, należy jednak oceniać w kontekście powierzchni danego obszaru oraz gęstości sieci miejskiej. Biorąc pod uwagę niski poziom zurbanizowania województwa oraz stosunkowo rzadką sieć miast, poziom gęstości dróg krajowych można uznać za adekwatny i wystarczający. W związku z tym kluczowe wyzwanie dla krajowej i regionalnej polityki transportowej w województwie lubelskim stanowi nie tyle rozwój sieci drogowej w wymiarze ilościowym (przyrost jej długości), co jakościowym, oznaczającym modernizację i poprawę stanu nawierzchni, a także dalszy rozwój sieci autostrad i dróg ekspresowych oraz budowę obwodnic miast. Jakość infrastruktury drogowej ma związek z bezpieczeństwem w ruchu drogowym, w tym zarówno z liczbą wypadków drogowych, jak również z ich skutkami. Według danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, drogi krajowe w województwie lubelskim charakteryzowały się najwyższą w Polsce wartością liczby wypadków z ofiarami śmiertelnymi na 1 mld pojazdokilometrów (GDDKiA 2020).

Łączna długość dróg ekspresowych na terenie województwa lubelskiego wyniosła w 2018 r. 101,8 km. Jednocześnie w budowie znajdowało się 75,0 km drogi ekspresowej S19 na odcinku od węzła Lublin Węgliń do granicy z województwem podkarpackim, a także 9,6 km obwodnicy Tomaszowa Lubelskiego w ciągu drogi ekspresowej S17. Zgodnie z treścią umów z wykonawcami realizacja inwestycji powinna zakończyć się w 2021 r. W perspektywie najbliższych lat planowana jest realizacja kolejnych inwestycji w ciągu drogi S12 (od Piask do granicy państwa z Ukrainą w Dorohusku), S17 (od Piask do granicy państwa z Ukrainą w Hrebennem), S19 (od węzła Sławinek w ciągu obwodnicy miasta Lublin do granicy z województwem podlaskim), a także autostrady A2 (od granicy z województwem mazowieckim do granicy państwa z Białorusią w Kukurykach). Łączna długość planowanych dróg ekspresowych wynosi 276,2 km, natomiast długość planowanej autostrady na odcinku Siedlce-Kukuryki wyniesie 95,5 km. Realizacja zamierzeń inwestycyjnych zgodnych z obowiązującym Planem Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.) powinna przynieść ponad trzykrotny przyrost długości dróg szybkiego ruchu w województwie.

Pierwszym wskaźnikiem określającym dostępność transportową wykorzystanym w badaniu było położenie przy drogach krajowych. Wskaźnik ten odzwierciedla znaczenie dróg krajowych jako podstawowych elementów liniowej infrastruktury transportowej. Na wartość wskaźnika składała się suma punktów przyznawanych za położenie przy najważniejszych drogach krajowych (5 pkt.), pozostałych drogach krajowych (3 pkt.) oraz odległości drogowej do najbliższej spośród najważniejszych dróg krajowych (odpowiednio 3 pkt. za odległość do 10 km, 2 pkt. za odległość w przedziale 10-20 km oraz 1 pkt. za odległość w przedziale 20-30 km). Jednocześnie dokonano selekcji dróg krajowych w województwie lubelskim ze względu na ich znaczenie, a jako kryterium oceny przyjęto średnie dobowe natężenie ruchu samochodowego, zgodnie z wynikami badania Generalny Pomiar Ruchu przeprowadzonego przez Generalną Dyrekcję Dróg Krajowych i Autostrad w 2015 r. W świetle uzyskanych wyników, największe średnie dobowe natężenie ruchu dla całej długości trasy na terenie województwa lubelskiego wyniosło odpowiednio³: 12467 pojazdów na drodze krajowej nr 17 (w tym S17), 10591 – na drodze krajowej nr 12 (w tym S12) oraz 10370 na drodze krajowej nr 19 (wraz z odcinkiem S19). Relatywnie dużym natężeniem ruchu odznaczały się również drogi krajowe: nr 2 (7793 pojazdów na dobę), nr 82 (6397 pojazdów na dobę) oraz nr 74 (5645 pojazdów na dobę). Wyraźnie mniejszym natężeniem ruchu charakteryzowały się natomiast drogi krajowe nr 48, nr 76 oraz nr 63, na których przeciętny ruch drogowy kształtował się na poziomie odpowiednio 3534, 3151 oraz 2116 samochodów na dobę.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej wartości średniego dobowego natężenia ruchu samochodowego, za najważniejsze drogowe szlaki transportowe w województwie lubelskim uznane zostały:

- Droga krajowa nr 2 (DK2) relacji Świecko (granica państwa) – Poznań – Warszawa – Siedlce – Biała Podlaska – Terespol (granica państwa), tworząca jedną z kluczowych osi transportowych Polski, wpisana w ciąg międzynarodowego korytarza transportowego E30 z Cork przez Berlin, Warszawę, Mińsk i Moskwę, prowadzącego do Omska. Na terenie Polski w 2018 r. istniał 454,2-kilometrowy odcinek autostrady łączący Świecko (na granicy polsko-niemieckiej) z Konotopą w okolicach Warszawy oraz odcinek o długości 20,8 km między Choszczówką Stojeczką a Kałuszynem. Na obszarze województwa lubelskiego trasa w standardzie drogi głównej, w przyszłości planowana jest budowa przedłużenia autostrady A2 do granicy z Białorusią równoległej do DK2. Bezpośrednio przy trasie położony jest Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska oraz Terespol;
- Droga krajowa nr 12 (DK12) relacji Łęknica (granica państwowa) – Sieradz – Piotrków Trybunalski - Radom – Puławy – Lublin – Chełm – Dorohusk (granica państwa). Ważny szlak transportowy o znaczeniu międzynarodowym, na odcinku od miasta Lublin do granicy państwa stanowiący odcinek drogi międzynarodowej E373 prowadzącej do Kijowa; kluczowe połączenie województwa lubelskiego z Polską centralną. W 2018 r. (stan w dniu 31 grudnia) w eksploatacji znajdowało się 97,2 km drogi ekspresowej S12 na odcinku Puławy – Piaski, przy czym na odcinku Kurów-Zachód – Piaski-Wschód tworzyła ona odcinek wspólny z drogą eks

³ Wartość miernika została obliczona na podstawie średniego dobowego natężenia ruchu na poszczególnych odcinkach dróg krajowych oraz długości tych odcinków.

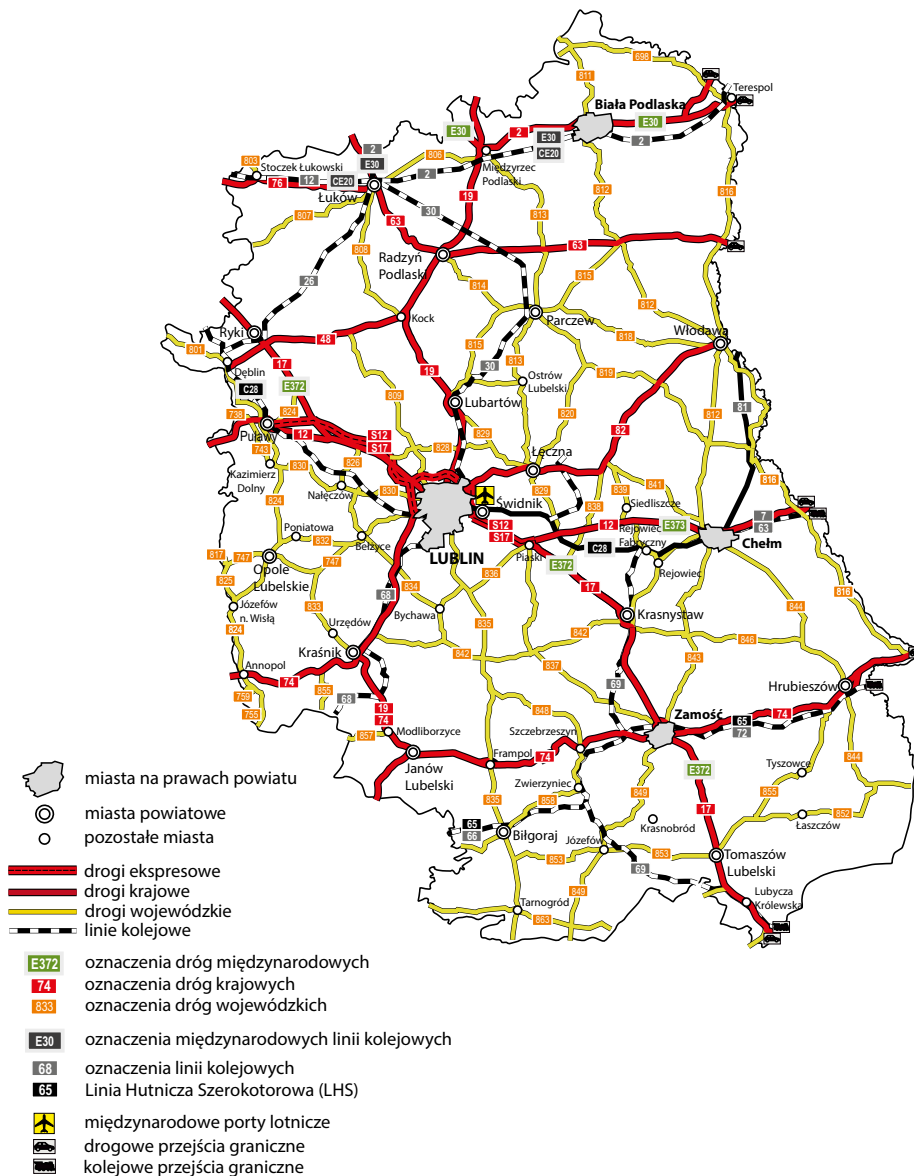
- presową S17. Na trasie drogi krajowej nr 12 w województwie lubelskim położone są: Puławy, Lublin, Świdnik, Piaski oraz Chełm;
- Droga krajowa nr 17 (DK17) relacji Warszawa – Lublin – Zamość – Hrebenne (granica państwa), stanowiąca podstawowe połączenie drogowe miast województwa lubelskiego z Warszawą oraz ważny europejski szlak tranzytowy E372 prowadzący do Lwowa i Odessy (Ukraina). Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w eksploatacji znajdował się wspólny odcinek drogi ekspresowej S12 i S17 o długości 71 km łączący węzeł Kurów Zachód i Piaski-Wschód, natomiast w trakcie realizacji znajdowały się odcinki od granicy województw mazowieckiego i lubelskiego do węzła Kurów-Zachód oraz obwodnica Tomaszowa Lubelskiego. W województwie lubelskim na trasie drogi krajowej nr 17 położone są Ryki, Lublin, Świdnik, Piaski, Krasnystaw, Zamość, Tomaszów Lubelski oraz Lubycza Królewska;
 - Przebiegająca południkowo droga krajowa nr 19 (DK19) relacji Kuźnica (granica państwa) – Białystok – Lublin – Kraśnik – Rzeszów – Barwinek (granica państwa), łącząca trzy aglomeracje Polski Wschodniej (białostocką, lubelską oraz rzeszowską) i stanowiąca część międzynarodowego szlaku drogowego Via Carpathia relacji północ-południe, łączącego państwa Kłajpedę na Litwie i Saloniki w Grecji przebiegającego przez Litwę, Polskę Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię i Grecję. W przyszłości miejsce drogi krajowej nr 19 ma zająć droga ekspresowa S19. Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w standardzie drogi ekspresowej na terenie województwa lubelskiego eksploatowane były odcinki obwodnicy Międzyrzecza Podlaskiego (6,5 km), Kocka i Woli Skromowskiej (8,0 km) oraz Lublina (fragment obwodnicy północnej od węzła Lublin Rudnik do Węzła Lublin Sławinek oraz obwodnica wschodnia do węzła Lublin Węglin). Na obszarze województwa lubelskiego na trasie drogi krajowej nr 19 znajdują się miasta: Międzyrzec Podlaski, Radzyń Podlaski, Kock, Lubartów, Lublin, Kraśnik, Modliborzyce oraz Janów Lubelski.

Drogi te zapewniające dostęp do ponadregionalnej i międzynarodowej infrastruktury transportowej, znacznie podnoszą atrakcyjność inwestycyjną położonych przy nich miast oraz zapewniają rozwój powiązań funkcjonalnych z innymi dużymi ośrodkami miejskimi. Pomimo relatywnie dużego średniego dobowego ruchu samochodowego, do najważniejszych szlaków transportowych województwa nie zaliczono dróg krajowych nr 82 oraz 74. W pierwszym przypadku decyzja ta była podyktowana nierównomiernym rozłożeniem natężenia ruchu drogowego na całej długości trasy, charakteryzującej się wysoką wartością miernika jedynie na odcinku Lublin – Łęczna oraz relatywnie niską na odcinku Łęczna – Włodawa. W przypadku drogi krajowej nr 74 decydujące było jej umiarkowane znaczenie tranzytowe, o czym świadczy wysokie natężenie ruchu drogowego na wspólnym z drogą krajową nr 19 odcinku Janów Lubelski – Kraśnik oraz nieznaczne na odcinku Janów Lubelski – Zamość. Na tej podstawie uznano, że ww. drogi pełnią funkcje o charakterze wewnątrzregionalnym. Sieć dróg krajowych w województwie lubelskim została przedstawiona na mapie 5.

W świetle uzyskanych wyników, w 2018 r. najbardziej korzystnym położeniem przy drogach krajowych charakteryzował się Lublin, zlokalizowany na skrzyżowaniu trzech ważnych krajowych i międzynarodowych korytarzy transportowych – dróg krajowych nr 12, 17 i 19, a także drogi krajowej nr 82. Takie usytuowanie sprawia, że stolica województwa pełni również rolę kluczowego węzła transportowego. Kolejne miejsca w rankingu dostępności transportowej zajęły miasta: Piaski, Międzyrzec Podlaski, Łuków oraz Świdnik, a ich pozycja była warunkowana położeniem na trasie co najmniej dwóch dróg krajowych uznanych za najważniejsze elementy wojewódzkiej infrastruktury drogowej. Relatywnie korzystna sytuacja w zakresie położenia przy drogach krajowych charakteryzowała również miasta: Janów Lubelski, Kraśnik, Lubartów, Kock, Łęczna, Puławy, Radzyń Podlaski, Dęblin oraz Zamość, które uzyskały takie same wartości analizowanego miernika. Z kolei najmniej korzystnym położeniem przy drogach krajowych charakteryzowały się miasta: Józefów nad Wisłą, Tarnogród oraz Biłgoraj. Jedynie nieznacznie lepsze warunki w tym zakresie dotyczyły: Zwierzyńca, Tyszowiec, Łaszczowa, Parczewa oraz Józefowa. W gronie tym znalazły się więc przede wszystkim niewielkie, peryferyjne miejscowości, za wyjątkiem Biłgoraja i Parczewa, będących miastami powiatowymi.

Mapa 5.
Map 5.

Infrastruktura transportowa w województwie lubelskim w 2018 r.
Transport infrastructure in Lubelskie Voivodship in 2018

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Zarząd Dróg wojewódzkich w Lublinie, PKP PLK S.A.
Source: General Directorate for National Roads and Motorways, Voivodeship Roads Authority in Lublin, PKP PLK S.A.

Drugi spośród analizowanych mierników cząstkowych dotyczył dostępności do infrastruktury kolejowej. W 2018 r. łączna długość linii kolejowych eksploatowanych w województwie lubelskim wynosiła 1048 km. Na 100 km² powierzchni województwa przypadało zaledwie 4,2 km linii kolejowych, co stawiało je na przedostatnim miejscu w Polsce (przed województwem podlaskim). Oznacza to, że województwo lubelskie jest obszarem słabo wyposażonym nie tylko w infrastrukturę drogową, ale również w infrastrukturę kolejową. Jest to sytuacja o tyle niekorzystna, że transport szynowy (w tym pasażerski) w wielu sy-

tuacjach może okazać się bardziej konkurencyjny niż transport drogowy. Wymaga to jednak spełnienia dwóch kluczowych warunków – zapewnienia nowoczesnego, energooszczędnego taboru oraz sprawnej, doinwestowanej infrastruktury (Kowalczyk 2013).

Do kluczowych elementów sieci kolejowej na obszarze województwa lubelskiego należą:

- Linia kolejowa nr 2 relacji Warszawa Zachodnia – Terespol (granica państwa), dwutorowa i zelektryfikowana o łącznej długości 214,2 km, stanowiąca fragment międzynarodowej linii E20 (CE20), będącej częścią II Paneuropejskiego Korytarza Transportowego Zachód – Wschód łączącego Berlin, Warszawę, Brześć i Moskwę. Na odcinku od Warszawy do Białej Podlaskiej linia jest dostosowana do parametrów 160 km/h w ruchu pasażerskim oraz 120 km/h w ruchu towarowym. Na terenie województwa lubelskiego linia kolejowa nr 2 przebiega przez miasta: Łuków, Międzyrzec Podlaski, Białą Podlaską oraz Terespol.
- Linia kolejowa nr 7 relacji Warszawa Wschodnia – Dorohusk (granica państwa), zelektryfikowana i w większości dwutorowa o łącznej długości 267,5 km, stanowiąca fragment międzynarodowej linii kolejowej C28. Na obszarze województwa lubelskiego linia kolejowa nr 7 przebiega przez miasta: Dęblin, Puławy, Nałęczów, Lublin, Świdnik, Rejowiec Fabryczny oraz Chełm.

Obydwie linie stanowią ważne korytarze międzynarodowe w ramach sieci AGC/AGTC⁴, natomiast linia kolejowa nr 2 stanowi element transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, obejmującej najważniejsze z punktu widzenia rozwoju Unii Europejskiej szlaki drogowe, kolejowe, lotnicze, morskie oraz rzeczne, a także punktowe elementy infrastruktury w postaci portów morskich, lotniczych, śródlądowych i terminali drogowo-kolejowych (Ministerstwo Infrastruktury 2020). Sieć kolejową województwa lubelskiego uzupełniają: linia kolejowa nr 12 (łącząca Łuków i Stoczek Łukowski ze Skierniewicami), linia kolejowa nr 26 relacji Łuków – Radom (łącząca Dęblin i Ryki z Łukowem), linia kolejowa nr 30 relacji Łuków – Lublin Północny (łącząca Łuków, Radzyń Podlaski, Parczew, Lubartów i Lublin, przywrócona do ruchu pasażerskiego na całej długości w związku z remontem linii kolejowej nr 7), linia kolejowa nr 63 (szerokotorowa, łącząca Zawadówkę, Chełm i Dorohusk), linia kolejowa nr 66 (przebiegająca przez Zwierzyniec, Biłgoraj i Stalową Wolę), łącząca linie kolejowe nr 68 i 69 oraz współdzielona z szerokotorową linią kolejową nr 65 na odcinku Zwierzyniec – Huta Deręgowska, linia kolejowa nr 67 (łącząca Lublin i Świdnik), linia kolejowa nr 68 (łącząca Lublin, Kraśnik, Stalową Wolę Rozwadów i Przeworsk), linia kolejowa nr 69 (łącząca Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw, Szczepieszyn, Zwierzyniec, Józefów oraz Lubyczę Królewską, prowadząca do granicy państwa w Hrebennem), linia kolejowa nr 72 (relacji Zawada – Hrubieszów, przebiegająca przez Zamość), linia kolejowa nr 81 (łącząca Chełm z Włodawą) oraz linia kolejowa nr 82 (Bąkowiec – Azoty Puławy). Ważnym elementem kolejowej infrastruktury transportowej w województwie jest również nieelektryfikowana, jednotorowa, szerokotorowa linia kolejowa nr 65, znana jako Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS). Prowadzi ona od przejścia granicznego w Hrubieszowie do Sławkowa w województwie śląskim, biegnąc przez Zamość, Zwierzyniec, Szczepieszyn oraz Biłgoraj. Linia ma charakter wyłącznie towarowy i obsługuje przewozy międzynarodowe z Ukrainy, państw członkowskich Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej oraz Chin. Sieć kolejowa w województwie lubelskim została zaprezentowana na mapie 5.

Oprócz relatywnie niskiego popytu na przewozy pasażerskie, podstawową barierą w rozwoju transportu kolejowego w województwie jest zły stan techniczny torowisk i infrastruktury towarzyszącej. W związku z tym w okresie 2011-2018 zrealizowano lub rozpoczęto realizację kilku ważnych inwestycji służących modernizacji infrastruktury kolejowej na obszarze województwa lubelskiego. Największe znaczenie miały prace na linii kolejowej nr 2 na odcinku od Siedlec do Białej Podlaskiej zrealizowane w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz rozpoczęta w 2017 r. modernizacja linii kolejowej nr 7 na odcinku od Otwocka do Lublina. Z kolei w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 wybudowano tor dojazdowy od stacji Świdnik do portu lotniczego Lublin S.A. w Świdniku oraz dokonano modernizacji linii kolejowej nr 30 Łuków – Lublin Północny na odcinku Lubartów – Lublin Północny, fragmentu linii kolejowej nr 63 Dorohusk – Zawadówka

⁴ Na podstawie Umowy europejskiej o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC) zawartej w Genewie dnia 31 maja 1985 r. oraz Umowy europejskiej o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC) sporządzonej w Genewie dnia 1 lutego 1991 r.

Naftobaza (SZ) na odcinku Granica Państwa Dorohusk – Wólka Okopska, modernizacji części infrastruktury technicznej linii kolejowej nr 7 w obrębie przystanku osobowego Lublin Północny oraz stacji Świdnik, a także kilku innych, mniejszych inwestycji, służących głównie podniesieniu bezpieczeństwa na skrzyżowaniach ruchu kolejowego i drogowego (Kowalczyk 2013). Zrealizowano również prace rewitalizacyjne na wybranych odcinkach linii kolejowej nr 30 oraz liniach 66, 68 i 69.

Na wartość zastosowanego w niniejszym opracowaniu wskaźnika dostępności do infrastruktury kolejowej składała się suma punktów przyznawanych za położenie przy liniach kolejowych nr 2 lub 7 (3 pkt.) uznanych jako kluczowe elementy sieci kolejowej na obszarze województwa oraz położenie przy pozostałych liniach kolejowych będących w eksploatacji (1 pkt.). Dodatkowo punktowana była obsługa miasta przez kolejowy ruch pasażerski (0,5 pkt.). W badaniu uwzględniono nie tylko dostępność do elementów liniowych infrastruktury, ale również punktowych, takich jak dworce, przystanki, czy bocznice kolejowe, umożliwiające korzystanie z transportu kolejowego w ruchu towarowym lub pasażerskim.

W gronie 48 miast województwa lubelskiego najlepszą dostępnością do infrastruktury kolejowej w 2018 r. charakteryzowały się ex aequo Lublin oraz Łuków. Stolica województwa położona jest na trasie międzynarodowej linii kolejowej nr 7 (CE28) oraz posiada dostęp do linii nr 30, 67 i 68, będąc ważnym węzłem nie tylko w skali wojewódzkiej, ale i ogólnopolskiej. Z kolei Łuków jest ważnym, pięciokierunkowym węzłem kolejowym, zmodernizowanym w ramach prac na linii kolejowej nr 2 (E20). W 2018 r. ruch towarowy prowadzony był z Łukowa lub przez Łuków w kierunku Lublina (linia kolejowa nr 30), Dębina (linia kolejowa nr 26), Piławy (linia kolejowa nr 12), Siedlec i Warszawy (linia kolejowa nr 2) oraz Terespoła (linia kolejowa nr 2), natomiast ruch pasażerski – we wszystkich wyżej wymienionych kierunkach za wyjątkiem Stoczka Łukowskiego i Skierniewic (linia kolejowa nr 12). Znaczenie Łukowa jako węzła kolejowego istotnie wzrosło w 2017 r. wraz z przeniesieniem ruchu pasażerskiego na trasie Lublin – Warszawa na linię kolejową nr 30 w związku z remontem linii kolejowej nr 7. Kolejne miejsca w rankingu zajęły miasta: Chełm, Świdnik, Dęblin oraz Rejowiec Fabryczny. Zawdzięczają one swoją pozycję położeniu przy linii kolejowej nr 7 oraz dodatkowo linii nr 63 i 81 w przypadku Chełma, nr 67 – w przypadku Świdnika, nr 26 – w przypadku Dębina oraz nr 69 w przypadku Rejowca Fabrycznego. Niemal połowa ośrodków miejskich województwa lubelskiego (23 na 48) nie posiadała dostępu do infrastruktury kolejowej, otrzymując minimalną liczbę punktów.

Poza dostępnością do infrastruktury drogowej i kolejowej, badaniem objęto również dostępność w wymiarze praktycznym, rozumianą jako czas dojazdu do wybranych punktów odniesienia: najbliższego miasta pełniącego ważne funkcje usługowe o znaczeniu subregionalnym (odpowiednio Białej Podlaskiej, Chełma, Lublina, Puław, Siedlec oraz Zamościa), stolicy oraz najważniejszego miasta województwa – Lublina, stolicy państwa oraz najważniejszego ośrodka administracyjnego, gospodarczego i naukowego w kraju – Warszawy, a także do najbliższego przejścia granicznego. Wybór powyższych obiektów podyktowany był pełnionymi przez nie funkcjami odpowiednio w skali subregionalnej, regionalnej oraz ogólnokrajowej, istotnymi zarówno z punktu widzenia lokalnej społeczności i przedsiębiorców, jak również kluczowymi z punktu widzenia kształtowania się międzymiastowych powiązań funkcjonalnych. W zakresie dostępności czasowej do najbliższego przejścia granicznego uwzględniono wyłącznie miasta położone w pasie o dostępności czasowej nie przekraczającej 60 min. Do obliczeń dostępności czasowej (czasu przejazdu między wybranymi punktami) przyjęto zestandaryzowane średnie prędkości przejazdowe dla poszczególnych kategorii dróg (za: Guzik i in. 2010; Bronisz i in. 2011):

- Droga ekspresowa – 100 km/h
- Droga krajowa dwujezdniowa – 80 km/h
- Droga krajowa jednojezdniowa – 65 km/h
- Droga wojewódzka – 55 km/h
- Pozostałe drogi – 40 km/h.

Każdorazowo poszukiwano trasy zapewniającej najkrótszy czas przejazdu, co nie zawsze pokrywało się z najkrótszą trasą w sensie fizycznym.

Średni czas dojazdu do najbliższego miasta pełniącego istotne funkcje o znaczeniu subregionalnym wyniósł w 2018 r. 38,0 minut. Poza miastami stanowiącymi punkt odniesienia, najlepszą dostępnością czasową charakteryzowały się miasta: Rejowiec (w odniesieniu do Chełma), Kazimierz Dolny (w odniesieniu do Puław) oraz Świdnik (w odniesieniu do Lublina). Korzystnie ułożone względem Lublina, Chełma lub Zamościa były również takie ośrodki jak: Szczepieszyn, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Łęczna oraz Piaski. Najbardziej niekorzystnym położeniem względem ośrodków o znaczeniu subregionalnym charakteryzowały się natomiast miasta: Tarnogród, Annapol, Parczew, Modliborzycze i Janów Lubelski.

Rozpiętość dostępności czasowej do Lublina mieściła się w przedziale od 18 minut w przypadku Świdnika do 154 minut w przypadku Lubyczy Królewskiej. Przeciętny czas dojazdu z poszczególnych miast województwa do jego stolicy wynosił 78,2 minuty. W najlepszej sytuacji, poza wspomnianym Świdnikiem, znajdowały się dobrze skomunikowane z Lublinem stolice powiatów – Łęczna i Lubartów, a także Piaski i Nałęczów. Pomimo relatywnie dużej odległości do stolicy województwa (53 km), bardzo dobrą dostępnością czasową do Lublina charakteryzowały się Puławy, co było konsekwencją znacznego skrócenia czasu podróży pomiędzy dwoma ośrodkami w wyniku budowy drogi ekspresowej S12. Jednocześnie oprócz Lubyczy Królewskiej najgorsza dostępność czasowa do Lublina cechowała Białą Podlaską (spośród miast na prawach powiatu), Hrubieszów i Tomaszów Lubelski (spośród miast powiatowych) oraz Terespol, Łaszczów, Stoczek Łukowski, Krasnobród i Tyszowce (spośród pozostałych jednostek).

Najwyższe pozycje w rankingu dostępności czasowej do Warszawy zajmowały miasta położone w północno-zachodniej części województwa. W gronie tym znalazł się: Stoczek Łukowski, Łuków, Dęblin, Międzyrzec Podlaski, Puławy oraz Ryki. Najdłuższy czas podróży do stolicy kraju charakteryzował z kolei: Lubyczą Królewską, Krasnobród, Łaszczów, Tarnogród i Tyszowce, tj. miasta ułożone peryferyjnie na obszarze byłego, istniejącego do 1998 r. województwa zamojskiego. Rozpiętość dostępności czasowej do Warszawy pomiędzy Stoczkiem Łukowskim (94 minuty) a położoną w pobliżu granicy polsko-ukraińskiej Lubyczą Królewską (315 minut) wyniosła w 2018 r. 221 minut.

Ostatni z mierników wykorzystanych w niniejszym badaniu dostępności transportowej miast województwa lubelskiego miał na celu uchwycenie potencjalnej renty lokalizacyjnej wynikającej z przygranicznego położenia. W warunkach funkcjonowania granicy polsko-ukraińskiej i polsko-białoruskiej jako zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, będącej jednocześnie granicą strefy Schengen, korzyści ekonomiczne dla miast przygranicznych mają ograniczony charakter. Pewne impulsy rozwojowe na polsko-ukraińskim obszarze przygranicznym mogą być jednak konsekwencją rozwoju usług oraz obsługi handlu zagranicznego, warunkowanych wdrożeniem jeszcze w 2009 r. reżimu Małego Ruchu Granicznego, jak również wejściem w życie w 2017 r. Umowy Stowarzyszeniowej pomiędzy Unią Europejską a Ukrainą, której częścią jest Porozumienie o utworzeniu pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (DCFTA). Z kolei w przypadku pogranicza polsko-białoruskiego, potencjalnym czynnikiem dynamizującym rozwój może być położenie w pasie paneuropejskiego korytarza transportowego Berlin – Moskwa, bliskość Brześcia, będącego relatywnie dużym ośrodkiem miejskim położonym bezpośrednio przy granicy państwowej, a także dynamicznie rosnąca wymiana handlowa pomiędzy Unią Europejską i Chinami. W gronie miast województwa lubelskiego najlepszą dostępnością czasową do najbliższego drogowego przejścia granicznego charakteryzował się w 2018 r. Terespol (przejście graniczne Terespol – Brześć). Pod tym względem korzystnie ułożone były również miasta: Lubycza Królewska (przejście graniczne Hrebenne – Rawa Ruska), Hrubieszów (przejście graniczne Zosin – Uściług), a także Chełm (przejście graniczne Dorohusk – Jagodzin) oraz Tomaszów Lubelski (przejście graniczne Hrebenne – Rawa Ruska).

Przedstawione w niniejszym rozdziale wyniki badań wskazują na zróżnicowany potencjał ekonomiczny miast województwa lubelskiego wynikający z ich dostępności transportowej, warunkowanej zarówno położeniem geograficznym, jak również dostępnością do infrastruktury transportowej i jej jakością. Biorąc pod uwagę realizowane i planowane inwestycje infrastrukturalne, w kolejnych latach dojdzie do pewnej poprawy w omawianym zakresie zwłaszcza w przypadku miast położonych w ciągu autostrady A2 oraz dróg ekspresowych S12, S17 i S19, a także położonych w ciągu linii kolejowej nr 7. Są to działania pożądane i oczekiwane, ponieważ rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej może przyczynić się do ograniczenia negatywnego wpływu peryferyjnego położenia, stając się ważnym czynnikiem stymulującym rozwój społeczno-gospodarczy miast województwa lubelskiego.

Tablice statystyczne
Statistical tables

Tablica 1.

Ludność

Stan w dniu 31 XII

Table 1.

Population

As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Ludność Population						Kobiety na 100 mężczyzn Females per 100 males	
	ogółem total		w tym kobiety of which females		na 1 km ² per 1 km ²		2011	2018
	2011	2018	2011	2018	2011	2018		
Lubelskie	2171857	2117619	1118871	1091394	86	84	106	106
w tym miasta of which towns and cities	1009175	983840	532780	520276	1040	966	112	112
Annopol	2664	2528	1337	1262	345	327	101	100
Bełżyce	6878	6551	3551	3393	293	279	107	107
Biała Podlaska	58000	57352	30146	29897	1174	1161	108	109
Biłgoraj	27285	26391	14182	13755	1293	1251	108	109
Bychawa	5304	4942	2786	2606	793	739	111	112
Chełm	66176	62670	35037	33245	1876	1776	113	113
Dęblin	17565	16149	8707	8115	458	421	98	101
Frampol	1488	1437	746	712	319	308	101	98
Hrubieszów	18836	17735	9912	9306	570	537	111	110
Janów Lubelski	12149	11940	6239	6132	821	807	106	106
Józefów	2532	2492	1317	1297	506	498	108	109
Józefów nad Wisłą	–	923	–	474	–	253	–	106
Kazimierz Dolny	2680	2579	1427	1388	88	85	114	117
Kock	3465	3315	1801	1711	206	198	108	107
Krasnobród	3107	3094	1581	1566	444	443	104	102
Krasnystaw	19690	18778	10284	9861	467	446	109	111
Kraśnik	36226	34539	18998	18264	1388	1323	110	112
Lubartów	22746	21995	11886	11566	1635	1581	109	111
Lublin	348567	339682	188091	183051	2364	2303	117	117
Lubycza Królewska	–	2443	–	1232	–	623	–	102
Łaszczów	2205	2154	1131	1099	440	430	105	104
Łęczna	20494	19006	10433	9705	1079	1000	104	104
Łuków	30971	30025	16065	15594	866	840	108	108
Międzyrzec Podlaski	17273	16796	8871	8661	862	839	106	106
Modliborzycze	–	1460	–	743	–	185	–	104
Nałęczów	4075	3768	2204	2058	295	273	118	120
Opole Lubelskie	8977	8470	4699	4437	594	560	110	110
Ostrów Lubelski	2203	2092	1083	1060	74	70	97	103
Parczew	10955	10650	5690	5540	1361	1323	108	108
Piaski	2724	2556	1442	1344	323	303	112	111
Poniatowa	9839	9195	5194	4864	645	603	112	112
Puławy	49793	47774	26421	25564	986	946	113	115
Radzyń Podlaski	16174	15731	8363	8158	838	815	107	108
Rejowiec	–	2070	–	1079	–	318	–	109
Rejowiec Fabryczny	4550	4417	2324	2255	319	309	104	104
Ryki	9989	9667	5223	5007	367	355	110	107
Siedliszcze	–	1412	–	752	–	107	–	114
Stoczek Łukowski	2746	2536	1406	1295	300	277	105	104
Szczepieszyn	5293	5040	2785	2652	182	173	111	111
Świdnik	40631	39312	21134	20582	1997	1932	108	110
Tarnogród	3461	3351	1779	1740	324	313	106	108
Terespol	5886	5557	3078	2902	582	550	110	109
Tomaszów Lubelski	20446	19198	10708	10094	1538	1445	110	111
Tyszowce	2209	2132	1117	1051	119	115	102	97
Urzędów	–	1709	–	875	–	132	–	105
Włodawa	13768	13220	7151	6896	766	736	108	109
Zamość	65784	63813	34693	33757	2168	2103	112	112
Zwierzyniec	3371	3194	1758	1679	545	516	109	111

Tablica 1.

Ludność (dok.)
Stan w dniu 31 XII
Population (cont.)
As of 31 December

Table 1.

Wyszczególnienie Specification	Ludność w wieku Population by age groups						Udział kobiet w wieku 25-34 lat w grupie kobiet w wieku rozrodczym Share of women aged 25-34 in the group of wo- men of reproductive age	
	przedprodukcyjnym pre-working		produkcyjnym working		poprodukcyjnym post-working		2011	2018
	2011	2018	2011	2018	2011	2018		
Lubelskie	410229	373498	1372171	1282768	389457	461353	32,2	30,8
w tym miasta of which towns and cities	174232	165453	659937	588182	175006	230205	33,6	31,0
Annopol	542	434	1809	1637	313	457	32,8	30,2
Bełżyce	1300	1147	4551	4049	1027	1355	31,8	35,5
Biała Podlaska	10747	10314	39190	35245	8063	11793	32,5	31,2
Biłgoraj	5249	4868	17879	15581	4157	5942	36,8	27,6
Bychawa	1054	814	3332	2999	918	1129	30,5	30,1
Chełm	10927	9593	43969	38010	11280	15067	32,9	30,2
Dęblin	3006	2544	11539	9774	3020	3831	31,2	31,8
Frapol	254	219	964	893	270	325	33,1	27,9
Hrubieszów	3375	2795	12256	10765	3205	4175	34,0	28,2
Janów Lubelski	2318	2068	8065	7327	1766	2545	33,2	26,9
Józefów	460	366	1643	1619	429	507	29,7	30,7
Józefów nad Wisłą	-	153	-	553	-	217	-	34,0
Kazimierz Dolny	456	437	1633	1550	591	592	25,9	26,1
Kock	677	558	2215	2076	573	681	29,5	34,0
Krasnobród	616	528	1980	1900	511	666	32,0	29,9
Krasnystaw	3373	2924	12775	11063	3542	4791	34,0	29,8
Kraśnik	6060	5158	23078	20491	7088	8890	34,7	28,6
Lubartów	4072	3924	15257	13055	3417	5016	36,4	30,7
Lublin	56452	57643	226743	201034	65372	81005	34,2	32,6
Lubycza Królewska	-	425	-	1538	-	480	-	29,9
Łaszczów	401	353	1408	1327	396	474	35,2	30,1
Łęczna	3761	3371	15244	12690	1489	2945	32,8	37,6
Łuków	6123	5740	20084	17600	4764	6685	33,7	30,0
Międzyrzec Podlaski	3356	3082	11252	10257	2665	3457	30,7	32,6
Modliborzycze	-	255	-	877	-	328	-	27,2
Nałęczów	689	620	2485	2048	901	1100	29,4	22,1
Opole Lubelskie	1590	1272	5831	5201	1556	1997	31,9	30,6
Ostrów Lubelski	379	355	1443	1240	381	497	28,6	35,1
Parczew	2006	1878	7132	6298	1817	2474	32,3	30,1
Piaski	488	376	1706	1543	530	637	34,3	24,8
Poniatowa	1668	1401	6473	5406	1698	2388	34,2	30,6
Puławy	8481	7772	30423	26976	10889	13026	31,3	26,9
Radzyń Podlaski	3093	2864	10643	9466	2438	3401	33,6	28,3
Rejowiec	-	354	-	1277	-	439	-	29,1
Rejowiec Fabryczny	852	732	3013	2832	685	853	30,6	32,6
Ryki	1756	1600	6535	5672	1698	2395	33,4	28,3
Siedliszcze	-	291	-	848	-	273	-	33,2
Stoczek Łukowski	555	464	1729	1484	462	588	32,0	30,4
Szczebrzeszyn	949	790	3430	3139	914	1111	32,8	32,0
Świdnik	6677	6511	26341	22874	7613	9927	35,8	29,3
Tarnogród	676	598	2280	2042	505	711	38,3	31,4
Terespol	1164	929	3761	3478	961	1150	29,8	28,6
Tomaszów Lubelski	3624	3100	13468	11501	3354	4597	33,3	29,7
Tyszowce	454	350	1384	1334	371	448	29,8	30,8
Urzędów	-	303	-	1026	-	380	-	28,5
Włodawa	2396	2289	9219	7804	2153	3127	34,2	29,6
Zamość	11558	10403	43646	38832	10580	14578	33,5	32,0
Zwierzyniec	598	488	2129	1951	644	755	29,5	30,3

Tablica 2. Ruch naturalny ludności
Table 2. Vital statistics

Wyszczególnienie Specification	Urodzenia żywe Live births		Zgony Deaths		Przyrost naturalny Natural increase		Współczynnik dynami- ki demograficznej The demographic dynamics index	
	na 1000 ludności per 1000 population						2011	2018
	2011	2018	2011	2018	2011	2018		
Lubelskie	9,82	9,47	10,57	11,16	-0,74	-1,69	0,93	0,85
w tym miasta of which towns and cities	9,42	9,23	8,75	10,12	0,67	-0,89	1,08	0,91
Annopol	9,70	7,87	8,96	8,66	0,75	-0,79	1,08	0,91
Bełżyce	10,89	10,01	7,55	7,89	3,34	2,12	1,44	1,27
Biała Podlaska	9,92	10,09	7,03	8,61	2,89	1,48	1,41	1,17
Biłgoraj	9,35	7,84	6,97	8,11	2,38	-0,26	1,34	0,97
Bychawa	9,99	8,47	9,05	9,68	0,94	-1,21	1,10	0,88
Chełm	8,53	7,66	9,18	10,65	-0,65	-2,98	0,93	0,72
Dęblin	7,52	8,10	9,38	11,35	-1,86	-3,25	0,80	0,71
Frapol	9,40	5,60	10,74	13,31	-1,34	-7,70	0,88	0,42
Hrubieszów	7,83	7,11	9,84	9,91	-2,01	-2,80	0,80	0,72
Janów Lubelski	9,11	9,95	9,69	8,78	-0,57	1,17	0,94	1,13
Józefów	9,05	9,25	9,84	13,67	-0,79	-4,42	0,92	0,68
Józefów nad Wisłą	-	5,39	-	9,71	-	-4,31	-	0,56
Kazimierz Dolny	6,69	7,32	15,98	13,86	-9,29	-6,55	0,42	0,53
Kock	9,51	8,72	14,12	14,73	-4,61	-6,01	0,67	0,59
Krasnobród	7,39	8,06	13,17	20,32	-5,78	-12,25	0,56	0,40
Krasnystaw	8,43	7,44	8,27	10,25	0,15	-2,81	1,02	0,73
Kraśnik	8,50	7,15	9,05	11,02	-0,55	-3,87	0,94	0,65
Lubartów	10,97	8,66	7,59	9,47	3,38	-0,82	1,45	0,91
Lublin	9,94	10,64	9,35	10,47	0,60	0,17	1,06	1,02
Lubycza Królewska	-	9,73	-	8,11	-	1,62	-	1,20
Łaszczów	9,98	7,80	8,62	15,14	1,36	-7,34	1,16	0,52
Łęczna	11,73	12,19	4,41	5,86	7,32	6,33	2,66	2,08
Łuków	10,63	10,00	6,54	9,00	4,09	0,99	1,63	1,11
Międzyrzec Podlaski	9,19	11,25	8,78	10,95	0,40	0,30	1,05	1,03
Modliborzyce	-	5,47	-	10,94	-	-5,47	-	0,50
Nałęczów	6,10	6,17	9,77	9,92	-3,66	-3,75	0,63	0,62
Opole Lubelskie	9,22	8,67	10,11	11,72	-0,89	-3,05	0,91	0,74
Ostrów Lubelski	7,72	6,68	8,63	10,50	-0,91	-3,82	0,89	0,64
Parczew	9,04	8,96	8,22	10,65	0,82	-1,68	1,10	0,84
Piaski	9,18	5,84	9,55	8,95	-0,37	-3,11	0,96	0,65
Poniatowa	9,31	5,72	9,61	10,57	-0,30	-4,85	0,97	0,54
Puławy	8,41	7,90	9,74	10,48	-1,32	-2,58	0,86	0,75
Radzyń Podlaski	11,22	9,31	7,52	9,63	3,70	-0,32	1,49	0,97
Rejowiec	-	10,07	-	9,59	-	0,48	-	1,05
Rejowiec Fabryczny	9,39	9,60	12,66	10,29	-3,28	-0,69	0,74	0,93
Ryki	8,20	7,41	8,50	10,90	-0,30	-3,50	0,96	0,68
Siedliszcze	-	7,76	-	9,17	-	-1,41	-	0,85
Stoczek Łukowski	10,56	9,43	6,56	12,58	4,01	-3,14	1,61	0,75
Szczebrzeszyn	8,30	7,27	10,95	11,59	-2,64	-4,32	0,76	0,63
Świdnik	9,41	8,68	8,55	10,80	0,86	-2,12	1,10	0,80
Tarnogród	9,19	10,95	10,92	9,77	-1,72	1,18	0,84	1,12
Terespol	8,83	9,52	9,67	10,60	-0,85	-1,08	0,91	0,90
Tomaszów Lubelski	9,22	8,04	8,05	10,17	1,17	-2,13	1,15	0,79
Tyszowce	9,02	7,06	17,59	17,89	-8,57	-10,83	0,51	0,39
Urzędów	-	9,37	-	9,95	-	-0,59	-	0,94
Włodawa	9,50	7,51	8,41	8,63	1,09	-1,13	1,13	0,87
Zamość	8,30	7,83	7,52	9,10	0,77	-1,26	1,10	0,86
Zwierzyniec	7,71	8,71	8,90	11,20	-1,19	-2,49	0,87	0,78

Tablica 3. **Ruch wędrówkowy ludności**
Table 3. **Migration of population**

Wyszczególnienie Specification	Napływ Inflow		Odływ Outflow		Saldo migracji Net migration	
	na 1000 ludności per 1000 population					
	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	9,49	10,49	11,85	13,02	-2,36	-2,53
w tym miasta of which towns and cities	8,37	9,69	12,86	13,98	-4,49	-4,29
Annopol	6,72	7,09	17,16	24,02	-10,45	-16,93
Bełżyce	8,85	11,23	12,77	17,60	-3,92	-6,37
Biała Podlaska	8,20	10,00	11,97	13,97	-3,77	-3,97
Biłgoraj	7,88	8,15	10,52	12,14	-2,64	-4,00
Bychawa	10,18	5,85	17,72	12,50	-7,54	-6,65
Chełm	8,82	8,03	13,61	15,60	-4,79	-7,57
Dęblin	13,79	8,28	21,25	18,77	-7,46	-10,49
Frampol	8,72	21,01	6,71	11,90	2,01	9,10
Hrubieszów	10,48	9,18	12,65	15,78	-2,17	-6,60
Janów Lubelski	8,78	6,11	14,61	13,47	-5,83	-7,36
Józefów	9,05	9,25	11,02	8,04	-1,97	1,21
Józefów nad Wisłą	-	12,94	-	12,94	-	0,00
Kazimierz Dolny	8,18	7,32	7,80	12,32	0,37	-5,01
Kock	8,93	11,73	12,97	12,33	-4,03	-0,60
Krasnobród	13,49	19,99	8,99	20,64	4,50	-0,64
Krasnystaw	11,37	6,90	10,15	12,22	1,22	-5,31
Kraśnik	6,16	8,28	11,53	12,81	-5,37	-4,53
Lubartów	9,53	8,43	17,29	15,32	-7,77	-6,89
Lublin	7,54	10,69	10,76	11,15	-3,22	-0,46
Lubycza Królewska	-	8,92	-	19,86	-	-10,94
Łaszczów	6,80	8,72	13,61	20,65	-6,80	-11,93
Łęczna	8,00	10,78	27,97	25,69	-19,97	-14,91
Łuków	5,86	6,39	14,36	15,56	-8,50	-9,17
Międzyrzec Podlaski	9,36	6,99	12,60	12,79	-3,24	-5,80
Modliborzycze	-	10,25	-	12,30	-	-2,05
Nałęczów	8,79	11,26	17,09	12,87	-8,30	-1,61
Opole Lubelskie	9,78	7,97	15,45	20,98	-5,67	-13,01
Ostrów Lubelski	16,80	15,27	12,72	10,50	4,09	4,77
Parczew	7,85	8,50	12,60	16,53	-4,75	-8,03
Piaski	13,23	5,84	13,23	20,24	-	-14,40
Poniatowa	8,60	8,41	18,72	18,34	-10,12	-9,92
Puławy	8,03	10,36	11,94	12,96	-3,91	-2,61
Radzyń Podlaski	7,40	10,51	15,41	15,64	-8,01	-5,13
Rejowiec	-	11,51	-	13,90	-	-2,40
Rejowiec Fabryczny	8,52	15,77	14,63	14,40	-6,11	1,37
Ryki	10,59	7,92	15,89	13,37	-5,30	-5,45
Siedliszcze	-	10,59	-	17,64	-	-7,06
Stoczek Łukowski	11,29	9,43	18,94	17,30	-7,65	-7,86
Szczebrzeszyn	12,27	8,05	12,27	15,12	-	-7,07
Świdnik	9,93	10,17	13,49	16,47	-3,56	-6,30
Tarnogród	7,47	6,22	16,95	23,68	-9,48	-17,47
Terespol	10,69	9,52	15,61	15,27	-4,92	-5,75
Tomaszów Lubelski	8,54	10,12	13,52	18,31	-4,98	-8,20
Tyszowce	7,67	35,31	13,98	21,66	-6,31	13,65
Urzędów	-	22,83	-	13,47	-	9,37
Włodawa	11,24	11,04	15,59	17,57	-4,35	-6,53
Zamość	8,33	9,27	13,30	16,13	-4,97	-6,86
Zwierzyniec	10,98	4,05	12,76	10,58	-1,78	-6,54

Tablica 4. Podmioty gospodarki narodowej

Stan w dniu 31 XII

Table 4.

Entities of national economy

As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total				Sektor Sector			
	2011	2018	na 1000 ludności per 1000 population		publiczny public		prywatny private	
			2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	162095	180805	74,6	85,4	5726	5233	156369	173424
w tym miasta of which towns and cities	104553	111204	103,6	113,0	3050	2939	101503	106560
Annopol	187	234	70,2	92,6	17	13	170	219
Bełżyce	643	674	93,5	102,9	45	35	598	638
Biała Podlaska	5437	6122	93,7	106,7	132	119	5305	5938
Biłgoraj	2985	3109	109,4	117,8	98	95	2887	2978
Bychawa	443	472	83,5	95,5	29	26	414	443
Chełm	5616	5809	84,9	92,7	209	186	5407	5584
Dęblin	1197	1168	68,1	72,3	87	77	1110	1081
Frampol	131	139	88,0	96,7	10	10	121	129
Hrubieszów	1932	2014	102,6	113,6	88	82	1844	1904
Janów Lubelski	1468	1460	120,8	122,3	52	54	1416	1389
Józefów	241	271	95,2	108,7	16	17	225	250
Józefów nad Wisłą	–	106	–	114,8	–	11	–	95
Kazimierz Dolny	510	515	190,3	199,7	22	20	488	495
Kock	321	356	92,6	107,4	15	15	306	340
Krasnobród	304	347	97,8	112,2	17	15	287	331
Krasnystaw	1566	1636	79,5	87,1	91	86	1475	1545
Kraśnik	3009	3043	83,1	88,1	92	87	2917	2929
Lubartów	2216	2320	97,4	105,5	69	62	2147	2253
Lublin	41187	45348	118,2	133,5	754	752	40433	43384
Lubycza Królewska	–	174	–	71,2	–	8	–	166
Łaszczów	167	161	75,7	74,7	12	11	155	150
Łęczna	1343	1283	65,5	67,5	54	46	1289	1220
Łuków	3509	3544	113,3	118,0	97	95	3412	3437
Międzyrzec Podlaski	1424	1513	82,4	90,1	55	53	1369	1458
Modliborzycze	–	165	–	113,0	–	12	–	152
Nałęczów	523	497	128,3	131,9	23	19	500	474
Opole Lubelskie	957	936	106,6	110,5	52	46	905	884
Ostrów Lubelski	161	164	73,1	78,4	25	22	136	140
Parczew	1071	1075	97,8	100,9	39	36	1032	1030
Piaski	242	264	88,8	103,3	19	17	223	242
Poniatowa	742	789	75,4	85,8	24	28	718	757
Puławy	4965	4890	99,7	102,4	139	128	4826	4733
Radzyń Podlaski	1444	1485	89,3	94,4	56	56	1388	1417
Rejowiec	–	150	–	72,5	–	14	–	136
Rejowiec Fabryczny	215	253	47,3	57,3	14	14	201	238
Ryki	1095	1142	109,6	118,1	60	53	1035	1081
Siedliszcze	–	114	–	80,7	–	13	–	101
Stoczek Łukowski	257	268	93,6	105,7	26	22	231	244
Szczebrzeszyn	387	411	73,1	81,5	18	22	369	389
Świdnik	3452	3601	85,0	91,6	78	71	3374	3464
Tarnogród	337	320	97,4	95,5	16	11	321	309
Terespol	366	383	62,2	68,9	21	15	345	367
Tomaszów Lubelski	2953	2968	144,4	154,6	69	65	2884	2884
Tyszowce	204	202	92,3	94,7	16	13	188	185
Urzędów	–	150	–	87,8	–	16	–	131
Włodawa	1316	1244	95,6	94,1	72	80	1244	1148
Zamość	7723	7598	117,4	119,1	200	172	7523	7400
Zwierzyniec	307	317	91,1	99,2	22	19	285	298

Tablica 4. Podmioty gospodarki narodowej (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Table 4. Entities of national economy (cont.)

As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą Natural persons conducting economic activity				Spółki handlowe Commercial companies			
	ogółem total		na 1000 ludności per 1000 population		ogółem total		na 1000 ludności per 1000 population	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	124750	136231	57,4	64,3	9194	11703	4,2	5,5
w tym miasta of which towns and cities	79144	80571	78,4	81,9	7650	9619	7,6	9,8
Annopol	134	179	50,3	70,8	10	13	3,8	5,1
Bełżyce	495	524	72,0	80,0	19	22	2,8	3,4
Biała Podlaska	4073	4416	70,2	77,0	538	713	9,3	12,4
Biłgoraj	2317	2323	84,9	88,0	117	139	4,3	5,3
Bychawa	332	342	62,6	69,2	8	10	1,5	2,0
Chełm	4288	4322	64,8	69,0	399	473	6,0	7,5
Dęblin	865	824	49,2	51,0	32	41	1,8	2,5
Frampol	97	97	65,2	67,5	6	7	4,0	4,9
Hrubieszów	1505	1522	79,9	85,8	55	54	2,9	3,0
Janów Lubelski	1113	1099	91,6	92,0	67	63	5,5	5,3
Józefów	195	213	77,0	85,5	2	1	0,8	0,4
Józefów nad Wisłą	–	64	–	69,3	–	3	–	3,3
Kazimierz Dolny	386	375	144,0	145,4	25	25	9,3	9,7
Kock	264	293	76,2	88,4	4	5	1,2	1,5
Krasnobród	238	276	76,6	89,2	4	5	1,3	1,6
Krasnystaw	1196	1240	60,7	66,0	59	62	3,0	3,3
Kraśnik	2245	2150	62,0	62,2	127	156	3,5	4,5
Lubartów	1758	1766	77,3	80,3	94	128	4,1	5,8
Lublin	30205	31236	86,7	92,0	4391	5796	12,6	17,1
Lubycza Królewska	–	113	–	46,3	–	13	–	5,3
Łaszczów	129	122	58,5	56,6	5	5	2,3	2,3
Łęczna	1055	978	51,5	51,5	71	68	3,5	3,6
Łuków	2873	2794	92,8	93,1	138	192	4,5	6,4
Międzyrzec Podlaski	1123	1189	65,0	70,8	78	90	4,5	5,4
Modliborzyce	–	126	–	86,3	–	5	–	3,4
Nałęczów	378	354	92,8	93,9	27	21	6,6	5,6
Opole Lubelskie	730	688	81,3	81,2	30	36	3,3	4,3
Ostrów Lubelski	102	105	46,3	50,2	9	10	4,1	4,8
Parczew	811	803	74,0	75,4	46	38	4,2	3,6
Piaski	181	194	66,4	75,9	13	15	4,8	5,9
Poniatowa	605	576	61,5	62,6	36	36	3,7	3,9
Puławy	3827	3571	76,9	74,7	232	317	4,7	6,6
Radzyń Podlaski	1126	1121	69,6	71,3	51	57	3,2	3,6
Rejowiec	–	104	–	50,2	–	3	–	1,4
Rejowiec Fabryczny	153	190	33,6	43,0	7	4	1,5	0,9
Ryki	838	845	83,9	87,4	43	64	4,3	6,6
Siedliszcze	–	73	–	51,7	–	8	–	5,7
Stoczek Łukowski	197	198	71,7	78,1	6	7	2,2	2,8
Szczebrzeszyn	312	322	58,9	63,9	12	10	2,3	2,0
Świdnik	2777	2809	68,3	71,5	180	225	4,4	5,7
Tarnogród	269	254	77,7	75,8	8	11	2,3	3,3
Terespól	271	270	46,0	48,6	28	43	4,8	7,7
Tomaszów Lubelski	2411	2357	117,9	122,8	107	128	5,2	6,7
Tyszowce	157	155	71,1	72,7	4	2	1,8	0,9
Urzędów	–	98	–	57,3	–	5	–	2,9
Włodawa	1017	901	73,9	68,2	53	44	3,8	3,3
Zamość	5870	5766	89,2	90,4	497	437	7,6	6,8
Zwierzyniec	226	234	67,0	73,3	12	9	3,6	2,8

Tablica 5.
Table 5.

Pracujący^a
Employed persons^a

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total				W tym kobiety Of which females	
	ogółem total		na 1000 ludności per 1000 population		2011	2018
	2011	2018	2011	2018		
Lubelskie	368706	396638	170	187	187315	204963
w tym miasta of which towns and cities	284338	300945	282	306	146140	157671
Annopol	534	563	200	223	312	318
Bełżyce	1445	1774	210	271	785	882
Biała Podlaska	13864	14261	239	249	7255	7648
Biłgoraj	8654	8711	317	330	4010	4205
Bychawa	1125	1123	212	227	650	667
Chełm	14315	13755	216	219	7512	7363
Dęblin	3437	3744	196	232	1828	2031
Frampol	285	162	192	113	147	112
Hrubieszów	4167	4050	221	228	2282	2413
Janów Lubelski	3864	3787	318	317	1726	1858
Józefów	413	480	163	193	253	296
Józefów nad Wisłą	–	174	–	189	–	118
Kazimierz Dolny	609	571	227	221	380	409
Kock	417	343	120	103	272	231
Krasnobród	479	496	154	160	338	343
Krasnystaw	6284	5906	319	315	3024	2874
Kraśnik	9604	9424	265	273	4443	4459
Lubartów	6135	7988	270	363	3196	3852
Lublin	114844	126000	329	371	59699	67741
Lubycza Królewska	–	473	–	194	–	161
Łaszczów	1008	600	457	279	377	300
Łęczna	3072	5158	150	271	2114	2445
Łuków	9107	9212	294	307	4980	5033
Międzyrzec Podlaski	3922	3587	227	214	2090	1995
Modliborzycze	–	238	–	163	–	174
Nałęczów	1367	993	335	264	876	717
Opole Lubelskie	2381	2236	265	264	1265	1233
Ostrów Lubelski	395	386	179	185	241	243
Parczew	2835	3289	259	309	1460	1640
Piaski	539	686	198	268	327	376
Poniatowa	1967	2235	200	243	971	1059
Puławy	16594	17283	333	362	7308	7792
Radzyń Podlaski	5528	5566	342	354	3241	3206
Rejowiec	–	210	–	101	–	134
Rejowiec Fabryczny	370	518	81	117	202	271
Ryki	3335	3001	334	310	1819	1669
Siedliszcze	–	219	–	155	–	131
Stoczek Łukowski	611	570	223	225	375	364
Szczebrzeszyn	686	641	130	127	430	404
Świdnik	8515	8764	210	223	3949	3816
Tarnogród	513	578	148	172	252	314
Terespol	1543	1963	262	353	601	766
Tomaszów Lubelski	6072	5737	297	299	2886	2824
Tyszowce	328	343	148	161	225	252
Urzędów	–	409	–	239	–	262
Włodawa	2992	3032	217	229	1589	1682
Zamość	18029	17343	274	272	9344	9311
Zwierzyniec	2154	2363	639	740	1106	1277

^a Dane dotyczące podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

^a Data on economic entities employing more than 9 persons; by an actual workplace and kind of activity.

Tablica 6. Zarejestrowani bezrobotni
Stan w dniu 31 XII

Table 6. Registered unemployed persons
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Z liczby ogółem From total number				Bezrobotni na 100 osób w wieku produkcyjnym Unemployed per 100 persons of working age	
			kobiety females		długotrwale bezrobotni long-term unemployed			
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	122441	74449	62189	38632	68564	42962	8,9	5,8
w tym: of which:								
Annopol	800	536	402	284	562	359	14,2	10,0
Bełżyce	792	455	401	244	430	256	9,1	5,5
Biała Podlaska	3675	2475	1819	1194	2072	1529	9,4	7,0
Biłgoraj	1119	662	557	327	341	240	6,3	4,2
Bychawa	658	347	327	175	403	213	8,8	4,9
Chełm	4102	2613	2303	1475	2152	1476	9,3	6,9
Dęblin	632	492	351	253	330	287	5,5	5,0
Frapol	237	143	111	68	77	59	6,2	3,8
Hrubieszów	1538	921	781	434	1054	535	12,5	8,6
Janów Lubelski	1417	773	664	391	903	467	13,3	7,8
Józefów	368	188	178	107	138	64	8,3	4,3
Józefów nad Wisłą	–	295	–	129	–	193	–	7,5
Kazimierz Dolny	319	187	146	85	151	86	7,4	4,6
Kock	662	440	332	208	452	293	15,8	11,1
Krasnobród	464	321	219	158	271	170	10,6	7,3
Krasnystaw	1418	823	718	424	867	507	11,1	7,4
Kraśnik	2243	1404	1178	681	1417	927	9,7	6,9
Lubartów	1429	886	723	435	787	523	9,4	6,8
Lublin	16102	10050	8286	5010	8976	5800	7,1	5,0
Lubycza Królewska	–	327	–	178	–	180	–	8,3
Łaszczów	418	139	187	75	215	68	10,5	3,8
Łęczna	1047	552	653	362	452	255	5,9	3,6
Łuków	1595	598	813	312	649	235	7,9	3,4
Międzyrzec Podlaski	1361	837	632	404	803	489	12,1	8,2
Modliborzycze	–	326	–	158	–	198	–	7,4
Nałęczów	449	264	190	131	227	126	7,8	5,0
Opole Lubelskie	1168	676	583	324	693	413	10,3	6,4
Ostrów Lubelski	265	175	144	100	152	111	8,0	5,6
Parczew	836	370	425	232	453	223	8,7	4,3
Piaski	600	409	294	214	329	250	9,0	6,4
Poniatowa	1303	702	625	344	858	400	13,4	8,3
Puławy	2174	1265	1122	705	1028	606	7,1	4,7
Radzyń Podlaski	1054	478	483	239	608	261	9,9	5,0
Rejowiec	–	408	–	244	–	281	–	10,2
Rejowiec Fabryczny	353	220	195	121	203	119	11,7	7,8
Ryki	1109	705	552	388	594	394	8,4	5,7
Siedliszcze	–	329	–	192	–	187	–	7,8
Stoczek Łukowski	112	51	58	31	47	22	6,5	3,4
Szczerzeszyn	746	452	388	245	399	273	10,1	6,5
Świdnik	2202	1185	1148	617	1206	669	8,4	5,2
Tarnogród	225	133	100	77	67	54	5,2	3,3
Terespol	383	187	205	108	219	121	10,2	5,4
Tomaszów Lubelski	1229	452	574	226	669	205	9,1	3,9
Tyszowce	277	105	147	64	131	43	7,7	3,1
Urzędów	–	379	–	179	–	242	–	7,2
Włodawa	1169	665	574	386	652	403	12,7	8,5
Zamość	4337	2805	2117	1391	2619	1686	9,9	7,2
Zwierzyniec	347	250	171	117	202	154	7,9	6,1

Tablica 7. Dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego
Table 7. Revenue of local government units budgets

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Totals				W tym własne Of which own			
	w tys. zł in thousand PLN		na 1000 ludności w zł per 1000 population in PLN		w tys. zł in thousand PLN		na 1000 ludności w zł per 1000 population in PLN	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	6753609,9	10443991,7	3105,41	4922,67	2517451,1	3846587,9	1157,56	1813,05
w tym: of which:								
Annapol	25100,1	38225,7	2741,09	4388,21	5565,0	9728,5	607,73	1116,80
Bełżyce	33113,9	50201,1	2430,74	3763,20	11173,2	18602,3	820,17	1394,47
Biała Podlaska	212061,7	322088,0	3653,84	5601,72	83874,7	123256,6	1445,17	2143,67
Biłgoraj	64361,9	105023,4	2359,57	3960,31	34424,9	48117,8	1262,05	1814,46
Bychawa	27511,5	52648,9	2241,44	4491,08	7358,8	14346,4	599,54	1223,79
Chełm	240284,7	342044,7	3621,31	5426,78	92040,8	136297,2	1387,14	2162,45
Dęblin	42500,8	62387,3	2401,72	3827,21	22145,4	31849,1	1251,44	1953,81
Frampol	21186,4	27775,0	3309,86	4486,36	7766,3	6187,0	1213,29	999,35
Hrubieszów	49075,5	67993,1	2597,27	3805,09	24892,5	30228,7	1317,41	1691,69
Janów Lubelski	43409,7	64378,3	2650,17	4020,63	15082,6	27107,6	920,80	1692,96
Józefów	20143,8	31040,5	2837,95	4582,98	4275,9	7413,7	602,41	1094,60
Józefów nad Wisłą	-	30348,7	-	4573,34	-	5557,8	-	837,53
Kazimierz Dolny	29626,2	28320,8	4226,27	4201,28	9150,3	13074,7	1305,33	1939,58
Kock	23768,7	33122,4	3494,37	5136,85	3798,4	6656,6	558,42	1032,35
Krasnobród	22699,3	29320,0	3123,62	4104,71	4718,7	8103,4	649,33	1134,45
Krasnystaw	49574,5	66693,0	2516,47	3542,03	26125,5	32749,3	1326,17	1739,30
Kraśnik	81750,3	131364,8	2249,53	3789,33	38910,1	60722,6	1070,70	1751,60
Lubartów	64763,0	88457,8	2842,73	4008,78	36706,3	40503,6	1611,20	1835,57
Lublin	1392048,7	2241907,8	3987,99	6597,51	753436,7	1124469,0	2158,47	3309,10
Lubycza Królewska	-	27528,6	-	4391,23	-	7623,2	-	1216,02
Łaszczów	19355,1	26071,3	2977,24	4271,88	6244,1	8944,8	960,48	1465,65
Łęczna	55034,5	84228,0	2242,28	3592,73	27035,7	42072,2	1101,52	1794,58
Łuków	72238,2	125835,4	2326,59	4164,67	36447,6	60584,4	1173,87	2005,11
Międzyrzec Podlaski	51612,4	76457,1	2982,34	4526,23	17146,3	27135,4	990,77	1606,41
Modliborzyce	-	37021,1	-	5294,02	-	8097,4	-	1157,93
Nałęczów	28466,2	40363,6	3053,00	4526,08	12000,3	20426,8	1287,03	2290,51
Opole Lubelskie	40663,4	76527,3	2255,82	4424,05	13136,6	21528,1	728,76	1244,54
Ostrów Lubelski	13540,4	24231,6	2471,78	4615,54	3041,8	4792,2	555,28	912,81
Parczew	42221,2	62463,8	2835,54	4293,34	16737,3	23424,8	1124,06	1610,06
Piaski	27611,5	52526,0	2566,13	4981,60	8417,1	14342,4	782,26	1360,25
Poniatowa	36498,0	54894,6	2414,69	3822,21	11752,6	19008,0	777,54	1323,49
Puławy	239781,1	256100,1	4803,79	5337,31	105583,3	156502,2	2115,26	3261,62
Radzyń Podlaski	36971,5	69243,8	2279,10	4385,58	18206,6	30273,7	1122,34	1917,39
Rejowiec	-	25189,8	-	3911,46	-	7196,7	-	1117,49
Rejowiec Fabryczny	14589,0	18715,4	3185,38	4277,81	6643,3	7242,0	1450,49	1655,31
Ryki	47098,1	88972,2	2260,64	4349,66	18866,4	32940,9	905,56	1610,41
Siedliszcze	-	29916,4	-	4350,84	-	7346,9	-	1068,48
Stoczek Łukowski	8087,3	10843,8	2946,21	4262,49	3319,3	4431,0	1209,21	1741,75
Szczepieszyn	27184,2	40453,9	2296,94	3568,30	9642,6	14408,2	814,75	1270,90
Świdnik	103392,6	148796,1	2541,17	3763,37	63324,9	76788,3	1556,39	1942,14
Tarnogród	19685,8	30069,7	2844,36	4469,34	5542,1	9014,7	800,76	1339,88
Terеспol	15089,9	20247,9	2561,08	3638,43	5832,6	9016,6	989,92	1620,23
Tomaszów Lubelski	48666,9	81488,9	2374,81	4227,04	24841,0	37029,5	1212,17	1920,81
Tyszowce	16440,8	25852,1	2708,53	4600,02	4054,8	7810,0	668,01	1389,68
Urzędów	-	38494,3	-	4444,04	-	7063,3	-	815,44
Włodawa	40642,1	53660,9	2947,86	4028,90	16442,0	22176,6	1192,57	1665,03
Zamość	308457,7	400722,9	4678,42	6251,62	103096,7	160967,9	1563,68	2511,24
Zwierzyniec	19657,8	27287,4	2775,35	4001,68	9210,3	11253,9	1300,35	1650,38

Tablica 8.
Table 8.

Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego
Expenditure of local government units budgets

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Totals				W tym inwestycyjne Of which investment			
	w tys. zł in thousand PLN		na 1000 ludności w zł per 1000 population in PLN		w tys. zł in thousand PLN		na 1000 ludności w zł per 1000 population in PLN	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	7244841,3	10872119,7	3331,28	5124,46	1652726,9	2137477,2	759,95	1007,48
w tym: of which:								
Annopol	25692,2	38771,3	2805,75	4450,84	2661,0	3673,5	290,59	421,71
Bełżyce	40639,6	48949,0	2983,16	3669,34	11253,6	1592,7	826,07	119,40
Biała Podlaska	234314,6	316142,7	4037,26	5498,33	36170,4	36697,8	623,22	638,24
Biłgoraj	62544,5	109276,1	2292,94	4120,67	10373,1	18730,3	380,29	706,30
Bychawa	27646,5	53696,7	2252,44	4580,46	3601,6	13902,8	293,43	1185,95
Chełm	252326,2	354640,0	3802,78	5626,62	28333,9	23678,1	427,02	375,67
Dęblin	40983,6	69753,8	2315,98	4279,11	3408,3	9032,9	192,60	554,13
Frampol	20721,2	28720,3	3237,19	4639,05	6388,6	6433,6	998,07	1039,18
Hrubieszów	57067,0	70050,9	3020,21	3920,25	17174,5	10753,1	908,95	601,77
Janów Lubelski	41819,0	65629,3	2553,05	4098,76	9117,6	12239,3	556,63	764,38
Józefów	23890,2	32556,5	3365,77	4806,81	4591,9	8547,8	646,92	1262,04
Józefów nad Wisłą	-	32296,3	-	4866,83	-	6990,8	-	1053,46
Kazimierz Dolny	28117,6	32259,2	4011,07	4785,52	11502,2	7256,1	1640,83	1076,41
Kock	23469,9	33925,7	3450,44	5261,42	8290,3	8909,2	1218,81	1381,69
Krasnobród	25087,9	28408,3	3452,31	3977,09	7946,8	1334,6	1093,54	186,84
Krasnystaw	50663,4	68413,7	2571,75	3633,42	10360,0	5875,9	525,89	312,07
Kraśnik	83662,4	135084,2	2302,15	3896,62	10774,6	23408,6	296,49	675,24
Lubartów	62123,6	93629,3	2726,87	4243,15	9424,7	15677,9	413,69	710,50
Lublin	1499034,6	2328038,9	4294,49	6850,98	272322,9	433141,0	780,16	1274,65
Lubycza Królewska	-	28549,4	-	4554,06	-	5105,5	-	814,40
Łaszczów	21764,8	26237,7	3347,91	4299,15	4784,0	3715,0	735,88	608,72
Łęczna	60641,1	85941,8	2470,71	3665,83	10745,7	10679,4	437,81	455,53
Łuków	79696,3	122204,5	2566,79	4044,50	14191,1	17460,3	457,05	577,87
Międzyrzec Podlaski	52582,5	86933,5	3038,40	5146,43	10710,3	21259,0	618,88	1258,52
Modliborzycze	-	39921,5	-	5708,78	-	15675,4	-	2241,58
Nałęczów	27160,1	44884,7	2912,92	5033,05	4113,7	11051,1	441,19	1239,19
Opole Lubelskie	43824,6	84823,1	2431,19	4903,64	7268,5	19741,5	403,22	1141,26
Ostrów Lubelski	14861,0	25806,7	2712,86	4915,56	2146,6	6448,8	391,86	1228,34
Paczew	40289,2	64837,3	2705,79	4456,48	8994,6	10258,1	604,07	705,07
Piaski	28045,1	57472,9	2606,43	5450,77	4580,5	23495,3	425,69	2228,31
Poniatowa	37736,4	56974,5	2496,62	3967,03	7739,5	9839,6	512,04	685,11
Puławy	268795,1	250474,1	5385,06	5220,06	140389,2	39787,2	2812,56	829,19
Radzyń Podlaski	43501,0	73646,7	2681,61	4664,43	10695,5	12443,6	659,32	788,12
Rejowiec	-	27029,2	-	4197,09	-	6409,1	-	995,20
Rejowiec Fabryczny	12844,6	18637,7	2804,49	4260,04	709,7	2308,8	154,95	527,72
Ryki	49023,7	89554,5	2353,06	4378,12	2612,7	17454,3	125,40	853,30
Siedliszcze	-	31284,4	-	4549,80	-	5194,1	-	755,40
Stoczek Łukowski	8152,2	10407,8	2969,83	4091,11	970,3	267,9	353,48	105,32
Szczepieszyn	27267,6	42522,5	2303,98	3750,78	3257,3	6837,4	275,22	603,10
Świdnik	99237,6	163508,5	2439,05	4135,48	18671,4	32807,8	458,90	829,78
Tarnogród	24422,3	30877,3	3528,72	4589,38	6738,8	5484,2	973,67	815,14
Terespół	15097,2	20928,9	2562,33	3760,82	3134,4	3123,6	531,97	561,29
Tomaszów Lubelski	52918,1	85636,4	2582,25	4442,18	7884,8	14801,8	384,76	767,81
Tyszowce	23029,0	26557,8	3793,91	4725,59	8805,5	4560,9	1450,65	811,55
Urzędów	-	40902,9	-	4722,11	-	9439,4	-	1089,75
Włodawa	49046,2	53774,3	3557,42	4037,41	18161,3	5238,3	1317,28	393,29
Zamość	359379,0	427886,8	5450,75	6675,41	105622,1	52603,1	1601,99	820,65
Zwierzyniec	24262,8	26056,7	3425,50	3821,19	7778,6	2196,1	1098,21	322,06

Tablica 9. Ambulatoryjna opieka zdrowotna
Table 9. Out-patient health care

Wyszczególnienie Specification	Przygodnie Out-patient departments				Porady lekarskie udzielone Medical consultations provided			
	ogółem total		na 10 tys. ludności per 10 thousand population		ogółem total		na 1000 ludności per 1000 population	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	1086	1261	5,0	6,0	14619438	16058967	6,7	7,6
w tym miasta of which towns and cities	737	901	7,3	9,2	11119550	12559341	11,0	12,7
Annopol	3	3	11,3	11,9	53921	40863	20,1	16,1
Bełżyce	5	5	7,3	7,6	102422	115088	14,9	17,5
Biała Podlaska	42	49	7,2	8,5	532927	614192	9,2	10,7
Biłgoraj	11	19	4,0	7,2	220489	267756	8,1	10,1
Bychawa	5	5	9,4	10,1	99388	114727	18,7	23,1
Chełm	42	47	6,3	7,5	696143	677374	10,5	10,7
Dęblin	5	10	2,8	6,2	119233	154208	6,7	9,5
Frampol	3	3	20,2	20,9	29234	31532	19,6	22,1
Hrubieszów	12	13	6,4	7,3	191585	203118	10,1	11,4
Janów Lubelski	12	11	9,9	9,2	168669	169624	13,8	14,2
Józefów	1	1	3,9	4,0	28122	27017	11,1	10,9
Józefów nad Wisłą	-	3	-	32,5	-	15123	-	16,3
Kazimierz Dolny	3	3	11,2	11,6	30149	35951	11,2	13,8
Kock	1	2	2,9	6,0	34642	27464	10,0	8,3
Krasnobród	3	3	9,7	9,7	41903	38097	13,5	12,3
Krasnystaw	14	17	7,1	9,1	224662	232181	11,4	12,3
Kraśnik	31	31	8,6	9,0	401119	429141	11,0	12,4
Lubartów	14	16	6,2	7,3	258380	333724	11,3	15,1
Lublin	262	325	7,5	9,6	3841625	4400546	11,0	12,9
Lubycza Królewska	-	2	-	8,2	-	16932	-	6,9
Łaszczów	3	4	13,6	18,6	39970	29895	18,1	13,7
Łęczna	17	18	8,3	9,5	234484	345906	11,4	18,1
Łuków	15	16	4,8	5,3	359092	340535	11,6	11,3
Międzyrzec Podlaski	9	14	5,2	8,3	118753	165296	6,9	9,8
Modliborzycze	-	1	-	6,8	-	13470	-	9,2
Nałęczów	6	5	14,7	13,3	73827	84586	18,0	22,7
Opole Lubelskie	8	14	8,9	16,5	117243	157146	13,0	18,4
Ostrów Lubelski	1	1	4,5	4,8	18886	15456	8,6	7,4
Parczew	9	10	8,2	9,4	160825	182856	14,7	17,1
Piaski	6	8	22,0	31,3	40746	50183	15,0	19,5
Poniatowa	5	5	5,1	5,4	80149	101130	8,1	10,9
Puławy	45	48	9,0	10,0	473142	657548	9,5	13,7
Radzyń Podlaski	9	11	5,6	7,0	168894	179624	10,4	11,4
Rejowiec	-	3	-	14,5	-	14720	-	7,1
Rejowiec Fabryczny	3	2	6,6	4,5	33233	26933	7,3	6,2
Ryki	14	13	14,0	13,4	166446	204929	16,6	21,1
Siedliszcze	-	3	-	21,2	-	35390	-	25,0
Stoczek Łukowski	2	4	7,3	15,8	40791	45830	14,9	18,0
Szczebrzeszyn	3	6	5,7	11,9	54062	53311	10,2	10,5
Świdnik	25	33	6,2	8,4	347770	325218	8,5	8,2
Tarnogród	2	3	5,8	9,0	20595	19693	5,9	5,8
Terespol	2	2	3,4	3,6	63415	51914	10,8	9,3
Tomaszów Lubelski	15	17	7,3	8,9	276052	296763	13,5	15,4
Tyszowce	2	2	9,1	9,4	22634	15222	10,2	7,2
Urzędów	-	1	-	5,9	-	15428	-	9,0
Włodawa	5	7	3,6	5,3	193811	170288	14,1	12,8
Zamość	60	80	9,1	12,5	910632	987268	13,8	15,4
Zwierzyniec	2	2	5,9	6,3	29485	28145	8,7	8,8

Tablica 10. **Apteki ogólnodostępne**
 Table 10. **Generally available pharmacies**

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Ludność na aptekę ogólnodostępną Population per generally available pharmacy	
	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	798	812	2722	2608
w tym miasta of which towns and cities	564	579	1789	1699
Annopol	3	4	888	632
Bełżyce	4	7	1720	936
Biała Podlaska	25	22	2320	2607
Biłgoraj	20	20	1364	1320
Bychawa	4	5	1326	988
Chełm	30	30	2206	2089
Dęblin	11	10	1597	1615
Frampol	2	3	744	479
Hrubieszów	14	15	1345	1182
Janów Lubelski	9	12	1350	995
Józefów	3	3	844	831
Józefów nad Wisłą	–	2	–	462
Kazimierz Dolny	2	1	1340	2579
Kock	3	3	1155	1105
Krasnobród	3	4	1036	774
Krasnystaw	10	7	1969	2683
Kraśnik	21	24	1725	1439
Lubartów	15	16	1516	1375
Lublin	169	160	2063	2123
Lubycza Królewska	–	2	–	1222
Łaszczów	2	2	1103	1077
Łęczna	11	12	1863	1584
Łuków	18	17	1721	1766
Międzyrzec Podlaski	9	10	1919	1680
Modliborzycze	–	1	–	1460
Nałęczów	6	5	679	754
Opole Lubelskie	6	7	1496	1210
Ostrów Lubelski	2	3	1102	697
Parczew	8	9	1369	1183
Piaski	2	3	1362	852
Poniatowa	4	5	2460	1839
Puławy	26	21	1915	2275
Radzyń Podlaski	11	13	1470	1210
Rejowiec	–	1	–	2070
Rejowiec Fabryczny	2	2	2275	2209
Ryki	8	10	1249	967
Siedliszcze	–	2	–	706
Stoczek Łukowski	3	4	915	634
Szczebrzeszyn	4	5	1323	1008
Świdnik	18	18	2257	2184
Tarnogród	3	3	1154	1117
Terespol	2	4	2943	1389
Tomaszów Lubelski	15	21	1363	914
Tyszowce	2	3	1105	711
Urzędów	–	2	–	855
Włodawa	11	10	1252	1322
Zamość	41	33	1604	1934
Zwierzyniec	2	3	1686	1065

Tablica 11. Przedszkola
Table 11. Nursery schools

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Oddziały Sections		Miejsca Places		Dzieci Children	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	449	590	1833	2493	41632	54824	40471	49379
w tym miasta of which towns and cities	295	382	1399	1825	31981	39999	31121	36336
Annopol	1	1	6	6	150	150	143	138
Bełżyce	1	3	7	14	175	317	175	272
Biała Podlaska	14	19	68	107	1580	2332	1681	2096
Biłgoraj	6	8	47	66	1033	1377	972	1179
Bychawa	2	2	10	13	230	276	217	229
Chełm	16	20	82	111	2321	2712	2247	2448
Dęblin	4	4	20	18	463	448	464	412
Frampol	1	1	4	6	100	150	79	96
Hrubieszów	5	5	20	29	470	550	486	526
Janów Lubelski	3	3	16	15	400	400	424	356
Józefów	1	1	6	5	120	120	140	109
Józefów nad Wisłą	–	1	–	5	–	150	–	110
Kazimierz Dolny	1	1	4	4	95	95	92	90
Kock	1	2	5	7	142	170	142	136
Krasnobród	1	1	6	6	50	100	133	131
Krasnystaw	7	8	29	34	560	706	643	645
Kraśnik	10	11	46	53	1082	1217	1038	1060
Lubartów	8	9	42	46	1007	1049	884	961
Lublin	123	157	521	657	11276	13676	10507	12469
Lubycza Królewska	–	1	–	6	–	150	–	116
Łaszczów	1	1	4	4	100	100	95	96
Łęczna	6	7	34	39	854	914	781	813
Łuków	13	14	48	68	1137	1491	1144	1337
Międzyrzec Podlaski	5	7	20	33	413	726	429	654
Modliborzyce	–	1	–	5	–	120	–	105
Nałęczów	1	2	6	10	150	217	152	208
Opole Lubelskie	1	3	6	13	143	209	138	200
Ostrów Lubelski	1	1	3	4	75	89	72	87
Parczew	2	4	10	18	250	423	256	377
Piaski	1	1	4	5	100	117	85	113
Poniatowa	–	1	–	11	–	275	–	274
Puławy	12	16	55	68	1450	1559	1392	1485
Radzyń Podlaski	3	7	24	37	394	798	527	703
Rejowiec	–	1	–	4	–	95	–	94
Rejowiec Fabryczny	1	1	4	4	100	100	95	100
Ryki	3	3	14	17	340	367	364	357
Siedliszcze	–	1	–	5	–	100	–	122
Stoczek Łukowski	1	1	4	4	100	100	99	99
Szczepieszyn	1	2	7	7	175	147	174	145
Świdnik	7	12	55	64	1306	1471	1225	1292
Tarnogród	1	1	5	6	125	150	122	145
Terespol	1	1	5	8	125	200	122	190
Tomaszów Lubelski	5	7	31	39	713	919	767	812
Tyszowce	1	1	4	5	100	125	98	118
Urzędów	–	1	–	5	–	116	–	93
Włodawa	5	5	18	22	420	443	392	415
Zamość	17	20	96	106	2082	2347	2049	2214
Zwierzyniec	1	2	3	6	75	136	76	109

Tablica 12. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży
Table 12. Primary schools for children and youth

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Oddziały Sections		Uczniowie Pupils		Absolwenci Graduates	
	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2010/2011	2017/2018
Lubelskie	1036	978	7607	10284	125406	162088	22 485	-
w tym miasta of which towns and cities	184	231	2 703	4 240	58611	83837	10241	-
Annopol	8	8	49	67	503	652	90	-
Bełżyce	9	9	57	81	810	1036	159	-
Biała Podlaska	10	12	147	244	3490	5073	631	-
Biłgoraj	4	5	77	116	1797	2425	266	-
Bychawa	6	5	47	58	720	942	140	-
Chełm	13	14	150	230	3384	4709	595	-
Dęblin	6	5	54	68	997	1192	173	-
Frapol	5	4	27	32	372	441	80	-
Hrubieszów	4	4	54	74	1171	1 50	220	-
Janów Lubelski	4	4	48	61	964	1219	167	-
Józefów	4	4	26	33	401	415	91	-
Józefów nad Wisłą	-	4	-	39	-	501	-	-
Kazimierz Dolny	5	6	34	43	352	390	82	-
Kock	5	4	34	38	452	553	103	-
Krasnobród	5	5	30	33	501	568	86	-
Krasnystaw	5	6	50	78	1109	1442	216	-
Kraśnik	8	8	101	129	2079	2493	326	-
Lubartów	3	3	60	92	1343	2104	236	-
Lublin	51	68	849	1423	18382	27118	3046	-
Lubycza Królewska	-	2	-	25	-	434	-	-
Łaszczów	6	4	34	34	419	459	65	-
Łęczna	4	3	64	81	1313	1734	237	-
Łuków	4	7	92	134	2119	2805	354	-
Międzyrzec Podlaski	4	4	59	69	1101	1378	213	-
Modliborzycze	-	3	-	31	-	470	-	-
Nałęczów	5	4	32	42	557	669	93	-
Opole Lubelskie	8	8	66	90	1033	1339	203	-
Ostrów Lubelski	4	4	22	30	310	430	58	-
Parczew	4	5	47	66	890	1194	150	-
Piaski	6	5	44	47	602	694	112	-
Poniatowa	6	6	48	65	809	1046	135	-
Puławy	11	18	129	215	2811	3 863	488	-
Radzyń Podlaski	3	3	50	74	1030	1445	163	-
Rejowiec	-	2	-	25	-	431	-	-
Rejowiec Fabryczny	1	1	11	15	233	290	45	-
Ryki	11	11	85	110	1304	1616	229	-
Siedliszcze	-	1	-	24	-	498	-	-
Stoczek Łukowski	1	1	12	13	207	230	45	-
Szczebrzeszyn	6	6	43	52	729	770	101	-
Świdnik	5	6	96	138	2204	3091	364	-
Tarnogród	6	6	36	39	454	522	71	-
Terespol	2	2	19	22	404	434	89	-
Tomaszów Lubelski	3	7	57	89	1320	1832	261	-
Tyszowce	5	5	33	41	365	394	63	-
Urzędów	-	7	-	48	-	588	-	-
Włodawa	3	4	38	66	862	1 43	159	-
Zamość	13	15	168	268	3560	5252	690	-
Zwierzyniec	5	2	18	21	371	452	71	-

Tablica 13. Gimnazja dla dzieci i młodzieży
Table 13. Lower secondary schools for children and youth

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Oddziały Sections		Uczniowie Students		Absolwenci Graduates	
	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2010/2011	2017/2018
Lubelskie	468	134	3368	994	72279	20064	25029	19501
w tym miasta of which towns and cities	164	49	1608	511	36664	10895	12371	10476
Annopol	1	–	16	4	320	54	118	79
Bełżyce	2	–	20	6	479	131	177	81
Biała Podlaska	9	–	90	25	2241	590	776	606
Biłgoraj	4	2	37	14	929	329	309	282
Bychawa	2	1	22	4	492	109	167	95
Chełm	8	4	77	28	2018	589	726	537
Dęblin	4	–	28	9	624	151	191	161
Frampol	1	1	11	3	264	57	69	54
Hrubieszów	5	2	39	11	863	260	301	252
Janów Lubelski	1	–	21	6	544	150	200	148
Józefów	1	–	6	2	155	35	61	36
Józefów nad Wisłą	–	1	–	3	–	53	–	51
Kazimierz Dolny	2	1	11	3	176	51	76	40
Kock	1	–	12	2	275	47	92	59
Krasnobród	2	1	12	3	287	64	92	87
Krasnystaw	6	–	36	13	709	204	244	182
Kraśnik	5	4	45	14	1051	324	372	334
Lubartów	2	1	32	11	769	254	275	225
Lublin	37	18	427	146	9652	3106	3002	2932
Lubycza Królewska	–	–	–	2	–	57	–	51
Łaszczów	1	–	9	2	207	62	73	49
Łęczna	2	–	36	9	755	187	278	186
Łuków	5	–	54	16	1263	353	408	376
Międzyrzec Podlaski	4	–	31	10	676	181	211	159
Modliborzyce	–	–	–	2	–	34	–	37
Nałęczów	1	–	10	2	234	54	93	47
Opole Lubelskie	2	–	23	5	487	113	181	120
Ostrów Lubelski	2	–	13	3	258	55	94	51
Parczew	1	–	19	6	496	135	148	144
Piaski	1	–	11	3	249	58	84	79
Poniatowa	1	1	17	5	415	130	142	103
Puławy	13	–	94	30	1886	562	640	547
Radzyń Podlaski	3	3	27	10	589	172	202	178
Rejowiec	–	–	–	2	–	53	–	50
Rejowiec Fabryczny	1	–	8	2	177	33	53	39
Ryki	2	–	30	7	592	143	218	163
Siedliszcze	–	–	–	2	–	53	–	56
Stoczek Łukowski	1	1	6	2	121	29	32	34
Szczebrzeszyn	1	1	10	2	227	45	70	52
Świdnik	5	–	51	16	1245	398	430	371
Tarnogród	1	1	11	3	232	67	82	78
Terespol	2	–	11	3	233	56	87	52
Tomaszów Lubelski	4	1	40	11	902	247	315	264
Tyszowce	1	–	8	3	215	55	72	57
Urzędów	–	–	–	3	–	60	–	59
Włodawa	4	3	33	10	761	198	227	165
Zamość	12	2	105	31	2381	695	878	607
Zwierzyniec	1	–	9	2	215	52	105	61

Tablica 14. Licea ogólnokształcące dla młodzieży
Table 14. General secondary schools for youth

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Oddziały Sections		Uczniowie Students		Absolwenci Graduates	
	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2010/2011	2017/2018
Lubelskie	163	130	1592	1156	43493	30165	15478	10257
w tym miasta of which towns and cities	127	113	1452	1095	40396	29043	14386	9879
Annopol	1	–	3	–	60	–	22	–
Bełżyce	1	1	13	2	341	44	128	46
Biała Podlaska	7	6	91	76	2508	2026	916	677
Biłgoraj	4	3	66	46	1956	1319	706	439
Bychawa	1	1	14	7	346	174	129	64
Chełm	5	5	94	57	2811	1704	1029	511
Dęblin	4	2	26	14	656	271	233	116
Frampol	–	–	–	–	–	–	–	–
Hrubieszów	2	2	38	27	1055	762	318	263
Janów Lubelski	2	2	32	18	877	497	314	191
Józefów	1	–	4	–	93	–	36	–
Józefów nad Wisłą	–	–	–	–	–	–	–	–
Kazimierz Dolny	1	–	1	–	18	–	–	–
Kock	1	1	4	2	117	30	42	18
Krasnobród	1	1	3	2	55	24	16	–
Krasnystaw	5	3	33	17	893	452	345	185
Kraśnik	4	4	53	45	1532	1213	495	449
Lubartów	2	2	46	35	1171	863	428	307
Lublin	35	39	402	374	11049	9815	3724	3054
Lubycza Królewska	–	–	–	–	–	–	–	–
Łaszczów	1	1	7	3	133	52	61	14
Łęczna	1	1	14	2	322	30	157	–
Łuków	5	2	55	39	1639	1122	563	456
Międzyrzec Podlaski	2	1	19	10	539	254	186	67
Modliborzyce	–	1	–	2	–	26	–	7
Nałęczów	2	1	16	3	383	94	116	38
Opole Lubelskie	1	1	9	3	278	103	95	46
Ostrów Lubelski	1	–	3	–	64	–	26	–
Parczew	1	1	16	10	415	257	112	82
Piaski	1	–	3	–	53	–	22	–
Poniatowa	1	1	5	3	150	88	67	34
Puławy	8	8	82	75	2312	1904	761	645
Radzyń Podlaski	2	2	30	25	833	617	277	209
Rejowiec	–	–	–	–	–	–	–	–
Rejowiec Fabryczny	–	–	–	–	–	–	–	–
Ryki	2	2	20	13	568	362	181	153
Siedliszcze	–	1	–	3	–	78	–	38
Stoczek Łukowski	1	1	7	2	144	31	61	12
Szczepieszyn	1	–	4	–	76	–	39	–
Świdnik	2	3	26	24	697	520	229	191
Tarnogród	1	–	3	–	44	–	16	–
Terespol	1	1	8	2	204	43	68	–
Tomaszów Lubelski	3	2	37	27	1136	795	815	276
Tyszowce	1	–	4	–	111	–	45	11
Urzędów	–	1	–	3	–	56	–	21
Włodawa	2	2	26	15	736	386	281	138
Zamość	9	8	132	109	3985	3031	1303	1121
Zwierzyniec	1	–	3	–	36	–	24	–

Tablica 15. Biblioteki publiczne
Table 15. Public libraries

Wyszczególnienie Specification	Biblioteki Libraries		Księgozbiór Collection		Czytelnicy Borrowers		Wypożyczenia na 1 czytelnika w woluminach Loans per borrower in volumes	
			na 1000 ludności per 1000 population					
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	600	578	2889,9	3006,1	175	168	19,7	18,0
w tym miasta of which towns and cities	138	150	2863,3	3229,9	225	223	19,2	18,4
Annapol	1	1	2220,7	3717,2	365	379	17,6	25,6
Bełżyce	1	2	2724,3	5284,1	308	382	13,6	15,8
Biała Podlaska	6	5	3876,2	3687,1	293	249	17,4	25,5
Biłgoraj	4	4	1903,0	1732,3	161	144	24,5	24,1
Bychawa	1	1	3769,6	7676,2	259	295	19,8	19,0
Chełm	4	4	3302,0	3344,1	191	207	15,3	14,9
Dęblin	4	4	2913,0	2763,6	167	168	22,2	24,0
Frapol	2	2	8967,1	8587,3	337	338	21,8	16,0
Hrubieszów	5	5	3304,8	3630,6	235	195	19,5	17,9
Janów Lubelski	1	1	2757,3	3035,5	287	365	17,7	14,6
Józefów	1	1	5563,6	8366,8	423	460	23,9	22,3
Józefów nad Wisłą	–	1	–	10532,0	–	579	–	16,9
Kazimierz Dolny	1	1	4297,0	5337,7	426	498	14,3	10,7
Kock	1	1	4176,9	5100,5	331	445	19,6	18,7
Krasnobród	1	1	3458,6	3186,5	213	202	14,0	14,3
Krasnystaw	2	2	3607,8	3843,9	245	234	19,2	20,3
Kraśnik	3	3	1425,7	1583,0	185	162	19,2	21,2
Lubartów	5	5	3311,8	3261,2	181	144	21,1	20,7
Lublin	37	43	2399,2	2931,4	196	211	22,5	17,8
Lubycza Królewska	–	1	–	6415,5	–	373	–	11,1
Łaszczów	1	1	5015,0	4630,0	351	252	12,0	16,3
Łęczna	5	5	3000,6	3898,2	378	406	11,6	12,2
Łuków	4	5	3239,0	3089,9	216	162	17,2	18,2
Międzyrzec Podlaski	1	1	1751,2	1851,8	135	115	20,4	19,5
Modliborzyce	–	1	–	8684,9	–	651	–	17,5
Nałęczów	1	1	4948,2	6195,1	527	649	15,1	12,0
Opole Lubelskie	3	2	4397,7	7005,3	270	284	23,3	17,2
Ostrów Lubelski	1	1	5403,1	5606,1	341	375	19,0	16,0
Parczew	2	2	2012,1	2115,0	93	76	16,7	17,6
Piaski	1	1	4154,9	5367,4	452	383	25,8	13,5
Poniatowa	1	1	3255,1	3257,1	235	167	17,6	15,7
Puławy	9	9	2367,3	2250,7	270	258	15,4	17,5
Radzyń Podlaski	3	4	2536,8	5813,4	194	303	18,7	22,1
Rejowiec	–	1	–	5452,2	–	253	–	15,7
Rejowiec Fabryczny	1	1	2567,0	2413,9	219	150	15,0	12,6
Ryki	2	2	3418,3	3675,1	237	222	18,5	18,2
Siedliszcze	–	1	–	13484,4	–	647	–	11,3
Stoczek Łukowski	1	1	3837,9	3933,4	217	218	13,6	11,9
Szczebrzeszyn	1	1	2718,1	2855,0	213	202	29,4	22,1
Świdnik	5	5	1854,6	1958,1	244	227	16,7	17,9
Tarnogród	1	1	6241,5	7355,1	352	295	20,4	25,6
Terespol	1	1	2783,4	3212,5	134	163	29,5	28,9
Tomaszów Lubelski	2	2	3259,9	2830,7	299	331	19,6	13,7
Tyszowce	1	1	8971,5	7462,5	559	492	40,3	27,0
Urzędów	–	1	–	5885,9	–	327	–	19,3
Włodawa	3	2	6194,4	3277,6	221	220	21,1	17,9
Zamość	7	7	3584,4	3892,5	255	181	15,5	21,6
Zwierzyniec	1	1	4073,3	5556,7	301	237	27,7	29,8

Tablica 16. Turystyczne obiekty noclegowe
Stan w dniu 31 VII
Table 16. Tourist accommodation establishments
As of 31 July

Wyszczególnienie Specification	Obiekty Facilities		Miejsca noclegowe Number of beds			
			ogółem total		na 1000 ludności per 1000 population	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	273	472	18232	26580	8,4	12,5
w tym miasta of which towns and cities	157	277	12175	16789	12,0	17,0
Annopol	–	1	–	13	–	5,1
Bełżyce	–	–	–	–	–	–
Biała Podlaska	7	12	562	784	9,7	13,6
Biłgoraj	3	4	171	218	6,3	8,2
Bychawa	–	–	–	–	–	–
Chełm	7	7	587	512	8,8	8,1
Dęblin	–	–	–	–	–	–
Frampol	–	1	–	16	–	11,2
Hrubieszów	1	5	49	281	2,6	15,7
Janów Lubelski	6	5	519	378	42,6	31,6
Józefów	3	3	90	105	35,4	42,2
Józefów nad Wisłą	–	2	–	65	–	70,1
Kazimierz Dolny	23	35	1532	1455	569,3	560,3
Kock	–	1	–	23	–	6,9
Krasnobród	14	27	936	1323	300,7	426,6
Krasnystaw	2	5	43	275	2,2	14,6
Kraśnik	–	2	–	66	–	1,9
Lubartów	3	3	146	150	6,4	6,8
Lublin	27	55	2447	4163	7,0	12,3
Lubycza Królewska	–	1	–	30	–	12,2
Łaszczów	–	–	–	–	–	–
Łęczna	–	2	–	97	–	5,1
Łuków	3	1	162	49	5,2	1,6
Międzyrzec Podlaski	6	4	181	168	10,5	9,9
Modliborzyce	–	1	–	20	–	13,7
Nałęczów	7	19	1477	1703	360,6	456,7
Opole Lubelskie	–	1	–	43	–	5,0
Ostrów Lubelski	1	1	100	100	45,4	47,7
Parczew	1	–	11	–	1,0	–
Piaski	–	–	–	–	–	–
Poniatowa	1	3	80	157	8,1	16,9
Puławy	7	10	883	1052	17,7	21,9
Radzyń Podlaski	2	3	37	57	2,3	3,6
Rejowiec	–	1	–	150	–	71,9
Rejowiec Fabryczny	–	–	–	–	–	–
Ryki	3	1	83	54	8,3	5,6
Siedliszcze	–	–	–	–	–	–
Stoczek Łukowski	–	1	–	36	–	14,2
Szczebrzeszyn	1	2	100	114	18,9	22,4
Świdnik	2	6	66	277	1,6	7,0
Tarnogród	–	1	–	39	–	11,5
Terespol	1	1	90	60	15,3	10,8
Tomaszów Lubelski	3	3	137	119	6,7	6,2
Tyszowce	–	–	–	–	–	–
Urzędów	–	–	–	–	–	–
Włodawa	4	5	207	299	15,0	22,4
Zamość	14	22	1248	1698	18,9	26,5
Zwierzyniec	5	20	231	640	68,5	199,2

Tablica 17. Placówki kultury
Table 17. Cultural institutions

Wyszczególnienie Specification	Placówki kultury Cultural institutions		Liczba ludności na 1 placówkę kultury Population per cultural institution		Uczestnicy imprez Events participants			
	2011	2018	2011	2018	ogółem total		na 1000 mieszkańców per 1000 population	
					2011	2018	2011	2018
Lubelskie	178	228	12201	9288	2259918	2936531	1039,1	1384,1
w tym miasta of which towns and cities	65	75	15526	13118	1618088	2245459	1600,2	2275,1
Annopol	1	1	2664	2528	10820	11090	4037,3	4366,1
Bełżyce	1	1	6878	6551	9800	7420	1422,6	1125,8
Biała Podlaska	3	1	19333	57352	99130	51300	1708,0	892,2
Biłgoraj	2	2	13643	13196	32420	22663	1188,5	854,6
Bychawa	1	1	5304	4942	30770	22550	5801,3	4547,3
Chełm	1	1	66176	62670	90190	67195	1359,2	1066,1
Dęblin	1	1	17565	16149	25170	11800	1422,4	723,9
Frapol	1	1	1488	1437	2140	1640	1436,2	1148,5
Hrubieszów	2	2	9418	8868	13710	27100	725,6	1516,6
Janów Lubelski	1	1	12149	11940	20430	19550	1677,1	1635,3
Józefów	1	1	2532	2492	40200	51435	15820,5	20681,5
Józefów nad Wisłą	–	1	–	923	–	2730	–	2945,0
Kazimierz Dolny	1	1	2680	2579	3521	22781	1308,4	8772,0
Kock	1	1	3465	3315	3400	8500	979,8	2555,6
Krasnobród	1	1	3107	3094	26220	36393	8422,7	11735,9
Krasnystaw	1	1	19690	18778	8833	31100	448,4	1651,7
Kraśnik	2	2	18113	17270	10170	12604	279,8	363,6
Lubartów	1	1	22746	21995	16677	27865	732,0	1262,8
Lublin	13	16	26813	21230	542984	1169473	1555,6	3441,5
Lubycza Królewska	–	–	–	–	–	–	–	–
Łaszczów	1	1	2205	2154	7800	3270	3537,4	1500,7
Łęczna	1	1	20494	19006	11940	17780	578,7	930,4
Łuków	2	2	15486	15013	41562	63865	1338,6	2113,7
Międzyrzec Podlaski	2	2	8637	8398	13690	11310	791,1	669,5
Modliborzycze	–	1	–	1460	–	5620	–	3841,4
Nałęczów	2	1	2038	3768	9380	6900	2290,0	1850,4
Opole Lubelskie	1	1	8977	8470	11027	17570	1225,5	2059,5
Ostrów Lubelski	1	1	2203	2092	2160	3180	980,9	1517,2
Parczew	1	1	10955	10650	21410	47000	1955,3	4388,8
Piaski	1	1	2724	2556	101610	41540	37329,2	16169,7
Poniatowa	1	1	9839	9195	8498	11170	860,0	1205,0
Puławy	3	4	16598	11944	141036	39521	2825,5	823,6
Radzyń Podlaski	1	2	16174	7866	11400	13550	702,7	858,2
Rejowiec	–	1	–	2070	–	2800	–	1342,3
Rejowiec Fabryczny	1	1	4550	4417	2660	3635	580,8	830,9
Ryki	1	1	9989	9667	41266	14390	4124,5	1480,1
Siedliszcze	–	1	–	1412	–	4541	–	3204,7
Stoczek Łukowski	1	1	2746	2536	6649	8233	2422,2	3236,2
Szczebrzeszyn	1	1	5293	5040	12100	12760	2283,4	2506,4
Świdnik	1	2	40631	19656	27375	88466	672,8	2237,5
Tarnogród	1	1	3461	3351	16265	27950	4672,5	8274,1
Terespol	1	1	5886	5557	3750	16940	636,5	3044,0
Tomaszów Lubelski	1	1	20446	19198	23990	40138	1170,6	2082,1
Tyszowce	1	1	2209	2132	1150	1060	518,7	499,1
Urzędów	–	1	–	1709	–	5050	–	2956,7
Włodawa	1	1	13768	13220	32030	34000	2323,2	2552,7
Zamość	2	4	32892	15953	76555	86612	1161,1	1351,2
Zwierzyniec	1	1	3371	3194	6200	11419	1839,2	3554,0

Tablica 18. Kluby sportowe
Table 18. Sports clubs

Wyszczególnienie Specification	Kluby Clubs		Liczba ludności na 1 klub sportowy Population per sports club		Ćwiczący Practitioners			
	2012	2018	2012	2018	ogółem total		na 1000 mieszkańców per 1000 population	
					2012	2018	2012	2018
Lubelskie	790	721	2741,3	2937,1	48219	50681	22,2	23,9
w tym miasta of which towns and cities	356	372	2823,6	2644,7	28803	33220	28,6	33,7
Annopol	2	2	1327,5	1264,0	120	96	45,1	37,8
Bełżyce	5	4	1362,0	1637,8	264	300	38,6	45,5
Biała Podlaska	25	26	2319,6	2205,8	2088	2551	36,0	44,4
Biłgoraj	8	11	3406,5	2399,2	391	478	14,3	18,0
Bychawa	4	4	1310,0	1235,5	270	276	51,3	55,7
Chełm	18	20	3660,9	3133,5	1558	1391	23,6	22,1
Dęblin	8	5	2158,4	3229,8	528	229	30,2	14,0
Frapol	3	3	497,7	479,0	203	232	136,0	162,5
Hrubieszów	3	6	6243,7	2955,8	154	367	8,2	20,5
Janów Lubelski	5	6	2429,0	1990,0	279	400	23,0	33,5
Józefów	-	2	-	1246,0	-	92	-	37,0
Józefów nad Wisłą	-	1	-	923,0	-	50	-	53,9
Kazimierz Dolny	1	2	2638,0	1289,5	32	84	12,0	32,3
Kock	3	2	1145,3	1657,5	154	163	44,7	49,0
Krasnobród	2	2	1548,5	1547,0	97	61	31,4	19,7
Krasnystaw	13	12	1506,8	1564,8	941	685	47,9	36,4
Kraśnik	16	16	2252,4	2158,7	951	1163	26,3	33,5
Lubartów	7	9	3236,3	2443,9	623	820	27,4	37,2
Lublin	82	85	4240,0	3996,3	7241	8367	20,8	24,6
Lubycza Królewska	-	1	-	2443,0	-	65	-	26,3
Łaszczów	2	3	1101,5	718,0	169	145	76,6	66,5
Łęczna	5	4	4063,4	4751,5	450	795	22,1	41,6
Łuków	10	13	3082,7	2309,6	1084	1232	35,0	40,8
Międzyrzec Podlaski	7	6	2460,4	2799,3	627	321	36,3	19,0
Modliborzycze	-	1	-	1460,0	-	85	-	58,1
Nałęczów	-	1	-	3768,0	-	46	-	12,3
Opole Lubelskie	6	1	1483,5	8470,0	348	190	38,9	22,3
Ostrów Lubelski	3	-	729,3	-	179	-	81,7	-
Parczew	4	3	2737,8	3550,0	285	152	26,1	14,2
Piaski	3	2	893,7	1278,0	196	141	72,0	54,9
Poniatowa	4	4	2444,0	2298,8	274	410	28,0	44,2
Puławy	17	20	2909,2	2388,7	1670	1416	33,6	29,5
Radzyń Podlaski	12	11	1358,2	1430,1	1052	962	65,3	60,9
Rejowiec	-	1	-	2070,0	-	90	-	43,1
Rejowiec Fabryczny	2	1	2272,5	4417,0	136	73	30,0	16,7
Ryki	5	5	1997,8	1933,4	507	343	50,9	35,3
Siedliszcze	-	3	-	470,7	-	184	-	129,9
Stoczek Łukowski	1	5	2727,0	507,2	110	328	40,1	128,9
Szczebrzeszyn	2	5	2638,0	1008,0	243	1234	46,1	242,4
Świdnik	11	10	3670,3	3931,2	649	1015	16,0	25,7
Tarnogród	4	3	866,8	1117,0	142	188	41,0	55,7
Terespol	3	1	1946,7	5557,0	138	93	23,5	16,7
Tomaszów Lubelski	12	13	1684,1	1476,8	1363	1156	66,8	60,0
Tyszowce	3	2	733,3	1066,0	120	141	54,4	66,4
Urzędów	-	-	-	-	-	-	-	-
Włodawa	5	7	2743,8	1888,6	188	1755	13,7	131,8
Zamość	28	27	2343,3	2363,4	2786	2752	42,4	42,9
Zwierzyniec	2	1	1671,0	3194,0	193	103	57,7	32,1

Tablica 19. Wodociągi
Stan w dniu 31 XII
Table 19. Water supply system
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Długość sieci rozdzielczej w km Length of distribution network in km		Woda dostarczona gospodarstwom domowym w tys m ³ Water supplied to households in thousand m ³		Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w % Share of the population using the water supply system in%		Sieć rozdzielcza w km na 100 km ² Distribution network in km per 100 km ²	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	19856,4	21496,1	57748,8	61019,7	81,5	87,1	79,0	85,6
w tym miasta of which towns and cities	2644,0	2972,2	31686,0	30310,5	93,9	94,7	272,4	291,8
Annopol	6,9	7,0	86,0	74,4	99,0	99,9	89,3	90,6
Bełżyce	17,3	28,9	137,2	153,7	75,4	90,1	73,7	123,2
Biała Podlaska	174,1	190,7	1596,0	1678,7	85,4	86,7	352,4	386,0
Biłgoraj	83,9	89,4	709,3	731,6	95,6	99,2	397,6	423,7
Bychawa	27,0	27,5	170,9	134,2	94,5	96,2	403,6	411,1
Chełm	174,7	184,6	1773,8	1717,6	97,0	97,2	495,2	523,2
Dęblin	57,8	61,6	396,5	406,1	86,1	87,0	150,8	160,7
Frampol	10,4	12,3	27,3	61,0	94,0	93,8	222,7	263,4
Hrubieszów	56,0	61,3	634,2	535,8	92,6	94,9	169,5	185,6
Janów Lubelski	41,2	48,5	314,4	309,9	93,9	98,4	278,4	327,7
Józefów	19,5	21,3	64,4	65,6	97,6	97,6	390,0	426,0
Józefów nad Wisłą	-	8,8	-	11,1	-	86,5	-	241,1
Kazimierz Dolny	33,0	34,8	131,9	121,5	64,6	62,3	108,4	114,3
Kock	17,2	20,0	61,5	85,0	88,3	99,2	102,5	119,2
Krasnobród	13,3	13,3	89,2	99,9	93,7	99,5	190,3	190,3
Krasnystaw	79,0	81,8	479,6	492,1	89,2	89,7	187,5	194,2
Kraśnik	88,2	95,2	1028,4	974,3	95,4	95,1	337,9	364,8
Lubartów	64,2	72,5	641,7	596,5	97,7	97,8	461,5	521,2
Lublin	582,0	662,5	12794,8	11724,0	95,1	95,5	394,7	449,2
Lubycza Królewska	-	2,8	-	18,6	-	44,6	-	71,4
Łaszczów	29,5	29,8	66,4	63,8	76,9	99,9	588,8	594,8
Łęczna	40,3	46,0	642,1	494,5	98,9	99,1	212,1	242,1
Łuków	88,7	92,0	962,2	934,1	95,1	95,1	248,1	257,3
Międzyrzec Podlaski	56,6	63,6	416,4	411,4	87,8	88,7	282,6	317,5
Modliborzyce	-	18,0	-	68,0	-	99,4	-	228,1
Nałęczów	29,3	29,7	173,7	174,0	94,7	94,7	212,0	214,9
Opole Lubelskie	44,6	45,6	301,9	305,0	95,9	96,1	295,0	301,6
Ostrów Lubelski	19,8	22,6	44,4	49,9	85,9	91,5	66,5	75,9
Parczew	41,3	44,2	307,7	277,7	81,8	88,5	513,0	549,1
Piaski	5,9	9,6	65,4	71,2	94,4	98,6	70,0	113,7
Poniatowa	27,8	30,2	309,5	280,3	96,2	96,7	182,2	197,9
Puławy	101,6	117,4	1611,5	1507,7	97,6	97,8	201,2	232,5
Radzyń Podlaski	42,8	44,8	373,0	400,1	90,8	91,0	221,6	232,0
Rejowiec	-	21,5	-	55,9	-	94,6	-	330,8
Rejowiec Fabryczny	37,1	37,1	107,3	110,8	93,3	93,6	259,8	259,8
Ryki	56,8	56,5	264,7	295,2	93,3	93,6	208,7	207,6
Siedliszcze	-	15,1	-	23,4	-	61,9	-	114,7
Stoczek Łukowski	14,0	14,9	67,9	65,3	86,5	96,1	153,0	162,8
Szczebrzeszyn	29,5	29,8	113,8	120,2	92,6	92,3	101,3	102,3
Świdnik	99,9	96,9	1276,1	1227,2	97,2	97,1	490,9	476,2
Tarnogród	17,5	27,1	90,0	95,0	96,5	99,4	163,7	253,5
Terespol	26,8	28,6	126,0	138,3	80,3	95,2	265,1	282,9
Tomaszów Lubelski	58,4	60,6	764,5	724,7	94,9	93,2	439,4	456,0
Tyszowce	15,1	21,7	44,0	40,0	82,4	99,9	81,5	117,2
Urzędów	-	12,8	-	71,2	-	100,0	-	99,1
Włodawa	38,0	39,5	465,1	419,0	97,6	98,7	211,5	219,8
Zamość	135,3	149,7	1885,3	1824,0	94,5	94,9	445,9	493,4
Zwierzyniec	41,7	42,1	70,0	71,0	92,4	91,9	673,7	680,1

Tablica 20. Kanalizacja
Stan w dniu 31 XII
Table 20. Sewage system
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Długość sieci rozdzielczej w km Length of distribution network in km		Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej % Share of the population using the sewage system in %		Sieć rozdzielcza w km na 100 km ² Distribution network in km per 100 km ²	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	4853,6	6686,5	48,5	53,0	19,3	26,6
w tym miasta of which towns and cities	2260,1	2830,7	86,1	88,9	232,9	277,9
Annapol	57,6	72,8	81,4	82,8	287,6	363,5
Bełżyce	15,5	34,5	49,2	66,3	153,3	341,2
Biała Podlaska	90,9	102,6	84,2	86,6	430,8	486,3
Biłgoraj	8,2	8,0	59,1	70,6	175,6	171,3
Bychawa	6,4	24,6	32,6	70,9	128,0	492,0
Chełm	26,3	26,4	82,0	81,4	246,0	247,0
Dęblin	19,3	21,3	68,8	72,8	135,2	149,2
Frampol	-	8,3	-	70,3	-	63,1
Hrubieszów	-	8,5	-	38,8	-	130,8
Janów Lubelski	50,1	47,2	80,7	84,4	151,7	142,9
Józefów	37,6	41,3	91,4	97,3	254,1	279,1
Józefów nad Wisłą	-	13,6	-	96,4	-	172,4
Kazimierz Dolny	37,0	76,6	73,1	75,8	87,8	181,8
Kock	69,3	73,2	86,0	85,5	265,5	280,5
Krasnobród	5,3	17,0	73,3	89,2	68,6	219,9
Krasnystaw	-	19,4	-	80,2	-	150,3
Kraśnik	52,1	61,3	92,3	93,3	374,6	440,7
Lubartów	13,0	14,0	70,4	98,0	77,5	83,4
Lublin	14,7	22,2	61,6	70,6	49,4	74,6
Lubycza Królewska	10,7	26,7	72,2	85,6	45,6	113,8
Łaszczów	14,5	21,0	67,8	74,8	216,7	313,9
Łęczna	46,3	47,2	95,4	96,2	243,7	248,4
Łuków	70,5	98,0	83,3	85,8	197,2	274,1
Międzyrzec Podlaski	8,0	13,7	80,1	86,8	87,4	149,7
Modliborzyce	-	2,6	-	59,6	-	71,2
Nałęczów	23,3	23,3	75,2	76,1	154,1	154,1
Opole Lubelskie	21,6	23,1	95,4	95,6	141,5	151,4
Ostrów Lubelski	37,7	45,4	80,7	86,8	468,3	564,0
Parczew	88,4	120,6	95,3	96,0	175,1	238,9
Piaski	12,3	12,8	41,8	37,3	40,4	42,0
Poniatowa	34,9	39,6	74,6	76,0	252,5	286,5
Puławy	46,1	49,0	87,4	87,5	238,7	253,8
Radzyń Podlaski	34,5	59,7	60,8	89,7	90,0	155,8
Rejowiec	38,6	40,0	40,1	55,9	141,8	147,0
Rejowiec Fabryczny	67,1	79,3	94,3	94,7	329,7	389,7
Ryki	12,8	12,8	80,5	84,8	151,8	151,7
Siedliszcze	56,8	68,6	83,0	84,1	427,4	516,2
Stoczek Łukowski	-	16,9	-	86,5	-	431,1
Szczebrzeszyn	2,2	18,9	6,3	74,7	43,9	377,2
Świdnik	2,8	14,4	10,5	36,2	15,1	77,8
Tarnogród	37,5	40,6	92,3	93,1	208,7	225,9
Terespol	21,3	25,6	61,0	97,3	304,7	366,2
Tomaszów Lubelski	16,2	17,3	56,6	59,2	55,6	59,4
Tyszowce	35,4	37,4	60,1	94,8	571,9	604,2
Urzędów	163,2	176,4	84,0	85,9	330,4	357,1
Włodawa	139,6	177,2	92,4	93,3	395,7	502,3
Zamość	572,4	680,5	90,1	91,8	388,2	461,4
Zwierzyniec	142,1	149,3	90,3	91,1	468,4	492,1

Tablica 21. Komunalne i przemysłowe oczyszczalnie ścieków
Table 21. Municipal and industrial wastewater treatment plants

Wyszczególnienie Specification	Oczyszczalnie Wastewater treatment plants		Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca w m ³ Industrial and municipal wastewater requiring treatment discharged to waters or to the ground per year per capita in m ³		Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % Population using wastewater treatment plants in %	
	2011	2018	2011	2018	2011	2018
Lubelskie	335	350	32,0	34,5	53,3	57,3
w tym miasta of which towns and cities	68	67	54,7	56,1	92,9	93,9
Annopol	1	2	29,1	115,0	48,8	99,4
Bełżyce	1	1	26,4	24,7	98,1	99,2
Biała Podlaska	1	1	34,7	35,8	95,9	99,5
Biłgoraj	1	1	38,3	33,8	95,8	96,6
Bychawa	1	1	25,3	40,1	84,8	91,1
Chełm	4	4	33,1	35,9	100,0	97,7
Dęblin	3	1	33,2	33,5	99,2	67,7
Frampol	1	1	14,8	28,7	60,2	98,1
Hrubieszów	1	1	46,1	32,1	97,2	98,9
Janów Lubelski	1	1	32,8	72,4	82,3	99,7
Józefów	1	1	12,2	26,9	38,7	99,5
Józefów nad Wisłą	–	–	–	25,9	–	97,5
Kazimierz Dolny	1	–	48,7	43,5	82,8	66,4
Kock	1	1	21,9	44,5	89,5	99,8
Krasnobród	–	–	27,0	34,5	99,8	99,0
Krasnystaw	5	4	72,5	74,5	77,6	81,5
Kraśnik	2	2	37,3	34,9	88,3	93,2
Lubartów	2	1	35,7	33,6	98,5	90,9
Lublin	1	2	50,6	51,2	95,4	96,0
Lubycza Królewska	–	1	–	22,3	–	98,2
Łaszczów	2	2	98,0	62,0	13,9	76,9
Łęczna	–	–	33,0	33,3	99,1	95,7
Łuków	2	1	68,0	51,6	96,2	99,3
Międzyrzec Podlaski	2	2	36,3	42,1	89,1	94,0
Modliborzyce	–	1	–	28,7	–	89,0
Nałęczów	1	1	88,9	133,8	100,6	98,7
Opole Lubelskie	1	1	58,7	74,4	94,7	96,2
Ostrów Lubelski	1	1	22,3	22,4	97,9	68,2
Parczew	1	1	34,2	37,8	91,3	93,5
Piaski	2	2	52,2	67,3	95,8	95,5
Poniatowa	1	1	36,3	34,5	95,5	99,9
Puławy	7	6	233,6	255,9	96,6	97,4
Radzyń Podlaski	2	2	66,8	66,3	86,6	89,0
Rejowiec	–	–	–	22,5	–	99,6
Rejowiec Fabryczny	3	3	19,4	20,6	70,3	74,7
Ryki	1	2	105,8	94,4	82,1	86,9
Siedliszcze	–	1	–	28,2	–	99,2
Stoczek Łukowski	1	1	40,8	70,4	88,9	99,0
Szczebrzeszyn	1	1	14,0	17,1	47,2	51,2
Świdnik	4	3	47,3	41,9	89,7	86,8
Tarnogród	1	1	25,6	32,3	94,3	97,9
Terespol	1	1	19,7	25,7	47,2	93,4
Tomaszów Lubelski	1	1	60,3	61,5	96,4	97,8
Tyszowce	2	2	36,1	51,8	16,6	51,6
Urzędów	–	1	–	24,0	–	83,1
Włodawa	1	1	48,9	39,0	96,2	99,8
Zamość	1	1	38,1	38,5	89,6	86,3
Zwierzyniec	1	1	29,1	40,5	86,0	98,9

Tablica 22. Mieszkania oddane do użytkowania
Table 22. Dwellings completed

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total				Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average usable floor space of dwellin in m ²	
	ogółem total		na 1000 mieszkańców per 1000 population		2011	2018
	2011	2018	2011	2018		
Lubelskie	6354	7518	2,9	3,6	107,7	94,9
w tym miasta of which towns and cities	3519	4657	3,5	4,7	84,8	70,8
Annopol	3	4	1,1	1,6	100,0	145,5
Bełżyce	13	17	1,9	2,6	110,5	140,3
Biała Podlaska	408	423	7,0	7,4	68,2	59,2
Biłgoraj	38	78	1,4	3,0	164,5	118,9
Bychawa	5	5	0,9	1,0	156,2	125,8
Chełm	237	58	3,6	0,9	73,4	122,6
Dęblin	22	12	1,3	0,7	142,8	149,8
Frampol	3	4	2,0	2,8	110,7	143,8
Hrubieszów	61	15	3,2	0,8	102,4	138,7
Janów Lubelski	25	13	2,1	1,1	158,4	182,8
Józefów	2	3	0,8	1,2	75,5	100,3
Józefów nad Wisłą	–	–	–	–	–	–
Kazimierz Dolny	12	11	4,5	4,3	175,6	264,5
Kock	9	3	2,6	0,9	125,2	139,0
Krasnobród	11	7	3,5	2,3	133,3	178,3
Krasnystaw	40	26	2,0	1,4	113,3	128,7
Kraśnik	66	57	1,8	1,7	86,7	95,8
Lubartów	68	50	3,0	2,3	123,1	90,3
Lublin	1493	2889	4,3	8,5	76,8	61,0
Lubycza Królewska	–	5	–	2,0	–	117,4
Łaszczów	2	4	0,9	1,9	86,5	122,0
Łęczna	65	15	3,2	0,8	78,1	143,7
Łuków	73	46	2,4	1,5	121,4	143,8
Międzyrzec Podlaski	27	42	1,6	2,5	140,3	80,1
Modliborzycze	–	6	–	4,1	–	134,3
Nałęczów	5	83	1,2	22,0	119,4	63,9
Opole Lubelskie	12	7	1,3	0,8	149,8	154,4
Ostrów Lubelski	5	7	2,3	3,3	121,8	131,9
Parczew	85	12	7,8	1,1	86,0	202,5
Piaski	4	3	1,5	1,2	137,5	154,3
Poniatowa	3	4	0,3	0,4	109,7	148,0
Puławy	174	223	3,5	4,7	75,3	73,0
Radzyń Podlaski	23	89	1,4	5,7	164,7	55,5
Rejowiec	–	2	–	1,0	–	266,0
Rejowiec Fabryczny	5	7	1,1	1,6	122,6	122,9
Ryki	13	16	1,3	1,7	159,6	168,6
Siedliszcze	–	5	–	3,5	–	126,8
Stoczek Łukowski	3	2	1,1	0,8	127,7	142,0
Szczebrzeszyn	15	6	2,8	1,2	145,4	158,2
Świdnik	49	138	1,2	3,5	154,0	76,6
Tarnogród	4	5	1,2	1,5	129,0	145,8
Terespol	11	6	1,9	1,1	139,4	136,8
Tomaszów Lubelski	55	10	2,7	0,5	92,9	126,8
Tyszowce	–	–	–	–	–	–
Urzędów	–	4	–	2,3	–	115,8
Włodawa	27	38	2,0	2,9	104,6	68,6
Zamość	296	196	4,5	3,1	70,7	75,2
Zwierzyniec	47	1	13,9	0,3	60,2	159,0

Tablica 23. Wskaźniki syntetyczne w 2018 r.
Table 23. Synthetic indicators in 2018

Wyszczególnienie Specification	Potencjał demograficzny Demographic potential	Aktywność gospodarcza Economic activity	Aktywność jednostek samorządu terytorialnego Activity of local government units	Kapitał ludzki i społeczny Human and social capital	Infrastruktura społeczna Social infrastructure	Infrastruktura techniczna Technical infrastructure	Dostępność transportowa Transport accessibility	Potencjał ekonomiczny Economic potential
Annpol	42,2	14,0	34,7	16,7	51,9	47,8	22,3	32,6
Bełżyce	53,7	28,8	21,5	20,5	45,5	52,5	38,2	39,2
Biała Podlaska	57,8	49,4	56,0	57,3	29,2	56,3	53,1	52,5
Biłgoraj	51,7	45,3	41,0	36,7	37,6	62,7	19,3	42,8
Bychawa	43,1	22,7	43,1	23,6	51,7	49,7	34,0	38,5
Chełm	44,5	37,7	41,5	48,6	23,0	67,9	60,6	47,8
Dęblin	35,8	29,2	34,3	36,0	33,7	50,8	56,7	40,6
Frapol	37,4	29,5	42,1	23,0	57,8	46,2	26,8	36,6
Hrubieszów	35,5	24,7	36,7	29,5	39,3	49,6	31,0	35,3
Janów Lubelski	45,9	30,4	40,1	37,7	44,7	56,9	27,5	40,8
Józefów	41,7	31,2	34,5	10,4	48,9	56,0	23,4	35,6
Józefów nad Wisłą	43,8	16,2	44,7	7,1	61,6	44,7	22,7	35,0
Kazimierz Dolny	31,0	46,3	41,8	51,1	48,6	43,1	34,1	42,6
Kock	45,8	7,3	52,1	27,3	41,0	49,0	38,9	36,9
Krasnobród	37,0	22,5	22,8	13,2	49,2	60,8	20,2	34,2
Krasnystaw	34,2	26,5	34,2	30,1	32,1	53,1	45,3	37,5
Kraśnik	37,1	26,3	36,3	30,0	33,3	63,2	37,4	38,6
Lubartów	53,6	36,8	39,9	33,1	38,7	67,1	47,0	47,0
Lublin	62,0	68,0	75,3	75,4	31,5	65,8	84,6	67,7
Lubycza Królewska	48,3	20,7	19,3	6,6	34,4	40,3	27,5	30,7
Łaszczów	33,3	26,9	22,6	18,2	46,1	43,6	11,5	31,2
Łęczna	66,9	36,6	35,1	25,7	34,2	59,3	45,1	45,4
Łuków	51,6	48,1	40,9	32,1	34,9	58,3	60,1	49,2
Międzyrzec Podlaski	55,8	25,7	48,1	31,5	27,7	51,5	58,0	43,8
Modliborzyce	37,4	21,5	60,5	42,6	44,6	43,5	23,5	38,9
Nałęczów	22,6	53,4	59,9	45,1	56,3	55,5	48,6	49,0
Opole Lubelskie	32,7	26,5	45,9	28,1	41,1	55,8	30,2	38,5
Ostrów Lubelski	47,2	19,9	43,9	27,8	45,8	40,0	29,0	34,8
Parczew	48,6	33,2	41,9	30,3	36,9	54,0	29,2	40,5
Piaski	21,3	28,6	64,0	30,9	60,4	48,5	50,3	44,0
Poniatowa	30,5	22,4	35,7	26,4	32,1	59,1	29,2	34,8
Puławy	35,7	48,4	65,9	31,5	36,1	55,7	59,2	49,4
Radzyń Podlaski	49,1	33,7	46,7	30,8	43,2	53,7	42,3	43,5
Rejowiec	46,2	5,2	36,9	8,9	35,5	42,5	43,8	32,0
Rejowiec Fabryczny	51,7	16,3	26,3	14,9	21,3	47,8	54,3	34,6
Ryki	34,5	36,3	45,9	33,2	48,4	51,0	45,6	43,0
Siedliszcze	55,9	20,0	37,4	36,9	59,5	35,9	41,7	40,5
Stoczek Łukowski	41,6	35,5	34,8	25,3	48,0	48,4	35,6	38,9
Szczebrzeszyn	36,9	18,0	33,3	21,7	46,1	37,3	33,7	32,4
Świdnik	47,6	37,2	46,6	34,3	29,1	65,5	64,6	48,9
Tarnogród	43,1	32,5	43,8	10,8	43,2	59,8	5,1	36,5
Terespol	43,8	42,3	29,9	6,7	32,1	46,3	46,1	38,1
Tomaszów Lubelski	44,0	49,6	45,5	41,0	44,8	67,7	31,9	47,8
Tyszowce	43,4	28,5	39,2	27,4	47,0	30,9	18,1	32,3
Urzędów	49,8	15,6	38,4	15,5	46,5	46,8	23,7	33,2
Włodawa	43,7	21,8	33,8	36,8	40,4	53,1	33,4	37,4
Zamość	54,8	38,8	67,6	55,4	41,2	68,1	47,2	53,5
Zwierzyniec	36,6	40,9	27,4	24,2	44,0	63,3	22,3	38,0

Uwagi metodyczne

Zjawiska zachodzące w systemach osadniczych są zwykle wielowymiarowe, a przez to trudne do kwantyfikacji. Zachodzi zatem konieczność stosowania metod pośredniej obserwacji i analizy zjawisk za pomocą wielkości wymiernych. Zbadanie potencjału rozwojowego miast wymaga uwzględnienia wielu różnych cech dotyczących społeczno-gospodarczych uwarunkowań rozwoju regionalnego. Ponadto wpływ tych czynników na potencjał miast jest zróżnicowany. W rezultacie potrzebna była spójna metoda pozwalająca ująć w jednej strukturze dużą liczbę różnorodnych składników. W publikacji zastosowano metodę badawczą opartą na wielopłaszczyznowej analizie porównawczej, dokonano charakterystyki miast przy użyciu zarówno wartości bezwzględnych, jak i wskaźników statystycznych uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału ekonomicznego.

Prezentowane wydawnictwo jest kolejnym z serii opracowań Urzędu Statystycznego w Lublinie dotyczącym potencjału ekonomicznego miast. Pierwsze badanie z tego cyklu zostało przeprowadzone w 2005 r. i dotyczyło lat 2000-2004. W następnej publikacji rozszerzono horyzont czasowy i liczbę komponentów wchodzących w skład potencjału ekonomicznego. W obecnym wydaniu, w celu zachowania porównywalności prowadzonej analizy, przyjęto podobne komponenty główne, zastosowano natomiast wagi obliczone w oparciu o wyniki ankiety.

W celu ustalenia wag dla poszczególnych obszarów skonstruowany został kwestionariusz ankiety. Przedstawicieli miast znajdujących się w województwie lubelskim poproszono o uszeregowanie obszarów (potencjał demograficzny, aktywność gospodarcza, aktywność jednostek samorządu terytorialnego, kapitał ludzki i społeczny, infrastruktura społeczna i techniczna oraz dostępność transportowa) od najważniejszego do najmniej istotnego pod względem znaczenia dla potencjału ekonomicznego miasta.

Ankiety w formie elektronicznej wysłano do urzędów miejskich wszystkich miast w województwie. Wśród zbiorowości 48 miast, na ankietę odpowiedziało 30 z nich. Wyrażenie chęci odpowiedzi na ankietę jest również swego rodzaju wskaźnikiem świadczącym o otwartości władz miasta na działania innowacyjne i gotowości do podejmowania nietypowych projektów.

Na podstawie otrzymanych odpowiedzi przyznano poszczególnym sferom potencjału punkty: od 7 dla najważniejszego do 1 dla najmniej ważnego. Po zliczeniu punktów dla poszczególnych obszarów obliczono ich udział w ogólnej liczbie punktów. Na tej podstawie uzyskano następujące wagi:

- 1) Potencjał demograficzny – 14%,
- 2) Aktywność gospodarcza – 20%,
- 3) Aktywność jednostek samorządu terytorialnego – 14%,
- 4) Kapitał ludzki i społeczny – 8%,
- 5) Infrastruktura społeczna – 11%,
- 6) Infrastruktura techniczna – 17%,
- 7) Dostępność transportowa i komunikacyjna – 16%.

Przeprowadzona analiza objęła wszystkie miasta województwa lubelskiego w podziale na 3 wyodrębnione grupy uwzględniające podział administracyjny kraju, zróżnicowanie wielkości miast oraz pełnionych przez nie funkcji, tj.:

- 1) **miasta na prawach powiatu:** Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Zamość;
- 2) **miasta powiatowe:** Biłgoraj, Hrubieszów, Janów Lubelski, Krasnystaw, Kraśnik, Lubartów, Łęczna, Łuków, Opole Lubelskie, Parczew, Puławy, Radzyń Podlaski, Ryki, Świdnik, Tomaszów Lubelski, Włodawa;
- 3) **miasta pozostałe (lokalne i ponadlokalne):** Annapol, Bełżyce, Bychawa, Dęblin, Frampol, Józefów, Józefów nad Wisłą, Kazimierz Dolny, Kock, Krasnobród, Lubycza Królewska, Łaszczów, Międzyrzec Podlaski, Modliborzyce, Nałęczów, Ostrów Lubelski, Piaski, Poniatowa, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Stoczek Łukowski, Szczepieszyn, Tarnogród, Terespol, Tyszowce, Urzędów, Zwierzyniec.

Do budowy wskaźników syntetycznych potencjału miast wykorzystaną metodę „względnych odległości od wzorca” stosowaną w analizach opartych na taksonomicznych indeksach syntetycznych⁴, jak również zastosowaną w badaniu potencjału ekonomicznego miast w województwie lubelskim w latach 2000-2010.

Wskaźniki potencjalnie możliwe do wykorzystania w opracowaniu zostały przebadane pod kątem zmienności i korelacji. Po przeprowadzonej analizie zdecydowano się wyeliminować wskaźniki ze współczynnikiem zmienności poniżej 0,1 oraz te, dla których współczynnik korelacji wyniósł powyżej 0,7. Wybrane zmienne, wyrażone w formie wskaźników zaklasyfikowano, w zależności od ich charakteru, do dwóch grup: czynników oddziaływujących pozytywnie (stymulanty) i negatywnie (destymulanty) na potencjał ekonomiczny miast. Dla mierników o charakterze stymulanty zastosowano wzór (4), natomiast dla mierników o charakterze destymulanty wzór (5). Pozwoliło to na uzyskanie wartości dodatnich wszystkich analizowanych wskaźników, a jednocześnie ujęcie ich w przedziale 0-100, co niewątpliwie ułatwiło pozycjonowanie miast w rankingach.

$$H_{ij} = \frac{100 (x_{ij} - x_{i\min})}{x_{i\max} - x_{i\min}} \quad (4)$$

$$H_{ij} = \frac{100 (x_{i\max} - x_{ij})}{x_{i\max} - x_{i\min}} \quad (5)$$

gdzie:

x_{ij} – empiryczna wartość i-tego miernika w j -tym mieście,

$x_{i\min}$ – najniższa spośród miast województwa wartość i –tego miernika,

$x_{i\max}$ – najwyższa spośród miast województwa wartość i –tego miernika.

4 Por. D. Strahl 1990. Metody programowania rozwoju społeczno-ekonomicznego. Warszawa; T. Grabiński 1984. Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych. Kraków; Z. Hellwig 1968. Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr, Przegląd Statystyczny nr 4.

Methodological notes

The phenomena taking place in settlement systems are usually multi-dimensional and thus difficult for quantification. It is then necessary to apply methods of indirect observation and analysis of the phenomena by means of measurable values. Examining the development potential of towns and cities requires taking into account various features regarding the socio-economic conditions of regional development. What is more, the influence of these factors on the potential of towns and cities is diversified. In consequence, a cohesive method, allowing to contain a big number of different factors in one structure, was necessary. In the publication, a research method based on the multi-dimensional comparative analysis was adopted and characteristics of towns and cities were established with the use of both absolute values and synthetic indicators, taking into account varied aspects of the economic potential in its broad sense.

This publication is a continuation of a series of studies of the Statistical Office in Lublin regarding the economic potential of towns and cities. The first survey from the series was conducted in 2005 and concerned the period of 2000-2004. In the next publication, the time range and the number of components constituting the economic potential were broadened. In the current edition, in order to maintain comparability of the carried out analysis, similar main components were adopted but the weights applied were calculated on the basis of the survey results.

In order to determine the weights for particular areas, a survey questionnaire was established. Representatives of towns and cities located in Lubelskie Voivodship were asked to order the areas (demographic potential, economic activity, activity of local governments units, human and social capital, social and technical infrastructure and transport accessibility) from the most important one to the least important one, taking into account their meaning for the town or city economic potential.

The survey in the electronic form was sent to town and city halls in all towns and cities in the voivodship. Within the collectivity of 48 towns and cities, 30 of them responded. Willingness to respond to the survey is also a kind of indicator informing about openness of the town or city authorities towards innovative activities and readiness to embark on unusual projects.

On the basis of the received responses, the particular areas received a certain amount of points: from 7 points for the most important one to 1 point for the least important one. After calculating the points for individual areas, their share in the total number of points was calculated. On this basis, the following weights were obtained:

- 1) Demographic potential – 14%,
- 2) Economic activity – 20%,
- 3) Activity of local government units – 14%,
- 4) Human and social capital – 8%,
- 5) Social infrastructure – 11%,
- 6) Technical infrastructure – 17%,
- 7) Transport accessibility – 16%.

The conducted analysis covered all the towns and cities in Lubelskie Voivodship divided into 3 distinguishable groups, taking into account administrative division of the country as well as diversity of the sizes of towns and cities and the roles they fulfil, i.e.:

- 1) **cities with a powiat status:** Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Zamość;
- 2) **powiat cities:** Biłgoraj, Hrubieszów, Janów Lubelski, Krasnystaw, Kraśnik, Lubartów, Łęczna, Łuków, Opole Lubelskie, Parczew, Puławy, Radzyń Podlaski, Ryki, Świdnik, Tomaszów Lubelski, Włodawa;
- 3) **towns (local and supra-local):** Anapol, Bełżyce, Bychawa, Dęblin, Frampol, Józefów, Józefów nad Wisłą, Kazimierz Dolny, Kock, Krasnobród, Lubycza Królewska, Łaszczów, Międzyrzec Podlaski, Modliborzyce, Nałęczów, Ostrów Lubelski, Piaski, Poniatowa, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Stoczek Łukowski, Szczepieszyn, Tarnogród, Terespol, Tyszowce, Urzędów, Zwierzyniec.

In order to build the synthetic indicators of the potential of towns and cities, the method of “relative distances from the pattern”, used in the analyses based on the taxonomic synthetic indices⁵ and adopted also in the examination of the economic potential of towns and cities in Lubelskie Voivodship in 2000-2010, was applied.

The indicators which could be possibly used in the publication were examined in terms of variation and correlation. After carrying out an analysis, it was decided to eliminate the indicators with the coefficient of variation below 0.1 and those for which the coefficient of correlation was above 0.7. The selected variables, expressed in the form of indicators, were qualified for two groups depending on their character: factors with a positive influence (stimulants) and factors with a negative influence (destimulants) on the economic potential of towns and cities. Pattern (4) was applied for the measures with characteristics of a stimulant and pattern (5) – for the measures with characteristics of a destimulant. It allowed to obtain positive values of all the analysed indicators and also to include them in the 0-100 range, which definitely made it easier to position towns and cities in the rankings.

$$H_{ij} = \frac{100 (x_{ij} - x_{imin})}{x_{imax} - x_{imin}} \quad (4)$$

$$H_{ij} = \frac{100 (x_{imax} - x_{ij})}{x_{imax} - x_{imin}} \quad (5)$$

where:

x_{ij} – empirical value of the measure i in the city j,

x_{imin} – the lowest value of the measure i among the towns and cities in the voivodship,

x_{imax} – the highest value of the measure i among the towns and cities in the voivodship.

⁵ Por. D. Strahl 1990. *Metody programowania rozwoju społeczno-ekonomicznego*. Warszawa; T. Grabiński 1984. *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych*. Kraków; Z. Hellwig 1968. *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, *Przegląd Statystyczny* nr 4.

Bibliografia

Bibliography

- Bronisz, U. (red.) (2011). *Potencjał ekonomiczny miast w województwie lubelskim w latach 2000-2010*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Bronisz U., Dziaduch S., Jakubowski A., Jangas-Kurzak A., Wroński P. (2015). *Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Bronisz, U., Kuć-Czajkowska, K. (red.) (2013). *Działalność jednostek samorządu terytorialnego w województwie lubelskim w latach 2004-2011*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Ciesiołka P., Jaroszevska E. (2010). Strategie rewitalizacji w „kurczących się” miastach – doświadczenia europejskie. *Problemy Rozwoju Miast*, r. 3, s. 13-21.
- Dolata M., Łuczka-Bakuła W. (2005). *Stan i kierunki rozwoju infrastruktury gospodarczej obszarów wiejskich Wielkopolski*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, s.10.
- Domańska A., (2006). *Wpływ infrastruktury transportu drogowego na rozwój regionalny*. Warszawa: PWN.
- GDDKiA (2015). *Gegeneralny pomiar ruchu w 2015 r.* <https://www.gddkia.gov.pl/pl/2551/GPR-2015> (dostęp: 16.03.2020).
- GDDKiA (2020). *Raport o stanie bezpieczeństwa ruchu drogowego dla dróg krajowych, dla których organem zarządzającym ruchem jest Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad. Dane za rok 2018*. Warszawa: GDDKiA.
- Guzik R., Zborowski A., Kołoś A., Micek G., Gwosdz K., Trzepacz P., Chaberko T., Kretowicz P., Ciechowski M., Dej M., Grad N. (2010). Dostępność komunikacyjna oraz delimitacja obszarów funkcjonalnych [w:] B. Domański, A. Noworól. *Małopolskie miasta-funkcje, potencjał i trendy rozwojowe*. Kraków: Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju.
- Heffner K. (2005a). Małe miasta w rozwoju obszarów wiejskich. [w:] K. Heffner (red.). *Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny*. Katowice: Akademia Ekonomiczna.
- Hellwig Z. (1968). Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr. *Przeгляд Statystyczny nr 4*.
- Infrastruktura komunalna w województwie lubelskim w latach 2011 – 2015* (2016). Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Jaroszevska E., Stryjakiewicz T. (2014). Kurczenie się miast w Polsce. [w:] T. Stryjakiewicz (red.). *Kurczenie się miast w Europie Środkowo-Wschodniej*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Komornicki T., Rosik P., Stępniań M., Śleszyński P., Goliszek S., Pomianowski W., Kowalczyk K., (2018). *Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT*. Warszawa: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju.
- Komornicki T., Śleszyński P., Rosik P., Pomianowski W., (2009). Dostępność przestrzenna jako przesłanka kształtowania polskiej polityki transportowej. *Biuletyn*, z. 241. Warszawa: Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN.
- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030*. Warszawa. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2011.
- Konecka-Szydłowska B. (2009). Analiza spójności terytorialnej (przestrzennej) regionu wielkopolskiego, [w:] *Raport Końcowy projektu: Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego*,
- Kowalczyk K., (2013). Efekty inwestycji w infrastrukturę kolejową na liniach regionalnych. [w:] Wiśniewski R., Rosik P. (red.) *Polityka Przestrzenna a Transportowa – Ewaluacja Inwestycji Infrastrukturalnych*. Warszawa: IGiPZ PAN.

- Kroszel J. (1990). *Infrastruktura społeczna w polityce społecznej*. Opole: Instytut Śląski w Opolu, s.182.
- Kupiec L., Gołębiowska A., Wyszowska D. 2004: *Gospodarka przestrzenna, Infrastruktura społeczna. Tom VI*, Białystok :Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s.18.
- Lewenstein, B., Palska, H. (2004). Organizacje pozarządowe na scenie publicznej Polski okresu transformacji: dynamika rozwojowa i relacje z władzą – analiza badań jakościowych. W: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.). *Samorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie*. Warszawa: IFiS PAN.
- Łuczaj, I. (2011). Charakterystyka zasobów ludzkich. [w:] A. Jakubowski (red.). *Rynek pracy w województwie lubelskim w latach 2007-2010*, s. 52-73. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Ministerstwo Infrastruktury, (2020). *Transeuropejska sieć transportowa TEN-T*, <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/transeuropejska-siec-transportowa-ten-t> (dostęp: 15.04.2020).
- Nazarczuk, J.M. (2013). *Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i podregionów Polski*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Ochrona środowiska 2019* (2019). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Palonka, K.M. (1992). *Stan i zróżnicowanie przestrzenne infrastruktury społecznej na wsi*, Warszawa: Polska Akademia Nauk – Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, s. 5.
- Rosik P., Pomianowski W., Goliszek S., Stępiak M., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., (2017), *Multimodalna dostępność transportem publicznym gmin w Polsce*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania.
- Rosik P., Szuster M., (2008), *Rozbudowa infrastruktury transportowej a gospodarka regionów*. Poznań: Politechnika Poznańska.
- Salamaga M. (2009). Analiza zróżnicowania struktury wydatków gospodarstw domowych. *Wiadomości Statystyczne nr 5*.
- Spikermann K., Neubauer J. (2002). *European Accessibility and Peripherality: Concepts, Models and Indicators*. Stockholm: Nordregio Working Paper.
- Strahl D. (1990). *Metody programowania rozwoju społeczno-ekonomicznego*. Warszawa;
- Grabiński T. (1984). *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych*. Kraków.
- Transport – wyniki działalności w 2018 r.* (2019). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych, Dz.U. 1985 Nr 14 poz. 60.
- Webb, J. W. (1969). The Natural and Migrational Components of Population Changes in England and Wales, 1921–1931. *Economic Geography*, 2, s. 130–148.
- Weclawowicz G., Bański J., Degórski M., Komornicki T., Korcelli P., Śleszyński P. (2006) *Przestrzenne zagospodarowanie Polski na początku XXI wieku*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.
- Witkowski K., Starościc D. (2008). System infrastruktury społecznej w gminie. *Studia Lubuskie: prace Instytutu Prawa i Administracji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie, tom IV*. s.177-194.